

Tar Károly

VOLTAM

emlékiratok

**Summa
summarum**

Tar Károly

Voltam

Emlékiratok

Ötödik könyv

Summa summarum

TARTALOM

Előszó

I. rész

Élettapasztalatok

II. rész

Köpanyegforgatós időkben

III. rész

Transszvanizmusok

IV. rész

Melyik a gyengébb nem?

V. rész

Töprengések

VI. rész

***Kegytelen* bumerángok**

VII. rész

Sejtelmes evidenciák

VIII. rész

Jóindulatú továbbgondolásra

IX. rész

Foszlányban

X. rész

Frissített különvéleményeim

XI. rész

Szalmaláng-boglya

A szerzőről

Előszó

A mindig sántító hasonlatok közül válogatva, életünket most erdőrengetegnek képzelem, amelyben mindenki képességének megfelelő tudással, erkölccsel, tapasztalatokban edzett bölcsességgel élezett fejszéjével vág magának utat, esetleg ösvényt az értelme határáig húzó-dó világában. A sűrűség bódító leheletében szuszog a figyelmeztetés: Ne vágj ki minden fát! Az ember néha mégis, mint megveszekedett fejsze, ide-oda csapkod, pánikol, mert nem találja a megfajthetetlenül göcsörtös mindennapokból a megnyugváshoz vezető, az örömmel járható aszfaltot. Nem találja az egyetlen, a saját, az áldott utat, amelynek építésében nemcsak a hegyeken és völgyeken átívelő építkezés első kapavágását, hanem az irányjelzőket, a választóvonalakat és jóindulatú jelzéseket is mind magának kell elővarázsolnia saját közösségében kikristályosított, magáénak érzett tudásból. Mindezt legtöbbször évszázadnál rövidebb időben kell elérnünk és igaz bizony Apáczai urunk intelme: „... ha nem iparkodunk, hogy az időt hasznosan eltöltsük, barmok gyanánt fogunk az életből kimúlni”. Még a második évtizedemet taposva írtam ezt egy fatáblára, amelyen az évszázadok homályából értem is visszanyúló kolozsvári tanítónk, a Gy. Szabó Béla által képzelt, könyv fölé hajló arcképéről reám sugárzott annyi értelem, hogy a magam és gyerekeim, később olvasóim számára küzdelmeim tanulságai-ból lejegyezsek néhányat. Közel háromezres könyvtáram könyveit olvasva, utódaimra gondolva róttam néhány sorba foglalt olvasmányélményeimből szökkent saját gondolataimat, a magam okosságait, az utánam következők ítéletére bízva, mit és mennyit használhatnak fel belőlük.

Pentalógiám ötödik kötetébe gyűjtöttem irányultságuknak megfelelő csoportokba. Olyan alcímeket választottam, amelyek mai szemmel végzett fölül bírálatom is mutatják.

Gondolataink, akár a levegő, körülvesznek, magunkba szívjuk akaratlanul is. Érlelés közben szárnyakat képzelünk a tetszetősebbeknek, és merészen szárnyra bocsájtjuk őket. Mindet, amit a világból megértünk, mindet, amit évezredek óta felénk hömpölygetett az emberi elme. Ennek az óceánnak a hömpölygése és kitartó sodrása tudásunk kavicsait görgetve csiszolódtak. Próbakövek életünkhöz.

Javíthatatlan kíváncsiskodóként az életemben felhorgadó és ismétlődő fogas kérdések elől, elégséges tudásom ellenére, sohasem menekültem, hanem ha hályogkovácsként is válaszaimat megfogalmaztam és közzé tettem napi- és hetilapokban, folyóiratokban és könyveimben, néhányszor közönség előtti szerepléseken is. Az itt sorakozó, néhol túlhaladott időket idéző jegyzeteket elsősorban magamnak írtam. A tisztábban látás kényszerűségével. És azzal a rábeszélte önbizalommal, hogy belőlük valamennyi továbbgondolásra érdemes.

Bejártam a magam kerek erdejét, sűrűjében a világpolitikától árnyas ligetbe jutottam, ahol még hallani az égis éré fákhoz hasonlatos elvek és téveszmék döndülését. Néha maguktól, máskor az emberiség haragjától döltek és dölnek lelket sem melegítő rakásra. Látni rianásokat, értelmetlen írtást a rohamosan szaporodó népben, hitben, békés együttélésre való hajlamunkban. Bölcsesség tanít őrizni minden fát, virágot, fűszálat, akár tetszik, akár nem. Kerülgetni sem akarom őket. Nem kívánok már nagy fák, különféle erős csoportosulások mellé állni, keresztfákra sem támaszkodom, a kirakathitesek táborait is kerülöm, magam vagyok az idővel és voltommal, amely egy velem, és aprómunkám hasznával kecsegtetem magam: valami, mint mindenki másból, csak marad belőlem. Persze, hogy porrá leszünk, de az is igaz, hogy porból emeltünk tornyokat, amelyek égis érnek, s majd elérhetnek a csillagokig, ha a magam porszemét hozzáadhatom a megszámlálhatatlan milliárdokéhoz. Az élet erdejéből nincs kiút. Benne vagyunk minden szeretetteljes pillantásban, baráti érzések meleg záporában, szülötteink nukleotidokból felépülő szerves makromolekuláiban és rengeteg minden másban, még a „félrecsúszott nyakkendőkben” is. Megnyugvásunk a kegyes időben: ez maga az örömet teremtő munkásélet.

I. rész

Életpasztalatok

1. Ha úgy érzed, a munka, amiért megfizetnek, nem érdekel, s a gyár, amelyik terjeszkedik, nem neked épül, a pincér a sarki kiskocsmában nem neked nyitja a habzó sört, az öntözőautó nem érted mossa a járdát, s a fákat az utcán nem neked szépítik, ha úgy érzed, hogy a lányok nem fognak visszamosolyogni rád – jobb, ha elmész.

2. A múltba nézés valóságos eredménye az lehet, ha megtaláljuk helyünket a nap alatt. Levakarhatjuk magunkról a nagyravágyást, a kivagyiságot és elfogadjuk akkor is, ha a jelen, a „futottak még” kategóriába sorol. Hogyan cselekedhetném a szembe nézést magammal, ha rögtön védekező állásba vágom magam, és jólesik saját magam dicsérete?

3. Eleinktől tudjuk, hogy a tehetség olyan szög, amelyik kibújik a zsákból. A mondás kissé pejoratív felhangját remélem, ellensúlyozza a hasonlatul használt zsák, amelybe mindnyájunkat belegyömöszölt a beteges múlt. Költői megfogalmazásában „mintha csak egy nap lenne az élet”. Nem tehetek róla, ha ma ezt a megfogalmazást kissé fenségesen romantikusnak érzem. Ilyeneket írtunk naponta, megtoldva általános ajánlatokkal, hogy miként is kell élnünk. Bibliai intelmekhez hasonlóan a hatalompropaganda hangján okítottunk, valamiféle felsőbbrendűséget képzelve magunkról, akár az „élenjáró csapat” tagjai. És eljutottunk az azóta is megmosolyogtató, de inkább röhejes „Most kell a búzát learatni!” fegyelmező hangig, mintha a vezetők és szócsövek szerkesztőiként felülmúlhattuk volna szántóvetőket. Amikor a felsőbb vezetésre hivatkozva felmenteni akarjuk magunk az elkövetett felelőtlen bölintásokért, mert szolgálatunkért nemcsak aránylag jó bért, hanem különféle apró kiváltságokat is kaptunk, ne feledkezzünk meg arról, hogy magunk döntöttünk pályánkról. Innen felelősségünk. Házasságunk, ha megbomlik, függetlenül attól, melyik felet ítéli el a törvény, vagy a rokonság, azért a mi hibánk is, mert nem jól választottunk.

4. Anyánk világot teremtett körénk, nekünk adta érzékenységének felét. Ráadásul pedig az előttünk álló egész életet. Egy darabig fogalmunk sem volt, mit kezdjünk vele. Végül: mit tehettünk, besoroltuk ismertetőjegyeink közé. Élünk. És nyilvánvaló, hogy ebbe fogunk egyszer majd, talán szépen, belehalni... Aztán egy hamuszínű napon, amikor éppen időmilliomosnak hisszük magunk, elővesszük érzékenységünket, hogy kihegyezve, és levelet írunk vele. Sikerülhet a dolog, valamiféle titok lüktethet szövegünkben. Ha akkor valamivel jobban odafigyelünk, feltaláljuk, mondjuk, a kvarcórát! Nem küldjük el a levelet. Már nem is tudjuk, kinek írtuk. Talán az egyik macskaszemű lánynak, pacsirtaizmú legénynek? Talán... Azóta is, a befejezetlenség a legfőbb jellemvonásunk. Befejezetlen gondolatokat szülünk. Többször is belekezdünk egy mindent elsőprő felháborodásba, amitől megtisztul az élet, kivirul az igazság, a bectelenség elsápad, a szemfényvesztő hazugságok múzeumba kerülnek. Egyszer majdnem talán ellene szavazunk egy nyilvánvaló marhaságnak. Végül ez a munkánk is befejezetlenül marad. De majd folytatjuk... Belekezdünk egy mindenkit felrázó ordításba, a világ megváltásába és egy kiadós pofba, amit örökké piszkálódó és áskálódó munkatársunknak szánunk. Hozzákezdünk a tőlünk telhető legnagyobb megvetéshez, amit a körülöttünk settenkedő árulkodók és besúgók már rég megérdemeltek. Némileg előkészülünk a szókimondásra. Ez is beindul egyszer... Egyszer majd pontot teszünk leveleink végére. Beadványainkat, kérvényeinket, jelentéseinket, leleplezéseinket, fellebbezéseinket befejezzük. Visszafelé tekintve is előre megyünk, sokdioptriás szemüvegesen és tapasztalataink látcsövén át figyeljük majd sokfelé szerteágazó útjainkat. Egy, csak egy az igazi út! Persze, hogy azt választjuk. És amikor megkérdi tőlünk valaki, hány óra, nem a kvarcórákra, nem a délibábos tornyokra, hanem a saját szívünkbe nézünk.

5. Vannak, akik álmaikban hihetetlenül vagyonosak lettek. Álmaikban ma is megengedhetik maguknak, hogy mint az örült gépkocsivezetők, elengedett kormányval száguldozzanak összevissza vágyaik sziporkázó világában. Sok ilyen tökéletlen ember megfér itt egymás mellett. Sorsukat összekötik a napi gondok, olyanformán, ahogyan a családokat összekötik a lakásuk ajtajáig húzódó emeleti gangok, ezek a sivár függőfolyósok, ahonnan a lakók, valamely óvatlan pillanatban, pofátlanul a mélybe seprik a maguk lelki és egyéb szemetét. Életük mocskát sem titkolhatják, kitüremlik a gangra minden, ami ott benn történik.

6. Az ember a világot bebarangoló tárgy, felhúzott játék, amelynek feladata és öröme a látás. Három szemünk van. A harmadik a legélesebb: a gondolat. A gondolat mágneses, minden időben és mindenünnen hazahúz. A haza éltető sugarában élünk, erős vágyunk a szülőfölnön megpihenni. Minden hazahívó szó, vagy gesztus éltet. És serkent, hogy a világvégen is a hazánkat szolgáljuk.

7. A mai magyar család, az európai átlagdolgozó családokhoz hasonlóan, történetileg adottan, többféle funkciót lát el. A család biológiai-szociális funkcióinak ellátása rendkívül lényeges a társadalmi reprodukció biztosításában: a szaporodást, a gyermekszülést, a nemi életet fontos bioszociális szükséglet-kielégítésnek tekinthetjük. De egyértelműen megállapíthatjuk, hogy egykor a család gazdasági egység volt, és a családi jellegű motivációk nagyban hozzájárultak a gazdasági tevékenység sikerességéhez, hiszen a család gazdasági funkciója jelentős mértékben kötődött a termeléshez, míg manapság inkább fogyasztási egységjellege domborodik ki. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, a család gazdasági funkcióinak vizsgálatánál, hogy a család tartalékai vonatkozásában még nem tekinthető kimerültnek, gondoljunk például az újra fellendülőben lévő kisiparra vagy a falusi turizmus fejlődésére. De ugyancsak egységként beszélhetünk a család pszichikai funkciójáról is, mert hiszen a család pszichikai egységként is működik, amelyet meghatároznak többek között az érzelmek, a hangulatok és sokféle olyan hatások, mint a szeretet, az öröm, az aggodás, a féltés, a féltékenység, az érzelmi bizonytalanság, a labilitás, a jó, a rossz, az aktív, a közömbös, az unalmas, vagyis az intenzívhiányos légkör... Mint minden közösség, a család végül is, a pszichés szükségletek egész sorát elégítheti ki, illetve működészavaraival rendkívül súlyos problémák kiindulópontjának lehet a melegágya. Továbbmenve: a család kielégítheti azt a normálisnak mondott emberi igényt, amely társzükséglet formájában makacsul jelentkezik egész életünk folyamán. A nemi élet örömeitől függetlenül, a gyermekáldás az önmegvalósítás egyik kézzel fogható eszköze, a gyermek számára pedig a család egyféle szociális anyaméh, amely megvédi tagjait a nemkívánatos környezeti hatásoktól, biztosíthatja azt a normál lelkiállapotot, amely nélkülözhetetlen feltétele az emberi létnek, az ember sikeres tevékenységének és végső soron önmegvalósításának. Ugyanakkor a család forrása lehet a permanens gyűlölködésnek, kitermelheti a megalázás, a megcsalás, a megcsalás, az emberi méltóság lábbal tiprása, az alá- és fölérendeltség egyenlőtlenségi viszonya kialakulásának... És akkor még nem szóltunk a család társadalmi fegyelemre és erkölcsre nevelő valamint egyéniségformáló szerepéről.

8. A halmazállapota felől megközelíteni a félelmet költői gondolat. Így feltárható az a képzeletbeli kés által okozott fájdalom, amely agyunkba hatol, amikor onnan tiltott gondolatokat, a meghaladott társadalmi gyakorlat elleni lázadás próbálja kimetszeni. A félelem halmazállapota gyakorta olyan szilárd falakhoz hasonlatos, amelybe fejünket beleverjük és beleverik, amelyeket nem sikerül megmágnunk, mert visszahúznak a hatalom emberei, az áporodott gyakorlatok, a sunyi szokások, a teljes életet gátló minden mesterséges akadály és csapda. Életünk így gyakorta kifolyik kezünk közül, elfolynak éveink, lelkünkben kongó ürességek maradnak, és céltalanságunkat közlekedő edényhez hasonlatos mutatói jelzik: félelmünk mindenkor csak addig emelkedhet, amíg hőköléseink és bénaságig elfolyó akaraterőnk. Elszállnak legjobb gondolataink, bátorságunk a másként gondolkodásra, a hasznos cselekvés izmainkat feszítő gőzei is elpárolognak a beláthatatlan semmibe, ahonnan valamiért jöttünk,

amiért a biológia törvényei szerint élnünk érdemes. A félelem halmazállapotának szilárdsága hasít fájdalmainkba és megtöbbszörözi azt. A cseppfolyós erkölcs és a légiesített életérzésben eluralkodott félelem különleges, nehezen megfogható és leírható halmazállapotának közegében peregnek le különféle történéseink, lehetséges életünk fájdalmas töredékei.

9. Egyszer csak bemondja valaki a rádióban, hogy földünk lakossága két és fél milliárd nő és majdnem ugyanannyi férfi. És tárgyilagos hangon, ahogyan a megfellebbezhetlent szokták tudomásunkra hozni, azt is tudatja velünk a bemondó, hogy, sajnos, már csak minden húszmilliomodik emberszabású élőlény ember. Csodálkozva kapjuk föl majd a fejünket, és rohanunk számítógépünkhöz, hogy ellenőrizzük az adatokat. Az elektronikus számítógépeket gyerekjáték lesz kezelni, és mindenféle adatbankkal gombnyomásra teremtünk kapcsolatot. Ilyenformán bárkinek könnyű lesz megbizonyosodnia arról, hogy a rádióbemondó nem tévedett. Ha marad bennünk valami icike-picike kétely... Különben akármikor, már most bízalommal megkereshetjük a szociológust, a teológust, a politológust, az ontológust, a biológust, a... Közben, nyugodtan, magunkba is roskadhatunk.

10. Ma már nem elégedhetünk meg a szennyeződés különféle módozatait tiltó táblákkal. Vigyázat, minden szennyeződhet! Veszély fenyegeti a fényt, ha sötétséggel szennyezzük, a bársnyos sötétséget, ha unos-untalan fénnel piszkítjuk. Szennyeződnek vágyaink, koszosodnak gondolataink. Az egyszerűséget belepi a bonyolultság pora, az igazságot a hazugság. Állítsunk tiltó táblákat a következő szövegekkel: *Szennyes gondolatokat papírra és az éterbe szórní büntetés terhe alatt szigorúan tilos! Az üres szavakat hangoztatókat a törvény bünteti! Tisztaságban, tiszta álmod / Tiszta lesz lelkivilágod! Terven felül született gondolataid raktározása könyv alakjában vagy más formában szigorúan tilos, mivel erjedés okozója lehet! Ne lépj ismeretlen kifejezési formába! Vigyázz mozdulataid tisztaságára! Tekintetteddel ne piszkold be a nőket! Ne lelkesedj a padlóra! És még egy jó tanács: Vigyázzunk! A felirat nélküli helyek erősen szennyeznek a feliratokat. Különben, is akarunk ellenére folyton piszkosul a világ!*

11. Rájöttem, hogy semmit sem tudunk, innen a bátorságunk, amivel megváltani akarjuk a világot. Fellengzős kijelentés. Ha még egyszer ennyit élnék, akkor is volna számolni és leszámolni valóm, mert szárazkút mélyén kapirgálok, amikor magamat védem. A megértés feneketlen kút mélyén lehet, a zavaros vizeken túl, önmagunkban. Ha meríthetünk belőle: valóban megismerhetjük magunk.

12. Láttatni tapasztalatainkat, ez mindannyiunk hazatérő útjának feladatai közé tartozik. Ehhez pedig a legmegfelelőbb eszközök: többek között a nyelv, amelyben a világon egyedül és maradéktalanul otthon lehetünk. Mert a mai ember nem házközpontúan macskatermészetű, hanem inkább kutyahűségű, aki anyanyelvét, mint gazdáját soha el nem hagyja.

13. Tények és kérdések várnak feleletet: szolgálatot. Szólni kell. Gyakran kell szólni. És bátran. Mint a falusi ember, amikor a szomszéd hízója túrja a veteményest. Mint akinek hónap végén elszámolták a jövedelmét és kevesebbet tettek a borítékba. Mint a tanító, amikor hibásan felel a tanuló. Mint a lelátók, amikor téved a bíró. Mint a közíró: „Ami... velem, körülöttem s általam is történt, az nem egy emberélet problematikája, hanem egy egész magyar értelmiségi nemzedék sorsa, eszmélkedése és próbája volt.” „A közügy hajtott mindig, s ha írtam, az tudatos publicisztika volt.” Szokták mondani, hogy könnyű az idősebbeknek, ők szólhatnak, nekik nincs mit veszíteniük. Ezzel szemben a fiataloknak, ha nem szólnak, csak vesztenivalójuk van. A megalázkodásban, a megalkuvásban, a hunyászkodásban mindent elveszíthetnek. Önmagukat is.

14. A Mi a teendő?-re válaszolni szándékozók a jóindulatú próbálkozások szintjéig jutnak: a világ bonyolult; az élet nem egyéb átláthatatlan, sokszor akarattal zavarossá tett, értelmetlen folyamatnál; az emberiség kísérletek csődjénél egyebet nem produkált és sohasem volt még

ilyen bonyolult és beláthatatlan az emberi jövő, mint most, az új évezred elején. A modernizációt féltetni kell a nemzeti azonosságtudat erősödésétől; akarnokok állítják, hogy a nemzetben, nemzetiségben gondolkozók a demokrácia akadályozóivá válhatnak; a világ etnikai felaprózódása előreláthatatlan akadályokkal gátolhatja a fejlődést; a nemzeti pártok az elszigetelődésbe hajtják a kisebbségeket; a korszerűsödésbe rohanó világ nehezen szenved a kisközösségek akaratlanul is mindent lassító – mert körütekintőbben megalapozó – ténykedéseit... A visszajára fordított dolgok érthetetlenek.

15. A csapkodó gondolatok káoszában, az elméletek magasságában szédületes minden következtetés. De a teendők felszínére visszarántott elképzelések és a sürgető mai kérdések semlegesítik az apokaliptikus pesszimizmust és az erőltetett optimizmus minden fajtáját.

16. Magukra találtak az elnyomott nemzetiségek, a világ növekvő felaprózódásának vagyunk tanúi, és ez a folyamat valószínűleg eltart még jó ideig. Mindez világosan mutatja: a népek és országok újabb egyesülés előtt állnak. Európa egyesülése régóta napirenden szerepel már, és minden nehézség ellenére megállíthatatlan folyamatnak látszik. Merészebb elképzelések szerint a világ egyesülése is jó úton halad. Azt hiszem, nem szorul bővebb magyarázatra az, hogy mindenféle egyesülés előfeltételeként előbb az elkülönülés, az etnikumok esetében a népek magukra találása folyamatának kell lejátszódnia. Ugyanis, ha ezt a folyamatot a mindig csak megközelíthető, de egyre tökéletesíthetőbb demokrácia jegyében képzeljük el, a kisközösségeknek előbb meg kell fogalmazniuk a megmaradásukhoz szükséges törvényeket és kialakítaniuk ennek gyakorlatát, kidolgozniuk önépítésük módszereit. Teljes önazonosulás nélkül, az emberi szabadság gyakorlata nélkül a kis népek, a nemzetiségek egyesülésének nincs értelme. Az egyenlőtlenségből eredően a későbbiek folyamán indukált erők állandó bajforrások lehetnek mindenféle együttlétnek, együttműködésnek. A már egyesült európai országokban is éppen elég példát találunk arra, hogy talán előbb kellett volna ott a különféle etnikai, vallási stb. csoportosulásokba tartozók igényeivel számolni.

17. Intézményeink, egyesületeink – a világiaknak és az egyháziaknak egyaránt – lényege az a sokféle tan, eszme, hit, amellyel az embereket magához vonzza, az a rengeteg szabály, jogi cikkely, amelyekkel magához köti a társadalmi haladásban érdekelteket. Vezetőik, szószólóik mindent megtesznek, hogy minden időben divatosan tetszetős, lelkesítő gondolatokat fogalmazzanak, és maguk köré csödütsék a népet. Azt a látszatot keltik, hogy az intézményekhez tartozó tömegekért vannak, isteni elrendeltetésből és/vagy a választók többségének akaratából vezetnek, őket szolgálják. Romantikus korokban, amikor bizonyára a maiaknál sokkal hiszékenyebb emberek éltek, az ilyesmit helyénvalónak találták. Manapság azonban, amikor csak kivételes pillanatokban áll össze egy-egy eszmei közösség valamely konkrét cél elérése érdekében, számos jele van annak, hogy a közösségnek hitt intézményi formák nem egyebek üres hálózati kereteknél, hiányzik belőlük a leglényegesebb, a tömeg. Mindez a társadalmakban felhígult eszmék gyenge hatásának tulajdonítható, a történelem során elkoptatott, a meg nem valósítható, a lejáratott, a gyakorlatban szélsőségekbe torkolló áleszméknek köszönhetően történik. A kivételek ebben az esetben is erősítik ezt a szabályt.

18. A különféle kirakat-pártok, az aktív tagjait tekintve kiürült egyesületek és a rendszeres templomjárók számának megfogyatkozását tapasztaló egyházak, a történelem során többször próbált és bevált módszerek szerint, hatalmas tömegrendezvényekkel kívánják bizonyítani a világ előtt támogatottságukat. Az atomizálódó világunkban a tömegek, a laza kapcsolatok megvalósítói. Tengernyi vizekhez hasonlatosan működnek, amelyben a felső ezrek érdekei úsznak, és ahol művi hullámozást az egyre inkább a tőkéjük mögött rejtőzködő láthatatlan hatalom igazgatja. És az is egyre nyilvánvalóbb, hogy most és a jövőben sem a 'víz' lesz az úr." A látszatzárkók látszatzdemokratizmusa is ezt példázza. A múlt század elején, a gyenge kapcsolatok működésének sajátosságait gyümölcsöztetve, az erdélyi magyarság nemzeti érzéseit kihasználva teremtettek az urak a választások idejére egységet, hogy a hatalomban való

részvételhez, ősi jussuk jogán minden erdélyi magyar szavazatát megnyerjék. Ez a gyakorlat mindig és mindenütt bevált: Ragadd meg az embert valamely identitását mutató jellemzőjénél fogva, és legalább egy alkalommal tette ösztönözheted. Ha ezzel nem okozol neki mérték-telenül nagy csalódást, vagy ha elegendő idő telt el, ahhoz, hogy csalódottságát felejtse, újra, nagyszámban is egymás mellé állíthatók az emberek. Ilyen és hasonló bakugrásokra épít mindenki, aki foggal-körömmel is ragaszkodik megszerzett hatalmához. Ma még ilyen a világ. Keret nélküli, megfoghatatlan témájú, végtelenbe futó tabló. Benne, és minden dimenziójában a fenyegetések sorozatutéseit szenvedő ember. Mit tehet az ember, ha létezésében örökösen a kierkegaardi önemésztés, a fichtei én kialakításának folyamatában az önmagunkra való visszatérő önelemzés szükségességét tapasztalja? Jó az, hogy reggelenként, amikor tükörbe nézünk, nem fogadjuk el önmagunk képét? Tragikus, ha bensőnkben egy egészen más, mindig a valóságnál tetszetősebb magunkat szeretjük? Rájövünk-e idejében, hogy magunkra maradván nincs mit kezdenünk magunkkal?

19. A világ darabokra való széthullásának félelme alaptalan. A felaprózódással egyidejűleg fellép és működik az összetartó erő. Az örökké sántító hasonlatokkal ezt a tényt csak ködösíthetnénk. A folyamat lényege talán abban áll, hogy a nemzeti kiteljesedést, illetőleg a kisebbségi lét szorításának feloldását felvállalják-e a demokratikus szabályai szerint mindig a maguk hasznára, de sohasem a mások kárára a nemzetek, és a polgárok civilizációs szintjének növelésével képesek-e véghezvinni mindenik nép vagy anyaországától elszakított nemzet-töredék átmentését a zsarnokságból az új egyesülésbe. Az európai egyesülés tartósságát abban látom, hogy földrészünk kisebb közösségei is közvetlenül kapcsolódhatnak a központhoz. Korszerű világunk az ilyenfajta összekapcsolási módra már rég lehetőséget talált és teremtett az óriási kapacitású komputerekkel és információs központokkal. A függetlenségre törekvő emberi elme „egyenest” kapcsolódva éli az emberiség életét. Az információáramlásban szükségtelen az óvatosságból lassító nyakatekert demokratizmus. A parancsuralmi rendszerek alatt egyesített birodalmak után a demokrácia ereje tartott és tart össze hatalmas országokban sokféle nemzetiséget. Ezek kapcsolata a nagy egészet irányító központhoz csak meghatározott, különféle nagyságú egységek útján volt lehetséges. Az európai egyesülés magasabb szinten valószínűleg a kis országokat és nemzetiségeket sokirányú kötődéseikkel együtt is képes lesz egyenlő jogokkal az irányítás legfelsőbb szintjéhez kötni. Ezért nem elleneznünk kell a felaprózódást, hanem elősegítenünk –, hogy etnikai és más egységekként, a legkeményebb magig lebontva az együvé tartozásunkat, sejtként kapcsolódjunk a központhoz. Az agyközpont és a sejtek kapcsolata mutat ilyen szerveződési formát, amelyben a jelzések áramlása igényeink szerint egyszer majd az emberi szervezetben és a társadalomban is a meglévőnél sokkal gyorsabb lehet.

20. Az emberiség története során bekövetkezett csődsorozathoz – a pesszimiztákat követve – az erdélyi magyarság átkos hagyományait is hozzátehetnénk. A széthúzást, a gáncsoskodást, az irigységet, az apák vétkéért fiúkra kiosztott bosszút, és az évezredvégen nemes egyszerűségű becsületünket mindegyre beborító balkáni aljasság elburjánzását. De mi sem vagyunk jobbak már „Deákné vásznánál”! De olyan kezdetek előtt állunk, olyan új lehetőségeket gyűjt az egyébként sokoldalúan mindnyájunkat kínzó sors, amely a jelen és a következő évek katarzisában emberi létünk kiteljesedésének reményével kecsegtet. Elkoptatott eszmék és eredménytelen próbálkozások utáni szobordöntögető korban is életértelmet keres az ember. A jót úgy kaptuk a rosszhoz, hogy nekünk elnemzetlenítésünkért kell ma is minden erőfeszítésünkkel küzdenünk.

21. A világ kimozdításához az ókorban egyetlen fix pont is elegendő lett volna. Közös nevezőnkre rátalálva, ha optimálisabbak nem, de mindenképpen célirányosak lehetünk. A számunkra kiszabott életidőhöz képest, a naponta próbált nemzetrész, ha kisebbségben is zajlik sanyarú élete „megérhet és megélhet” még hosszú, termékeny és boldogabb évszázadokat.

22. Petőfi Sándor így biztat a Bolond Istókban: Míg az ember boldog nem volt, addig meg nem halhat. Karácsony Sándor, aki több mindenben példát mutatott a hasznos gondolat-cserére, kissé átfogalmazta a mondatot: Míg az ember el nem végzi a földön a rábízottakat, addig meg nem halhat. Ady Endre is jó tanítónk és jó szomszédunk volt. Reánk bízta, hogy gondolatébresztő sétákat tegyünk mindenfelé, ahova eszünkkel eljuthatunk, s ha lehet, a magunk belső világát se kerüljük el, ne hagyjuk ezt sem csupán vasárnapra. Ha ez sikerül olykor, és tapasztalatainkat gyarapítva, a nekünk kiszabott időben, csupa jót cselekszünk, talán meg sem halunk, mert tovább élünk majd az utánunk következők jó emlékezetében.

23. Otthon vagytok a
táguló nagyvilágban:
az anyanyelvben.

24. Az ember akaratlanul is szeret hasonlítani. Nem gondoltam én soha rá, mint példaképre. Inkább valami tiszteletteltjes érzéssel, talán azért is, mert tudott önmaga lenni. Olyan ez, mint amikor rácsodálkozunk egyik-másik filmalkotás valamely művészi képsorára, amely aztán egész életünkben megmarad agytekevénységeink emberi érzésektől meleg áramkörében. Észrevétlenül megmaradhatnak bennünk jelentős mozdulatok, egy nem különösebben sikerült portréről néhány ecsetvonás, vagy megfelelő időben és hangsúllyal némely, valaki által kimondott, megszívlelendő igazság. Tapasztalataink gyarapodásával időnként mindent újra értékelhetünk, holnap a Bibliából is mást olvasunk ki, mint ma, de eszünknel hamarabb dönt ösztönünk, amely jövőnkbe látó mágnesként vonz vagy taszít valamitől. Az élet örökös ismeretlen úszómedencéjében lubickolva magunk döntjük el mekkora távon, milyen stílusban közelítünk vágyainkhoz.

25. Az illem nem dogma, hanem az ésszerűséget követő, az emberi kapcsolatokból kikövetkeztethető hasznos szabályok sokasága. Sokan az életből lesik el, hol, miként illik viselkedni helyesen, és próbálnak magatartásuk szögletességeiből egyet-mást lecsiszolni. Az illemszabályok mindig is változtak, tökéletesedtek, korszerűsödtek. Ebből a folyamatból könnyen leszűrhető a tanulság: minden megszívlelendő viselkedési szabály kiindulópontja a jóérzés, a tapintat, az erkölcs. Az emberek közötti kapcsolatok javításának folyamatában divatos változások és változtatások úgy alakítanak az illemszabályokon, hogy az egyéni szabadság ne csorbuljon, és a természetesség uralkodjék a közösségenként, tájegységenként és országonként kialakult szokásokban. Viselkedését minden ember maga szabályozza az általa elfogadott és tiszteletben tartott erkölcsi normák szerint. Ezért szükséges, hogy ne csak elfogadjunk bizonyos illemszabályokat, hanem érzékenységünket és a másokkal szembeni magatartásunkat tökéletesítve időnként átfogalmazzuk, bővítsük, javítsuk őket. Persze, nincs vadonatúj illem. Minden szabály – még ha a meglévők tagadása is – valamiképpen folytatás. Minden illemtanulással foglalkozó könyv viselkedésünk követhető szabályainak ismétlése és ugyanakkor vidám búcsúzás a meghaladott szabályoktól. Az előttünk járók szokásaiból merítve a „magunk képére” és a holnapi igényeknek megfelelően bővíthetjük illemszótárunkat. Némi ismerettel és sok-sok jóérzéssel minden illetlenség könnyen elkerülhető.

26. Emlékezetem viaszfigurái, olykor, ha alaktalanná gubancolódnak is, vissza-visszatérnek, és néha élesebben mutatkoznak, mint azelőtt. Az édes élet patakja forr ilyenformán aszúvá, ami megmarad, azt érdemes kortyonként ízlelni, hogy a velünk történetek értelmére ráérezzünk.

27. A tudomány kérdései hovatovább az egyszerű ember kérdései. Nem holmi vájtfülek, a tanulástól bezsongottak és megszállottak passziója, hanem élet-halálkérdés, a megkérdőjelezetten is végtelen jövőbe kivetítve. A tudomány az élet – a múlt és a jövő – titkainak feltárója. Előtte jár a költészet, minden titkok megsejtője. E kisméretű kétmotoros rakéta viszi előre az ember az értelem útján. A tudomány ember és költészet nélkül értelmetlen

dolog. Az ember a „természet ellenlábas”, de nem maga ellen, hanem magáért. Következésképpen a tudományoknak dicsérniük kell és nem elpusztítaniuk az embert.

28. Ősidőktől ellenségünk a véletlen. Fegyverünk ellene a tagadás. Tagadjuk a véletlenek sorozatából összeálló sorsot. Keressük az érthetetlen nyitját. Keressük a kérdéseket, amelyek válaszoknál is értékesebbek, hiszen a válaszok többnyire ideiglenesek. Több százezer és egyre helyesebb és helyesebb válaszokat gondolunk ki, és aki megszűnik tagadni, aki megszűnik kételkedni, dogmát melenget, göcsöt, amely megakasztja a haladást. Az önmagának ellentmondó ember teremtette a tudományokat s ma már olyan okosak vagyunk, hogy azt is tudjuk, nem vagyunk azok. Csak a lehetőség a miénk. És a „homo sapiens specifikus biológián alapuló nyughatatlan természete” az, hogy mindig többet akarunk, és többet valósítunk meg, mint amennyit magunk elé tűzünk.

29. A tudományos felfedezések híre lelkesítő. Az öröm benne, hogy az ember messzire elmaradhat kora mögött. Az elmaradás egyenlő a halállal. Naponta lépünk egyet az igazság felé vezető úton, és ugyanakkor meghalunk egy kicsit, lemaradunk valaminek a megértésében. Pedig egyszerű a dolgunk. Nem szabad elfelejtenünk álmodni, képzelni, tervezni. Az alkotó képzelet: igazabb igazságok megfogalmazásának bátorsága. Ezt a bátorságot a politikus gondolkodás serkenti és követeli a haladás szolgálata. Általában a fiatalok a legmerészebbek. Rájuk vár megannyi még meg nem oldott vagy félig megoldott kérdés megválaszolása. A jövő nyersanyagát ki találja fel? Ki „teszi tisztába” a vizet és a levegőt? Ki küzd meg a szennyeződéssel, a népességszaporulattal, ami egyre több élelmet és oxigént kér, ki talál megoldást az elidegenedésre, az unatkozásra, az érdektelenségre? Ki gondolja ki az újabb lelkesítő eszméket, ki teremt még –nem-voltat, ki alakítja ki, ha csak önmagában is a világ legjobb emberét? Vagy lesz-e olyan szántsándékkal semmittevő, bolond ember, aki tudatos a azért lesz rossz, hogy ellenpéldájával bizonyítson vagy csak ezért, hogy „ilyen bogár” is legyen, aki a bogárgyűjtemény teljessége szempontjából fontos akar fontos ember lenni és erre áldozza fel életét? Ki az, aki megoldja a jó és rossz problémáját? S főleg az időt, amely minden szívdobbanásnyi létünk értelmének megvalósíthatatlanságával fenyeget? Életünk megtervezésében hajlamosak vagyunk figyelmen kívül hagyni az időt, pedig a távoli jövőben, még inkább, mint most, egyedül ennek pontos beosztása fogja megszabni életünk sikerét. Nem hiszem, hogy az ember valamikor is mérsékelné igényeit. Sem a magával szemben valókat, sem a mások iránt támasztottakat. Még több tapasztalatra van szükségünk.

30. Féltünk a balsikerektől. Az atomháborútól, a békés fejlődéssel járó gondoktól, a környezet-ártalmaktól, a városiasodás nehézségeitől. Örült tudománytól. Pedig csak a tudomány az, amely előre visz a világ megismerésében és az ember hasznára hajtja az időt. Az idő nekünk a most és itt. Nem azt a fix pontot kell keresnünk tehát, amelyről kimozdíthatnánk a világot. Mert nincs ilyen fix pont. Ebben áll a tudományos ember végtelen nyugalma. Ellenben figyelniünk kell a tudományt. A tudományt, amely se nem boldogít, se nem nyugtat, de nem „Isten” és nem bálvány, hanem az emberi gondolkodással létrehozott „logikán és ismereteken alapuló alkotó képzelet” a borúlátás egyetlen igazi orvossága, amely megküzd a mitikus múltba vágyó humánszemlélettel, a társadalomtól való elszakadással, az ember boldogságnak érdekében.

31. A kérdésekből sohasem lesz elég. Temettünk már sok végérvényesnek mondott feleletet, megkérdőjelezzük a panteonokat. Múltat alkotunk, holnapra talán megmondjuk, mi volt, és hogy volt tegnap. Kérdőjeleink, akár a spanyol nyelvben, szavaink előtt és után. Teteinkkel is vagyunk. Dobjunk még egy lapáttal gondolataink aranymosó berendezésébe, rostáljuk az életet és a befejezett életeket, ez az egyedüli nem szégyellni való mohóság; a fennmaradt csillogás, ha káprázat is, kijózanít: megértett értékeinkkel így gazdagodunk.

32. Az a szociográfia iránt támasztott valóságos igény, hogy leíró jellege mellett magyarázó legyen, s hogy a mi miértjeire adjon választ – egyesek szerint megoldást –, azt hiszem, nem a megváltozott, hanem az éppen változó valóság diagnózisával elégíthető ki.

33. A világszerte terjedő locsogás és a „mögöttes beszéd” szokása ellenében szükségét érezzük azoknak a gondolat sűrítményeknek, amelyeket a hívők imádságaihoz hasonlóan lelkünk titkos rekeszeibe gyűjtünk, hogy felüdüljünk tőlük, és értelmünk szerint tetteink mozgató rugóivá tegyük mindennapi cselekedeteinkben. Az anyanyelvünkről szóló okosságokra pedig manapság nekünk különösen nagy szükségünk van. Mi itt Kelet és Nyugat, a civilizáció és mások ellenében erőltetett nemzeti gőg felvirágzása földjének határán tudjuk, tapasztaltuk és megtanultuk, hogy emberi létünk kiteljesedésének lehetőségét szalasztjuk el, másodrendű polgárokká silányulunk, ha anyanyelvünket veszítjük, szegényítését lustán elnézzük, ha saját szavainkra kellőképpen nem vigyázunk. A babiloni zürzavarból nem juthat lélekig a szó, a felszínes élet pedig nem igaz embernek való. Anyanyelvünk szavai „hétszer csapolt ezüstként” esengenek, és így van ez másokkal is. Gondolkodásunk gyöngyszemei az anyanyelv kagylójában keletkeznek. Sohasem leszünk olyan gazdagok, hogy tenger sírjába temetve hagyjuk kincset őrző kagylóinkat.

34. Ki nem mondott fohász: A mi mindennapi jó gondolatunkat add meg nekünk... Mert nemcsak hazugsággal él az ember, hanem főként szép igazságokkal, amelyek nélkül nincs tartalmas és igaz élet. Régen hangoztatott bölcsesség: Szülőhazánkon kívül nincs élet! Ma inkább úgy igaz ez, hogy anyanyelvünkön kívül számunkra nincs és nem is lehet otthon.

35. Láttatni tapasztalatainkat, ez mindannyiunk hazatérő útjának feladatai közé tartozik. Ehhez pedig a legmegfelelőbb eszközök: többek között a nyelv, amelyben a világon egyedül és maradéktalanul otthon lehetünk. Mert a mai ember nem házközpontúan macskatermészetű, hanem inkább kutyahűségű, aki anyanyelvét, mint gazdáját soha el nem hagyja.

II. rész

Könyvegforgatós időkben

1. Fiatalkori tapasztalataim alapján jutottam arra a következtetésre, hogy valószínűleg nálunk mindenkinek káderlapja van, és származása szerint ez más és más színű. Az enyém nyilván vörös, gondoltam, és mert ez kivételezettséget jelentett, szerettem volna legalább rózsaszínűre váltani, vagy a sehová se tartozást mutató fehérre. Kényszerképzetem a későbbiekben erősödött, azt is tapasztalnom kellett, hogy egyik skatulyából a másikba csak kivételes esetekben van átjárás. A katonatiszt-, a pap-, a tanár-, a kereskedő-gyerekek hátra kerültek mindenféle sorban, pályájukat behatárolta az a fajta megkülönböztetés, amit a háború előtti rendszer elemzésekor osztálytagozódásnak neveztek okítóink. És naponta látnom kellett, hogy nem „a dobd vissza kenyérrel” alapján, hanem a kíméletlen osztályharc szellemében bántak el az egykori kizsákmányolók kategóriájába soroltakkal. A rendszerváltozás után a káderesség és a káderezés nyíltsága megszűnt, a megkülönböztetést ki-ki a maga módján személyes kapcsolatainak és érdekeinek megfelelően végzi, múltbeli cselekedeteiért bűnöst vagy bűnbakot akárki kijelölhet, megkülönböztethet, elítélhet, s amennyiben hatalomhoz jutott, tetszés szerint bárkit mellőzhet. De a vezetés sok más módszerét örököltük az átkos szocialista rendszerből. Különceitől nehéz szabadulni annak, akit önös érdek vezérel az állandósult sunyi törtetésben.

2. Az újságíró kétszeresen is közelít az olvasóhoz: először, amikor kiválasztja riportja alanyát, másodszor pedig akkor, amikor tapasztalatait és véleményét írásban közli. Az, ami ezen kívül történik, azt gondolhatnánk, hogy csak ráadás. Valójában szükség: szolgálat. Ifjúsági lap szerkesztői esetében ez akkor volna tökéletes, ha állandóan az olvasók, tehát a fiatalok körében tartózkodnának. Ekkor szolgálatukat egyszerűen barátságnak nevezhetnénk, amit, az egyet-akará, a lapszámonként kipróbált együttműködés pecsételhetett volna meg.

3. Egyre nagyobb meggyőződéssel vallom, hogy nemcsak a politikai hovatartozás, hanem emberismeretünk, egymás megértésének képessége, egyenességünk, nyíltságunk és a „mögöttes beszéd” száműzésének akarata szerint alakulhattak volna jobban dolgaink.

4. A régi világgal, a régi rendszerrel szembeni ellenállást másokban kell keresnünk. Ha magunkban találunk is parányi tetteket, hajlamosak vagyunk azokat dicsőségünkre felfűjni, mert nemcsak másnak akarjuk magunkat, de mindenkinél jobbnak is

5. Hazámban fázom?

Bugyolálj, óvj, melegíts
édes anyanyelv!

6. A magukat győztes harcosnak képzelők ellenállása napjainkban is folytatódik. Mert az ember embernek farkasa. A fejüket felemelőkre akkor kell nagyot koppantani, amikor ki-dugják azt a tömegből. Akit pedig, hogy hallgasson, félre kell állítani, mellőzni kell, s ha nem megy családotól meg kell enni, habozás nélkül felfalják a fullajtárok. A nagymenők saját dicséretükre kórúst alakítanak, hatalmuk van pénzek fölött, a demokratikus elvárást megcsúfolva, kegydíjat osztogatnak ma is. Régen ezt a hatalomhoz való hűség jegyében követték és könyvelték el. Hogy ez miként megy ma – figyelmünkre érdemes!

7. Megkerülhetetlen kérdés: mit akarunk mi visszaemlékezéseinkkel? Azokkal, amelyekkel töredelmes bűnbánatot gyakorolhatunk magunk fölött. Írjuk, és magunknak írjuk? Magunkkal van elszámolnivalónk. Akkor meg minek tesszük közzé? Minek végezzük néha a lehető legnagyobb nyilvánosság előtt viviszekciónkat? Ez talán nem a saját szobrunk talapzatának építése? Furcsa játéka ez a logikának. A félelem lehet génekből eredő betegség, és bizonyára felerősödhet környezetünk ilyen olyan hatására. A gyávaság beismeréssel gyógyítható.

8. Sorsunk, a hétköznapivá egyszerűsödő történelem, a soha semmit sem felejtő emlékezet időnként megismétli kérdéseit. Jelképes kérdések ezek, és a lelkiismeretünkben évdő lehetséges válasz sohasem teljes, nem is lehet mindenkit megnyugtató. Az ehhez hasonló kérdések tehát újrafogalmazódnak és tovább élnek a miheztartás végett, összehasonlítási alapunk gránitjaként.

9. A kommunizmus, azon kívül, hogy a papíron és reménygerjesztő beszédekben megfogalmazódott, az égvilágon sehol sem volt és nem vált be. Ha alaposabban vizsgáljuk a kérdést, látnunk kell, hogy megvalósításával komoly bajok vannak. Az, amit Romániában kialakulónak mondtak és dicsértek a propaganda minden eszközével, alapjaiban eltért mindenféle szocializmustól és kommunizmustól. Romániában sok éve szocializmust és kommunizmust prédikáltak, és a középkori elnyomást, rabszolgasághoz hasonló diktatúrát hoztak létre a hatalom megszállottjai. Az elméletben meghirdetett átmeneti diktatúrát véglegessé kívánták tenni, az országot pedig egy célnak, egy embernek alávetni. Ezzel nem azt állítom, hogy a kommunizmus elméletének jövője van. Ez is csak egy az emberiség sokféle, megvalósíthatatlan álmai közül. Egy olyan mennyországot hirdettek nekünk, amely ultraközpontosított vezető szerveivel elnyomja és megalázza az embert. Orwell 1984 című regényében olvashattunk ehhez hasonlót, és ettől a hideg kirázza az embert. A „Le a kommunizmussal!” számomra pontosabban azt jelenti, hogy le az eddigi megvalósításához hasonló próbálkozásokkal. Azért kell így fogalmaznunk, mert az emberiség jövője továbbra sem gondok nélkül való. Mi lesz például az ember, ember általi kizsákmányolással? És mi lesz a fejletlen országokban éhező milliókkal

10. A tudatlanok és védtelenek elnyomásától,
A szabadság elleni ármányoktól,
A nagyravágyás nyilvános és alattomos küzdelmeitől,
Az irigység rágó férgétől,
A hidegségtől és részvétlenségtől,
A fejetlenségtől és
A kényuraságtól
Ments meg, Uram, minket!

III. rész

Transzylvanizmusok

1. Különböző korokban más és más tulajdonságok jelentették a lényeges részt a nemzetiség meghatározásában. Vérségi kötelék, politikai, gazdasági kapcsolatok, vallási hovatartozás, nyelv és történelem váltak fontossá a jellemzők közül, amelyek összegét felmutatva egyik nemzetet megkülönböztették a másiktól. A mi esetünkben a becsület fontosságát hangsúlyoznám. Mégpedig Széchenyi szellemében. A legnagyobb magyar egy akadémiai beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy a nyelv csupán alkotórésze a nemzetiségnek. Nyelvünket akárki eltanulhatja. Minket is kötelezhetnek az állam nyelvének tökéletes elsajátítására. Erővel éltethetik anyanyelvünk korlátozott használatát: sokféle más tulajdonságunk révén mégis megmaradunk magyarnak. Mert elrománosításunkhoz legalább olyan csendre van szüksége, amilyen a diktatúra idején volt. A sunyiságot a trójai faló megalkotása óta sem szokta meg az emberiség. Eljött az az idő, amikor nem hajbókolunk, nem hozsannázunk, hanem – akár tetszik, akár nem – kimondjuk az igazságot. Így kell kialakítanunk magyarosítási politikánkat is. Ne örvendjenek a kifejezésnek a WC-szájúak, itt most a magyarok magyarosításáról van szó! Még csak nem is nyelvvédelemről, amelynek szükségességét, azt hiszem, mindnyájan látjuk, s amely a nagy hazafi szerint „kuruzslóként csak külsőleg hat... zsinórt varr, s mindent veres, zöld és fejjérel eltarkít” –, hanem általánosan emberi dologról: a becsületről. Ha a becsület kötelelést tudás, akkor tudnunk kell, hogy a mai, még mindig sanyarú időkben a romániai magyarság feladata a becsületesség őrzése, a felülemelkedés, a tolerancia, de az egyenesség, a szókimondás, a minden körülmények közötti bátorság is. Erdély két világ közötti ütközőpont. Megmaradtunk a török ellenében és a tatárdúlás után. Igaz, egyik sem akart ránk telepedni: csak kiszipolyozni, kirabolni, feldúlni házainkat. Századunk akarnokai azonban mást terveztek és végeznek immár hetven esztendeje. Nem is csak etnikai tisztogatás ez, hanem bizonyított asszimiláció. Hadd ne soroljam a világszerte ismert és állításomat bizonyító statisztikákat. Nekünk van Széchenyink, aki józanul ítélkezett a népszerűség hajhászó, szenvedélyektől elborult magyar agyak fölött. Talán már megszületett mai román alteregója, hogy európaiabb vizekre irányítsa hazánk túlbuzgó hazafiait is. Egyelőre az országosan leromlott erkölcs, a korrupció, a lépten-nyomon érezhető linkség, az átverés, a mohóság tombol. Töröktől, tatártól megmenekültünk ettől miként szabadulunk?! Csakis szorgalmasan gyarapított műveltséggel, napi tettekben megnyilvánuló példamutató becsületességgel. A becstelenségtől való szigorú elhatárolódással. Vigyázat! Romos helyeken járunk! Erkölcsünk, magatartásunk módszeres bombázása után és közben, gondoljunk megmaradásunkra! És arra, hogy nem mindegy, miből építjük újra régi önmagunkat.

2. A romániai magyar értelmiség gyávasága vitathatatlanul, évtizedek óta igaz: különben nem juthattunk volna jelenlegi szorongatott helyzetünkbe. Gyávaságunkat csak azok tagadják, akik maguk is ludasok benne. Azok, akik változtatni a dolgokon továbbra is gyávák. Ahhoz, hogy valamit is tehessünk magmaradásunkért a beismerés katarzisa, mindent felrázó indulat szükséges. Nem gyáva az, aki gyávaságát belátja és megtagadja. Nem gyáva az, aki múltját, nemzetisége hagyományait, őseit, szülőföldjét, nyelvét, nevét meg nem tagadja és nem fél az ország alkotmányában még szereplő jogainak érvényt szerezni. Csoóri Sándor figyelmeztetését meg kell köszönnünk, mert célja nem az elmarasztalás, hanem a tette serkentés volt. Mert tenni kell az utolsó órában is... „Utolsókat kondul / a havason a kolomp. / Nincs itt már semmi, / semmi keresnivalónk.” Költőnk ezt nem gondolhatta komolyan. Higgyünk inkább Vörösmartynak! Itt és a nagyvilágban mindenütt.

3. Hinnünk kell, hogy a történelem nem ismétli önmagát, számolunk az idővel, amely a valóságos demokratizmust élteti Erdély ma is összekuszált, de talán kibogozható jelenében.

Akárhány, a hatalmat elérni vágyó csoportosulást számoljunk is, mindenik politikájának próbaköve a nemzetiségi kérdés lesz, amelyet most sem, és a jövőben sem lehet megkerülni ebben az országban.

4. Meghalt Mátyás király, oda az igazság! 1902 óta áll lovas szobra, amely a zseniális Fadrusz János alkotása, és amely egyedülállóan természetes teret alkot a háttérében magasodó Szent Mihály-templom monumentális tömbjével. A fél karéjban kialakított alapzat tetején lehajtott fejű lován a király öntudatos, méltóságos bronzalakja áll. Alatta négy, a korabeli Fekete seregből való vitéz: győzelmi jelvényeket, zsákmányolt lobogókat mutat. Egyikük kezében magasra emelt kétfejű sassal díszített zászlót, a Habsburg-dinasztia jelképét nyújtja a győzedelmes király felé. A hiedelem szerint a négy mellékalak, hódoló hadvezérei: Kinizsi Pál és Magyar Balázs, valamint Báthory István erdélyi vajda és Zápolya János nádor. Nincs még egy ilyen hangulatú lovas szobra a világnak. Ez a remekmű az igazság szimbóluma, az igazságé, amely megdönthetetlen.

5. Ha egyszer majd megáll az idő, megfordul, és visszafelé folyik a Duna, bő lére engedett zavarosságunkat elnyeli forrása. Európa megduzzad akár egy fürdőszivacs, és a kiszikkadt tenger fenekén öregember-ráncosra reped az iszap. Hajók koccannak a Fekete-erdőben, a forrás partjain nagy hajú Strauss-együttes játszik valamiféle nosztalgikus-keringőt és a vizák fehér ikrákat táncoltatják a szaporodó örvényekben. Elektronikus óráként süllyedünk egyre lennebb, víztiszta kijelzők alá menekülünk, amelyeken egyre nagyobb időközökben kirajzolódnak pontos időt mutató buborékaink. Néha azt hisszük, vége. Pedig a java még hátra van...

6. Még emlékszem arra a felszabadulás utáni vasárnap délelőttre, amikor a kolozsvári Sétatéren, tőlünk alig néhány méterre, azért szúrtak le egy embert, mert magyarul mert megszólalni. Anyám erősen szorította a kezünket, és suttogva kért, hogy egyetlen hangot se ejtsünk. A filagória közelében jártunk, ahol máskor fűvőszenekear vonzotta a bábéskodókat. Egy fiatalember ugrott ki a bokrok közül, monostori legények véres késekkel követték és elvágták az útját. Ekkor a tó felé futott, bevetette magát a vízbe, átmenekült a túlsó partra. Megkerültük a tavat, hogy a park város felőli részébe, az épületek közelébe jussunk. Amerre jártunk, mindenütt verekedőket, leszúrt, kiterített áldozatokat láttunk. A Mátyás-szanatórium előtt tehergépkocsi várakozott. Rakfelületén megkéselt, sebesült emberek. Mind magyarok voltak. Két rendőr vigyázott rájuk, mert a késelők ott sem hagyták őket békén. Ezek is monostoriak voltak. Talán éppen azok, akikről azt híresztelték a városban, hogy felirattal zárták el a városba vezető utat. A feliraton ez állt: *Pâna aici democratia, de aici Mănăstur!* (Idáig demokrácia, ezen túl Monostor!) Felsiettünk a főtérrre. Anyám bement egy tekintélyes épületbe és követelte az előljárástól, hogy vessenek véget a vérengzésnek. Szótlanul tértünk haza. Később elfelejtettük ezt a rossz emlékű vasárnapot. Azt hittük, hogy ehhez hasonló már soha sem történhet.

7. Ha valamilyen pártba még egyszer be kell lépnem, akkor az csakis az Erdély Párt lehet. Ha nincs ilyen, előbb-utóbb alakítanunk kell. Ez semmiképpen sem lesz nehéz dolog, mert elképzelésem szerint ebben a pártban nem lesz tülekedés a vezetőségi posztok, a szenátusi és a parlamenti képviselő helyeinek betöltésére, nem kell majd pártszékházért kilincselni a hatalom helytartóinál, nem kell lobogó és jelvény, nem lesz szükség a tagsági díj körülményes beszédére, nem folyik majd a párt kebelében belső frakciók között küzdelem, nem kerül sor holmi csatározásokra tisztújítás idején. Az Erdély Pártot ugyanis egyelőre egyszemélyes pártnak képzeltem el. Mégpedig olyanformán, hogy mindenki, aki szereti Erdélyt, ezt a pártot magában bízva, önmaga épülésére számítva, maga magának hivatalosan bejegyzí. Az Erdély Párt nem holmi kirakatpárt. Célkitűzései között olyan nagyszerű dolgok szerepelhetnének, mint például Erdély értékeinek megőrzése. A kincses Erdélyt ugyanis az elmúlt idők során belepte a sanyarú korok guanója. Sok mindenünk romokban hever. Köztudomású váraink, műemlékeink, városaink, falvaink romlása, hogy az erdélyi lélek károsodásáról ne is beszél-

jek. Az a társadalmi por, amit itt fél évszázada folyton csak kavarnak, agyunkat és lelkünket is belepte. Ha elül ez a szemünket kiegészítő szerencsétlenség-felhő, a vaknak is látnia kell szörnyű kisebbsítésünk. Többek között már németeink, zsidóink sincsenek, erkölcsünk romokban, szokásainkat, becsületünket, emberségünket megtartó íratlan szabályaink széthányva, vérző sebeket okozó cserepekben, sárban hevernek

8. Csaknem elfelejtettük, hogy nekünk is van történelmünk, vannak nagynevű elődeink, példaképeink, tanulságos mondáink és legendáink, szokásaink, régi városaink, beszédes épületeink. És van környezetrajzunk, magyarul érthető földrajzunk. A kérdés az, hogy miként pótoljuk be évtizedes elmaradásunk ezen a területen is?! Hány generációval kell számolnunk, akik rokkant identitástudattal kerültek az életbe? Hány erdélyi magyarral, aki mesterségesen sorvasztott gyökérrel nem leli önmagát a forrongó időben és a hazában.? A politikai csatározások fölötti mérgelődés helyett, forduljunk a magunkat gyarapító nevelés kérdései felé. A jóakaró ma az olvasó szíves figyelmébe ajánlja, hogy keresse a lapokban és a kibontakoztatható közművelődésben mindazt, amit kis és nagy családja hasznára fordíthat, hiszen bizonyára tudja-tudja: az erdélyi magyarságnak alapjában kell megerősödnie ahhoz, hogy a további megpróbáltatások próbáit ezután is kiállja.

9. Az anyaországon kívül élő magyarok összefogásának szükségességét már nem kell indokolnunk. Nyelvünk, hagyományaink, nemzeti tudatunk megtartása az a közös cél, amely összefoghatja a legkülönbözőbb érdeklődésű, egymástól fizikailag távol került, de politikai meggyőződésük, szakmai és kulturális érdeklődésük tekintetében sem közelálló magyarokat. Mindazok, akik elhagyták szülőföldjüket, számot vetettek az őket befogadó ország asszimiláló hatásával. Sokan engednek vagy ellenállnak ennek a hatásnak, önként lemondanak magyarságukról vagy búsmagyarkodnak, fejet hajtanak vagy lázadoznak sorsukkal szemben... De abban józan belátással mindnyájan egyetérthetünk, hogy nyelvünkben megmaradva, sajátos műveltségünket is fejlesztve kell utódainkat fölnevelnünk. Nemzetiségünk vállalásának szükségességét nem elegendő a ködös szent kötelességre való hivatkozással indokolnunk. A két- és többnyelvűségnek, a több-kultúrájúságnak a nemzetiségi tudat jótékony és embert kiteljesítő hatása mellett ma már anyagiakban is számolható haszna van. A társadalmi létra bármelyik fokán álljunk, szükségünk van és lesz erre a többletre, és arra, hogy ez az érték nemcsak fiainkban és lányainkban, hanem unokáinkban is kamatozzék.

10. Visszatekintve a történelemre, nagyon sokan egyszerűen nem értik, hogy az elmúlt négy évszázadban mi történt velünk. Én azt mondom, hogy önhibánkon kívül jutottunk mostani mostoha helyzetünkbe. Az egykori önálló Erdélyt századunkban is többször feldarabolták, részeket belőle ide-oda csatoltak. Most, amikor valahol fölmutatom az útlevelemet, azt mondják rólam, hogy román vagyok. Ilyenkor elfog a keserűség, hiszen nemzetiségem háttérbe szorításával kevesebbnek érzem magam, minden porcikám tiltakozik az ellen, hogy magamra vegyem román hazámfiainak a szokását, a viselkedését, az erkölcsét. Mi, romániai magyarok nem tudjuk elfogadni neheztelés nélkül azt, hogy egy kalap alá soroljanak a románokkal. Ezzel nem azt akarom hangsúlyozni, hogy különbek lennénk a románoknál. A nacionalista gőg rég nem illik Európába. Különben is, ma már az emberi értékek meghatározásában nem a nemzetiség a fontos, a svédek sem ilyenek vagy olyanok, hanem egyik ilyen, a másik meg más; természete, vérmérséklete és neveltetése szerint. Mi a balkánizmus leheletének közelében élünk, és állítom, hogy a Balkán egyelőre még nem Európa. Nálunk, olykor, felelős emberek szájából is elhangzik a meggondolatlan kijelentés, miszerint nincs is szükségünk Európára. Azt hiszem, éppen az ilyen kijelentések azok, amelyek kiváltják belőlünk az elhatárolódás igényét.

11. Hány évtizede tudjuk, hogy nyíltan vagy burkoltan, nemzeti értékeinkből, történelmünk-ből, hagyományainkból kiforgatva, a többségek leereszkedő modorában vagy sunyi nyájas-kodással elrománosításunk nem tudom miért magasztosnak mondott célját követik. Az eltelt

évtizedekben ezt a szabadság zászlajának sűrű lobogtatásával cselekedték, és teszik ország világ szemeláttára. Mi hát a teendő? Bizony nem más: a vérrel kivívott szabadság adott körülményeinek kihasználásával az önmagunk építése.

12. A magunk értékeit kell újra előbányásznunk és visszaállítanunk mindazt, amiről az évtizedes elnyomás alatt leszoktattak, amitől eltiltottak. Hosszú lenne az a lista, amely magyarságtudatunk lefaragásának célpontjait mutatná, de lássunk néhányat kapásból: Nem ismerjük, vagy alig ismerjük Erdély történetét. Eltiltottak hegyeink, folyóink magyar megnevezésétől, városrészeink, utcáink régi nevétől. Nem ismerjük műemlékeinket. Elődeink, lehetséges példaképeink neve idegenül cseng gyermekeink fülébe. Megváltozott viselkedésünk. És nem előnyünkre, hanem hátrányunkra, hiszen bármely európai városban, ha ott megjelenünk, mindjárt kitalálják, hogy balkáni a modorunk. Csökkent tisztaságigényünk. Megszoktuk a koszt és az ápolatlanságot. Leromlott időérzékünk. A pontosság nálunk már nem erény, hanem önmagunk kárára gyakorolt káros szenvedély. Elharapózott a lopás, a hazudozás: Az elvállaltakat könnyen felejtjük, terveinket hamar föladjuk, a köpenyegforgatást is megszoktuk. Erkölcsi értékeink nagyon fölígultak, önmagunkat sem tiszteljük, étkezési szokásaink is leromlottak. Óriási munka vár reánk, ha újból szorgalmas, rendes, pontos, erkölcsös, tiszta és becsületes erdélyi magyarokká akarunk válni. Olyanokká, akik Európában és szerte a világban mindenütt megállják a helyük

13. Akadémikusunk a régi szokás híve, miszerint azt gondolja, ha valamiről nem beszél, az nincs is. A mi esetünkben ez fordítva is érvényes, hiszen a civilizációról egy szót sem szólt. Nincs, hát nem kell róla beszélni. Már pedig szerény akadémiaatlan véleményem szerint Európához tartozásunkat éppen a civilizáció hiánya akadályozza. És hátráltatja még sokáig, mert nálunk a hatalom szorításában erkölcsi normák tűntek el, magatartásformák változtak oly nagyot, hogy viselkedésünk gyökeresen eltér az európai emberétől. Nálunk még sokan nem értik az igazi demokráciát, nem használják a zsebkendőt, visszaélnék a kivívott szabadsággal, gondolatok helyett furkósbót forgatnak szaporán megértés helyett a gyűlölködést gyakorolják a végletekig. Itt állunk és arra várunk, hogy a civilizáció felé tartó valamely közlekedési eszköz majdcsak fölvesz minket is. Az erdélyi magyarságnak jelenleg nincs ennél nagyobb óhajta. Úgy tűnik, hogy az egyszerű embertől az akadémikusig a románságnak ez nem okoz gondot, mert ennél sokkal, de sokkal fontosabbnak tudja régi álmának, Nagy-Romániának a kialakítását. És ezt is ellenünk teszik!

14. Vajon most mit csinálnak? Átképezték volna őket? Elfelejtették volna évtizedekig gyakorolt kíváncsiságuk és bajkeverésük mesterfogásait? Képzelt vádakat nem hangoztatok. Nem mondom fel a köznapi tapasztalatokon hizlalt leckét a visszarendezésről. Többet mondok: vigyázzatok! Másfél évvel ezelőtt is vigyáznunk kellett, hol lépünk le a járdáról. Mindenféle járdáról leszorítottan éltünk. Labirintusokba kényszerítettek, közösségeinket atomjaira bontották. Ne féljete! Ha figyelnek, ha nyilvántartanak, ha megkönyékeznek, ha megfélemlítenek is. Nincs két egyforma nap, nincs két egyforma éjszaka. Ha mindent visszarendeznek majd, akkor se féljete. A mi félelmünket visszarendezni nem lehet. És élni – akárhogyan is élni –, ehhez a jövőben némi bátorság amúgy is kell.

15. Vajon mit szólna a román közvélemény ahhoz, ha Németországban Hitlerről, Olaszországban Mussoliniről, Magyarországon Szálasiról neveznének el utcát? Hogy ez belügy? Meglehet. Mindenesetre furcsa és felháborító lenne? Ha tehetem, messze elkerülöm az ilyen nevű utcákat. Számomra teljesen világos, hogy ezeken az utcákon át merre tart, buzgón hova igyekszik egyre türelmetlenebbül a mindent a maga képére átalakítani óhajtó helyi hatalom. Örkeny egyik egypercesében az ör lelövi Dr. K. H. G.-t, akinek kényelmetlen kérdései nyomán kiderül az ör rendkívüli műveletlensége. Az áldozat nevét ismerjük. Az örét nem. Nálunk ez fordítva van. Merthogy nálunk ez is lehetséges!

16. Itt a magyar iskola, hol a magyar iskola? Itt a magyar anyanyelvű román, hol a magyar? Itt a szabad sajtó, hol a papír? Itt a testvériség, hol a kétnyelvű felirat? Itt az egységes nemzetiségű ország, hol a statisztika? Itt a tűzhely, hol van itt a beolvasztás? Itt a kezem, hol a disznóláb? Itt a Balkán, hol van Európa? Népi tangó ütemére megy a zsuga. Akaratlanul is idecsődül a csodákra szomjas tömeg. Hallgatjuk a sablonszöveget. És veszítünk. Minden a szemünk előtt játszódik le. Szembelahazudnak, szembebecsapnak, becsapnak minket. Körbenézünk, ki segíthetne nekünk. Elhúzódnak, igyekezünk kivonni magunkat a szennyes árból. Kővé váljunk?

17. Olykor tréfásan azt mondjuk, hogy elmaradásunk mindössze száz, százötven év. Sajnos ez nem vicc. Ez igaz. A mai román nacionalizmus XIX. századi nemzettudatot mutat. Ami az 1868-as magyar alkotmányból kiolvasható, azt mai nyelvi köntösben viszontlátjuk új alapokmányunkban. Miközben a mai magyar társadalom azon munkálkodik, hogy a tradicionális nemzettudat-védők és a nemzettudatot a mai követelményekhez igazítók között az utóbbiak javára döntsön, a románság még mindig az emocionális nacionalizmus hatása alatt áll. Nagy-Románia és egyben az egységes Románia kialakítása a cél. Amíg Európa-szerre ma már nem vonzó a XIX. században életerős, homogenizált, hódító nemzetállam gondolata, itt nálunk különös gondot fordítanak a „szeparatizmus” megakadályozására, amely nem egyéb, mint az asszimilációnak teret engedő burkolt elnyomás. Mert a XIX. századi nemzettudatra és nemzethűségre alapozott felfogásban benne van a nemzeti és etnikai megkülönböztetés lehetősége is. A megkésett nemzeti kiteljesedés múlt századi gyakorlatát kell elszenvnedünk most, amikor az Európához való felzárkózás nem a minden más tényezőt kizáró hazafiságot, hanem a következő évezredbe való ugrást követeli tőlünk, mégpedig a nemzeti és etnikai tolerancia párnáira, az Amerikában bevált kettős és többes kötődés elfogadásával a nemzeti identitás területén is. Az idejét múlt nemzETFelfogás nem ismeri el azt, hogy az egyén a modern társadalomban lojálisan kötődhet ahhoz az országhoz, ahol él, és ahhoz is, ahonnan nemzeti színeit, nyelvét, kultúráját, vagy éppen csak nemzeti érzéseit kapta. Mi szeretjük hazánkat és nemzetünket. Ez nem akadályoz meg abban, hogy európainak valljuk magunkat. A múlt századi óhajokkal és indulatokkal felsőbbrendűségét, számbeli fölényét, kontinuitását, vallásbeli előbbre valóságát és egyebeket hangoztatóknak, úgy tűnik, várniuk kell még, hogy különkeiktől megszabadulva és viselkedésben, civilizációban letisztulva másokkal egyenlőként léphessenek a valós demokrácia földjére. Íme, ezért nincs mit keresnünk nekünk az itteni politikában. Meglátjuk, kedves olvasó, nem telik el száz-százötven év és minden rendben lesz itt: a közéletben, fejekben és határokon. Miközben gyorsan száll az idő, nem lesz más dolgunk, csak szépen, rendben, higgadtan magyarságunkban megmaradni.

18. Érzékenyek vagyunk, minden emberi kapcsolatokat tipró, az embereket nyelvük, nemzetiségük, színük, vallásuk szerint megkülönböztető praktikákra. Nem szívleljük a „vér és rögvalóságos” magyarkodást, és „a világ legokosabb, legrégebb és legműveltebb” jelzőkkel saját magukat elhalmozó Nagy-Romániás hőzöngést. Tudjuk, hova vezetnek az ilyen elbizakodottak. A csak három színt ismerők. A csak egy nyelvet ismerők és elismerők tettei. Tudom, hol volt városunkban a gettó, ahonnan a sárga csillagosokat a krematóriumba vonatztatták. És tudom, hogy az ultranacionalizmus olyan embereket alakít, akik, ha nem engedünk az elrománosításnak, felvarratják a mellünkre az erdélyi magyarokat megkülönböztető zöld csillagot. Ne szépítsük a dolgokat: már régóta viseljük megkülönböztetésünk különféle jeleit. Már csak a csillag hiányzik. Ha van és lesz csillag – legyen zöld! Igen, a reménység végett, hogy hétköznapijaink gettózásnak beillő helyzeteiben, a képletesen szűrődróttal elkerített megkülönböztetés helyein nem a jámbor önfeladást kell választanunk, hanem a józanul gondolkodó, minden fajtát tisztelő erdélyi ember segítő kezét az eltorzultak elleni összefogásban.

19. Hadd ne soroljam katasztrófáinkat, ezek mindennaposak, de legyen szabad megjegyeznem, hogy eredőjük minden esetben a felületesség. Mert az élet olyan, hogy olykor remeg a föld, zúdul a víz, a bacilusok is randalíroznak, az ember kötelessége, hogy előrelássa és megelőzze a bajt. Mert ha a gát szakad, elsősorban nem azt mutatja, hogy a víz erős, hanem hogy a gát gyenge. Ha kiönt medréből a folyó, nem a folyó a hibás, hanem az, aki nem emelt idejében gátat a lerohanó víznek. És így tovább. Az évszázadunkban történtek azt mutatják, hogy itt nálunk nagyok vagyunk a felületességben.

20. Románia nemzeti állam. Ezt meg lehet szavazni. De a tényekkel mit kezdenek az akarnokok? A történelmükkel lekéssett, „nemzeti” államot erőltető honatyáknak tudniuk kellene hogy merész ugrással, a „nemzeti” állam fölött átugorva, léphetnének a valós demokráciába, ha úgy tetszik, a bevált nyugati demokráciába, anélkül, hogy szélsőséges nemzeti érzéseket fakasztanának az erdélyi magyarság amúgy is meggyötört lelkéből. Nekünk nem kell különálló Székelyország. Nem kell a már bevált Magyar Autonóm Tartomány sem, ha felhagynak asszimilálásunkkal. Mert nem voltunk és nem leszünk románok sohasem. Nemzeti állam csakis úgy lehetséges ezen a földön, ha az itt élő, sokféle nemzetiséget asszimilálják. Ha egy nyelvre szoktatják őket az ultranacionalisták, előbb kierőszakolják a nemzeti állam megnevezést, aztán pedig, ennek megfelelően és erre hivatkozva, folytatják az erőszakos asszimilációt. Erdély több nyelv, több kultúra hazája. Itt a nemzetiség, a sokféleség, a soknyelvűség nem elválaszt, hanem összeköt. Ez hagyomány. A föld pedig mindannyiunk szülőföldje. Itt élünk. Nem mások kegyelméből, hanem mert itt születünk. Asszimilálni, úgy tűnik, fenyegetéssel, vezetőink félreállításával, bemocskolásával, a diktatúra idején kidolgozott praktikákkal és alkalmazott erőszakkal sem lehet minket. A történelem bizonyítja, hogy minket nem lehet lenyelni. Mert a lenyelő torkában maradunk. És megemésztésünk is eltart néhány száz évig.

21. Az, hogy semmi sem olyan ízű és hatású régi életünkből itt és most, annak oka nyilvánvalóan az eltelt, elszenvedett, megküzdött és megélt közel fél évszázad. Amikor más tartalmat kapott az igazság, a demokrácia, az erény, a jóság, a becsület és a jövő. Amikor balkáni szelek söpörték szét a pontosságot, szavahihetőséget, tisztaságot, munkaszeretetet, önérzetet, nyíltságot és a sokféle módon megmutakozó emberséget itt Erdélyben. Gyermekünk és unokánk belepottyantak ebbe a már erkölcsében széthulló, rohadt világba. És most tágluló pupillákkal figyelik a régi, elbeszélésekből, mesékből, könyvekből ismert világ tápáskodását. Hogyan is hihetnők, hogy egyből lelkükbe fogadnak mindent régvolt dolgainkból. Tapasztalataink és környezetünk, hála a jóhoz körömszakadásig tartó ragaszkodásunknak és örökös kételyeinknek, olyat is megőrzött az elmúlt évtizedek kálváriájából, amit nem kell szégyellnünk. És olyat is, amely tagadja a régmúltat, új, korszerűbb formában képzelet a jelent. A jövőt pedig egészen másnak. Számolnunk kell hát a bennünk és az utánunk jövőben végbement töréssel. Azzal, hogy nem mindent kell ott folytatnunk, ahol apáink abbahagyták. Célirányos utunkon nem elég az egyszerű folytatás. Ugrásra van szükségünk. Ugrásra, hogy lapos, posványos ingoványos életünkből kikerülhessünk. Új szelek, új eszmék, új tartalmaktól telített lelkek, megerősödött hitek és hitetlenségek teszik erre alkalmassá az embert. Régi hagyományainkat, közösségeinket, szokásainkat és játékaikat a következő évezrednek megfelelő design igényei szerint kell már ma kialakítanunk.

22. Az egységesített Románia kialakításának tervében benne foglaltatott mindenféle embervásár is. Eladták a németeket, el a zsidókat is. Darabszámba. Pénzes országokkal kötött vásár eredményeként már alig van belőlük. Ők szeparálódhatnak, ha úgy tetszik. Nem jelentenek veszélyt a nagy román nemzet egységesítése szempontjából. Erdélyi magyart nem vesz a világ. Nem kell Amerikának, nem kell Svédországnak. Nem kell az anyaországnak sem, mert eleget kapott belőlünk ingyen az elmúlt évek alatt. Lassan, de biztosan itt maradunk hazánkban hazátlanul. Mert, ha nem él nyelvében a nemzet?! És milyen haza az, ahol hiányos a jog?! Nincs más kiút, el kell különülnünk. Az elnyomott európai országokon átviharzott

szabadságóhaj többfelé vér nélkül teremtett új helyzetet. Nálunk keservesebb az új kezdet. Ne fecséreljük az időnk mindenféle hétköznapi politikai csatározásokra. Forduljunk önmagunk értékei felé, pótoljuk lemaradásunkat önismeretből és világismeretből, készüljünk a máshol már korszerű életmód kialakítására. Szeparatizálódjunk azoktól, akik ezt nem akarják, nem merik, vagy nem tudják. Különüljünk el a szájhősöktől, az akarnokoktól, a bambán mélymagyaroktól és vakon vad-románoktól. Merjük és vállaljuk nyíltan az elkülönülést. A magunk útján járva majd elégtétellel nyugtázzuk, hogy a román kultúrát és civilizációt valóban képviselőkkel fogunk találkozni, együtt haladni és együttérteni az alapvető emberi dolgokban. A saját fejükkel kicsit is gondolkodók tudják, hogy az emberiség az elkövetkező évezredben csakis az egymást megértés útját követheti. Ez az út pedig nem ismer határokat, előbb itt volt, előbbre valóbb és ősibbnél is ősibb nemzeteket. Ez akkor is így lesz, ha közben kiderül, hogy nem ők voltak itt előbb, hanem a balkán hegyeiből jöttek-jövögettek (többek között a magyar urak is hívogatták és telepítették őket) és ereszkedtek Erdély völgyeibe, özönlöttek még tegnap is, a jórészt magyarok és a németek által kialakított városokba. A dicsőséges múlton nevelt, nemzeti gögtől pöffeszkedőknek be kell látniuk, hogy ebben a sarkából sokszor kibicsaklott világban a mindenki által óhajtott rend becsület, szorgalom és a több oldalról mérlegelt igazság nélkül lehetetlen élni és haladni. És akkor sem lesz másként, mint az a nagykönyvben írva vagyon: az ocsúnak el kell válnia a magtól. A mag pedig lesz és marad: maga az élet.

23. Abban hiszek, hogy megméréstünk egyre inkább nem bőrünk színe, nemzetiségünk, vagy vallott és hitt eszményeink szerint történik majd, hanem erkölcsi hovatartozásunk mérlegelésével. A civilizáltnak mondott euró-amerikai világ – az információk gyors áramlása és a fejlődő turizmus eredményeképpen – egyre inkább megismeri világunk másik és népesebb részét, annak sok ezer éves kultúráját és a másféle népek sajátos lelki életét. Például a buddhizmus igazságistenítését, és merít belőle. És a civilizáció terjed és eszményeink, hitünk és erkölcsünk tisztulásának folyamata felgyorsul. A javuló világban aztán jobb lesz az ember is. Mindenhez van és lesz mércénk. A mostani átmeneti időkben, amikor majd alábbhagy az elhatárolódást még egy (szemét) lapáttal megtoldó szitkozódás és sárfröcskölődés, megerősödik a ma még mindent elsimítani akaró atyáskodó álszelídséggel tüntető tolerancia. Egymást mérő műszereink akkor majd nem liberális, keresztyén demokrata, szocialista, kommunista stb. megnevezést (bélyeget) sugallnak, hanem például az igazságost és az igazságtalant, a becsületest és a becstelent, a rendest és a rendetlent, a munkást és a dologkerülőt, a szókimondót és a hazudót segítenek felismerni.

24. És egyre inkább felismerjük majd a szegények és a gazdagok közötti különbséget is. Ha egy kicsit is odafigyelünk, ma sem nehéz megkülönböztetnünk a letűnt szocialistának és kommunistának nevezett rendszerből különféleképpen startolt emberek közötti különbségeket. Semmiképpen sem vehetjük egy kalap alá azokat, akik villához, nyaralóhoz, kocsihoz nevetségesen olcsó áron bútorhoz és akkori szolgálataik fejében sok egyébhez jutottak, azokkal akik az eszmébe vetett téves hitük ellenére megőrizték becsületük, távol maradtak a nagy kondértól, a harácsolástól, nem kértek a csakis kiváltságosoknak kijáró, államilag is támogatott különféle előnyökből. Ilyenformán akad még előljáró, aki a régi hatalomnak, az ún. proletárburzsoáziának megbecsült tagjaként kapott villában él, és onnan indul naponta az új demokrácia, a privatizálás stb., de még nemzetiségi jogaink megvédéséért folytatott csatákba. És lassan kiderül, hogy voltak és vannak olyan a régi világban igazságtalanul „elnyomott” értelmiségiek is, akik (nem most, és nem saját pénzükön, hanem a diktatúra alatt és állami költséggel) összejárták a fél világot, és összehordott vagyonkájukból van mit aprítaniuk a tejbe, miközben sanyargatottságukról legendákat mesélnek. Ezzel ellentétben még közöttünk élnek azok az egyszerű nyíltan baloldali érzelmű polgárok, akiknek néhány „plecsnin” kívül anyagiakban semmit, lelkiekben csupán csalódást hozott a régi világ. Erkölcsi

mércénk mutatja, hogy nem mindegy ki, mikor és hogyan gazdagodott és gazdagodik meg. Hihetünk-e abban, hogy a letűnt erkölcstelen világban a mostani butikosok és sok más „föld alól” előteremtett pénzek többnyire nómenklaturista gazdáinak életcélja máról holnapra megváltozott és ezután csakis becsületes lesz a versengés?!

25. A szegény és a gazdag – erkölcsi kategória. Olyanforma megkülönböztetés ez, amit az állhatatosan dolgozó és a törtető, a közösségi érdeket szem előtt tartó és azt semmibe vevő, a vizet prédikáló és bort vedelő embertársaink meghatározásakor használunk, hogy egyiket a másikkal soha össze ne tévesztik. Az ismétlődő történelem spirálján sodródva az embertársainkra aggatott jelzők lassan lekopnak és előkerül a húsba vágó szegény-gazdag párhuzam hol dicsekedő, hol gyűlölettel telítődött használata. És ezek után már csak erre figyel igazán az anyagiakban ínséges és a lelkiekben szegény egyaránt

26. Miért szeretjük a szülőföldünket? Táj- és emberismeretünk természetességét dicsérjük, amikor válaszolni akarunk a kérdésre. Végül önmegvalósításunk érdekében magyarázzuk kötődésünket ahhoz a vidékhez, ahol megszülettünk, nevelkedtünk és életpályát kezdtünk. A haza bölcső. És ház. Körkörösén táguló világ, ahol közösségünk hasznos tagjává kívánunk lenni, tudatosan alkotó emberré, az utánunk jövők érdekében is. A magunk építését az alapok ismeretével kezdhethetjük. Alapköveink: a történelem és humán műveltségünk egyéb gránitkockái. Minél több kerül belőle birtokunkba, annál inkább ragaszkodunk hazánkhoz. És a legnagyobb áldozatok árán is, önként soroljuk magunkat építőmunkásai közé. Mágneses alapköveink évezrede megtartanak és gyarapítanak itt minket Erdélyben. Minden más taszít és menekülésre készítet. Történelmünk állandósított forgószeleiben kitántorogtak, elbujdokoltak, elhazátlanodtak innen százezrek. Mindig így van ez, amikor együttélésünk hagyományait elfelejtik, kiforgatják, etnikai közösségeket kisebbséggé lefokozzák. Akik elmentek, önmegvalósításuk érdekében tették ezt. Kötődésük a szülőföldjükhöz feladták volna? Valamennyit magukkal vittek belőle. Az itthonra figyelmet ők messziről hozzánk érő gyökerekkel gyakorolják. Hinnünk kell a táguló szülőföld jelenségében. Megmaradásunk vágya Erdélyben és Európában mindig is együtt élt a tejúton visszatérő Csaba királyfi népéhez való kötődéssel. Legendákra és példákra is szükségünk van ahhoz, hogy a régi sanyarú idők után a mai mostoha körülmények között magyarságunkat építhessük. Ezt nemcsak folyamatosan elrománosításunknak ellenszegülve igényeljük, hanem természetes jogunkként

27. Nemsokára bevezetjük az orvostudományban a your self (csináld magad) módszert és nemcsak a folyamatos hányingert, a politikai mocsárgázmérgezést, a heveny vértódulásokat és a letargikus állapotot próbáljuk magunkban kísérletezve magunkon gyógyítani, hanem a különféle rákos és AIDS betegségeket is. Látni kell, hogy közösségeink rákfenéje: a klikk. Nem új betegség, de rohamos terjedése ma is beláthatatlan pusztításokra képes. Gyógyítására nincs szakorvoslat, nincs módszer, nincs is igazán igény? Mert a klikkezés a vérünkben van. Kórokozója az önzés. Az önzés klikkekben hatványozódik és burjánzik, mint akármelyik társadalmi betegség. Terjed minden szinten, mindenféle közösségben. Ez a vírus megvakítja az embert. A fertőzöttek csak klikken belül látnak, hallanak és mondanak véleményt, nyújtanak segítséget. Csakis egymásnak, egymásért. Kifelé nincs szavuk, nincs szemük, nincs kedvük véleményt és segítséget nyújtani. A klikk-tag kifelé rezzentelen arcú, befelé mosolygós és segítőkész. Tagtársairól jó véleményét nem titkolja. Befelé lelkes, kifelé zord. Ha klikkjét bántják kérlelhetetlen, kíméletlen, halálosan elszánt, küzdeni tudása bámulatos. Az ilyen sohasem gondolta végig Dsida Jenő szép sorát. „Mindig magunkért, sohasem mások ellen!” A klikkbetegség az élethez szükséges közösségérzés látszatát okozza bennünk. Megnyugtat, miközben eltávolít a valóságos közösségtől. A klikk-szolgálat sohasem közösség-szolgálat. Mert egy klikk tagjainak elhatárolódása még nem a gabona ocsútól való megtisztulásának folyamatát mutatja, hanem valamely önző érdek szolgálatát. A klikkben való önmegtisztulás nem cél és nem is lehetséges a tagok egymást ajnározó gyakorlata miatt. A klikk

ahhoz a góchoz hasonlatos, amely begyullad, gyorsan kiterjed és az egészséges szervezetet olykor halálosan megbetegíti.

28. Tanulságosak öseink legjobbjainak erkölcsi célzatú figyelmeztetései: Szent István Intelmei Imre fiához, Kölcsey Ferenc Paraineise stb. vagy akár Balogh Edgár *Intelmek* című könyve, amelyben „okos alkalmazkodás és szívós megmaradás”, az örökös, az iskolán kívüli tanulásra, közösségi munkára biztat, ahol a helyes viselkedés elsajátítását egymástól tanulhatják az érdeklődők. Minden intelemben keresd a jó szándékot, s a bajokra figyelmezz, amelyek fenyegetően körülveszik az embert, hogy csapásait a sorsnak kikerülhesd.

29. Ügyeljünk a jelenünkre. A sorsunkat alakítók szemfényvesztő attrakcióira, a „sokoldalú gondolkodás” leple alatt, az elvszerűség, a „haza érdeke” nevében kisebbségünket következetesen és példátlanul szívós kitartással évtizedek óta, valószínűleg az eltűntetésig kicsinyíteni akarják. Csaknem bizonyos vagyok abban, hogy van valahol egy terv, amelynek alapján lépésről lépésre ellenünk fordítva végrehajtják mindazt, amit Erdély németesítése majd magyarítása érdekében szűklátó, makacs és önző emberek valaha kigondoltak. Hétköznapi vitáinkban is gyakran felbukkannak azok az érvek, amelyek nem érvek, de szabadkozásoknak sem elfogadható kijelentések, miszerint itt vagy ott, és akkor meg ekkor „velünk is így bántak”, és „nekünk sem volt több jogunk!” Ilyenkor pillanatra megdermed az ember. A múlt valóban embertelen és csúnya dolgai fölött miért éppen nekünk kell vagy kellene szégyenkeznünk? Milyen meggondolás alapján szabad és lehet most nekik „hasonló pénzzel” visszafizetni minden régi sérelemért? Hát csupán csak annyi történt, hogy „megfordult a világ”? A nemzeti eszme túlfűtöttsége és sértő kivagyiság nélküli világot szeretnénk. Eminescutól is tudjuk, hogy a hazafiság érzése, akár az igazán szent dolgok, mélyen az emberekben él, és sohasem kirakatban vagy harsogva fröcskölődik a külvilágra. De ha támadják, ha elnyomják az emberekben a nemzeti érzést, rögtön hatalmas erővel kitör belőlük és ellenőrizhetetlen dolgokat szül. A túlságosan felpumpált nemzeti érzés csak mankó. Olyan, amilyent jobb híján fegyvernek is használnak. De fegyverre csakis a hatalomnak van szüksége. Külső vagy belső ellenség ellen? Ma még úgy tűnik, hogy elsősorban külföldi beleszólások ellen forgatják, pedig a hatalomhoz uszályhordozóként csatlakozó nacionalisták és az általuk frissen fertőzött fiatalok vitézül használják belső küzdelmekben is, a „ki vagyok én?”-féle gőg fegyvereként.

30. A magunk eltűnése: kétszeres halál. A létező törvények ellenére, az Alkotmányba foglalt jogaink ellenére kétnyelvűségünk és tudatos két-műveltségünk nemhogy előnyünkre, hanem egyre inkább hátrányunkra válik. Amíg százalékok felemlítésével indokolták visszaszorításunkat és igyekeztek minden erővel a vezetésben, az iskoláztatásban, de még a szakmaválasztásban is határt vonni a zömmel városi, és éppen ezért az általánosnál magasabb civilizációs fokot felmutató magyarság elé, úgy tűnik, hogy a többség érdekében kellett elnyomni a kisebbséget. A gyorsított civilizálódás elősegítése helyett (vagy amellel) az is megtörtént, hogy a fejlettebb, az iparosított és az európai civilizációhoz már igazodott kisebbséget fékezték fejlődésében, amelynek természetes következményeként a faluról városba özőnlőknek egyre inkább nem volt kihez igazodniuk, „a falu elnyelte a várost”, és sok minden más mellett viselkedéskultúránkban is nagyot léptünk visszafelé.

31. Visszafelé fordítják nálunk a történelem kerekét. Az egyeduradalomnak sokszor kipróbált receptje van. Eszerint főznek és etetnek bennünket. És hiába minden erőlködő magyarázatunk, hogy magyarul a hazafiság internacionalizmust jelent (Balázs Béla), hogy a haza, a haza-szeretet, a hazafiság kifejezéseket nálunk lejáratják, román földön számunkra talán végképp, hiszen Veres Péter szerint: „Nem kell belőle se föld, se kenyér. Még csak a ‘fog’ se.” Műveltségünkől eredően inkább a nyugathoz tartozunk, és inkább szót értünk a francia műveltségnek hódoló bukarestiekkel, mint az egyoldalúan hazafias tömjénezést óhajtó, a „testvéreikről” semmit vagy csak rosszat tudó, műveletlenségükkel is büszkélkedő, balkáni erkölcsű új gazdagokkal. A testvériségnek legalább két arca kellene, hogy legyen. Nálunk

csak egyet mutatnak. A mi arcunkat, amelyen alázatunkat hirdethetjük. A befogadó félös mosolyát kívánják látni arcunkon, amikor odatartjuk képünket a pofonoknak és a köpéseknek. A testvériség másik arca láthatatlan, mert elfedi a vélt felsőbbrendűség, az apránként elhíttelt kivételesen magas műveltség tudat, az előbb jöttek vagy örökre itt-tartózkodók gőgjének álarca.

32. Spengler nihilizmusából is erőt merített Tavaszy. A kultúra áthelyezése a civilizációba magában rejti a szellem elsorvadását, és a gondolkozásban, a kérdések megoldhatatlanságának megállapításáig juttatja az értelmiséget, de ugyanakkor a kisebbségek szellemi életében aktivizáló erőként is működik, hiszen saját népcsoportja létproblémáit meg kell oldania. Ez végül is az alanytól függ, attól, hogy a mostoha feltételek között sikerül-e kinevelnie a kisebbségnek azokat az alkotókat, akik gazdagítani tudják szellemiségünket. Erre igennel válaszolhatunk, ha a romániai magyar irodalom jeleseit vonultatjuk föl példának.

33. Minden igyekezet, amely összetartozásunkat gyengíti, nemzetiségünket alapjaiban támadja, hiszen a nemzetiség és nemzet úgy alakul a népből (az etnikai közösség öntudatlan formája), hogy az emberek etnikai összetartozásuk tudatára ébrednek. Hogy a nemzetiség homogénebb forma, mint a nemzet, ez világos, mert fejlettségi foka is alacsonyabb. Ez viszont nem nyújt számunkra kielégítő meghatározást, mert a történelem folyamán tartós közösségekben élő, tehát a nemzet fogalmát is kielégítő nemzetiségről van szó; tartozunk Magyarországhoz is, egykor magasabb fokon a nemzet részei voltunk. Nem mindegy, hogy nemzetiségként milyen mértékkel mérettetünk, s hogy milyen célból kívánják fejletlenségünket bizonyíthatóvá tenni. Mihez viszonyítónak? A lényeg az, hogy nemzetiségi mivoltunk miatt alacsonyabb fokra rendeljének az egységes államot alkotó többségnél. De hiszem, hogy éppen a nemzetiség hátrányos helyzete adja majd nekünk azt a többletenergiát, amely a „befelé fordulás és kitekintés” törvényszerű folyamatában sajátos műveltséget teremt, készenléletet a cselekvésre kultúránk gyarapításában. Csakhogy ehhez valóban tudatos igyekezet szükséges, nem csupán elzárkózás, „idegen köntösben” a mások, az uralkodó nemzet majmolása. Sajnos a befelé fordulás és a kitekintés is éppen elég akadályba ütközik. Egyrészt a középműveltségre is alig emelkedettek elsődleges anyagi érdekeltsége, másrészt a nacionalista propaganda, amely generációról generációra egyre mélyebben hat és nemzeti jellegünket kisebbsíti. „A nacionalisták szeretik ragyogó színekben feltüntetni nemzetünket...” De ellenfeleink, akik minden áron saját nemzetükbe akarnak beolvasztani, nem képesek megmagyarázni azt sem, hogy például mi köze van az égis magasztalt dák kultúrának a mai Romániához, és a fejlődéshez. Nem tudhatjuk, hogy miféle okból kifolyólag kell önelégültségük fátylát mindegyre a kisebbség szemére borítaniuk...

34. A nemzeti gyűlölködés a kultúra alacsonyabb fokán a legkihangsúlyozottabb. A sovinizmus nagyfokú műveletlenség, megszűnni csak a kultúra folyamatos terjesztésével, tehát hosszú idő múltán fog, talán csak az egész társadalom összefogásakor, valamilyen közös cél bűvöletében. Minden gazdasági baj és eszmei céltalanság, a kisebbséget érzékenyebben érinti, mint a többséget, mert a legapróbb kilengés a sikertelenség felé, helyzetünk hangsúlyozottabb rosszabbodását hozza magával; a kisebbség régen és most is bűnbak és bajfogó volt és lesz, egyféle villámhárító az indulatok levezetésére.

35. Azt remélik derék többségi analfabétáink, hogy nemzetiségünk és hagyományaink megtagadásával örömmámorban lengetjük majd trikolorjukat?! Minden ilyen és hasonló elnyomó tett, jogaink minden kisebbsítése, emberi érzések elevenébe vág és spontán ellenkezést, tudatosabb erő kifejtést szül a megmaradásra. Csakis tudatlanságukkal és primitívségükkel magyarázható, hogy mindezt kiváltják a maguk alá gyűrt kisebbségből. De nincs is mit csodálkoznunk ezen, a vezetők műveltségét nagyítóval sem találjuk. Nem is vezetők ezek, hanem egytől egyig karrieristák. Sem a szocializmushoz, sem a marxi eszmékhez semmi, de semmi közük. Hovatovább egyetlen fegyverük a primitív ösztönökből táplálkozó dühödt

nacionalizmus. A világ előtt már lejáratták maguk. Eljön az idő, amikor saját népük előtt – legalábbis a jó érzésű és gondolkodni nem restek előtt – világossá válik, hogy visszahúzó primitivizmusukkal, mellveregetésekkel, történelmi dicsőség-kreációkkal, hurraoptimizmusukkal és a sokféle más üresjáráttal semmit sem haladnak és senkit sem visznek előre, senkit sem boldogítanak. Gondolkozás gátló rabságban tartják a népet, minden erővel fékezik a fiatalok tudatos emberré válását, a legkisebb lehetőségét is elveszik annak, hogy az ember maga döntsön valamely nem a világot, nem az országot, hanem családját és magánéletét illető kérdésben.

36. Mindenféle asszimilálással együtt jár az erőszak, ha a kisebbség nem hajlik a hatalmi szóra. A zsidók, mivel tanultak a sokféle, ellenük végrehajtott megtorlásból, előrelátva az üldöztetést, ha kellett többszöri névváltoztatással készséget mutattak az asszimilálódásra, lelkesedést és örömet színelve meghajoltak, de összetartozásukat erősítve, legbensőbb önmagukat, hagyományaikat továbbéltették, családjuknak élve, egymást önzetlenül segítve lavíroztak a zavaros időkben. Mi, magyarok, nyakasok vagyunk, primitíven kitartóak mindenben, és talán még mindig kevésbé megpróbáltuk a történelem viharában és az embertelen elnyomásban. És számbelileg sem vagyunk annyira kevesen, hogy más kisebbségek önmegtartó módszereit magunkévá tegyük, lemásoljuk és alkalmazzuk. Magam is úgy hiszem, hogy eltiportatásunk előtti olyan szakaszba érkeztünk, amikor jogaink védelmében még egy utolsó közös és bátor kiállással felhívhatjuk, fel kell hívnunk magunkra a világ figyelmét.

37. Nekem furcsának tűnik az erdélyi svábok gyors átvedlése. Bizonyára a műveltség hiányából adódott az, hogy három generáció alatt elmagyarosodtak. Igaz, ide kell még számítanunk azt a betelepülésüktől eltelt évszázadot, amit őseik megtűrt kisebbségként a mindennapi megélhetésért végigküzdöttek. Sem a vallás (anyanyelvi prédikáció), sem az iskola nem számít ilyenkor. A legcélravezetőbb az önkéntes beolvadás. Milyen érzés lehetett idegennek érezni itt magukat és ehhez mérten küzdeni a megélhetésért, alkalmazkodni apáról fiúra szálló, önmagukat mehtagadó viselkedéssel. Vajon képesek lesznek a svábok a még egyszeri nemzetiségváltásra, hiszen azzal, hogy most magyarnak vallják maguk, újra kisebbségi sorba jutottak, eszerint bánnak velük is, amikor mindenben visszaszoríttatnak. De magyarnak vallják maguk, és nem találom bennük a hajlandóságot ahhoz, hogy feladják választott nemzetiségük. Itt a határ melletti országrészben nem valószínű, hogy vállalják az újabb átalakulást. Benn az ország belsejében talán más a helyzet, és másként alakul majd a szászok sorsa. Itt a magyar tévét nézik, és a magyar kultúrához való tartozásukkal kötődésük Európához szorosabb. Nekünk pedig erősíteniünk kell ittlétünk történetének ismeretét: Erdély történetének ismerete nélkül nem sokra megyünk. Ha sokat emlegetett betelepedésünket, csak így sommázva, elfogadjuk, a bennünk elhatalmasodó gyökértelenséggel magunk siettetjük asszimilálódásunkat. De ezeréves ittlétünk feljogosít minket és az utánunk jövőket arra, hogy továbbra is hazánknak valljuk e földet, és ehhez tartva magunk nyelvünkben és műveltségünkben megmaradjunk.

38. Kezdem megérteni az önálló Erdély gondolatát. Nem volt buta dolog. Gazdaságilag Kanaán, a demokratizálódás szempontjából talán Svájcnál is különb lehetne. Hagyományokra épülhetne. Jelképei is mindnyájunkat kielégítően megoldhatók. Például a zászló: a régi erdélyi piros-sárga-kék, hosszanti csíkokból kialakítva, sárga, zöld és fekete csillaggal. Erdély olyan gazdag, hogy akár arany és ezüst pénze is lehetne. A 100-as értékű arany Bethlen képmásával, kb. húsz gramm aranyból, az 50-es Avram Iancu képmásával, a 25-ös Bemével, a 10-es ezüst Mihai Viteazul, az 5-ös a Bolyaiak, a 3-as Aurel Vlaicu, a 2-es Babeş képével. A 100-as értékű arany kb. a mostani 10 000 lej értékének felelne meg, az 1-es értékű ezüst 100 aprópénznek. Milyen más volna egy kisebb aranypénzért dolgozni egy hónapig... Vagy ezüstérmékért. Mert ezeknek valutaértéke volna. Aranyunk van hozzá... Egyebünk sincs. Akik az önálló Erdélyről álmodoztak, rég porladnak vagy hallgatnak, mert nem akarnak időnap előtt

elporladni. Néhány évtized vagy évszázad után, ha majd eszébe jut valakinek ez az ötlet, bizonyára rácsodálkoznak. És valamiféle szépen hangzó mesének vélik...

39. A forradalmakat mindenütt mindig az erőszak szüli. Csakhogy ehhez tömeges áldozatvállalás is kell. Egyelőre jó, ha középszinten számolhatunk a megmaradásunkért küzdőkkel. A nagy tömeg – a többségében magyarok által lakott helységek kivételével – fokozódó gyorsasággal asszimilálódik. Ezért most már sokszorosan káros a közművelődés eszmei és anyagi nincstelensége. Vajon nem ördögi ésszel kigondolt csapda az, hogy egyre kevesebbet fordítanak iskoláztatásra (és ezen belül az általános műveltség kialakítására, nyelvek tanulására, anyanyelvi kultúra fejlesztésére) és majdnem semmit a közművelődésre?! Kegyetlen sorsnak nézünk elébe, ha ezt valóban terv szerint végzik, és nem derül ki idejében erről az igazság.

40. Azt is tudjuk, hogy mi mindent tettek itt azért, hogy a romániai magyarság számát a statisztikában egyre kisebbé tegyék. Szándékuk annyira kirívó, hogy már az egyszerű emberek is fejüket csóválva megállapíthatják: az erdélyi magyarok nem, de a románok rendkívül gyorsan szaporodnak. Ezt mutatják az idevaló hazug statisztikák, és ezzel is bizonyítható, hogy nálunk pontosan úgy állunk az egyenlőséggel, ahogyan az egyoldalú szaporulattal. Az valószínű, hogy ezután a kilátástalan jövőt sejtő magyarok nem terveznek majd nagy családokat. És a nyugatabbra élő magyarok Európához csatlakozva, nagyobb műveltségigénnyel, és az igényekhez viszonyítva elmaradt életszínvonallal csupán egy-két gyereket mernek vállalni. Inkább már csak egyet. De az életszínvonal zuhanása nemcsak a magyarokat sújtja, nemcsak a magyar családok tervezését módosítja. De a mi fajtánkat az anyanyelvi iskoláztatás, az egyetemi képzés és a művelődés minden ágának visszaszorítása is meggondolkoztatja: nem kell tehát a gyerek, akit kizsákmányolnak és minden eszközzel alacsonyabb civilizatorikus szintre kényszerítenek, mint a szüleit vagy a nagyszüleit. Nem kell a visszafejlődés, nem kell a rabszolgaság. Felelőtlenség a világszerte erősödő szabadságvágy és szabadságigény ellenére életet adni azoknak, akiket tudjuk hogy „bezárnak” ebbe az országba, akikre ráerőszakolják a hatalomvágyban fogant történelmüket, óvodás koruktól személytelenné nevelik, de személyi kultuszra, véleménytelenségre, parancsra történő fejbőlintásra, tapsoncnak és hurrázónak minden körülmények között. Középkorba, sőt rabszolgasorba illőnek nevelnek mindenkit, primitivizmusra, hogy megfeleljenek az egyre primitívebb vezetés céljainak. Nincs már olyan területe életünknek, ahol ne szabnának törvényt. Beleszólnak az emberek legitimebb dolgaiba (a születésszabályozás, szórakozás, pályaválasztás, ünnepek, anyanyelv használata stb.) és sablont húznak mindenre, egyformának akarnak tudni mindenben, hogy könnyebben vezethessenek. Hányan is vagyunk? Ha nem számítják a régóta megfélemlített, az anyanyelvüktől nyíltan tiltott csángókat, azokat, akik „nyelvüket adták a megélhetésért” és azokat, akiket Erdélyből a Kárpátokon túlra kényszerítenek szakiskolai vagy egyetemi tanulmányaik befejezése után, és azok sokaságát, akik maguk mondtak le nemzetiségükről, hogy nevüket románosítva magasabbra emelkedjenek a ranglétrán, a fizetési rangsorban, ha nem számítjuk azt a rengeteg vegyes házasságot, amelyek immár egyoldalúan mindig az elrománosodáshoz vezetnek a magyar házastárs és a születő gyermekek esetében, és nem számolunk azokkal a fiatalokkal, akiket műveletlen szüleik román nyelvű iskolákban taníttatnak az elképzelt könnyebb érvényesülés végett, meg azokat, akik kénytelenek csupán az állam nyelvén tanulni, mert nincs már községükben vagy kisvárosukban magyar nyelvű iskola, és ha van is, nincs, nem jut minden magyarul tanulni szándékozó számára ott hely – ha mindezeket és a más okokból elnemzetlenedetteket nem számoljuk, akkor is túllépte már a romániai magyarság a kétfélmilliót. Most már azt hiszem mindenki előtt világos, hogy a módosított statisztika idejét éljük. Nemcsak a népesedési számokat változtatják kedvük szerint, hanem mindent. Kell lennie valahol a kettős könyvelés nyomának. De ez sem biztos, mert a balkáni erkölcs szerint itt saját magának is hazudik mindenki, és az elismételt hazugságokat aztán annyira elhiszik,

hogy esküdöznek is rá mindenféle nyilvánosság előtt. Ahogyan előrehaladunk az időben úgy lesz egyre nehezebb a valósághű nemzetiségi statisztika helyreállítása. És ez újabb bizonyítéka erőszakos elnemzetleniesítésünk államilag irányított voltának.

41. Idézetek Ryszard Kapuscinski: A sahin sah című, az erdélyi közelmúltra illő könyvéből (Warsawa, 1982). Európa, 1985.:

„Ennyi év diktatúrája kifícamította rég a lelkünket: sok időbe kerül, amíg újra normális életet fogunk élni.”

„A diktatúra az értelmiség és kultúra elpusztításával egy üres és holt teret hagy maga után, ahol nem hajt ki egyhamar a gondolat fája.”

„Elég, ha jól összerázzuk, megkeverjük, áttelepítjük, szétszórjuk az embereket, és mindenhol nyugalom lesz.”

„Elkerülhetetlen a szó, nélkülözhetetlen a mindent megvilágító gondolat. Ezért a zsarnokok a mozsárágyúknál és gyiloknál is jobban rettegnek a szavaktól, amelyek fölött elvesztették az ellenőrzést, az elejtett, illegálisan, lázadóan keringő szavaktól, melyek nem öltöztettek díszruhába, és nem láttak el hivatalos pecséttel. De az is megesik, hogy az ilyen, egyenruhába bújtatott, hivatalos pecséttel ellátott szavak robbantják ki a forradalmat.”

„A forradalmat a hatalom provokálja ki. Aligha tudatosan. Életvitele és uralkodási módszere azonban végül mégis provokációvá változik. Ez akkor következik be, ha a kiváltságosokon elhatalmasodik a büntetlenség érzése.”

„A forradalomról írt könyvek első fejezete mindig a letűnt hatalom rothadását vagy a nép nyomorát és szenvedését ecseteli. Pedig ezeket a könyveket a lélektanról szóló fejezettel kellene kezdeni. Vagyis azzal, hogyan küzdi le félelmét a megkínzott és megfélemlített ember, hogyan lesz úrrá a félelmén: Ábrázolni kellene ezt az egyedülálló folyamatot, mely néha egyetlen szempillantás alatt megy végbe, mint valami megrázkódtatás, katarzis. Az ember legyűri félelmét, szabadnak érzi magát. E nélkül nem létezne forradalom.”

„A zsarnok által sanyargatott nép, a tárgy szerepére lefokozott nép menedéket keres, egy helyet, ahol körülsáncolja, elkerítheti magát, ahol önmagára lelhet. Szüksége van rá, hogy megőrizhesse nemzeti jellegét, identitását, sőt egyszerűen a mindennapi létét. De mivel egy nép nem emigrálhat, megkezdí vándorlását: nem a térben, hanem az időben: visszatér a múltba, mely a körülvevő valóság keserűségéhez és fenyegetéséhez képest elveszett paradicsomnak tetszik.”

„Jóllehet a diktatúra megveti a népet, mégis mindent megtesz, hogy az elismerje őt. Noha törvénysértő, nagy gondot fordít a törvényesség látszatára, pontosan azért, mivel semmibe veszi a törvényt... Mindent elkövet tehát, hogy bebizonyítsa önmagának és másoknak is, hogy a nép támogatja és elismeri. Még ha ez a támogatás csak látszólagos – elégedettséget érez. Mit számít az, hogy ez csak látszat. Hiszen a diktatúra tele van látszatokkal.”

42. A kommunizmus eszméje a világi élet reformációja volt, az egyenlőség, a testvériség, a szabadság újra-meghirdetése, amelyhez ugyebár minden embernek megközelítőleg egyenlő anyagi feltételek is kellenének. A hatalomra jutott szocializmus elszigeteltséggel, nyomorral, tudatlansággal és a primitív ember azon tudatával, hogy maga fölé mindig irányítót, szolgálni való urat óhajt, amely bizonytalanságérzését, az életirány miatti pánikszerű félelmét enyhíti – nem tudott megbirkózni. Az uralkodási vágy, a meghirdetett jelszóból is kiérezhető hatalomehség (A tudás hatalom!) újabb csoportosulásokat szült, vezetőket, akik aztán királyként, császárként, istenként viselkedtek (A hatalom tudás!), és a népet még inkább kihasználták. A második világháború után újabb lehetőség csillant, a meghirdetett internacionalizmus a vallással nem ellenkezve erős eszmének bizonyult. Sajnos, tisztavirág életű volt a visszahúzó

erők: anarchikus hatalomra törekvő csoportok, a zavarosban halászó műveletlen diktátorok céltudatosan törtek hatalomra. A központ, a kicsi országok fölött uralkodni vágyó nagyhatalom saját embereivel manipulált; ellentáborként erősödött a nacionalista klikk és szellem, amely kisajátította a szocializmus eszméit, és ennek jelszavaival olyan diktatúrát hozott létre amely felülmúl mindent, amit a történelem eddig alkotott. Az anyagi, termelési, gazdasági kérdések megoldhatatlansága, az erőszakolt függetlenségből és a civilizáció elmaradottságából ered. Csökönyös tirannizmus előrelátható válasza erre nem más, mint a már meghaladott társadalmi rendszer kipróbált fegyvere: a sovinizmus. Már csak a vérfürdők hiányoznak. Nálunk és másutt is. Mi lesz ezután? A kis nemzetiségek beolvasztása után milyen fegyverhez nyúlnak? Ha nem jön a háború, mivel fékezik az ígéretekkel hülyített népet? Megfékezéséhez már most alig elég a belvédelem, a kiépített sűrű besúgórendszer és minden, amit már a múlt században produkáltak a modern államok. Érezhetően nagyobb teret kap az egyház. A túlvilági távlatokba helyezett igazság és béke elfogadhatóbbak, mint a tévé képernyőjéről szemünkbe fröcskölő, a valóságnak ellentmondó, sokat hangoztatott, alaptalan és hihetetlen, üres jelszavak sokasága.

43. Az egyház a nemzeti kisebbségek esetében az anyanyelv gyógyírjával is nyugtató a félelmeket, az étellel, a jövővel szembeni pánikot kivédő hatásával újra a legjótékonyabb intézmény. Az újrakezdés lehetőségét tartogatja talán, de eltompító, a külvilági-evilági eseményekkel szembeni magatartásával jámbor népét ugyanakkor még inkább kiszolgáltatja az elnyomóknak.

44. A végtelen világról egyszer majd annyi mindent tudunk, hogy lemondunk a magunk fölé helyezett, az önként vállalt istenekről. És akkor a gyarló, a hataloméhes ember is elveszti példaképét, az uralkodót, a mindenek fölötti parancsolás igényét. A görög demokratizmus sokistenúsége után, az „egy Isten” imádók kommunizmusa lehetetlenség és tarthatatlan állapot. Az emberiség történelmének spirálútja bizonyára ennél bonyolultabb. Törvényszerűségekkel tele szakaszait ismerjük és talán számítógépek segítségével felrajzolható lesz az a jövőbe vivő pálya is, amelyen az utánunk következők előre vagy hátra lépnek majd.

45. Freitske: „minden állam joga a benne egyesített nemzetiségeket eggyé olvasztani”, a német nemzetelmélet alapján a dák eredet és műveltség felsőbbrendűségének belemagyarázásával, a román kommunizmus megvalósításának sűrű hangoztatása közepette, de átvéve és alkalmazva Deák Ferenc idevágó nézeteit, miszerint az oszthatatlan és egységes nemzetet képez mindenki, bármely nemzetiséghez tartozzék. A politikai nemzet fogalmával meghirdetett egyenjogúság nyilván az asszimiláción alapul és – Deáktól eltérően – a művelődésre is kiterjeszthető, ami teljes elnyomással, a nemzetiségek teljes megszüntetésével jár. De Deák azt is tudta, hogy „ha mi a nemzetiségeket megnyerni akarjuk, ennek nem az az útja, hogy őket mindenáron magyarosítsuk, hanem az, hogy velük a magyar viszonyokat megkedveltesük”. De annak idején honpolgárookra volt szükség. Itt és most: robotoló igénytelen tömeg kialakítása van folyamatban, egyféle rabszolgaság kialakítása, amihez nem megnyerni akarják az embereket, hanem ellenőrizhetően korlátozni tevékenységüket, hogy minden felülről jött parancsot gondolkodás nélkül végrehajtsanak, és jópofát vágjanak valamennyi legfelsőbb vezető nagyzási hóbortja kielégítésére rendezett cirkusz (nagygyűlések, mindent egyöntetűen elfogadó kongresszusok, semmit sem érő látogatások, születésnapok, választások) statisztálóiaként, a szükséges tömegjelenetek részvevőiként. A hatalom legfőbb fegyvere nem a szédítő propaganda, mert ennek hatása csaknem a nullával egyenlő, hanem a rohamosan növekvő, mindent behálózó belügyi rendőrség, amely átvette a régi káderosztályok nyilvántartását és hatalmát, meghatározva mindenütt, hogy milyen képesítésű, nemzetiségű és igényű emberek kerüljenek nemcsak a fontos, hanem a kevésbé fontos vezető állásokba. Ezért itt mindig azé lesz a hatalom, aki a belügyre ráteszi a kezét, aki, vagy akik ellenőrzésük alatt tartják ezt a hadsereget.

46. Beigazolódik példájukkal az is, hogy nem kiagyalt elméletem, hanem a valóság szerint is, akármilyen nemzetiségű ember szívesen tanulja a magasabb színvonalon állók, tehát nagyobb műveltségű (nem feltétlenül humán műveltségről van szó) emberek nyelvét. Felfelé igyekvünkben szívesen asszimilálódunk (így történt ez a régi Romániában a csaknem elfranciásodott, szíve szerint elfranciásodni nagyon is óhajtó polgársággal), lefelé, tehát egy civilizálatlanabbul élő, életvitelben, az európaiaktól százötven évvel lemaradó népbe olvasztani magasabb kultúrájú embereket – lehetetlenség. Hogy a zsidók ezt önszántukból nem egy országban megtették, az nem vitás, de ők ezekben az országokban egyből az elitrétegbe asszimilálódtak; egyfelől az anyagi jólét megteremtéséért, másfelől az értelmiségi pályák elfoglalására törekedve, tudatosan vállalták a névcserét, és nacionalistábbaknak mutatták magukat a bennszülötteknél. De mindig és mindenütt jó értelemben zsidók maradtak az összetartásban, a hagyományok ápolásában, a családszeretben, a temető védelmében... Számunkra, erdélyi magyarok számára, egyik út sem járható. Nem vállalhatjuk az erőltetett asszimilációt, ezt sem önérzetünk, sem méltányosság érzetünk nem engedi; az önkéntes beolvadást számbeli nagyságunknál fogva sem vihetjük végbe. Ezt különben évtizedekkel ezelőtt kellett volna elkezdenünk, amikor a Regátban, Moldvában és Dobrudzsában két kézzel kaptak az erdélyi szakemberek után. Ma az erőltetett ütemben épülő ottani városok elitrétegét alkothatta volna az erdélyi magyarság, ha tudatosan vállalja az ötvenes években erőltetett kivándorlást, és a nem rosszindulatú, hanem a románok kiejtését könnyítő névváltoztatást. De míg a zsidókban élt és él ez összetartozás érzése, az azonos vallás, az entitás tudata, az erdélyi magyarságban csak a büszkeség és a porlandó szikla fölötti bánat volt a közös, műveltsége sajnos nem volt európai, legalábbis nem többszörösen magasabb rendű az erdélyi románságnál. A munkás és paraszt nem asszimilálódott, de többnyire testvériesen megfért egymás mellett, bármilyen nemzetiségű volt. A kisközösségek kivívták maguknak a tiszteletet, a nem-keveredés jogát, amit sok helyen mindkét vagy mindhárom fél részéről betartottak. Így éltek egy faluban három vagy négy nemzetiségűek. A szocializmus megvalósításának gyakorlatában a felbontott kisközösségek és a kisközösségek közötti kapcsolatok erkölcsét felrúgták és kivetették a gyakorlatból, mint a kultúrából az osztálytagozódás miatt elfogadhatatlan értékeket. Helyébe nem került más, csak a primitívség, a műveletlenség. Akár az anyagi termelésben, az új közösségek erkölcsében is visszafejlődés következett be. Ezt használta ki a hatalom, amikor a nemzeti érzések felgerjesztésével próbált valamiféle közös haza érzésének elterjesztésével hatni az eszmét vesztett népre. A nacionalizmus túlzásai nálunk mindig virágzóvá tették a sovinizmust. Különösen, ha egyre rosszabbul áll az ország szénája. Az az érzésem, hogy nálunk, a kezdeti évek szépen induló békessége után (a háborút követő békességvágy kiterjedése folytán), nem jutottunk volna el az új sovinizmusig, ha nem hajtja erre az országot az eszét vesztett hatalom, a grandomániás oltyán beállítottság, a műveletlenséget takaró hazafiság, a történelminek mondott, bársonyosnak feltüntetett erőszak, a mindenáron való hírnévszerzés és címkórság, a hozsánnagyüjteményes nagyképűség, a dinasztia alapítási vágy és világuralom-éhség és egyéb kis- és nagypolgárok által levetkezett szokás, amit itt új divatként felkapott a munkásnak még éretlen, többnyire faluról beözönlött és irányvesztett vagy irányt sohasem ismert vezető réteg.

47. Évtizedekig sanyargatható ez a nép, talán évszázadig. Ha a környező országok rendje és életmódja fokozatosan felfelé ível, akkor a külső behatásoknak engedve a szenvedő tömeg is indulatba jöhet és minden elnyomó rendőri erőszak és megfélemlítés ellenére seprí majd az országot. Az indulatok, mert már „megfelelően” irányítottak, elsősorban a kisebbséget érintik majd. De az erdélyi magyarság kibír több mádéfalvi veszedelmet. '48-as, '44-es vérengzést. Minél később kerül erre sor, annál inkább van arra lehetőség, hogy a román tömegek belássák, sorsuk nem változik azzal, ha lemészárolnak, elnyomnak erdélyi magyarokat. Ma már dühösen hallgatják a magyar szót (visszatértek a háború előtti évek), irtják a zöld színt, de a magyargyűlölet nem lehet egyenlő, mondjuk, a régi zsidógyűlölettel, mert a zsidókban azok

anyagi jólétét is utálták. Az egyre inkább kisemmizett magyarságot (lásd: gyengén fizetett munkahelyek, vagyonukból kiforgatott magyarlakta falvak) a cigányokhoz lehet majd hasonlítani, akiktől nincs mit elvenni, s ha készek is a beolvadásra, mégsem lehet nem létezőknek nyilvánítani őket, mert nem bőriük színe, de kultúrájuk, belső családi életük egyelőre más hagyományokból táplálkozik. Igényeik mindinkább Nyugat felé irányítják őket minden tekintetben. Az oltyán tisztviselőréteg – akár régen az anyaországi magyar tisztviselők – jól élnek Erdélyben, de befogadásuk hatalmuktól függő, időleges. Jelenlétük a magyarságot nem segíti, hanem visszariasztja az asszimilálástól. A kultúra jegyei hosszantartóan felismerhetők egy népben, a kulturálatlanságot sem tüntetheti el egy nemzedéknyi idő alatt, még a jólét sem. Erdély még a következő évezred elején is az erdélyi lélek földje marad.

48. Ma már nem politizál az ember, és nem akar semmit: csak kenyeret és nyugalmat. Milyen más volt a negyven évvel ezelőtti, az egyszerű embereket is érdeklő politika! Akkor az ún. suszterpolitika nevetnivaló volt, de százszor több és jobb volt a mostani atomizálódásnál. Az önkényuralom elnyomja az embereket az érdeklődést a társadalmi kérdések iránt. Hogyan is szólhatnánk mi bele a különféle kérdésekbe, amikor a néptől semmi mást, csak tapsot várnak, a látszat-demokratizmusért megrendezett kongresszusokon, ahol a felszólalóknak előre megírják semmitmondó beszédjüket. Különben is olyanokat hívnak (visznek) oda, akik nem képesek beszélni vagy tudnak (okosan?) hallgatni. A bebeszélés nélküli politikusság ugyanolyan lehetetlenség, mint a többi propaganda-fogás „a nép érdekében teszünk mindent”, „tudományos étkezés”-sel magyarázzuk az élelmiszerellátás minősíthetlenségét, „mindent megteszünk a kulturális ellátottság, a tudomány vívmányainak elsajátítása érdekében” stb., miközben a színházak műsora spongyaként zsugorodik, a műszaki-tudományos csere kimerül holmi licencek, külföldi gépek tökéletlen lemásolásában.

Az ilyen politikánál jobb az apolitika, amit ugyebár elítélünk, pedig egy ilyen lényegétől elválasztott politizálás célja apolitikussá tenni az embereket, mert a műveletleneket, a bebeszélni félőket könnyebben vezeti az önkényuralom. Igaza van Konrád Györgynek, a lehetséges emberi magatartás az antipolitika. Már megcsömöröltünk az ezerszer ismételt üres frázisoktól, a primitív vezetőréteg erőszakos butításától, az értelmiség-ellenességtől, a művészet- és irodalomellenességtől; a gondolkodásról való szisztematikus leszoktatásról.

Az antipolitika a politika meghaladása, a sémákban gondolkodó, uraloméhesek, primitív ösztönök által vezéreltek tagadása, a demokratizmust minden mozdulatával megcsúfoló hatalom, az elnyomó, a klikk-szellemű állam diktatúrája ellen. Az antipolitika az elembertelenedett politika tagadása, az emberiség kiskorúságának erőszakos meghosszabbítása helyett, bátor lépés a „saját fejünk használása” felé.

49. Ez a világ mégsem olyan rohadt, hogy olykor ne szórna némi reményt gyászos fejünkre! Miért is érdekel minket a jövő? Hírnevünk néhány évtizedre való megőrzéséért? Hogy néha virágot is tegyenek fölénk? Hogy hirdesse valami: voltunk, itt éltünk és tettünk egyet, s mást ezért a viláგért? Mi értelme van mindennek? Ha lesz még magyar iskola, könyv, újság, színház és szó legalább régi utcáinkon, otthonunkban, a temetőben, akkor a nevünk is fennmarad. Ha mindent eltörölnek, megszüntetnek, ha nyelvünket sem használhatjuk, akkor szégyentáblává válik minden sírkövünk, jobb eltűnni nyomtalanul. Többszörösen is tragikus sors jutott nekünk. Igazi erdélyi magyar sors. Kegyetlen. Ha nem volna Szózatunk, talán végleg és visszavonhatatlanul elkeserednénk.

50. Műveletlenségben tartott népnek csak az indulatai (primitív indulatai) nagyok.

51. Nem kétséges a külföldön élő románok nagy része a régi sovinizmust támogató, magyar-ellenes politikus vagy ettől a politikától átítatott ember. A történelem példáin okulva ma már tisztességes módon is megvalósítható a múlt században megrekedt nagy népi nemzeti öntudatuk. Miért kell a régi receptet követni? Szabad demokráciában, európai nyelvek és műveltség

közegében szebb, igazabb, tartósabb Nagy-Romániát lehetne építeni, mint a németek elkótyavetyélésével és a magyarok asszimilálásával. Sajnos, ebben is a nagyarányú grandmánia és az ennek következményeképpen előállott eladósodás, a különféle gazdasági megszorítások a nacionalisták malmára hajtják a vizet. Az előállott páratlanul rossz anyagi helyzettel indokolják a kultúra, az oktatás és a magyarság mindennemű támogatásának a lehetetlenségét. Ezt kihasználva a végsőig fokozhatják az asszimilációt, ezzel takarózhatnak is. De mit mondanak majd arra, hogy mindezt a szomszédos magyar állam szeme előtt viszik véghez? Ezért kell nekik erőltetni, feleleveníteni a horthyzmust, ijeszteni a népet Erdély állítólagos visszakövetelésével. Egy kis tudatos elferdítéssel olyan indulatokat keltenek, amely elvonja a figyelmet azokról a szarvashibákról, amelybe a román szocializmus ország-világ szeme láttára, minden téren többszörösen is belebukott. Az ismétlés tandíját (ha lehetséges egyáltalán ismétlés) mi fizetjük. Az apák hibájáért a fiúk!... És még az utánunk következők, ha majd mernek tenni valamit is, nyögik az elpocsékolt éveket. Az egyenes vonalú fejlődés úgy látszik, ismeretlen nálunk.

52. A románosítás pontosan végigjárta mindazokat az utakat, amelyeket a magyarosítás dühödt akarnokai elkezdtek. Annyi különbséggel, hogy ez utóbbiaknak néhány évig tartott, az előbbieknél pedig évszázada tart munkájuk.

53. Andrei Otetea írja: „Olyan szándék is megnyilvánult, hogy egyes tantárgyakat, például történelmet és földrajzot csak magyar nyelven oktassanak. Ezek az intézkedések mély levertséget idéztek elő, ám egyben erélyes küzdelemre is serkentettek, mert hiszen a nemzeti beolvasztás vagy a nemzeti jogok bárminemű korlátozása csak erősíti a nemzeti érzést, vagyis a követett céllal homlokegyenest ellenkező eredményekhez vezet.” Megfordították ezt is, és nemcsak szándékról, hanem tényről beszélhetünk a beolvasztásra ítélt erdélyi magyarsággal szemben. De az ezt követő hatásról mintha elfelejtkeztek volna?! Csak úgy tűnik! Ezért van a rendőri elnyomás és a fergeteges magyarelles propaganda, hogy az esetleges ellenállókát megfélemezze, eltüntesse, kiirtsa. Csakhogy ezek az urak nem tudják: a nemzeti érzés, ma már a műveltebb népeknél nem holmi külsőleges megnyilvánulás, nem zászlólengetés és kokárdaviselet, hanem lelkünkbe zárt, a múltat megismerő, a nyelvet megőrző becsületes szándék, amely nem más népek lebecsüléséből és megvetéséből táplálkozik, hanem az egyetemes világ humánus újrendezése folytán a népek és nemzetek egymás mellett való létezhetőségének felismeréséből. A műveltség nemzetköziséget jelent, ezt mi már megtanultuk, és mert nem vakít a kivagyiság, befogadjuk mindazt, ami haladó, mindazt, ami valóságos és embert boldogító tudás.

54. Régen „kitántorgott” millió emberünk, most kinn marad, lopózkodik, bujkál, lóg, menekül, aki tud. Egyik kisebbségből a másikba. Az emberibb kisebbségbe. Az ilyen szocialista országban kialakult kisebbség az ottaninak, a kapitalista államokban kialakult kisebbségnek összehasonlíthatatlan párja. Itt jogainak hangoztatásával jogtalan, nyelvét, kultúráját, múltját veszítette. Ott mindez csak az egyén érdeklődésétől függ, műveltségi szintjétől. És mert az anyagi jólétben él, nincs előtte sok akadály: szervezkedhet, művelődhet, élheti a maga választotta közösségi életét. Ha ezt teszi, felemelkedhet, prosperálhat, vagyonosodhat? Nyilván kevésbé, mint azok, akik asszimilálódnak. Akik szakítanak a sok szempontból visszahúzó magyar környezettel, többre vihetik, de akik nem, azok élete is összehasonlíthatatlanul másként folyik, mint a román elnyomás alatt. De lehetnek a nyugat fiai, látszólag belesimulva az amerikai, a német vagy ausztrál valóságba, és ugyanakkor magyarságukat megtartva, saját nemzetiségi klubjukat is látogathatják, ápolhatják ilyen irányú kapcsolataikat. Sokat tesz a szórványvidéken az egyház, és inkább vonz, mint bármilyen egyesület. Lényegében ez is a kivándorlók önmegtartó erejét hirdeti: maguk tartják, fizetik az egyházat, a lelkészt, a templomot, imaházat. Itt nálunk csak atomizálódhatott az ember. Minden kisközösséget árgus szemmel, rosszindulattal figyeltek és bomlasztanak. Ezer módon akadályoznak. Lehet, hogy

az ebből eredő ellenállás inkább hasznunkra van, mint a „nagy lehetőségek” hazája, ahol házuk elé tűzhetik az emberek nemzeti lobogójukat, ahol a legnagyobb felmorzsoló erő az érdektelenség. Hiszen első az anyagi gyarapodás, aztán a lelkiek, a nemzetiségi érzés és tudat. A kisebbségi sors mindenképpen embertelen, mégis miként éltek és virágoztak ősünk? Küzdelmük, a halódástól a lelkes lángolásig, csodálatos és valóban igazán emberi. „Mondottam: ember, küzdj és bízva bízzál!” Az idézet (pontos?) lényege ránk illik. Úgy tűnik, az ilyen nyomás alatti élet szül nagy dolgokat és a nemzetiségek büszkeségére méltó embereket. Örök ellentmondás. Az asszimilálók ne tudnák ezt?! A sokféle népet és kultúrát egyesítő Amerika az anyagiak iránti érdeklődés fenntartásával asszimilál, hagyja, hogy a gazdasági érdek törvényessége alapján és törvényszerűsége folyamatában oldódjanak meg a különféle nemzetiségek együttélésének problémái. Nálunk a minden erővel Nagy-Romániát évszázados késéssel építő ultranacionalisták, még mindig az erőszakos beavatkozás és a tüzzel-vassal múltat égető indulatok dominálnak. A gondolkozó románságot is lassan eltávolítják az erőszakos mindennapi gyakorlat (mindenféle emberi jogok látszatával ellentétes tiltások özöne) igenlésétől. Ha ütnek valakit, inkább eltűri, ha maga is sanyargathat egy nála gyengébbet? Egy darabig bizonyára. De meddig? Végül is az elnyomás mindig megteremti a különféle nemzetiségű, vallású, színű, felfogású stb. emberek egységét. Az idő nekünk dolgozik. Még akkor is, ha mi nem érzük meg a minőség újabb emberi fokát. Az erdélyi magyarság nem eltörölhető. Sajátos helyzetében, sajátos törvényeit követve újraéled és megmarad egy emberibb valóságra, önmaga is emberibb arcot öltve, két vagy három kultúrát asszimilálva, minden esetben nyitottan reagálva a változásokra, de önmagát föl nem adva, hiszen erkölcsé és műveltsége európai fokán fogadja be a környező világ hatásait. A föld mindenféle maggal bevethető, a termés is befolyásolja a talajt, de a föld végül mégis csak föld marad javulva, lerontva, kiuzsorázva, elsoványítva, pusztítva. A hasonlat most is sántít: a remény is?!

55. Széchenyitől: „Minthogy azonban az emberek együttműködésre és nem elzárkózó életre vannak teremtvé, a tökéletesség felé vezető út csak az lehet, melyen az ember a közjóért munkálkodhat.”

„Csak a gyenge szereti önmagát; az erős egész nemzeteket hordoz szívében.” (Hitel)

„Ha a magyar töpreng, jobb társaságot keres és olvas, azért még nem pártütő!” (Világ)

„Ősiség. A földek legfőbb tulajdonosa nem az uralkodó, hanem a nemzet, mely a legfőbb, a kollektív tulajdonjogot egy jogi személyre, a koronára ruházta át visszavehetetlenül.”

„A Hitelről szólok, s a mi belőle fogy, a becsületről, az adott szó szentségéről, a cselekedetek egyenességéről!” (Hitel)

„... senki se higgye: míg él, hogy tanulásit már elvégezte.”

„Valami hiánynak kell ott lenni, hol műveletlen termékeny föld s egyszersmind szegény ember találtatik.”

„Az erény alapja a napi kötelességek teljesítése...”

„Az emberek a részleteket keresik. Fölfelé akarnak építkezni. Nem törődnek sem a gyökerekkel, sem a fundamentummal.” (Napló)

„Ha szabad akarsz lenni, légy mindenekelőtt igazságos.” (Napló)

56. A magyarországi nyilvánosság előtt kell gyávaságunkat, tehetetlenségünket bevallanunk. Kell ezzel leszámolnunk végre, mert csakis ez lehet most kiindulópontja mindannak, amit a magunk megmentésére cselekednünk kell. Mit tehetünk? Elsősorban új értelmezést kell adnunk a Bethlen Gábor-i behúzott nyakúságnak, amelynek nem a főhajtás, hanem az adott történelmi pillanatokban a töretlen szilárdság, a meg nem alkuvás, ha úgy tetszik, a kálvinista

nyakasság kell, hogy legyen a jellemzője. Helyzetünk kísértetiesen hasonlít a deportált zsidósághoz. Csüggedünk. Megmaradásunkhoz szükséges az értelmiség önfeláldozó ellenállása. Az elmúlt években, itt Romániában csak nagyon kevesen vállalták, hogy a magyarságot ért sérelmekért nyilvánosan is felháborodjanak. Csöndes hangú beadványainkkal semmire sem mentünk. Mindig csak kértünk, könyörögtünk. Követelni miért nem merünk?! A hatalom sajátos táncban, egyféle tangó-lépésben vitt előre, jól eltervezetten és következetesen jogaink megfosztásának felcicomázott menetelésében. Erőtlen követeléseinkkel szembetalálkozva talán haladhattak volna ilyen gyors ütemben régóta tudatos beolvasztásunk szégyenteljes útján? Lehetséges vezetőink közül is kevesen választották a nyílt kiállást. Úgy állították őket félre, hogy csak szánalmunkat és nem együttérzésünket érdemelték ki, az ellenállásra erőt adó felháborodásunkat nem gyarapították. Tisztelet a kivételnek, hiányzott, talán sohasem működött körünkben a meghirdetett Balogh Edgár-i aprómunka, az elhivatottság, az önzetlen vállalkozás. Ennek szükségszerűségét, ha megfogalmaztuk is, gyakorlat nem lett belőle. Ezért sorvadott el közművelődésünk. Magamutogató íróink és művészeink nem voltak képesek pótolni azt a szervező erőt, amely a két világháború közötti időszakban az erdélyi magyarokat kitartóan öntevékenységre nevelte és szoktatta. Nem sikerült újabb és újabb szervezeti kereteket biztosítani az anyanyelvi kultúra terjesztésére sem. Az egyházak által teremtett és fenntartott közösségeken kívül még ma sincs elég alkalmunk a bensőséges együttlétre, az együtt gondolkodásra, anyanyelvünkön való közösségi megnyilvánulásra. Atomizálódásunk folyamatában újraéledt közöttünk minden mondvacsinált ellentét. Csoportosulások, klikkek emelnek maguk köré falat, számít, hogy ki a katolikus, ki a református, ki kinek az atyafia, kártékony szószátyárt, besúgót sejtünk minden ügyeink után érdeklődőben, az összefogásnak nincs már valóságos lehetősége. Újraéledt az erdélyi átok: a képzelt előbbre valóság jegyében folyik az egymás elleni áskálódás, a hatalomhoz való dörgölődés. Alamizsnavárás lett a kenyérünk. Többen a romániai magyarság vezetőjének képzelik maguk, és az anyaországiak előtt is ennek megfelelő pózban tetszelegnek. De nincs mögöttük még csekély számú baráti társaság sem. A romániai magyar értelmiség gyávasága vitathatatlanul igaz, évtizedek óta igaz: különben nem juthattunk volna jelenlegi szorongatott helyzetünkbe. Gyávaságunkat csak azok tagadják, akik maguk is ludasok benne. Azok, akik változtatni a dolgokon továbbra is gyávák. Ahhoz, hogy valamit is tehessünk megmaradásunkért a beismerés katarzisa, mindent felrázó indulat szükséges. Nem gyáva az, aki múltját, nemzetisége hagyományait, őseit, szülőföldjét, nyelvét, nevét meg nem tagadja és nem fél az ország alkotmányában még szereplő jogainak érvényt szerezni. Csoóri Sándor figyelmeztetését meg kell köszönnünk, mert célja nem az elmarasztalás, hanem a tette serkentés volt. Mert tenni kell az utolsó órában is... „Utolsókat kondul / a havason a kolomp. / Nincs itt már semmi, / semmi keresnivalónk.” Költőnk ezt nem gondolhatta komolyan. Higgyünk inkább Vörösmartynak! Itt és a nagyvilágban mindenütt.

57. Életvitelünk és jövőalakításunk receptjei valamiképpen mindig összefüggnek. Örökké választanunk kell a különféle receptek, a különféle emberek közül, ha mindenkor a jobbat és a legjobbakat akarjuk. De az sem teljesen véletlen, hogy az erdélyi városok polgármestereinek nevében hiába keressük az umlautos betűt. És az sem a véletlen műve, hogy városainkban már csak régi szép emlék a mézeskalácsos mesterség. Életünk az a mikrokozmosz, ahol örökölt, sokszorosan kipróbált receptek szerint, a születésünk előtti időkből génjeinkben hordott indulatokkal, nem mindig tetszésünk szerinti anyagok keverékéből készítjük mindazt, amit aztán magunknak kell nyögdelődve megemésztünk.

58. Mikó Imre világosan és közérthetően fogalmaz, amikor levezeti, hogy a nemzetiség a nemzet kicsinyített mása, jövője nem az asszimilálódás, hanem a beilleszkedés, mert ezt diktálja sajátos minősége, „a közös nyelv, a közös hagyományokban gyökerező kultúra”, amely „az összetartozás tudatában, tagjainak együttérzésében és nemzetiségük megtartására,

fejlesztésére irányuló akaratában nyilvánul meg”. Ez nem csupán jog, hanem az ország előrehaladása érdekében szükséges kötelesség is. Kiderül e könyvből többek között az is, hogy „a nacionalisták szeretik ragyogó színekben feltüntetni nemzetüket, s a legnemesebb jellembeli és szellemi ékességekkel ruházzák fel annak tagjait”. Ez vezet aztán a többi nép lebecsüléséhez. Óvakodjunk ettől. Erre történelmünk tanít. Ezt példázzák a *Nyelvhasználat és jogtörténet Erdélyben*, valamint a *Hazai művelődés* cím alatt a kötetbe sorolt tanulmányok, nagyjaink: a „hídtartók”, kétnyelvűségünk és a műveltségünkkel mindenben felülemelkedők. Mindannyiunknak látókká és értőkké kell válnunk ebben a nagyon is zűrzavaros kérdésben. Próbáljuk Mikó Imre után Eötvös jelszavával: „Eszméim győzedelme legyen emlékjelem!” és múltunk vizsgálatával tisztelegjünk mindazok előtt, akik e kérdés megoldásában előttünk jártak.

59. Az ember több mint az író – figyelmeztet Tamási. Most is csak bátor ember lehet igazán író. Tamási idejében kétféleképpen próbálkozott bátorra lenni az író: „... s hangosabb és korszerűbb eset az, ha az érdekeső apró pártocskák vagy kis senkik kukucskáló bátorságait gyakorolja... a másik pedig az, amikor érdek-kalkulációk nélkül a saját véleményét: gondjait és érzéseit fejezi ki, nemcsak az eszén, hanem vérén és idegein öntve keresztül a szavait.” Ehhez még hozzáteszi Tamási Áron, hogy az utóbbi próbálkozás emberhez és íróhoz egyaránt méltóbb. Tiszta beszéd. Cselekvő ifjúság kell hozzá, felelős kiállás. Politikus ifjúság, amely Makkai mándrucának gyorsaságával veti magát égető kérdéseinkre, hogy választ találjon rájuk. „Valamit mindenkinek vállalni kell!” Nincs más lehetőség: az olvasó mindenkor bátor íróat akar. Ebben a korban és korra való tekintet nélkül. Bár ne akarna, ne várna hiába.

60. Azt már a régiek is tudták, hogy sorvad és elenyészik minden, ha gyökereivel nem törődünk, ha pedig vágják ezeket a gyökereket, akkor az a pusztulásra ítéltetéssel egyenlő. Ennyi bölcsességnek még a nagyon sietős emberekben is lennie kell, a jövőt pedig – messzelátó terveinkből kiolvashatóan – bizonyára ennél sokkal nagyobb bölcsességgel építjük. Ilyenformán a hagyományainkra legyintők nem csupán tudatlanságból cselekszenek, hanem politikai rövidlátásból. Ugyanis, ők azok, akik egyre rövidebbre szabják a józan emberek által többszörösen ismételt kérdést a válaszadással együtt, amelyet az „emlékezetből való újraépítés” feladatának formájában szívesen látnak a gondolkodva olvasók és igenlik a felelős emberek is. Mert ezt a kérdést minden jóindulatú és minden kultúra égető szükségességét nyíltan vagy burkoltan nem tagadó ember csakis igennel válaszolhatja meg. „Az emlékfoszlányok továbbélése azonban épp azokat a gyökereket teheti szerteágzóbbá, amelyek a jelen dolgaiban tájékozódni akarókat a helyhez köt(het)ik.”

61. Mert a Mi dolgunk a világban?-hoz hasonló ismeretlentől hemzsegő egyenletét százszor is meg kell oldanunk, százszor is szájba rágott vagy elcsent fél ismeretlenek vagy féleredmények nem segítenek, mert zárban hiába fordul a majdnem jó kulcs: az ajtó zárva marad. Ezt a kérdést egyes szám első személybe tenni: elkerülhetetlen.

62. Odafigyelni kell konok és merészen vállaló embereinkre, akik évek után sem tagadják meg gondolataikat, bevárják az igazságot ballagva felismerők csapatát, mert tudják a történelem leckéjét. Hát nem egyszerű: megkérdezni egymástól néha, hogy: mit ér az ember, ha magyar? Ez a bölcsőhely parancsa. Mint ahogyan a bölcsőhely diktálja, hogy megtartsuk a magunk arcát, a sajátosát, amely nélkül őszinték nem lehetünk. Szavunk sem volna érthető és annyira ízes, ha először nem anyanyelvünkön gondolva-mondanánk. Azt hiszem, nem is annyira ismételni kell ezeket a sokszor elismételt igazságokat, inkább: percig sem feledni.

63. Pontos definíciók mutatják, hogy a gondolkodás végtelenében egyre nagyobb felületeket átfogó a gyűrűzés, amelynek középpontjában mi állunk. Az önismeret ugródeszka, amelyről eszmei-lelki magasságukba ugorhatunk, és ahonnan újabb energiákért minden vissza kell térnünk az önvizsgálathoz. Az önismeret határozottságunk, ahogyan hidegvérrel kidobáljuk

magunkból homokzsákjainkat – a megkövesedett sablonokból összeállt egyre súlyosbodó terhet – hogy léghajónkról megpillanthassuk a horizontot.

64. Történelmet ma már nemcsak hagyományörzésből, a közös sorsú népekre szabott kötelességből kell tanulnunk, hanem egymás előtti magatartásunkból és a jövő kialakításából is. Létezésünk történelmi jellegéből adódóan mindig tapasztalatokra lesz szükségünk. Nemcsak elfeledhető és megmásítható események tanulságaira, adatok és számok halmazára, hanem modellre, erkölcsi, politikai, esztétikai igazságra. Mindezeket a múltból tanulva, a régi idők és a közelmúlt történelméből. De mivel a történelem – minden látszat ellenére – sohasem ismétlődik, válogatnunk kell jó és követhető, az elkövetett hibák és elvetendő rossz példák között. A történelem tanulságai kérdésfelvető ösztönünket, az emberi lehetőség határait tágító igyekezetünket erősítik. Ítélnünk kell és igazságot szolgáltatnunk, századokat újraélnünk ahhoz, hogy jobban éljünk az elkövetkező időkben.

65. Gyöngysor az éden kényszerképzetéből: Holdkoros tavaszban remény lüktet a mellkasban. Rohadni kettesben vigyorogva. A boldogság veszélyes állapot. Rühellt áhítatban nászéjszakát játszani. Csukott halánték remeg. Lepedőn evickélő vékony sziluettű bálna. Tévécsatornákon elbambult tömeg lábvízben. Letaglózó zenezuhany a megsemmisítésben. Súlyos bosszúságpelyhek a sors kezében. Ma- és újjászületés vágya. A honfoglalók csillogó tekintete. Néma zenében ráncok rejtett értelme. Haja fűszál kiégett fehér prérin. Törmelékből egészhet hazudni törzsi türelemben. Megosztani az ágyat, a gondjainkat nem. Kiszáradt tengerfenéken kagylóban kotyog az idő. Bennünk folyó fárasztó utazás. Őseink fülesbaglyok. Lakók az anarchia állapotában. A többi csak közönyös fényzőn. Morbid eszmeiség ellenkozmetikája az érett arcosítás joviális tételében. Szökés életformában imbolyogva a divatnak megfelelően. Létmederben tudatlan hordalék.

66. A halmazállapota felől megközelíteni a félelmet költői gondolat. Így feltárható az a képzeletbeli kés által okozott fájdalom, amely agyunkba hatol, amikor onnan tiltott gondolatokat, a meghaladott társadalmi gyakorlat elleni lázadás próbálja kimetszeni. A félelem halmazállapota gyakorta olyan szilárd falakhoz hasonlatos, amelybe fejünket beleverjük és beleverik, amelyeket nem sikerül megmáshoznunk, mert visszahúznak a hatalom emberei, az áporodott gyakorlatok, a sunyi szokások, a teljes életet gátló minden mesterséges akadály és csapda. Életünk így gyakorta kifolyik kezünk közül, elfolynak éveink, lelkünkben kongó ürességek maradnak, és céltalanságunkat közlekedő edényhez hasonlatos mutatói jelzik: félelmünk mindenkor csak addig emelkedhet, amíg hőköléseink és bénaságig elfolyó akaraterőnk. Elszállnak legjobb gondolataink, bátorságunk a másként gondolkodásra, a hasznos cselekvés izmainkat feszítő gőzei is elpárolognak a beláthatatlan semmibe, ahonnan valamiért jöttünk, amiért a biológia törvényei szerint élünk érdemes. A félelem halmazállapotának szilárdsága hasít fájdalmainkba és megtöbbszörözi azt. A cseppfolyós erkölcs és a légiesített életérzésben eluralkodott félelem különleges, nehezen megfogható és leírható halmazállapotának közegében peregnék le különféle történéseink, lehetséges életünk töredékei.

67. Az / ami akkor történt / ami történt / ami holnap tört..... / fájdalmas tanulság. A változás perceitől kezdve, a reánk támadó falkába gyűlt kételyek ellenére, a végső megtisztulásig mai és holnapi kötelességünk. Mindaddig, amíg magyarnak lenni az egymástól való félelem sápasztó betegségében nemcsak állapot, hanem igaz magatartás lesz. A kiút, akár a regényben közhelyes, de igaz: az utánunk jövőket kell eligazítanunk múltunkban és jelenünkben. Általuk léphetünk a felemelt fejűek paradicsomába.

68. Az ember alapvetően közösségre vágyik, folyamatosan közlendője van, ki kell beszélnie magából bánatát, meg kell osztania másokkal örömét. Atomizálódásunk gyógyításának világméretű eszköze a világháló. Ahogyan elődeink mesélő kedvéből, a közlés minőségi formájaként született az irodalom, az internetes kapcsolattartás rohamos fejlődésével, a villám-

levelezés mellett kialakult sokféle formájú szövegcsere: csetelés, blogozás stb. Várható volt, hogy mennyiségében felmérhetetlenül nagyszámú közlés minőségi előrelépést eredményez. Az internetes világban a pletyka formája a csetelés, a világhálón kialakuló új prózai műfaj a blogregény. Érdekessége, hogy akár régi lapokban és folyóiratokban megjelenő regényt, itt is folytatásokban kapja az olvasnivalót az érdeklődő, és rögtön beleszólhat, véleményezheti az írást. A könyvkiadók elkeserítő számokkal bizonyítják, hogy egyre kevesebb olvasnak könyvet. Ez igaz. De egyre többen olvasnak internetes írásokat. Azt hiszem forradalmi változás tanúi vagyunk. Ha akarjuk, ha nem használnunk kell az Internetet. Hasonlóan ahhoz, amikor az agyagtáblák helyett papiruszra írták a betűket, vagy amikor a kézi szedésről a gépi szedésre tértek át a nyomdák, most az elektronikus hordozókra rójuk szövegeinket, érdeinket pusztító kilós köteteinket cseréljük, zsebben hordozható ezer kötetes könyvtárra, az e-könyvre. Az e-könyvekbe valók pedig számítógépen születnek és már a szövegek születésekor a nyilvánosság elé kerülhetnek. A blogregény a legfiatalabb irodalmi műfaj, születése várható volt, hiszen egyszerre kitágítja a regényírás és a befogadás lehetőségeit. A szerző a szöveg publikálása után is változtathat rajta, az olvasó hozzászólhat, javaslatokat tehet, együttműködhet a szerzővel. A szöveg tehát interaktív és folyamatosan alakulóvá válhat, ha úgy tetszik, folyamatosan létrehozhatja önmaga iterációját, de multimédia jelleget is ölthet, és elméletileg az egész világháló a regény része lehet. Az internet, ami otthont ad a blogregénynek, és ami nélkül ez nem létezne, a hiperlink segítségével lábjegyzetté redukálódhat. Vagy más blogok, más blogregények linkjeinek beszúrásával elérhetővé válhat az, ami nyomtatásban elképzelhetetlen, ti. hogy egyetlen regényben végtelen számú regény kapjon helyet. Mindezek persze csak lehetőségek, amik még kiaknázásra várnak.

69. Képzeljük el, ahogyan a Mén földjén uralkodó Vérmarót világa megelevenedik. Uralkodását és általában az uralkodást a felületesek, de még inkább az egykori fullajtárok sietnek múlt időbe tenni, miközben mindenféle vasfüggönyök le- és felhuzigálásában izzadva segídeknek. Ne bizakodjunk el tehát, mert csupán csak egy az igazság, amit egyelőre a pesti földalatti Blaha Lujza-téri állomásán a vezetőnek állított sánpár melletti visszapillantó-tükör hátlapjára ácserezásával rótt fel korunk névtelen bölcse: „Minden út Kómába vezet!” A dolgok ma már ilyen egyszerűek. Egyetlen betűvel világot változtathatunk, régi igazságokat újjal cserélhetünk fel.

70. Évezredünk vezető műfaja a groteszk lesz. Nemcsak az irodalomban, hanem az emberi megnyilvánulás mindenféle területén. Valamennyi tettünkben és álmunkban megtalálhatók lesznek a groteszk jegyei. Fizetőeszközü is használjuk majd. Az euró helyett bevezetik a groteszket. Az aprót, a százast, és az ezres GROTESZKET is. Csillagpor fedezettel még a dollárt is lehengetli majd. Látom, és mások megélik. És akkor a groteszk újból diadalmaszkodik, megint játszani fogják a Kolozsvári Magyar Színház színpadán is! Groteszk live. Kísérreljük meg érzékelteni, hogy mi a groteszk. (Arról, hogy honnan, merre tart ez az irodalomban is ősidőktől lecsapódott jelenség, talán majd máskor és más helyen, ahol több a papír, olcsóbb a nyomda, kékebb az égbolt és nemcsak a járás – hanem jó Bertoltunkat parafrazálva – még a lélegzés is könnyebb, mint itt nálunk.) A groteszk magyar apukája, akit magunk között nyugodtan nevezhetünk Pistinek annyira Örkenyes volt, hogy amint tehetett úgy tiltakozott mindenféle önkényes (ugye, hogy micsoda különbség produkálható egyetlen betű változtatásával) gyakorlat ellen. Figyelt, látott, amit látott, de nem akart csupán félisten lenni. Bertoltunkat tisztelve – egyidősök lévén egyszerűsítéseit imádvá azt hiszem, nyugodtan nevezhetem Bertnek – Pistici tudta, hogy „Aki képes kinevetni magát: félisten.” Aki egésznek hiszi magát, annak jóval nehezebb a sorsa, reggeltől estig röhögnie kell önmagán. A mi Pistink ezzel szemben csak egyik szemével vigyorgott. A másikkal vegyeszkedett: kilúgozott mindent, ami valóságábrázolását elködösíthette volna. Kísérletezései alapján velünk is elfogadtatta, mint lehetséges sorrendváltoztatást, hogy olykor alul van a sörhab, aztán következik

a sör. Alul a moslékos élet, fölötté a jótékony halál. Minden tettünkben buborékként, akár a borszéki vízben a széndioxid, fölfelé igyekszünk az elmúlás titkos régióiba. Ha nem közlekedne rendőrbiztosnál is pontosabban a halálunk, bizony mondom, nem lennénk egyebek lusta állatnál.

71. Az erdélyi toleranciába áztatott groteszk a következő párbeszéddel érzékeltethető:

- Szervusz. HoSiMin? (Gézától kölcsönöztem.)
- Hát... És nálatok: Ce ziar? Ce ziar? Ki vele bátran!
- Biztatsz, hát megpróbálkozom. (Hirtelen fejre áll.)
- Nocsak! Mit faci? Mondd, nem szédülsz?
- (Fejen állva) Ezt kérdezhetném én is...
- Tőlem? Én megszokott helyzetemben vagyok...
- Nyugodj meg, én is...
- Igazán. Nahát ez érdekes!
- Magam is furcsállom fordítottságodat.
- Én normális magyar vagyok.
- Valóban?
- Tényleg. És ilyenformán nálad magyarabb vagyok!
- Nahát! Ennek igazán örvendek. Öllelek! Viszlát!
- (Talpra áll) Szálvé!

72. Az erdélyiek is olyan nyúzott idöket éltek, amikor a diktátori teljhatalom csúcsára hágó és „legszeretettebbnek” nevezett bicikli tolvaj hajdanán napraforgómagot áruló felesége, a kémiai tudományok akadémikusi címeivel felszerszámozva, minden számárbögést szégyenítve kijelentette: egyen a nép füvet. Nem tehetett róla szegény agyatlan, hogy hírét sem hallotta Mária Antoinettnak, de még a makói polgármesternek sem, akik kenyér helyett kalácsot ajánlottak az ebadtáknak.

73. A fonáság és a megjátszott, mindenkit- és mindent-megértés sajátosságunk. Így van ez rendjén, ott, ahol a nyúzott képűnek is bátran szemébe vágják: „Milyen jól nézel ki!” Itt, ahol a csoportérdeket elismerik, de meg nem nevezik, ahol a klikkesdit sajátos toleranciával igazolják. Nem bántjuk azokat, akik elismerik képzelt nagyságunkat, nem szólnak, de biztatóan megmosolyogják törtetésünket, mesterkélt közérdeklődésünk közhelyekbe és frázisokba csomagolt nyilatkozatait. Segítünk kiutálni valakit vagy valakiket, ha megtérnek érdekközösségünk langyos bugyrába. Nagyok vagyunk az egymásiránti gyűlöletben, parányiak az igazság, a becsület, a tisztaság és nyíltság védelmében. Virtus constat ex hominibus tuendis. Nem, nem az emberek megvédésében vagyunk bátrak, hanem megrágalmazásában, a koncert, a pozícióért, az anyagiakért folytatott marakodásban. Itt a politika is annyira megszokta a nagyotmondást, a hazugságra alapozott akarnokságot, hogy a meghirdetett elveknek szöges ellentéte a gyakorlat, – apró és nagy dolgokban is. Toleráns az., aki mindezt elnézi, hagyja, támogatja? Nem leszámolni, nem elszámolni, – nem felelni senkinek semmiért, ami velünk és általunk történik. Kifogyott a lelkiismeret az erdélyiekből, a magyarokból? Vagy ortodox módra, lakásunk sarkában feldíszített sajátmagunkat ábrázoló ikonok előtti használatra szoktattuk lelkiismeretünket? Meghalt a közérdek, a népszolgálat, az elvhűség és egyéb apróságok, amelyek propagandisztikusan könnyen ide-oda röpködő léggömbökké váltak, felszálltak képzelt paradicsomunkba, ahol az üdvözülteket újból megszállják szentlélekmódra. Hol

tanultuk mi ezeket a szokásokat? Ha visszanezünk önmagunkra más nemzetek épeszü és egészlelkű fiaihoz hasonlóan, azt látjuk, hogy a legmagyarabb magyarságnak is egyetlen szó adott igaz tartalmat: a becsület. Nem tudhatjuk, mert újabban meg sem számláltattunk itt Erdélyben, mégis nyilvánvaló, hogy ez is hiányzik magyarságunkból. Erre még az sem mentség, hogy nemrég itt szocializmust mondtak és fasizmust építettek, jogokat hirdettek és csírájában eltiportak, testvériséget emlegettek nagy ünnepeinken és testvéreket gyilkoltak hétköznapiakon. Eljött a Kanaán – hirdették és mi az éhségtől, hidegtől, saját gondolataink hiányától a nagy országos sárban-fetregésbe kezdtünk.

– Delenpiszdámeszi – mondták, mondogatják a dák varázsszót a bizonyíthatóan balkáni lelki eredetüket szenvedő polgártársaink, és mi hiába próbálkoztunk a regő-regő-rejtem-féle táltosráolvasással, hatása ennek nem mutatkozott. A könyörtelenül múlt időben elkorpásodtunk, gyomorfekélyesedtünk és egyéb más bajunk adódott a halálon kívül. Időnként aztán mindig akadt, és holnap is lesz valaki, aki hujhujhajrázás közben ilyeneket állít az utánunk következők vigasztalására: „Uraim! Nem igaz, hogy fedetlen fővel eszménytelenül állunk a történelem fejfájós frontátvonulásában. Jelszavunk is van: a megmaradás!”

Megmaradni – ez a munkánk és nem is kevés! Megmaradni annyi, mint élni. Ha lehet határokon, halálainkon túl is. Iparkodik is mind, aki ért a szóból. Csakhogy látnunk kell, hogy a megmaradás hirdetői – akármilyen bombasztikus és üres is a jelszó – ezt elsősorban magukra értik. Népben, nemzetiségben, nemzetben gondolkodni anakronisztikus, ennek gyakorlata éppen úgy kiveszett, mint a villás farkú fecskemadár eresz alatti fészkeivel együtt.

74. Tótágasunkban sokféle veszteség ér bennünket. Rendre vagy inkább rendszertelenül kipotyognak zsebünkől különféle kulcsaink, lelkünk öngyújtója, igazolványunk, amely hovatovább egyetlen bizonyítéka annak, hogy létezzünk; kicsurran fejünkől az értelmes gondolat, szívünkől a szeretet. A feje állás következtében eluralkodhat rajtunk potensségünk látszata, és a koltói nótába mindegyre belegyömöszöljük a „Sose halunk meg!” csördögölős akarnokságát.

75. Miközben önmagunkat, a szerencsétleneket és az európaiakat is esszük, igehirdetők, félreállók, félreállítottak, kitántorgók, sunyin kívánszorgók, szem forgatva, transzba esve mindnyájan harsányan hirdetjük az összefogás megváltó szükségességét. Vigyázat! Hirdetjük csupán. Fejre-állítottságunkban ennek annyi a valószínűsége, hogy a siker érdekében inkább az ezerméteres csoportugrást kellene választanunk. Ejtőernyő nélkül is. Az értelmesebbje ezt is túléli. Csoportonként marad egy-kettő. A tömeg pedig simán asszimilálódik a holnapi történelemszemlélet szerint az egyre dákabb anyaföldben. Mert szemléletváltásra nincs igyekezetünk. Csak, ha valahonnan megfizetgetnek érte. Piacról él az ember, ha történész is ugyebár! Az erdélyi magyar értelmiségi szerepe még akkor is népszolgálati, ha azt tudatosítja „isa por és hamu”-sorsa felé rohanó, anyagiakban és szellemiekben leszegényedett fajtájával, hogy itt-maradásának lényege az ősi magyar föld táplálásának szent feladata: dicsőség. A finnyásabbaknak felajánlott alternatíva: temetkezzenek anyanyelvükbe. Negyven betűből készítsenek maguknak koporsót, szemfedeleket. Tótágas ez is, mert tudjuk, miként fogynak fogaink a szánkából, ahol anyanyelvünk hangjai is eltorzulnak. Foghíjas ábécénk bizonyíthatóan mai valóság. Nemzetinek mondott pártunk groteskségét talán elegendő piros-fekete jelképpel szemléltetnünk. Nem a koszorús költőnk látta széki lányok forgatagából való ez a szűkre szabott színvilág. Inkább a lejáratott vöröst és a minden időnkben fölöttünk lengő gyászt hozta és idézi emlékezetünkbe. A patyolat meg a remény színeit meddig kell még nélkülöznünk? Elgondolhatjuk a magunk kicsi eszével, hogy nemzeti színei, himnusza és becsülete nélkül milyen magyarnak akarják megmaradtatni maradékainkat. Szóljunk groteszkül – ehhez szoktunk, ehhez szoktattak nagy idők, parányi vezető emberek, folytonos megalkuvások. A fősvény asszony „Nem kérsz a pánkómból?” mintájára alakítjuk az „Ugye nem kérsz magyarságodból?” tagadó választ kikényszerítő kérdését azokhoz intézve, akik az üres

szavakra, a kortes-beszédekre még mindig reménykedve odafigyelnek. Egyre többen kényszerülünk az „alagsorba”, ahol nehezen fizethető az élet, ahová csupán a tagsági díjért nyúl szervezettségével a szervezet, s a bennünk még pislákoló magyarságtudat egyre inkább csak annyira ösztökél, hogy választásokon „Mindegy ki az, csak magyar legyen!” jelszóval egyetlen listára adjuk szavazatunkat. Ezt a groteszk állapotot lentől némi felháborodás, fentről némi igyekezet próbálja megváltoztatni. A valóságos talpra állást egy előlről és alulról kezdett építkezés oldaná meg, de ennek nem igazán örülnek a felül megkapaszkodottak: az is tótágasunkhoz tartozik, hogy országos méretekben kipróbáltatottan jobbnak tartjuk, tudjuk és szoktuk meg a senkit nem bántó, a senkit sem sértő semmittevést, a látszatváltoztatást. Aki dolgozik, az hibázik. Tótágas logika szerint a hibátlanul dolgozó az, aki a legkevesebbet mozdit.

Ilyenformán írónk láttelepe, a püspökünk adta változás pillanatának diagnózisa pontos: a nagy-, közép-, és kisberekiek elbőszörményesedése olyan alapigazságaink közé sorolható, mint az üveges hanyatt esése sikamlós időkben. A kisberekiek mikrovilágában a megmaradás lehetőségének sokféle módozatát próbálják, amíg végül az elnégeresedést világpremierségének mellbevágó voltaért választják. Négyzetre emelten groteszk helyzetben a nálunk szokásos: „Miért éppen ez sikerülne?” kételkedés, apró szervezési melléfogások állítják akadályát a falu el-ébenfeketedésének, az átfestés olykor a katonák zöldfoltos terepszínű ruhájához hasonlóra sikerül.

Mit akart a szerző ezzel a svédcsavaros megoldással? Mit „szórakozik itt velünk”?! Mit groteszkedik?! A pesti aszfaltbetyárok ingerültségét színlelők is tudják, hogy nem erről van szó! Éppen csak százszorosan bizonyítani óhajtja ő is, hogy maga az élet groteszk. Örkeny Pistikéihez hasonlóan nem ő találta fel, nincs is szándékában feltalálni a magyar spanyolviaszt. „Ilyen ez a világ”, – mondta a magyar groteszk mestere, és elsietett egy „Rózsa-kiállításra”, valahol a rákos betegeknek rezervált kimúló-intézet tájékán. Ezért aztán írónk művei, akár Pistáé humorosnak tűnhetnek, de biztosítom az olvasót, mindketten mosoly nélkül, halál komolyan írták könyveiket. Még abban is megegyező tulajdonságot mutattak, hogy az esetleges rendőri igazoltatásnál egyszer sem nevezték magukat drámaírónak.

Dialógusokba tördelt prózával ingázik a vers és a regény között. Történései közérzetünkről szólnak, tükrök, amelyekbe, ha időnk engedi belenézünk, furcsa idegenséget látunk, szabad szájú ordítózást hallunk, hétköznapi fohászaink szemünkbe fröcskölődését szenvedjük el, miközben őszinteségi rohamunkban, a megvilágosodás fuvallatában a saját hangunkon halljuk a szentenciát: Istenem! Baromi nagy állatkertedben állok, és nemhogy másként, de még csak nem is gondolkozom!

76. Négernek lenni nekünk jókora fordítottság. Mert mi már finnyáskodás nélkül esszük egymást. Tapasztalatból tudjuk, hogy mindenki megehető. Minket főként azért esznek, mert mások vagyunk. Ha nem akarunk mások lenni, akkor is megesznek, mert könnyen elhitetik rólunk, hogy mások akarunk lenni. Ha könnyen befeketíthetnek vagy sűrűn HIFELLOTESZT (Hirtelen Felindultságból Lóvá Tesznek) követnek el rajtunk bizony ugyanolyan koszosak leszünk, mint a négerék vagy azok, akiken az európainak álcázott intellektuális mocskolódás guanója szárad. Száraz nyelések, fogak csattogása hallatszik mindenünnen, fröcsköl a nyál. Minden, amit tehetünk csupán annyi, hogy ideig-óráig megpróbálunk a mohón zabálók torkán fennakadni. Sovány vigaszként évtizeddel ezelőtt máig támogatatlan könyvtelenül elkönnyelhetem, hogy akit már lenyeltek, annak sem kellene azért végleg föladnia a reményt. Megemésztésünk talán évszázadig eltarthat.

77. Író ma nem tehet nagyobb szolgálatot az erdélyi magyarságnak annál, hogy emlékezik. Ahol volt szép és igaz élet, ott máskor is teremhet örömet az idő. Ezért és ennek tudatában üldözte a múltból táplálkozó reményt zöld színével együtt az egykori totális hatalom. Egy

közepesen fejlett erdélyi magyar író akkor, az egyik napilapban is megjelent novellájában a cenzúrára figyelve tömören fogalmazott: „A Hatalom az Hatalom...” A helyzet ma sem változott. Éppen csak kimondható, hogy a totális hatalom helyett mindenféle apróbb hatalmaskodással kell életre-halálra harcot vívnunk. Mit tegyünk, hogy „a mindig magunkért, soha mások ellen” dsidai figyelmeztetést se feledve, csakis a jót és a jókat igeneljük? Mi legyen a fölöttünk és nem értünk hatalmaskodó sorsválasztottakkal? Egy Kolozsvárott íróvá lett székelly ember már a változások utáni esztendőben szóvá tette, hogy a magyarság emeletekbe rendeződik, s az alagsorban lévőknek nincs szavuk. A jéghegy csúcsa, amely nagy elhidegülésből kilátszik, szervezetnek mondja magát, és a maga kedvére gazdálkodik. Számításaiban sokféle pénzt és értéket forgat, a tagság számát, értékét, hasznát nem igazán. Az Erdélyért kiáltani nem rest író, a változások utáni hónapokban, vezércikkben figyelmeztetett, hogy a romániai magyarságot mindenoldalúan építeni óhajtó szervezet elsősorban nem a politikai csatározásokra, hanem „a közművelődés építése, a magyar családra, kisközösségekre támaszkodó, iskolára, egyesületekre, egyházakra, intézményekre számító nevelésre” kell, hogy berendezkedjen. Az akkor készülő, de most is hiányos alapszabályzatba pedig a következő fontos kiegészítést javasolta: „A Szervezet körültekintő és minden tagjáig elérő tevékenységet fejt ki az erdélyi magyarság megmaradásáért, kultúrája műveltsége és hagyományai megtartása és gyarapítása érdekében.” Annnyira nem ez járt a vezetők eszébe, hogy később ez is megtörtént: a kultúrára kapott pénzt önhatalmulag zárolták, és kamatoztatásra rendelték a sürgős feladatok – mint például a magánkezdeményezésből és magántőkéből elkezdett olcsó népkönyvtári sorozat támogatása – és hasonló a művelődést valóban szolgáló tervek pártolása helyet. Az sem volt, egy percig sem ínyére a vezetőknek, hogy a Szervezet felépítése című szakaszba bekerüljön a következő igény: „A kerületekben, utcánként, utcárszletekként, tömbházak vagy tömbházi lépcsőházanként szomszédközösségek szervezhetők, amelyek célja a magyarok összetartozásának mások nem sértő elmélyítése, a sokoldalú emberbaráti segítségnyújtás, a politikai és sajátos művelődés terjesztése (közös sajtó és könyvelőfizetések által és mindenféle más módon) a Szervezet tevékenységének kisközösségi, alapos vitatása és a sikeres működést segítő javaslatok, valamint a tagsági díjak begyűjtése, a tagok gyors mozgósítása és a szervezetbeli információ-áramlás minden körülmények közötti biztosítása. A begyűjtött tagdíjak egynegyedével a szomszédközösség választott három egyenrangú felelőse gazdálkodik, és tartozik negyedévenként elszámolni a tagság előtt.” Ez a lényegében Kolozsváron hagyományos tízes-szervezetek korszerűsített formája lehetett volna, ha ez egyáltalán érdekében állott volna valamikor is valamelyik vezetőségnek. A népben gondolkodók minden hatalmi eszközzel visszaszoríttatnak. A hatalomnak e sajátossága nem meglepő, ez mindig is így volt mindenkor és mindenütt. Az, ami rendkívül furcsa, hiszen magyarságellenes, az, hogy a mellőzöttek, és az immár nyíltan üldözött mást akarók közösségnek hasznos tetteit sem kíméli a hatalom. Így történhet meg, hogy lapot, könyvkiadót, népművelésben hasznos olcsó könyvsorozatot mellőztek, embereket löktek félre, akik életüket a közösség szolgálatára tették fel, s helyükre bólogató fullajtárokat állítottak. Ebben a hatalomerős törtetésben nem találja helyét a halk szavú értelmiségi és a kivagyoskodó vezetőktől utálkozó fiatalság. Ki számolja össze, hogy csupán az elmúlt években hányan hagyták ott az erdélyi magyarság megmaradásáért hirdetett kemény harc mezejét, az egymásellenesség gyomrot émelyítő dulakodásaitól megcsömörölve? Hányan hagyták ott, és hányan pályáznak el szülőföldjükről a vezetők gyerekeinek példáját összekötetés-mentesen, és anyagiak híján is követve? Kettős hatalom ellenében küszködik az erdélyi magyarság. Az országvezetés nem bánja, sohasem bánta, ha fogy az Erdélyben élő magyarok száma. A saját vezetőségünknek pedig, mert úgy adta a sors, nem kell gondolnia az alagsoriakkal. Mert a derék erdélyi magyar minden soron következő választáskor amúgy is a jéghegy csúcsára kerültekre szavaz.

78. Az elmúlt század bizony elége elgyávította az erdélyi magyarságot. Ne tessék megsértődni, orrot felhúzni. Ha most azzal dicsekszünk, hogy a nemzeti elnyomás ellen mi sohasem

lázongtunk, és mindig csakis békés úton akartuk kivívni jogainkat, akkor hivatkozhatunk ugyan józan eszünkre, de annak nyilvánvalóságát sem tagadhatjuk, hogy megfontoltatottságunkat nem egyszer gyávaságunk sugallatára szültük, és babusgattuk azt mások kínos röhögtetéséig. Tessék erről mai példákat gyűjteni a napi politikából. A kormányzásban való téblábolásainkból például. Minden tétovázásunk régóta takargatott visszafogottságunk eredményeként is felfogható. És azzal, ahogyan ezt ma feltálaljuk egyben lebecsülése is azon bátor embereinknek, akik életük nagy részét, egészségüket és, mert nem volt más kiút, életüket adták ügyeink védelmében. Elég, ha Márton Áronra gondolunk. Vagy akár az eszményeiért hősként halt Józsa Bélára, hogy mindenkori küzdelmeinkhez méltó magatartást mutató panteonba illő személyek sorát minden irányban kiterjeszthessük. Hogy a jövőben kik lesznek az egyre eljegesedő alagsoriak, a zúzmárás szuterinbeliek mondvacsinált képviselői, ezt csak az időnként tompított farkasüvöltéssel egybekötött csámcsogásokból sejti a jó nép. Azok, akiknek a megmaradására közben egyfolytában propagandisztikus hülyítésekkel esküszik a hivatal. A rosszindulatúak szerint sóhivatal. De ezt nem mi, hanem majd az utókorra visszapillantó józanság dönti majd el. Nem lehetetlen, hogy csodával határos módon, magyarok lesznek azok, akik ezt vagy az ehhez hasonló rosszat megállapítják. Ha élünk, meglátjuk.

79. Ha a hatalom embere valamiért nemkívánatosnak tart valakit, és ezt burkoltan érezteti környezetével. Emberei tudják mi a dolguk, leradírozzák a küzdelem táblájáról a lehetséges ellenfelet. Ez a magatartásforma nem égből küldött ajándék, az emberi aljasság történetébe tartozó külön fejezet. Nálunk kiváltképpen a diktatúra éveiben gyakorolt, és a jó látszat megtartása végett folyamatosan csiszolt politikai tettek eszköze tárát gazdagította. Hogy nemcsak ezt az eszközt vették át, tartották meg és fejlesztették tovább hatalmasaink, ezt nyilvánvaló példák sokasága mutatja.

80. Napirenden az a gyakorlat, miszerint nem a könyvben vagy más formában írt vagy elmondott gondolat lényeges, hanem csakis az, aki írta vagy mondta. Nem az írás ismeretében dönt a felelős, hanem nevetek válogat, és nagyon is tudja a leckét, hogy kit kell támogatnia, kit pedig figyelmen kívül hagynia ahhoz, hogy a hatalom elégedettségét aztán a maga és klikkje javára fordítsa. Ha mégis elolvassa valaki a hivatalosságok közül az írást, annak szövegéből csupán csak arra figyel, amit sértőnek érez a maga számára, amit megcáfolni illik, amin fel kell háborodnia, amit visszautasíthat. Gondolat vagy gondolatok, amiért a szóban forgó írás született, figyelemét valahogyan elkerüli. Ha ötletet is adó, használható a gondolat, kiegészítésére, továbbgondolására akkor sem való, mert az író, a másként gondolkozót, magát kell mindenestől kiebrudalni a közös gondokra megoldást keresők közül. Ezt csak a hatalom által felkentek tehetik, minden dicsőség irányítottan és a hierarchiához pásztíva száll a vezetők fejére. A hatalom embereinek szürkeállománya sem tágítható gumibogyó, az erősen akart cél szolgálatához nem szükséges a végtelenül szélesíthető látókör, „a virágozzon minden virág” kínai bölcsessége és más egyéb apróságok sem, hanem legfőbbként és leginkább a hatalom megtartásának pillanatig sem feledhető akarata az egyedül fontos. Ma már csak a vakságot mutatók nem látják, hogy a klikkekbe tömörült akarnokok a levitézlett diktatúra módszereit alkalmazzák lépen-nyomon. És az sem titok, hogy a magukat liberálisnak minősített és a kommunizmust habzó szájjal ugatók sem kivételek ennek gyakorlata alól. De ez már nem a piszkos politika eredménye, hanem a piszkos politikát előidéző erkölcs.

81. A megnyugvás ösvényein kell járnunk halálunkig. Ne a diktatúra idején alkalmazott módszerek másolása, a rágalmozásokra, a feljelentésekre, a sejtésekre alapozott káderezés ossza táborokba az erdélyi magyarságot, hanem csakis a közösségért végzett önzetlen munka legyen a mérvadó a vezetők és vezetettek megítélésében. Valóságos vezetőink pedig azok lesznek, akik nem a politika moslékos csebrében, hanem az erdélyi magyarság anyagi-szellemi lemaradásának bepótlására áldozzák erejüket és minden idejüket. Teleki Béla hagyatéka szerint Erdély ügyét szolgálni mindenhol és mindenkinek csakis önzetlenül, és magát

előtérbe nem tolva lehet és szabad. Aki pedig nem ura indulatainak, és a polgárosodás szívós, mindenkinek magával való küzdelme helyett, alattomos balkáni módszerekkel, ferde utakon, mohó harácsolással kívánja elsősorban rangban, anyagiakban, tehát külsőségekben akarja elérni a felemelkedést, felhőtlen közérzetre ne számíts. Az erdélyi magyarság temetését elősegítő hadviselésnek szépített acsarkodások gyógyításával és az egyre csak elnapolt erkölcsi megtisztulással, félelem nélküli lelkiismereti számadással, apránként gyűjtött polgári értékeink gyarapításával, egymáshoz vezető utjainkon járva kell most a szükségesnél is szükségesebb megnyugvást a magunk és a jövő hasznára kialakítanunk.

82. Mi a magyar? Ezt a kérdést nemcsak a nehéz időkben, hanem naponta kellene magunknak feltennünk. Úgy tűnik, túl vagyunk már a magyar romlás századán, ha az elmúlt századot, vagy századokat, ha Kárpát-medencei történelmünket tekintjük, és valamilyen új élet kapujában állunk, mintegy tizenöt millióan, az európai nemzetekkel való egyesülés kavalkádjában újabb megpróbáltatások előtt, amikor illik tisztáznunk, mit viszünk magunkkal a nagy közösségbe, mihez tartjuk magunkat a magunk megőrzése és a másokkal való állandósuló kapcsolatokban. A begubódzódástól, az ostoba elzárkózottságtól, nemzetiségünk, nyelvünk, jellemünk, szokásaink feladásáig terjedő skálán szólhat hagyományaink hattyúdala. Amennyiben hagyományainkon szellemi javainkat értjük, a legértékesebb javainkat féltő aggodalom környékez minket, s teszi kikerülhetetlenné, hogy nemzeti önismeretünk kérdésére időnként körültekintő, jövőt mutató választ keressünk.

83. Kell-e a magyarságért a létet, illetve a létért a magyarságot feláldozni? A Ravasz László által megfogalmazott kérdés ma már nemcsak a kisebbségi, a szórványokban élő magyarokra vonatkozik. Az bezárkózottság, majd az egyetemesülés (globalizáció) parancsának engedelmeskedve az anyaországban is nyilvánvalóan megmutatkozik, – csak az nem látja, aki nem akarja –, hogy önmagunk feladásának következményei csorbítják magyarságunkat. Lemérhető, hogy az elszakított országrészekben élő magyarság inkább ragaszkodik sajátosságaihoz, mint az anyaországban. Ennek felismerhető oka az, amit a „teher alatt nő a pálma” költői megfogalmazás alatt értünk. A Széchenyi által megfogalmazott feladatot, miszerint „Magyarország nem volt, hanem lennie kell”, még nem teljesítettük. Sem alanyi, sem szellemi téren. Mert ehhez az összmagyarság szellemi együvé tartozása is szükséges. Mennyire igaz, az, hogy hazánkat nem azért szeretjük, mert szép, hanem azért, mert a miénk! Otthon kell lennünk a hazában! A kérdés azért bonyolult, mert a magyarok egyharmada a határon kívül él, és számuk a jövőben tovább növekszik. A magyarság, mint érték, egységességének függvényében mutatkozhat meg. Babitsi gondolat, hogy önmagunkra eszmélésünk életfeladat. Kiletünkéről megbizonyosodni, szembenézni azzal, hogy mik vagyunk, és mi van bennünk, kikerülhetetlen az ilyen történelemfordító időkben. „Ezer évet éltünk már e honban, s alig-alig jutott még eszünkbe, módszeresen vizsgálni magyarságunk jelentését és jelentőségét. A nagy szótár... magyar-érzésünk önmegértéséhez még nem készült el.” Nemzeti tudatunk bizonytalansága betegségként már kikezdte népünk. Intő jel, az anyaországiak csúfosra sikerült népszavazásában a legfájdalmasabb: a határon túliak iránti érdektelensége. A kór megelőzését elmulasztottuk, elhanyagoltuk, ezt beismerni kell ezután gyógyítanunk magunk. Innen a mai tükörtartás fontossága, kikerülhetetlensége. És nem az akármilyen tüköré, amelyben főként a „mit jelent magyarnak lenni?” kérdését látjuk, mint, amikor szédítő kútba nézünk, hanem az utolsó évtizedekben átélt magyar sors nyersmérlegét mutató öneszményítés nélküli, igazmondó tükörré van szükségünk. Ha tükröződik benne káprázatmentesen valóságos képünk, valóságos világunk, ha nem látjuk meg benne mindenféle hibáink szeméttelpeit, és hanyagul elszórt, útszélre hányt rendetlenségeinket, a továbbiakban is magunkkal kell cipelnünk őket, és tovább rontjuk közérzetünket és a nemzetközi életben rólunk kialakult, kedvezőtlen képet.

84. Mai nyelvünk állapotát ezért is fölöttébb szükséges kritikusan szemügyre vennünk, mert benne valóban megláthatjuk a magunk eltorzult arcát. Szavaink kevésbé halványak, mint más

immár „elhasznált” nyelvek szavai, „átlátszóak”, és „aki magyarul gondolkozik, nem gondolkozik sémákban”. Jellemünkhöz tartozónak véltük, hogy inkább kételkedő, mint cselekvő nép vagyunk, de nem cinikusak, hanem józanul azok. Jó volna, ha ezek a régi állítások ma is igaznak bizonyulnának. Ennek kevés a valószínűsége. De bármennyire is elmarasztaló legyen, a jövőben folyamatosnak ajánlott tudományos vizsgálódás, hasznáért időnként mindenképpen meg kell tennünk, mert csak így derülhet ki nyelvápolásunkat körvonalazó teendőink súlya és sürgőssége. Meg kellene vizsgálni, miben változtunk ezen a téren is az eltelt három emberöltő súlya alatt. Merre halad nyelvünk dicsért friss képszerűsége, európai egyénisége? Kérdőjeles már az is, amit tudományos kutatás nélkül is érzékelhetünk. Mi az oka a fenyegetően terjedő zagyvanyelvűségünknek? Mi az egykori latin és német hatást felülmúló, se nem angol, se nem magyar keveréknyelv eluralkodásának orvossága? Miért használunk annyi nyelvi sémát, gondolkozásnélküliségünket mutató sablont, szavaink értelmével ellentétes, divatszót? Miért hallgatólagosan elfogadott szabály, hogy nyelvünket nem érdemes különleges odafigyeléssel pallérozni, mert a nyelv olyan, mint a minőségi villanyborotva, megbízhatóan öntisztító?

85. „A nyelv is énekel, a zene pedig beszél” állítja Kodály Zoltán. E kettő pedig összefügg, a nyelv zenei eleminek tudatosítása, közelebb visz a magyar zene világához. „Születése még senkit sem tesz magyarrá. Azért is meg kell dolgozni.” Ehhez pedig művelődni kell. Nézzünk hát körül: Mi a Magyar a kultúrában? Harc vagy béke ázsiai hagyományaink és a nyugati kultúra között, amelynek átjárhatóságát ezer éve erőltetjük. A beözönlő idegen szavak ellenére szegényedik a nyelvünk, és vele együtt jellemünkben is sorvad mindaz, amit magyarnak tartottunk. Ha ezt ezeréves országunk levegője táplálta, („képzeletünk színgazdagsága, méltóságteljes nyugodtságunk, lényeket tömörítő hajlamunk, tiszta, egyenes beszédünk” stb.) és megmérettetésünk hiányjeleket mutat, valószínűleg baj van a „levegőnkkel”. A Mi a magyar? kérdésre adott őszinte feleletekből majd mindig kitetszik, hogy nemesítésünkért gyökeres változtatásokra lesz szükség, egész népünkre ható változtatásokat követel az idő.

86. Ma más kell, hogy legyen haza fogalmunk, mint az egykor volt. A Kárpát-medence magyar földje most újra kitárulóban, a régiók, a határokon átlépve újra közösségformáló erejüket mutatják. De még elkerüli a társadalom figyelmét a régi Magyarországon kívül élő azon másfélmillió honfitárs sorsa, akik még nyelvükben vagy egyre inkább már csak emlékeikben hordják a haza fogalmát. Rendre otthon lesznek más hazában, vagy a hordozható haza kifejezéshez szoktatják maguk, mert valahol otthon kell lenniük a világban. A haza éltető figyelme nélkül nemzeti érzéseik halványulnak, elhalnak, s ezt emberileg a maguk kárán teszik, az anyaország szempontjából pedig veszteségről kell beszélnünk. Belenyugvással elterjedt a gondolat, miszerint a hazánktól távolabb, a „külföldön” élő magyarok harmadik nemzedékére már nem számíthat az anyaország. Vizsgálatra érdemes, hogy honnan ez a lemondás. Az emberiséget számos titokzatos betegség rágja, de a kutatók sohasem adták fel, ezek okozóit, gyógyításának módját keresni. A határon kívülre menekült, ott rekedt magyarok maguk őrzésére ne volna a felgyorsult civilizáció fantasztikumot tágító körülményei között orvosság? Az erdélyi magyar félévszázaddal ezelőtt még viselkedni, becsületet tanulni látogatott el az anyaország fővárosába, aztán apránként, kénytelenül fel kellett felfedeznie, hogy a balkáni viselkedés csápjai, a megbízhatatlanság, a mellébeszélés, a tolvajlás legyalulta azt a magaslatot, amelyre jó volt felnéznie. Ma már az erdélyi ember nem ül taxiba Pesten, nem jár vendéglőbe, mert átejtik, és a „maga mit szórakozik itt velem” ökölrázókat megcsömörlötten kerüli. A két emberöltővel ezelőtti anyaországit „pökhendinek” nevezte az erdélyi ember, aki ezt éppen úgy megvetette, mint a hegyeken túli oltyánok kivagyiságát, balkáni modorukat. Ma a kötekedő bunkóság sűrűsödő tömegeivel találkozva, maga is utánozza, s ha teheti még túl is tesz rajta, mohón utánzó törtetésében. A egykori magyar bátorság, harciasság és lovagiasság elfajzott maradékát örököltük, a nemes küzdőszellem hiányát a magyar sportban sem a magasra emelt lécz fölött uraljuk, hanem inkább a tisztos

győzelem helyett átveréssel. A Mi a magyar a sportban? kérdés újabb adalék lehetne vizsgálódásunk kötetének tágításában.

87. Olykor tréfásan azt mondjuk, hogy elmaradásunk mindössze száz, százötven év. Sajnos ez nem vicc. Ez igaz. A mai román nacionalizmus XIX. századi nemzettudatot mutat. Ami az 1868-as magyar alkotmányból kiolvasható, azt mai nyelvi köntösben viszontlátjuk új alapokmányunkban. Miközben a mai magyar társadalom azon munkálkodik, hogy a tradicionális nemzettudat-védők és a nemzettudatot a mai követelményekhez igazítók között az utóbbiak javára döntsön, a románság még mindig az emocionális nacionalizmus hatása alatt áll. Nagy-Románia és az egységes Románia kialakítása a cél. Amíg Európa-szerte ma már nem vonzó a XIX. században életerős, homogenizált, hódító nemzetállam gondolata, itt nálunk különös gondot fordítanak a „szeparatizmus” megakadályozására, amely nem egyéb, mint az asszimilációnak teret engedő burkolt elnyomás. Mert a XIX. századi nemzettudatra és nemzethűségre alapozott felfogásban benne van a nemzeti és etnikai megkülönböztetés lehetősége is. A megkésett nemzeti kiteljesedés múlt századi gyakorlatát kell elszenvednünk most, amikor az Európához való felzárkózás nem a minden más tényezőt kizáró hazafiságot, hanem a következő évezredbe való ugrást követeli tőlünk, mégpedig a nemzeti és etnikai tolerancia párnáira, az Amerikában bevált kettős és többes kötődés elfogadásával a nemzeti identitás területén is. Az idejét múlta nemzetfelfogás nem ismeri el azt, hogy az egyén a modern társadalomban lojálisan kötődhet ahhoz az országhoz, ahol él, és ahhoz is, ahonnan nemzeti színeit, nyelvét, kultúráját, vagy éppen csak nemzeti érzéseit kapta. Mi szeretjük hazánkat és nemzetünket. Ez nem akadályoz meg abban, hogy európainak valljuk magunk. A múlt századi óhajokkal és indulatokkal felsőbbrendűségét, számbeli fölényét, kontinuitását, vallásbeli előbbre valóságát és egyebeket hangoztatóknak, úgy tűnik, várniuk kell még, hogy különceiktől megszabadulva és viselkedésben, civilizációban letisztulva másokkal egyenlőként léphessenek a valós demokrácia földjére.

88. A hazaszeretet alapja az otthon, a család. Innen nyerjük szellemünk nyíltságát, szemlélődő fölényünket, fegyelmezettségünket, alkotásra késztettségünket. Riasztó számok mutatják a magyar családi élet bicegését, amputáltságát a gyakori válások miatt. Hiányzik ennek megdöbbenő módon való nyilvánosságra hozatala, amely a magunkba nézést serkentené, és újból felelevenítené ősi hagyományainkat. A közösségi együttélés új, emberi formáit kell hagyományaink alapján népszerűsíteni. A közösségek összetartozásának eddig legfontosabbnak tartott kifejezője a nemzeti öntudat, amely a nemzeti önismereten alapszik. „A nemzetről szóló képzetek nem élnek a maguk teljes világosságával, mélységével és gazdagságával a közösség minden tagjában.” – állapította meg egykor Keresztury Dezső. Ha ehhez a családot, az iskolát, a templomot, az egész társadalmat, és az egész országot elmarasztaló megjegyzéstől eltelt időben bekövetkezett tudatos és kétségtelenül „sikeres” elnemzetlenedés szocialista éveit is odaszámítjuk, a lerombolt nemzeti tudat építését az alapoknál kell kezdenünk. Az alap pedig a család, az iskola és így tovább. De ehhez a felnőtt nevelést is ugrásra kellene készíteni. Örök kérdés: ki neveli a tanítókat?

89. Nem kell felhagynunk a csüggedéssel, mert immár egészen bizonyos, hogy egész életünk-re lesz elegendő felelőtlenség. Ez abból is látszik, hogy bővelkedünk mindenféle katasztrófákban. Gondoljuk csak el: volt nálunk világgraszoló földrengés, ami után kiderült, hogy büntetlenül nem lehet emeletes házak földszintjén felszámolni a tartóoszlopokat, új épületeket sem lehet úgy emelni, hogy nem földrengés biztosan számolunk azok tervezésekor. És volt árvíz, amelynek nyomán mintha észbe kaptak volna valamennyi időre felelősök és gátépítést kezdtek szorgalmazni. És volt valamiféle kolera, amikor kiderült, hogy a civilizált életmódhoz nem dumálni, hanem tisztálkodni, környezetünket rendben tartani szükséges. De volt forradalom is, amikor véres lett az aszfalt, mert vészettül lőttek a felelőtlenek; rá sem hederítve arra, hogy máshol a diktatúrától való búcsút békésebb eszközökkel, civilizáltabban is meg-

cselekedték már. Hadd ne soroljam katasztrófáinkat, ezek mindennaposak, de legyen szabad megjegyeznem, hogy eredőjük minden esetben a felületesség. Mert az élet olyan, hogy olykor remeg a föld, zúdul a víz, a bacilusok is randalíroznak, az ember kötelessége, hogy előrelássa és megelőzze a bajt. Mert ha a gát szakad, elsősorban nem azt mutatja, hogy a víz az erős, hanem hogy a gát gyenge. Ha kiönt medréből a folyó, nem a folyó a hibás, hanem az, aki nem emelt idejében gátat a lerohanó víznek. És így tovább. Az évszázadunkban történtek azt mutatják, hogy itt nálunk nagyok vagyunk a felületességben.

90. Nálunk román föld az is, ahol magyarok élnek. Mindez abból adódik, hogy az állítólag a dákokból és rómaiakból valamikor kialakult románság előbb volt itt, mint mások. Ez a döntő érv minden politikai csatározásban, innen minden ultranacionalista felháborodás. Csakhogy én még emlékszem Daicoviciu Szilárd úr magyarul elhangzott vallomására, miszerint a dák kontinuitás nem bizonyítható, és láttam őt szívre tett kézzel arról beszélni, hogy ebben az elméletben hinni kell és hinni fog minden igazi román ember. Már évszázada nyilvánvaló, hogy a román történelmet a napi politika kívánságainak megfelelően alakítják, és még sokan képtelenek felülemelkedni a nemzeti állam, Nagy-Románia kialakításának bűvkörén.

91. Az, hogy semmi sem olyan ízü és hatású régi életünkből itt és most, annak oka nyilvánvalóan az eltelt, elszenvedett, megküzdött és megélt közel fél évszázad. Amikor más tartalmat kapott az igazság, a demokrácia, az erény, a jóság, a becsület és a jövő. Amikor balkáni szelek söpörték szét a pontosságot, szavahihetőséget, tisztaságot, munkaszeretetet, önérzetet, nyíltságot és a sokféle módon megmutatkozó emberséget itt Erdélyben. Gyermekeink és unokáink belepottyantak ebbe a már erkölcsében széthulló, rohadt világba. És most táguló pupillákkal figyelik a régi, elbeszélésekből, mesékből, könyvekből ismert világ tápázkodását. Hogyan is hihetnők, hogy egyből lelkükbe fogadnak mindent régvolt dolgainkból. Tapasztalataink és környezetünk, hála a jóhoz körömszakadásig tartó ragaszkodásunknak és örökös kételyeinknek, olyat is megőrzött az elmúlt évtizedek kálváriájából, amit nem kell szégyellnünk. És olyat is, amely tagadja a régmúltat, új, korszerűbb formában képzele a jelent. A jövőt pedig egészen másnak. Számolnunk kell hát a bennünk és az utánunk jövőben végbement töréssel. Azzal, hogy nem mindent kell ott folytatnunk, ahol apáink abbahagyták. Célirányos utunkon nem elég az egyszerű folytatás. Ugrásra van szükségünk. Ugrásra, hogy lapos, posványos ingoványos életünkből kikerülhessünk. Új szelek, új eszmék, új tartalmaktól telített lelkek, megerősödött hitek és hitetlenségek teszik erre alkalmassá az embert. Régi hagyományainkat, közösségeinket, szokásainkat és játékaikat a következő évezrednek megfelelő design igényei szerint kell már ma kialakítanunk.

92. Nincs más kiút, el kell különülnünk. Az elnyomott európai országokon átviharzott szabadságóhaj többfelé vér nélkül teremtetett új helyzetet. Nálunk keserveesebb az új kezdet. Ne fecséreljük az időnk mindenféle hétköznapi politikai csatározásokra. Forduljunk önmagunk értékei felé, pótoljuk lemaradásunkat önismeretből és világismeretből, készüljünk a máshol már korszerű életmód kialakítására. Szeparatizálódjunk azoktól, akik ezt nem akarják, nem merik, vagy nem tudják. Különüljünk el a szájhősöktől, az akarnokoktól, a bambán mélymagyaroktól és vakon vadrománoktól. Merjük és vállaljuk nyíltan az elkülönülést. A magunk útján járva majd elégtétellel nyugtázzuk, hogy a román kultúrát és civilizációt valóban képviselőkkel fogunk találkozni, együtt haladni és együttérteni az alapvető emberi dolgokban. A saját fejükkel kicsit is gondolkodók tudják, hogy az emberiség az elkövetkező évezredben csakis az egymást megértés útját követheti. Ez az út pedig nem ismer határokat, előbb itt volt, előbbre valóbb és ősibbnél is ősibb nemzeteket. Ez akkor is így lesz, ha közben kiderül, hogy nem ők voltak itt előbb, hanem a balkán hegyeiből jöttek-jövögettek (többek között a magyar urak is hívogatták és telepítették őket) és ereszkedtek Erdély völgyeibe, özönlöttek még tegnap is, a jórészt magyarok és a németek által kialakított városokba. A dicsőséges múltot nevelt, nemzeti gögtől pöffeszkedőknek be kell látniuk, hogy ebben a sarkából sokszor

kibicsaklott világban a mindenki által óhajtott rend becsület, szorgalom és a több oldalról mérlegelt igazság nélkül lehetetlen élni és haladni. És akkor sem lesz másként, mint az a nagykönyvben írva vagyon: az ocsúnak el kell válnia a magtól. A mag pedig lesz és marad: maga az élet.

93. A politika szajkóságunkat öregbíti és arra való, hogy ne a saját fejünkkel gondolkozzunk, hanem a hatalomnak vagy más kisebb csoportosulásnak a szájíze szerint szóljunk.

94. Jó ideje Erdély a figyelmeztetően tornyosuló felhők földje. Azt, hogy honnan fúj a szél, tudjuk. A képzelt és bebeszélt ősi tűzhely felől időnként lángot, de emberi jogainkat is csorbító, szemet és lelket csípő, megkönnyeztető füstöt és port hord a politikai széljárás. És nyomában a városiasodást is nehezen tanulók, a műveltséget és a civilizációt nehezen szenvedők nagynemzeti dölyfössége, a félműveltek kivagyisága a toleranciára, az európai gondolkodásra képtelen „őshonos” polgártársaink magyar utálata árad mindenfelé ebben az országban.

95. Miért szeretjük a szülőföldünket? Táj- és emberismeretünk természetességét dicsérjük, amikor válaszolni akarunk a kérdésre. Végül önmegvalósításunk érdekével magyarázzuk kötődésünket ahhoz a vidékhez, ahol megszülettünk, nevelkedtünk és életpályát kezdtünk. A haza bölcső. És ház. Körkörösén táguló világ, ahol közösségünk hasznos tagjává kívánunk lenni, tudatosan alkotó emberre, az utánunk jövők érdekében is. A magunk építését az alapok ismeretével kezdhethetjük. Alapköveink: a történelem és humán műveltségünk egyéb gránitkockái. Minél több kerül belőle birtokunkba, annál inkább ragaszkodunk hazánkhoz. És a legnagyobb áldozatok árán is, önként soroljuk magunkat építőmunkásai közé. Mágneses alapköveink évezrede megtartanak és gyarapítanak itt minket Erdélyben. Minden más taszít és menekülésre készítet. Történelmünk állandósított forgószeleiben kitántorogtak, elbujdokoltak, elhazátlanodtak innen százezrek. Mindig így van ez, amikor együttélésünk hagyományait elfelejtik, kiforgatják, etnikai közösségeket kisebbséggé lefokozzák. Akik elmentek, önmegvalósításuk érdekében tették ezt. Kötődésük a szülőföldhöz feladták volna? Nem hiszem. Valamennyit magukkal vittek belőle. Az itthonra figyelmet ők messziről hozzánk érő gyökerekkel gyakorolják. Hinnünk kell a táguló szülőföld jelenségében. Megmaradásunk vágya Erdélyben és Európában mindig is együtt élt a tejúton visszatérő Csaba királyfi népéhez való kötődéssel. Legendákra és példaképre is szükségünk van ahhoz, hogy a régi sanyarú idők után a mai mostoha körülmények között magyarságunkat építhessük.

96. Elérkezett annak az ideje, hogy további összetartozással és áldozattal ki-ki annyit vállaljon az erdélyi magyarság kultúrájának megtartásából és fejlesztéséből, amennyit csak tehet. Teen-dőink megfogalmazásában is elődeink segítenek. „Soha jobban, mint most, nem tűnt ki az igazság, hogy magunk vagyunk jövőnk Kovácsai, és soha világosabban nem kellett éreznünk, mint most, hogy a kultúra nem az államé, nem az egyházé, nem társaságoké, nem társadalmi osztályoké, hanem a miénk, mindegyikünké, s hogy pusztulásáért felelős, fölemelésében és megtartásában kötelezett, áldásos hatásában részes minden magyar ember a legmagasabb polcon állótól a legeldugottabb faluban lakó legszegényebb földművesig.” Imre Lajost idéztem ugyancsak a máig világító Pásztortűzből. S még hány gondolkodó, küzdő és tetterre készítő olyan elődünkre hivatkozhatnék, akiket jórészt alig ismerünk, pedig valószínűleg szobrot érdemelnének. Nekik is köszönhetően a történelem nem ismétlődhet, Tapasztalataink birtokában a jelenlegi nadrágszíjszorító időkben is könnyebben tájékozódunk és találunk kitaposott ösvényt, amely megmaradásunkhoz, önépítésünk mikéntjéhez még idejében elvezet.

97. Ha magyarázatot keresünk hígmagyarságunk eredőjére, nem kerülhetjük el a családneveinkben is mutakozó idegeneredetiség tényét, sem azt, hogy génjeink vizsgálatából kiderült, hogy Magyarországon, a lakosság alig néhány százaléka magyar eredetű. Csak fel kell ütni a telefonkönyvet ahhoz, hogy erről meggyőződünk. Az évszázadok óta nálunk gyakori

névváltoztatókkal együtt, kis túlzással, állíthatjuk, hogy Magyarország nem magyar. (Lásd még: *A nevekről és a Magyarország nem magyar!* című írásaimat a *Magyar dolgok* című kötetben, Erdélyi kiskönyvtár, NIS Kiadó, Kolozsvár, 2002) De, mert elfogadott gyakorlat szerint, ki-ki olyan nemzetiségű, amilyennek vallja magát, és a magyarság számos kiemelkedő egyénisége, akikre méltán lehetünk büszkék, bevallottan idegen származású, bántó következtetésekre nem juthatunk. De nem kerülhetjük meg azt a lelkiismereti kérdést, amely szerint az ősök tiszteletén alapuló hazaszeretet örökös kétséget támaszthat az idegenekben: ha megtagadják, ha megváltoztatják nevük, őseiket tagadják meg. A kettős önazonosság létráján kapaszkodva, a magyar becsület azt sugallja, hogy az ezer éve országunkba fogadottak, őseiket tisztelve, vállalják magyarságukat.

98. A magyar meghatározásának lényege a becsületből fakadó nemzetszolgálat, „a romlott haza megtartása és védelme”. Ehhez nem kis- vagy nagymagyaroknak kell lennünk, hanem összetartóknak. A „széjjeltartást”, ezeréves tényét sem kerülhetjük meg, gondolkoznunk kell feloldásának módzatain. A magyar politika elfogulatlan elemzése lehetne tárgya egyik kötetbe való tanulmánynak. Ha kiderülne belőle a Széchenyi megállapítása szerinti meghatározó igazság: „semmi szebb vonzódás nem köt anyaföldjükhöz, mint egyedül jövedelmeik pontos elvárása”, mérlegelhetnénk mindnyájunk valóságos hazaszeretetét, erkölcsi értékét. Keresztury Dezső figyelmeztet, hogy már az ő idejében a kor két út elé állította a magyar polgárt: légy méltó jobbik önmagadhoz, múltadhoz, vagy változtasd meg nyelvedet, környezetet, öltözködet, boldogulj gátlástalanul, ahogyan tudsz. Nyilvánvaló, hogy napjaink Magyarországa melyik úton törtet kicsinyes célok felé. A magyarosodás és a magyarkodás évtizedeiben észlelt útkeresés mai nyomai világosan láthatóak, s ma is fellelhetőek, a különféle álarcban mutatkozó érdekhazafiságban. Eltitkolni nem érdemes, bevallani kell a jövő érdekében.

99. A hazaszeretet a nemzet szellemi közösségében erősödhet. Ha megszüntethető a nép és eszményei között tátongó szakadék, ha sikerül az egész nemzetet a kornak megfelelő műveltségszintre emelni. Elképzelésekben, tervekben ezen a téren sincs hiány, de a tetteket összeszámolva kevesellhetjük ezeket. És örökösen hiába hivatkozunk gazdasági mutatóink elégtelen voltára. Fel kell figyelniük a jobb életkörülményeket felmutató társadalmak műveltséghiányának jeleire is. Ebbe beletartozónak véljük az emberiesség mutatóit is. A jövőt idézhetjük Illyés Gyula szavaival: „A magyar az, akinek jellemzésére azt mondhatjuk el, amit a tökéletes emberről gondolunk.” A magyarság önmegtagadással lépett Európába. Mostani elfogadtatásához a rárakodott embertelenségek tudatos elhagyását követeli a józan ész.

100. Mögöttes beszéd nélkül, magyaros szókimondással, érthető egyszerűséggel írott vizsgálódásokból ért a nép, s talál magának követésre méltót a tiszta beszédből. Az elzárkózás az újtól, ezen a téren is, az európai és a világkultúrához vezető utunk gátja, s végül nemzeti vonásainkat sorvasztó lehet. Ha napra készen nem ismerjük értékeinket, miként örizzük meg őket? (Lásd még: Györffy István *A néphagyomány és a nemzeti művelődés, A magyar táj- és népismeret könyvtára, Bp., 1939*)

101. Magyarságunk megbecsülésének fogyatkozó jeleit látnunk kell életünk legapróbb dolgaiban is. A kivagyoskodást sugalló, semmire sem ráérő életünkben, a félműveltség hordóiról zagyváló szívesen mellőzik érthető magyar szavainkat idegen kifejezésekkel helyettesítve, fitogtatják ragados idegenmajmolásukat. Őket nem Széchenyi magyarságot gazdagító szabadelvűsége vezeti: „mutassunk az idegen, a minket gazdagító, s az anyanyelvvel majdmajd összeforrandó szó iránt éppen annyi vendégszeretetet, mint amennyivel régi magyar szokás szerint fogadjuk a jövevényt”, hanem a saját nyelvünk értékeinek felületes ismerete, lebecsülése. (Lásd a szoftver, hardver stb. kifejezések érthetetlen elterjedését) Pedig jó példáért nem kellene messzire mennünk. Finn nyelvtestvéreink ragaszkodása anyanyelvükhöz példás, minden új dolog megnevezésére keresnek megfelelőt, miközben nem restek a kisebb-

ségben élő svédek nyelvét és az angolt is használni feliratokban, a legapróbb dolgokban, még a busz- vagy villamosjegyeken is. Nem tévesztik össze a többnyelvűségre való törekvést a legfentebb rétegnyelvként használható zagyvanyelvűséggel. Az időnként felkapott idegen kifejezések közül, íme egy mostani: Feltűnő gyakorisággal hallok a rádióból, hogy az innovációkért mi mindent tesznek a műszakiak és az Innovációs Hivatal, merthogy az innováció jövője... stb. Megfoghatatlan, hogy miért jobb, miért kifejezőbb az innováció az újítás szavunknál, amit már csak elvétve hallani a magyar hivatalnokok, közemberek és politikusok szájából. Különösen furcsa, hogy számos közintézményünk megnevezésében előszeretettel használnak idegen kifejezéseket. Kinek jók ezek a fontoskodó nevek. Kár, hogy sikeresnek ítéltető, a városi üzlet- és cégnevek szabályozása nem terjed ki a különféle hivatalok és intézmények nevének felülvizsgálatára, érthetőségének javítására, magyarosítására is. Itt van például egy egészen friss példa, a nemrég alakult Antikorrupciós Koordinációs Testületet. Miért kell az ilyen megnevezésekben túltengnie az idegenszavúságnak? Az embernek az az érzése támad, hogy az ilyen hivatalokban betolakodó idegenek ülnek és hatalmaskodnak. Példák sokaságával bizonyíthatnánk, hogy nyelvünk lebecsülése ma is betegségünk. Ennek szakavatott bizonyítása, a jövevényszavak mértékletes, indokolt befogadása nyelvészeink irányításával lehetne folytatása annak az egész társadalomra kiterjedő javítószándékú igyekezetnek, amelynek eredményeképpen magyarságunkat megfelelően gazdagíthatnánk, az eddig lezajlott népies-magyarság vagy európai magyarság vitában, hogy a természetes, a népi élethez kapcsolt beszédünkben megmaradjon, ami magyar: a szemléletesség, az életesség, a képes beszéd.

102. Kényes kérdés az is, hogy a határtalanságra való törekvés eredményei kitágították a magyarság fogalmát, amennyiben az anyaországiak egyre többet tudnak, jobban megismerik a „végeket”, a székeleyeket, a csángókat például. Tudományos kutatók génvizsgálatából kiderült, hogy a székeleyek csak néhány százalékban magyar eredetűek. A gatyás, kieresztett ingű, mejjeskeptáros, tarkacsikos szövött övvel mutatkozó moldovai csángókat nem könnyű befogadni a magyar népviseletűek társaságába. De a kevertnyelvűségük alól kibukkanó ősi magyar szavaink megőrzéséért az eddigieknél is nagyobb figyelmet érdemelnek. Évszázados elnyomásban csodával határosan megmaradt magyarságuk példamutató lehet az elkövetkező nyugalomba való beolvadás erőltetett menetében.

103. Kodály Zoltán írja a kötetben közölt *Magyarság a zenében* című tanulmányában, hogy „Az értelmiség kivetkőzött a magyar nyelvből, elidegenedett a magyar zenétől. Ha találkozik vele: idegennek érzi. El lehet hinni, hogy őszintén. Akár asszimilált, akár „törzsökös”, nem közvetlen folytatása a népnek, nem él benne a nép kultúrája, mint felnőttben a gyermek, más a lelke, nem érti a nép beszédét, zenéjét, baját, örömét.” Ezen törvényszerűen jó irányban változtatott az idő, de még messze vagyunk a „honfoglaló lélek újjászületésétől”. De mai tudásunkra alapozva, ideje lenne többet, tudományosabbat tudni a magyarságba beolvasztottak mibenlétéről, és a lélektani kutatások fényében a magyar „lélek” alakulásáról. Hogyan kell értelmeznünk ma az a kitételt, mely szerint „Nem lehet magyar, aki nem iszik a magyar kultúra csodaforrásából”. És, hogy „lelki magyarságunk többet ér, mint a vér”. Van-e, lehet-e ehhez valamennyire kimutatható szomszúság az évszázadok óta befogadottakban? Mert a szentistváni idegen befogadásból merített új ösztönzés mellett az volt az elfogadott, hogy az idegen hatást károsnak vélték, ha nem tudtuk őket a magunk képére formálni. Tehát magunknak idegen országban beilleszkedést, az idegeneknek pedig nálunk beolvadást ajánlunk? Miért és mit prédikálunk?! Pedig jól tudjuk, hogy a őseink a különféle törzsek megtelepedésükkor azok önállóságát tiszteletben tartották. Az erdélyi szászok története is ezt példázza. Az ilyen felemáság csorbítja magyarságunkat a mai cigánykérdésben is. A Mi a magyar a cigányságban? vizsgálatával, áldatlan helyzetük emberséges megoldásához is közelebb kerülhetnénk.

104. Külön vizsgálódást érdemelne a magyar zsidó értelmiség tetemes hozzájárulása műveltségünk kialakításában. Tanulságos két évezredes megmaradásuk mikéntje, amely számos dologban követésre érdemes. Egy Izraelben megtelepedett újságíró társamtól tudom, hogy időszámításunk első évszázadának végén, amikor Jeruzsálem romjai még füstölögtek, az iskola és imaház alapító Ben Zákáj kezdeményezésére, az életben maradt tudós rabbik olyan vallási törvénykódexet dolgoztak ki, amely a későbbiekben kiegészítve láthatatlan falként emelkedett a világban szétszórt zsidóság védelmére. Ezek a törvények segítették és segítik mai is okos beilleszkedésüket, élenjárásukat az élet legkülönbözőbb területén, a legkülönbözőbb szokású országokban. A törvény eredményességét bizonyítja, hogy zsidóságukat nem kellett feladniuk.

105. A magyar jelleget az idő és a hely szülte és alakítja ma is. Nem vagyunk jobbak vagy rosszabbak másoknál. Csak másak. Összeboronálásunk folyamatában egyre hasonlatosabbak más nemzetekhez. A lényeg az, hogy jó tulajdonságainkat megőrizzük. S mert a nemzeti jelleg alakítható, szegényedését vagy kiteljesülését vigyáznunk szükséges. Idegenek, idegen hatások, politikák rombolhatják. Hóman Bálint görög, szír, arab és nyugati források alapján a honfoglaló magyarokat így jellemzi: „szabadságot szertő, jogait ismerő, idegenekkel szemben óvatos, körültekintő, sőt körmönfont, de alapjában nyíltszívű és egyenes, de sokszor álhatatlan, az élet küzdelmeiben bátor, munkabíró, nélkülözést tűrő, de a jólétet, a pompát kedvelő, hallgatag és szófukar, de mulatozás közben kedélyes”. Embere válogatja. Hasonló erényekkel bármelyik európai nemzet büszkélkedhet. Nagyon mélyre kellene ásnunk, hogy általánosan elismert sajátosságainkból újat előbányásszunk.

106. A magyar szervezkedés ősi módszere a tizedesek rendszere, az egymássegítés magyarság által sikeresen gyakorolt módozata. (Lásd még; Tar Károly: Magyar szerveződés, Szabadság, 2004; Tar Károly: Magyar dolgok, Erdélyi Kiskönyvtár 22, NIS Kiadó, Kolozsvár, 2002) László Gyula, a honfoglaló magyar nép életét bemutató könyvében, (A honfoglaló magyarok élete, Püski, Budapest, 1997) bizonyítja, hogy a magyar nagycsalád neve, a szláv család jövevényszó megjelenéséig, a nép, had, nem, ág kifejezések csoportjába tartozó falu volt, amelyben a 10-es rendszer volt érvényben. Eleink mágikus erőt tulajdonítottak a tízes számnak. A falu tíz tagjának képviselőjében a kiválasztott, akár tüzes próbát is tehetett a kis-közösség tisztaságának bizonyítására. Ha a templomtól távolabb eső falu népe valamiért nem mehetett templomba, „mégis egy közülük menjen el mindnyájuk képében”, szól Szent László egyik parancsolata. A 10, 100, 1000, 10.000-es rendszer a keleti népek hadseregszervezésének alapja volt, és nyomai megtalálhatók Szent István és Szent László törvényeiben. Ilyenformán a tízes egységbe tartozó családok egybetelepítésével, „Szent István egyszerre szolgálta az ország katonai érdekeit és az egyházi szervezetet.” Mert hagyományainkban elevenen élt a gondolat, hogy a vezető, a fejedelem, a későbbiekben pedig a király, nem a föld ura, hanem a nép vezetője. Régi közösségsszervezetünkben az ember volt a fontos, és ezt tükrözi tízes rendszerünk is. Első királyunk tízfalunként rendelte el a templomépítést. Később a különféle települések szervezkedésében, a városok életében jelentős szerepet kapott a tízes szervezet, amely régi katonai szigorából engedve a polgári teendők szervezésére alkalmasnak szelődött. Az ősi szervezetben tíz család vagy ennél több is, tizedet alkotva teljesíti katonai kötelezettségét, de együtt végeznek közös munkában útjavítást, kutak tisztítását és más közmunkát. Az élén álló tizedes legfőbb kötelessége volt számon tartani a vezetése alatt álló közösséget. Ha valamelyik családjában baj történt, segített. A tizedes rendszerint a legtekintélyesebb családfő volt, évenként választották azt, akire az egész közösség hallgatott. Jakab Elek, Kolozsvár történetírója szerint: „A városnak negyedekre felosztása tizedesi és kapitányi intézményekre, szép és egészséges alkotása volt a régi századoknak, lelkesítő emlékei egy küzdelmek és dicsőség között eltelt múltnak, mire büszkén gondolhat a mai nemzedék, s azt

fejleszteni, a korhoz idomítva fenntartani az ősök emléke iránti tisztelet és a magyar nemzeti érdek követeli.”

107. A becsület, a tisztesség, a nyíltság az adott szó szentsége és más magyar sajátosságnak akart jók mellé ma is hozzáírhatjuk a közszolgálat hitét. „Ahol hosszú kisebbségi élet volt a tanítómester, ott beszélni lehet már közösségi gondolatról, szolgálatot vállaló jó szándékról, magánember és hatóság közötti együttműködési törekvésekről... felelősségvállalásról. Rengeteg cselekvési vágy él az emberekben. Az egymásért való aggodás és tettekeszség mind olyan kincsek, amelyeket a társadalmi közösség javára kihasználhatnánk hagyni vétség a nemzetközösség ellen.” Puskás Lajos hat évtizeddel ezelőtti tanácsa tanulmányozásra, alkalmazásra vár. Az életközösségek tizedesi munkáját egyszerű emberek végezték, az a magyar tömeg, akit mostanában cselekvésképtelenségre kárhoztat a meggondolatlan és elmaradott vezetők kicsinyes felfogásából eredő gyakorlat. Otthon és a szórványban élő magyarok szervezkedésének megújítását jelenthetné a tizedes módszer vizsgálata. Vajon annyira megváltozott volna gondolkodásunk, hogy ne fogadná vissza e mélyen demokratikus szervezési formát. A testvértelen nemzet tudatából végleg kikerült volna a szomszéd (utca, falu, község, járás, megye, ország), a természetes határon belüliek gondja, baja, élete? A nemcsak vérségi kapcsolatokkal épített „nagycsaládok” összetartozásának gyakorlata?

108. A nemzeti gondolat egységét nem elég áhítoznunk, de megteremtenünk kellene, hogy nemzetfenntartó és ország védő ősi tulajdonságunkat visszaállítsuk és ne legyünk, Zrínyi figyelmeztetése ellenére „a nemzeteknek és magunknak, ellenségünknek” prédájává. Jellemünk alakította történelmünk és történelmünk visszahatott jellemünkre. Meggyőző példának itt van az elmúlt félévszázad, amellyel nem vagyunk képesek, leszámolni. Pedig ugyancsak tanulságos volna egykoron, amikor máig erő hatásait bevalljuk, elismerjük, kijavítjuk. A nevelés, a nemzeti nevelés sem elegendő ehhez, mert úgy vagyunk vele, mint a szülővel, aki „foglalkozik” gyermekével, ahelyett, hogy minden mozdulatára ügyelve példát mutatva neki. Széchenyivel előszámlálhatjuk nemzeti vétkeinket, de ha nem felülről kezdjük az orvoslást: a vezető réteg betegsége fertőzi, mert mindig is megfertőzte, a magyarságot. A magyarság társadalmi kettészakadása, a katolikus-protestáns ellentét sem járt emberséges társadalmi hatással, és meghirdetett osztályharcaink célját feledő diktatúra sem vált javunkra, nemzetellenességével, jókora lapáttal, okozta mai siralmas állapotunkat. Hazafiságunk formáinak kialakítását és irányítását jobb híján, jó ideje, a maguk szája íze szerint, a jövevények befolyásolják, diktálják. Vissza tehát, újra csak vissza kell térnünk a „paraszti józanészhez”, népi kultúránk egyesítéséhez, amely az önismeretre építhető magyar szellemiség alapja.

109. Az erdélyi magyar értelmiség olyan szerencsés helyzetben van, hogy sürgős teendőiből sohasem fogyhat ki. Ha valamelyikünk ötlethiányban szenved, elég fellapoznunk a két világháború között élő elődeink munkáit, beleolvasnunk a korabeli folyóiratokba, hogy a „transzilván magyarság legfontosabb életkérdéseivel” foglalkozó írásokban gondjainkra ismerjünk. Megdöbbenő, hogy manapság ugyanazon kérdésekkel kell viaskodnunk, mint elődeinknek, akik saját felméréseik szerint kevesen voltak, éppen úgy, ahogyan sokrétű teendőinkhez mérten ma is kevesen vagyunk a halaszthatatlanul fontos nemzetiségépítő munkára.

110. Erdélyi zsoltosma

Erdélyi vagy, magyarnak születél,
világok háborújában szinte elvesztél.
Az anyaországiak aztán rendet teremtettek,
miközben pökhendien majdnem megettek.
Aztán jött, csak jött a rengeteg orosz...
és az ó-romániai, a balkáni rossz.
A vörös zászlókat szívszorongva

várták, a sárba fült külvárosokba osonva,
remek prédikálók, az újhites emberek,
és mindig megteltek veletek a terek.
Lelkesedésed ajzva csak hízott a hatalom,
Sok dák és szovjet ösztönökkel hajtott barom
sorsára jutottál, az élcsapat parancsolt
beléd templominál másabb parancsot,
és félelmet, és eszme-pancsot. Ettek, csak ettek,
hogyan felejtse közös múltunk és anyanyelved.
Rombolták ősi templomod és iskolád,
jelened és jövőd, hogy érezd: nincs tovább.
Szöcskeként lódultak határokon túlra
legjobbaink, családtagjaid magukba fúlva,
sok ismerős, sok igaz ember és jó barát,
mert sorsukat vágták. És az eszmélők szavát
vágta, ette, zabálta a tornyosodó hatalom:
az alárugdosott nem ember, híg halom
az embertelen, a hazug elnyomásban.
Magadban sem hittél, nemhogy másban,
aztán valamelyik idegen országban
kókadoztál, emberséges kisebbség lázban,
látnod kellett, hogy tetszetős apró falatokban
megesznek, mindenfelé kíméletes gyorsan
felszívódsz, elvegyülsz önként lihegve
viseleteddel, gesztusoddal, frizuráddal mímelve
a nyájas befogadót: hátha, hátha megbocsát,
amiért meg kellett osztania veled jósorát.
És átengedett valamennyit a kilátásból,
a tájból, amely mindig az övé, a kiáltásból
amely neki szárnyal, az üde zöldeből,
a füvekből, a folyókból, a soha tiéd földből.
Adott alantas munkát, levegőt és jövőt,
éber elvegyülést jobb emberek között.
Hálás vagy, hálásnak kell lenned:
Van házad, kocsid, minden nap van mit enned.
Miközben szegényedsz gyorsuló ütemben,
magyarul már nem tudsz, a mások nyelvét töröd,
gyermekedben sincs már magyar örömed.
Hazapillantva furcsállod, hogy habzsolja nyelvünk
a globalizáció, és hogy a zagyválást naponta nyeljük.
Angolt csámcsog, és magából sietve kivetkezik
a bunkósereg: mindig a felszínnel szeretkezik.
Hagyományos ünneplőben csontig rágtad
nyíltságunk, szókimondásunk is elvágta,
mint a fát maga alatt a serény együgyű.
Nem érted a mögöttes beszédet, gügyü
vagy, már családneved is elhallgatod,
a Ferryt, a Szepit, a Ritát nem faggatod:
felmenőinek nevét miért hagyja el?
Magyar, nem magyar? Szégyellned kell

magyarságod? Dideregsz itthon és odahaza,
a hon számodra idegen, szívesen elhagyott haza.
Ezredév-küszöbön sokkolt, zörgő az akarat,
egyetlenegyszer még összekaparhatod magad:
magyar génedbe áshatsz, jövődre találhatsz,
keveredés-kavarodás sorsodban is feltámadsz!
Széttörtéttél, törtetve menekültél a nagyvilágba,
szellemszárnyon sem telepedhetsz vissza a másba.
Jeruzsálemünk verejtékes, pusztá, istentelen.
Őt is megetted, nem hiszed már Dózsa óta,
hiába fröcskölt áhítatott a templomi nóta.
Dalunk kevés, ősiségünk kincse véges,
alig Bartók-, Kodály- és mostanság csak Kallós-széles,
a nemzetköziség értékítéletében nagy sietve
jobbra állít, csűr-csavar, taszít, rugdos lihegve,
ha ösztönösen magyarnak vallod magad.
A nemzetlenedtek ellenében nem kell a szavad.
Erényként hirdetjük, hogy magunk is megettünk
sokféle dajcsot, zsidót, tótot, örményt is szereztünk.
Oláhot is szerettünk, és zabáltunk szapora cigányt,
tétova tudat mocomorog bennünk magyarságunk iránt:
felmentésünk az ezeréves befogadó-készség,
de elvadult, marakodni kész, a buta büszkeség,
a suta magyarkodás, hogy legalább hangerővel
egymásmellé álljunk magyart teremtőkkel.
Ösztökél a valahová tartozás békés vágya,
különleges voltunk ferde, dédelgetett álma,
amelyre feltornyosult kevély kivagyiságunk
magyarnak maradt kemény kutyaságunk,
magyarnak akarta magát Helthus, Hertel, Petrovics, Kosch,
Klärmann, sokféle -ffy, négypénzes okos
örmény-, amerikai-, német-, holland-, svéd-, és máskodó
magyar, világpolgár, nemzetiségében alig tamáskodó,
keverék világunk végtelenbe rándul beláthatatlan útbán,
szívdobbanásunkat részekre bontva felejthetetlen búban,
kik búsmagyarkodásunknak kezdetét és végét
nem lelik, nem tudják soha, soha, megnyugtató szélét
a halálnak, nekik nem elég a mindent tudó Isten,
akinél messzebb-pillantásunk egyelőre nincsen.
Erdélyi vagy! Apró bogár az elmebeteg-tájban –
örökké faljuk egymást útfélen és papoló-ágyban.
Magyar vagy! Örömtéremtő lehetsz az elmúlásban.
Magyar jövőd kitartón mormold minden zsolozsmádban.

111. Ne feledjük, hogy azok, akik az erdélyi magyarság múltját mindenféle eszközökkel megtagadták tőlünk, ma sem jámborabbak, mint évekkel ezelőtt. És a különféle tiltásokban bővelkedő idő is nekik dolgozik. Amit ma megtehetünk, holnapra ne halasszuk, mert holnap kevesebben és kevesebbek leszünk. Önismeretünk hézagait pótolni: ez a mi munkánk mindenekelőtt!

112. Még a művészet a művészetért felfogást igenelőknek is el kell ismerniük, hogy a társadalmi tudat egyik formájának, a művészeteknek meghatározó szerepe volt és lesz az emberi fejlődésben. A magunk háza táján körülnézve Szerb Antallal valljuk: „A közös kultúra, a közösen átélt emberi értékek tarthatják csak össze a sokfelé szétszórt magyart. Magyarok lenni ma nem állami hovatartozást jelent, hanem az érzésnek és gondolatnak egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát... Amíg kultúránkhoz hűek maradunk, önmagunkhoz vagyunk hűek.”

113. Sorsunk, a hétköznapivá egyszerűsödő történelem, a soha semmit sem felejtő emlékezet időnként megismétli kérdéseit. Jelképes kérdések ezek, és a lelkiismeretünkben évdő lehetséges válasz sohasem teljes, nem is lehet mindenkit megnyugtató. Az ehhez hasonló kérdések tehát újrafogalmazódnak és tovább élnek a miheztartás végett, összehasonlítási alapunk gránitjaként.

114. Az emlékezethiány megfoszthat történelmünktől: önmagunktól. Nekünk is van történelmünk: szeretném, ha nem tartanánk hiábavalónak a közeli tegnapig kibővíteni e saját történelmünket; a tanulságok gyémántja annál szebb és nagyobb lehet, minél nagyobb területen kutatjuk.

115. Mindazonáltal Trianon tanulságát ne vessük meg, ne kisebbítsük, ne rejtjük véka alá! Ha Trianonról beszélünk, szóljunk leginkább magyarságtudatunkról. Mert a történelem szégyenletes trianoni ténye minket főleg abban sújtott és gyötör mai is, hogy vereségünknek állítja be azt, ami nem vereség, hanem hatalmak kényszere a kisebbek fölött. Azzal nyomaszt, hogy kishitűekké tesz immár több nemzedéken át minket.

116. A Trianon körüli akarnokok nyilvánvalóan nemcsak magyarellenesek voltak és lesznek, hanem népellenesek, nemzetellenesek, a jó értelemben gyakorolt demokráciaellenesek is, amikor a népszavazás intézményét mellőzve szabdaltak és szabdalnának szét országokat, módosítottak és módosítanának térképeket, fittyet hánytak és hánytak, semmibe vetek és vesznek etnikai és földrajzi természetes határokat. A mi időnkben meghirdetett és a józanság köreibe elfogadott határtalanság kiterjesztésének igénye Trianon legfőbb tanulásaiból ered. Úgy kell magyarkodnunk, hogy a nemzetállamok ideje lejárt, de a nemzeti tudat határtalanul erősödni látszik. Akik nem erre figyelnek, nem erre esküsznek, nem ezt erősítik: szélmalomharcot folytatnak a láthatatlan ellenséggel. Nem az ellenségkeresés a dolgunk, hanem a barátkozás, a kiegyezés, az egymásmellett élés. A téveszmék, politikai fondorlatok hordozóit nem támadással, hanem higgadt, okos szóval csillapíthatjuk ellenünk való indulatosságukban.

117. Minden kisebbség jövője csakis demokratikus és jóléti államban biztosított, ahol a kulturált többség nem akarja a kisebbséget eltüntetni, nem akarja a maga képére átalakítani. Nyilvánvaló, hogy a természetes asszimiláció hatására a kisebbséghez tartozók közül többen is feladják anyanyelvüket, de az is valószínű, hogy egyre többen lesznek azok, akik két- vagy többnyelvűekké és két- és többkultúrájúakká válnak, amely az emberiség előrehaladása szempontjából mindenképpen hasznos dolog. Az ilyen közösségekből épülő új Európa ma már nem álom, nem ködös, képzeletbeli világ, hanem a svédországi valóságot tekintve, a létrehozható, a felépíthető, az elérhető korszerű jövő.

118. Mit kezdünk e közművelődésben ismert, sokat hangoztatott, de valójában tartalmát illetően majdnem üres aprómunka kifejezéssel? Úgy tűnik, végre eljött az ideje annak, hogy komolyan vegyük, tartalommal telítsük és gyakoroljuk az aprómunkát. Közművelődés nincs kisközösségi kezdeményezőkézség, apró cselekedetek sora nélkül, amelyek mind az önépítést, az alulról induló szerveződést, a hagyományápolást, a civilizált világhoz való felzárkózást, használat hiányában elcsökevényesedett értékeink felelevenítését kell, hogy szolgálják.

119. Ha nem ismerjük és ismertetjük történelmünket, nincs történelmünk. Ha nem tudjuk hegyeink és folyóink nevét a magunk nyelvén megnevezni, nincs hazánk. Ha nem tudjuk hányan vagyunk, örökké lekicsinyelnek. Felszólás ez? Dehogy. Még akkor sem, ha ötleteim nem újak, esetleg benne vannak már a teendők lajstromában. Mert minden hang, szóljon az fölfelé vagy vissza, a nyilatkozó azonosulását is jelenti közös dolgainkkal. És annyi a munkánk, hogy egy valaki távolmaradását is előbb-utóbb megérezzük.

120. Ha figyelnek, ha nyilvántartanak, ha megkönyékeznek, ha megfélemlítenek is. Nincs két egyforma nap, nincs két egyforma éjszaka. Ha mindent visszarendeznek majd, akkor se féljete. A mi félelmünket visszarendezni nem lehet. És élni – akárhogyan is élni –, ehhez a jövőben némi bátorság amúgy is kell.

121. Ki a magyar? Vitathatatlanul vérképlet, génvizsgálat sem döntheti ezt el, de aki magyarnak vallja magát, vegye a fáradságot és ne kivagyiskodással, ne tudálékos bíraskodással, politikumok fitogtatásával, hanem igaz emberséggel, felülemelkedetten és alapos tudással keresse azt, ami mindnyájunkban közös jó, ami mindnyájunkat összeköt. Ehhez elsősorban magunkat kell építenünk a szeretet és Dsida Jenő által fogalmazott „mindig magunkért, soha mások ellen” szellemében.

IV. rész

Melyik a gyengébb nem?

1. Rögeszméje, miszerint az ágyban mutatkozhat meg, csak ott tetten érhető az igazán nagy, az emberhez méltó érzés, amely mágikus erővel szorosan összeköt párokat, akiket a titokzatos véletlen egymás mellé rendel. De ehhez nem feltétlenül szükséges testünk összeforrottsága. Amikor a másik hiányáért, magunkat is siratva és szégyellve, időnként akaratlanul is felzokogunk, és álmunkban lucskosra sírjuk a párnánk, mert úgy hozza a sors, hogy imádott társunk elhagyott, fájdalmunktól felriadva, ölni is tudnánk. Talán ezt az érzést nevezünk szerelemnek. Mint minden halandó, maga is erre vágyott. Makacsul, egész életén át babusgatta hitét, miszerint az ő ideje még hátra van. Mindenkinek lehet egyféle perpetuum mobile-gondolata, ami magától jár, és nem hagyja nyugodni, ezzel fekszik és ezzel kel. Ugyanazon apró sárdarabokat alakítjuk, forgatjuk magunkban szüntelenül, mint a fecskék fészekrakáskor a maguk formálta galacsinokat, amelyből villás farkúak fészket, az ember pedig jövőt épít magának. Várom, türelmesen várnom kell a csodát. Nem fontos, hogy szeressem. Az kell, hogy engem szeressenek. Az önismeret óvodájában, magamat semminek tudtam, s mint a szél hordozta gyomnövény magja, arra vártam, hogy valahol, valamelyik szempárból, a nekem vetett föld puha életterében, rám tűzzön a melegen mosolygó napsugár.

2. Utólag be kellett ismernie, hogy végül is felnőtt, gyom között gyommá lett, burjánzó érzéseivel valamennyire emberségessé vált, és ez a folyamat nem mehetett végbe valamiféle szeretet nélkül. Ezek szerint vagy ismeretlen felhők mögül sütött reá a szeretett, vagy figyelmetlenségének betudhatóan, azt sem vette észre, amikor időnként zuhogott reá valahonnan valamennyi fény, s melengette benne a dicséretes emberi jóérzéseket. De azért olykor több volt neki a kutyája szeméből kiolvasott ragaszkodás, az eb farkcsóváló hűsége, mint valamely bizonytalanságokkal tele, nehezen létrehozható, ösztönös méricskélő, kételkedéssel, gyanakvással járó emberi kapcsolatokkal való próbálkozás.

3. Sokáig abban a tévhitben ringatta magát, hogy az igazi szerelmi érzés messze elkerüli a testiség különös illatokat gerjesztő világát. Merthogy az igazi szerelem, valószínűleg csakis a szellem világában lüktető és mindinkább szorosabban egymásba tekeredő kettős spirál, amelyben örökké fájoan hiányzó másik énünkkel/felünkkel egyesülhetünk. Merthogy a bölcsességig élt addigi életében éppen elégszer próbálta már ama másik, a testiség élvezetes útján bekövetkezett együttlétek alkalmával létrejött egyesülés felől férkőzni a legszentebb emberi érzéshez. Be kellett látnia, hogy a megélt gyönyörök ellenére, mindannyiszor kudarcot vallott, mert a belőle kéjjel távozó magok helyén, az ernyedtség percei után, csupáncsak szívszorítóan elhatalmaskodó és meggondolkoztatóan kongó ürességet érzett.

4. Só, ami só – de a szerelem felülírja: a szófukar háziasszony vallomásának tárgya. A sótlan asszony, fél asszony. Kevesebb egy szerb asszonynál...

5. Kételyek mardosnak. Talán az epekedés hiánya miatt nem jutottam el eddig a nagy-nagy szerelemig. Tiszta sor, hiszen a felső emeletekre is lépcsőfokok megmászásával juthatunk. Minél több a lépcső, és minél inkább hajt a vágy, annál inkább lihegünk. A szerelem már ilyen felhevüléssel, szapora lélegzéssel jár, merthogy hasonlatos a vágthoz, amikor a cél előtt minden porcikánk igyekszik szétszakadni. Már hogy lépcsőt mászni? Hát akkor mire való a lift? Az az igazi, amikor percek alatt vágyaink tetejére röpít. Aztán vidáman csönget egy picit. És kiszállunk. Valahol, képzeletem peremén, a sohasem látott sarki fényt szerettem volna látni, amelynek olyan szelíden kell világítania, hogy ne bántsa a bennem áporodott sötétséget. Szerelem nélkül mindnyájunknak fáj az éjszaka.

6. Melyik a gyengébb nem? Kezdem érteni, hogy miért vihognak a lányok. Nekünk vihognak. És amikor az ember azon kapja magát, hogy vihogásukat hívogató csilingelésként hallja, és örül neki, mint gyerek a csillagszórónak, akkor menni kell és keresni egy lányt, aki tágra nyílt pupillákkal magába fogad, és apró trillákká erősíti édes mosolyát.

7. Ötven körül a nők, testi szépségük fogyatkozását felfedezve, génjeik parancsára pánikba esnek, és Aphrodité utánózva eltávolodnak férjüktől, hogy szerelmi vágyaik maradékának kielégítésére erős férfiak karjaiban találjanak örömteli percekre. Ők sem jobbak Deáknénál, akinek a vászna is csak olyan, amilyen.

8. A csók lila.

A béke fekete.

Ezüst a halál.

A barátság kaki.

A remény tűzpiros.

A jövő sárga.

Sáros a becsület.

A politika piszkos.

A lelkiismeret sápadt.

A becsület pocskék.

Haragoszöld a tudás.

A múlt vakító fehér.

Európa barnul.

Szürkül a lét.

A kozmosz már sekély.

Fénylik sok fekete lyuk.

9. Az emberi faj női egyedei sokoldalú fejlődésük következtében szert tettek legalább annyi kétszínűsége, hogy nem vállalják a nyílt színvallást, miszerint társuk megszűnt számukra kíváncsinak lenni. Ezt csak a nagyon bátrak, a valamiért elférriasodottak merik bevallani. A gyávábbak és a számítók ímmel-ámmal olykor engednek férjük kívánságának, szétteszik a lábuk, de abban nincs köszönet, mert az ilyen együttlétekkkel is titkolt céljukat kívánják elérni, azt hogy zokszó nélkül megunjuk, és így szabaddá tegyük őket mindenféle valós és képzelt hűtlenségre.

10. A férfiak kedvvel legeltetik szemünket a lányok és hölgyek bájos arcocskáján. Miközben az igéző szemüeket, a finom orrcimpával és az érzéki ajakkal áldottakat bámuljuk, hálás imádatlal gondolunk arra, hogy szépségüket őrizve kedvünket keresik. Férfiasságunkat piszkálva, nemcsak a maguk, hanem ösztönösen minden hímnemű érdekében szüntelenül örömtéremtőek. Már gyerekkorukban megtanulnak festékekkel, krémekkel és illatos púderekkel kiemelni mindent, ami szép rajtuk, a saját portréjukat festik mindhalálig. Egyszer fényesre simított, máskor szénakazal formájúvá duzzasztott hajköltéménnyel keretezve vonják magukra a férfiak zsigerből amúgy is felajzott figyelmét. Az ilyen, mindig meglepő információkat rejtegető női arcokról pillantásunk, az ágyban szívesen tevékenykedő, talpig férfiakhoz hasonlóan, szívesen kalandozik a kecses nefertiti-karcsú nyakakon, gondolatban csókgyöngyöket görgetek rajtuk, hogy lennebb merészkedve, tágra nyitott érzékeinkkel csodáljuk a varázslatosan gömbölyű, a gránátalma és körteformájú melleket, miközben átlátszó fehér bőrük alá rajzolt erecskéik kék jelzőjéből ígét képezve serkentsem magunk: „...a melle kék.” Kéne mi!?! – kérjük elődeink nyers, falusi hangján magamtól, hogy kijózanodjunk, mielőtt tilosba tévedünk. Közben akadnak, akik elnézően félretolom nagyrakás férfias önáltatásunk gubancát: ma már nyilvánvaló, hogy nem minden ember a másneműek kegyeiért tülekedik...

11. A szerelem és a testiség együttlétének és külön valóságának fogas kérdése körbejárható, és úgy tűnhet, e kettő, annak ellenére, hogy igazán boldogító hatása csak együttesen lehetséges, szétválasztható, mert érzéketlen emberek ősidők óta különválasztották, egyiket a lelki, másokat a testi dolgok közé sorolva. Nem kell ahhoz statisztikus, hogy elhiggyük, a családok többsége nem két ember mély és hétpróbás szerelmének következménye. Sokkal inkább az anyagi lehetőségek, nem is olyan régen az osztálytagozódás törvényei, a szülők akarata, nagyszámban a sors megmagyarázhatatlan játéka, korunkban pedig a hirtelen fellángolt szimpátia viszi ágyba a párokat. A felgyorsult életben, felgyorsult ismerkedés felületessége miatt a válások száma egyre több országban jóval meghaladja a házasságra lépők számát. Olyan ez, mint a népfogyás. Kevesebben születnek, mint ahányan meghalnak. Évezredek óta tiltott és mégis minden időben gyakorolt mesterség volt, és lesz, a kéjelgés. Eladó a test. Az emberi közösségek atomizálódásával egyre nagyobb a vásárlók száma.

12. Érdekházasság? Igen. Ma már a házasságok nagy része nyíltan, vagy burkoltan az. A kezdeti fellángoló egymáselfogadás és kívánság mögött egyikben vagy másikban, de lehet, hogy mindkét félben ott pislog a kiszámítható közös jövő tervezett képe. Nemcsak az anyagi lehetőségek, hanem a közös érdeklődés, és minden, amit két ember összeegyeztethet, de a nők gyermekvállalási ösztönével járó számítások is. Valószínű, hogy madarak párválasztásakor a tojónak fontosabb párja fészekrakó készsége.

13. Ha kinőttünk a szerelemből, s az ezzel járó igazán élvezetes sexből, amit sehogy sem akaródzik elhinni, legalább arra a kis időre, ami kapuzárásig tart, némi némi örömet támad fohászodni kedvünk. Kíváncsiság éltet. És a férfiak ösztöne, hogy a génjeimbe oltott parancs szerint minél több nőt megtermékenyítsek. Természetellenes az, ahogyan ez nem mindenkinek sikerül. A statisztika szerint az átlag férfi mintegy kilencszáz nőbe kötél élete során. Ez nyilvánosházak nélkül elképzelhetetlen. Nem élhet a földön annyi sok bánatos kurva. Kétségbeejtően abnormálisnak érezheti magát az a férfi, aki nem teljesíti a belé programozott elvárás, időben és nemi vágyban egyre fogyatkozó éveim alatt?

14. Boldogság! Ez legfőbb óhajításunk. Mert, amikor magjainknak megfelelő ágyast keresünk a szépségekben, sóvárgásunk végcélja, hogy részünk legyen a jóságban, így lesznek csak boldogok a boldogok. Boldogságuk pedig, ha igazi és nem állatias, a szerelemtől való.

15. A szép testektől illendő eljutnunk a szép tettekig, mert az élet értelme, nem egyéb, megközelíteni a végsőtől, a magában álló, tündöklő szépségig, az igazi erényig, az istenektől a legfőbb Istenig mindent. Vajon hány ezer évre lesz még szükségünk, hogy a görög bölcsek örökigazságaira rátehessünk még egy lapáttal? Világunk tágul, az igazságok apránként, szépen gyarapodnak.

16. A szeretet mintha második foka volna a szerelem ritkuló érzésének. De ez is magában hordja a megmagyarázhatatlant. Mert nem tudjuk, csak sejtjük, csak érezzük, csak eltelünk ezzel az érzéssel. Azt mondhatjuk a szerelemre és a szeretetre is, hogy nem eszünk gyümölcsöt, hanem a szívünkké. De ismerjük, hogy a szívnek egészen más a feladata az emberi szervezetben, tudjuk, hogy nem a szívünkkel gondolkozunk. A lelkünkkel tesszük? A megfoghatatlannal. Az elképzelttel. A tudományos kutatás szerint nincs ilyen. Nincs, mert nem ismerjük. Valami más, amit még nem ismerünk. A világúrt betöltő sötét anyag része, együtt járója? Feltételezés. Több ilyenünk is van. Például az isten. Akit elképzelünk, ha szükségünk van rá. A prédikációk arról szólnak, hogy imádnunk kell őt. Az lehet a szeretet legfelsőbb foka? Többnek akarják ezt a szeretetnél, és teljesebbnek a szerelem érzésénél. Ne kérdezzük, hogy miért van erre szükségünk? Ha magától jön, ha megszáll, mint az ihlet, mint a megvilágosodás, mint a sugallat – ám legyen. A józanész is elhagyja olykor gazdáját.

17. Az emberi faj női egyedei sokoldalú fejlődésük következtében szert tettek legalább annyi kétszínűsége, hogy nem vállalják a nyílt színvallást, miszerint társuk megszűnt számukra

kíváncsi lenni. Ezt csak a nagyon bátrak, a valamiért elférriasodottak merik bevallani. A gyávábbak és a számítók ímmel-ámmal olykor engednek férjük kívánságának, szétteszik a lábuk, de abban nincs köszönet, mert az ilyen együttlétekkal is titkolt céljukat kívánják elérni, azt, hogy élettársuk zokszó nélkül megunja, és ilyenformán szabaddá tegye őket mindenféle valós és képzelt hűtlenségre.

18. A nő, ha akar valamit, azt megszerzi, ez az élet rendje, a természet törvénye, amely illetén való működésének köszönhetjük egyre szaporodó jelenlétünket itt, a Teremtő földjén, és immár a kozmoszban is. Ez ilyen egyszerű.

19. Próbáld tótágasban elképzelni a nőket. Gondolj bele, micsoda gyönyörű látvány nyújtánának, amikor a fejükre simított vagy borzolt hajszálak zuhatagként omolnának a földre. Különösen előnyös volna ez a hosszú hajúaknak, hiszen égbenyúló testükkel olyan hosszúkásak, olyan tüneményesen légiesek lehetnének, mint a Domenikosz Theotokopulosz által a vásznai fölé varázsolt, lebegő figurák. És azok a rengeteg utánajárást követelő, az évek múlásával egyre szaporodó arcráncok is szépen kisimulnának, a finom vonalú álacskák alatt sunyin gyarapodó tokácskák is egyből visszahúzódódnának, minden hajszálnyi árkocská magától elbújna a halánték és a fülek mögé, ahol nincsenek útjában a vizsgálódó szemeknek. A keblek, igen, azok az egzotikus, gyümölcs alakú csodálatos alkotások, amelyek lelógó természetükkel kétségbeesésbe kergetik a nőket, nos ezek, tótágasban, rögtön helyükre kerülnének, egyből kitelnének a melltartók, amelyeket rövid gondolkodás után, mint szükségtelen cifraságot, önként félredobhatnának még a nagymamák is. Na és a gömbölydeden igazán kíváncsi hátsó felek, amelyeken a férfi szem, akár Moore Henry „menyasszonyának” simogatni való domborulatain, olyan szívesen elmélázik? És a lábak? Hát ez az! Még a sonkalábak is előnyösen kerülnének ki a megváltoztatott testtartásból. Hogy mire valók ezek a hosszú és karcsú lábak azt most ne részletezzük, elégedjünk meg azzal, hogy az egész estét, netán éjszakát kitöltő ígéretességük előtérbe kerülne, felértékelődne a karcsú bokák azáltal, hogy a női látványosságok tetejére kerülve hűen kifejezhetnék a gyengébb nem lényegét. A lábak koronáznák a nőiességet. Mindannyian nagyobb figyelmet szentelhetnének a formás lábikrákra, a lábszárak finom ívére, a térdkalácsok domborulataira, a sóhajlás-finom combok feszességére, amelyek tövében forró kút édes vizének remegő hullámai ismételtén átgyűrűznek rajtunk, s magukkal visznek a világmindenség végtelenébe...

20. A szerelem két szólamban előadott dal, időnként összecseng a két előadó hangja. Duettben érezni és élni – erre születni kell. És érdemes.

21. A férfiaknak általában nem kellett számot adniuk arról, hogy hány nőt és kiket sikerült meghódítaniuk. Csak Andersen képzeletében voltak habléányokkal egyenlő habférfiak, akik a tündér-összejöveteleken egyformán vizes vödörben ültek és otthonosan érezték maguk mesés magánéletükben. A nászéjszaka előtt persze, minden időkből, kíváncsiskodtak a lányok, maguk előtt is titkolva, többnyire tudni szerették volna, hogy választottuk milyen tapasztalatokkal rendelkezik az ágyban. Amikor ez kiderült, már nem firtatták a dolgot, úgy tettek, mintha elhinnék férjük szüzességét. Ha azt kapták tőlük, amit vártak, és amire vágytak, szemet hunytak a fölötte, hogy társuk kedves mosollyal, szerelmes rajongással, simogatással, tapogatással, kangörccsös nyúlkalással, erről a kényes kérdésről rendszerint sikerrel elterelte párja figyelmét. A dicsekvők ilyenkor is felsültek, mert hogy is néz ki az, amikor a szeretett nőnek azzal dicsekszik a férfi, hogy kikkel, mikor, hol és hányszor bújt ágyba, fürdőszobába, irodába, elhagyott épület sarkába, gépkocsiba, csónakba, kapualjba, lépcsőházba, padlásra, strandkabinba, medence sarkába, vonatfülkébe, bokorba, kukoricásba, szénaboglyába, erdő szélére és mélyére, vizek partjára, sebtében felvert sátorba és még felsorolhatatlanul sokféle helyre, ahol jó volt mindenről megfeledkezve csinálni a gyönyört. Merthogy magyar ember csinálni úgymond csakis ezt szokta. Titok övezi az ilyen dolgokat, s ezért az intim titkokat egymás között szívesen megosztó hű barátnők és kebelbarátok között gyakori beszédtema.

22. A szerelem olyan, mint a légáramlat?, gondolta a falak mellett haladva, a hótorlaszokat kerülgetve. Egyféle huzat... Ha benne állunk is, alig érezzük káros hatását, lubickolunk benne. És még az sem szükséges, hogy másoknál rokonszenvesebbnek találjunk valakit, csak annyi kell, hogy kedvünk kizárólagossá váljék? Valóban lehetséges az, hogy amikor valaki iránt, esztelen és fájdalmas szükségérzetünkkel küszködünk, szerelmesek vagyunk? Ez volna a szerelem? Tisztán egyéni érzés, magasabb rendű valóság? Próbálta, figyelte, hogy mikor éled benne is, mint a regénybeli Swannban valamely kis dallam, amely felébreszti az addig még ismeretlen varázslat szomját, a sohasem érzett illatok fölötti örömet, és értelmét kikapcsolva egyetlen érzékével, kora szokásait és erkölceit is feledve, felszabadultan megrészegekedhet, feledhet mindent, ami arra inti, hogy résen legyen, hiszen a szerelem mulandó, az érzések elállatiasodnak, a boldogság egyre halkuló, távoli rádióadó, amely bizonyos idő után csak zörejeket közvetít, fülsiketítő hangzavart, amitől nehéz szabadulni.

23. Az ember azért van, hogy leküzdje a szenvedést. Ennek tudati tehetetlenségünkben visszájára fordított formája, amikor másoknak okozott szenvedéssel szeretnénk magunkat észre vettetni, szeretetére vágyva figyelmét felkelteni. Még a szadizmus is lehet visszájára fordított jószág. A gyermekkorból magunkkal cipelt erotikus vágyak tobzódnak bennünk a képzeletünk szülte ismeretlen vonzásában. A határtalan képzelet és a megismerés végessége közötti ellentmondás a szerelem beteljesülésének akadály, messzebbre terjed, mint a testi kívánság.

24. A megérzés olyan, mint ködös autópályán az előttünk haladó gépkocsi hirtelen felizzó féklámpája. Ha nem figyelünk rá, könnyen beleszaladunk a végzetesbe.

25. Be kell vallanunk magunknak, hogy egyek vagyunk a Zsuzsannát csurgó nyállal bámuló vénekkel. Hívő katolikusként ezt bizonyosan meggyónnánk, és néhány hiszekegy után hinnénk a gyóntató által tolmácsolt felmentő üzenetet. De hát milyen az iparos, maga kívánja felmenteni magát bűnei alól, legfőbb vágya, hogy szembenézzen minden bűnével. Ehhez persze tisztáznunk kellene a bűn fogalmát. Meg kellene értenünk, hogy miért bűn az eszeveszett férfias vágy még a kapuzárás idején is. Magunkhoz való eszünk azt erőlteti, hogy a belénk programozott teendők csökönyösen arra ösztökélnek: fajfenntartás címen keressük az alkalmakat, amikor hivatásunknak eleget tehetünk. Néha magamba roskadva ülünk, és átlátjuk, hogy abszolút hidegen hagy a minket fajfenntartás, csakis az élvezetekért dugdossuk a nőket. Lehet, hogy ez sem tőlünk függ, merthogy már fogantatásunk óta génjeimben hordozzuk ezt a parancsot? Fáraszt már minket az ilyen tépelődés. Néha, amikor ülünk és gondolkodunk, azon kapjuk magunk, hogy nem gondolunk semmire. Csak ülünk. Bizonyára a tudatos gondolkodásnak is van kapuzárási ideje. Sejtjük, hogy a nőkkel bíbelődve, ennek bekövetkezése is elodázható.

26. Józanésszel megfoghatatlan, hogy az állatvilágban tapasztaltakkal megegyezően, az emberek is a sokak által ajnározott és legtöbbször túlbecsült kiválasztottat kívánják, őt akarják, azt az egyet, aki sokaknak tetszik. A hímek és a nőstények egyaránt küzdelemre vágynak. Vetélkedni akarnak, még akkor is, ha nyilvánvaló, hogy az egyetlen győztesen kívül mindannyian vesztesek lesznek. Aztán keserű szájjal viselik a kudarcot, vagy felkorbácsolt idegekkel, hirtelen felindultságból ismét harcra, dühös megtorlásra vetemednek.

27. Valahol olvasta, hogy igaz szerelem csak igaz házasságban lehetséges. Az ilyen meghatározások még inkább ködössé tették számára a szerelmet, növelték kétkedését, mert a szerelem sokféleségére utaltak, amely ellenkezett a környezetéből áradó tökéletesnek akart, a megfellebbezhetetlen egy, mindenek-fölöttiségével. Szerelem, ha van, csak egy lehet. Olyan ez, mint az evangélikusoknál is tovább lépők furcsa istenhite: Egy az Isten! Vagy Egy sem!

V. rész

Töprengések

1. Hat milliárd egyhelyben lakó ember a világ: az éghajlatváltozás, a gondolatváltozás alig észrevehető!
2. Az ember lusta állat. Töröljük a mondat szégyenteljes részét. Marad az ember. Ez így igaz. Minden azon múlik tehát, hogy képesek vagyunk-e a szégyenletességek törlésére.
3. A félelem nélküli gondolkodónak minden Úr meztelen.
4. A szerelem meglepetés. Derült égből villámfény, nyakunkba zúdult nyári zápor, váratlanul reánk terített női mosoly.
5. A nép azé, aki megműveli.
6. Az emberiség korhad. Időnként mindenki lelombozódik.
7. Porból vétettünk porrá leszünk. Az anyagiság előbbre valóságának hirdetése ez? Úgy is felfogható, hogy a mikrovilágból jövünk, és az a dolgunk, hogy minél inkább behatoljunk, megismerjük a makrokozmoszt. Két végtelen pont között kisülés vagyunk, amely évszázadig tarthat, aztán visszarendeződünk a végtelen kicsi világba. Talán viszünk is magunkkal valamit a végtelen nagyra törekvés vágyában összeszedett energiákból, géneink összetevőinek táplálására, hogy a „porból” mindig parányi más születhessen. Mert a világ így megyen...
8. Kapcsolatteremtésünk sűrűsége fordított arányban áll emberi kapcsolataink mélységével. A világháló segít abban, hogy több száz egyénnel lépünk kapcsolatba, de folyamatosan, még az Internet segítségével száznál kevesebb címmel tarthatunk kapcsolatot. Bensőséges baráti kapcsolatainkat két kezünkön számolhatjuk. Sikeres ember az, akit ennél többen meghallgatnak, boldog az, aki néhány társával őszintén gondolatot cserélhet.
9. Félelmeimet nem imádkozhatom lelkesedéssé. Kell, hogy legyen az embernek gondolatépebb útja is. Ehhez félelmeim okát magamban szükséges megtalálnom, és ezzel lehetőséget kaphatok a jobbításra. A jóra való törekvés embere, ha élete bármennyire is rövid, másoknál előbbre juthat, egyetlen életére összpontosíthat, nem úgy, mint azok, akik mindenféle védőernyők alá húzódva és mankókba kapaszkodva a túlvilági élet zsugorodó reményével áztatva maguk, halálukig gyarapodó félelmeik útján bukdácsolnak.
10. Félelmedet lelkesedéssé imádkozva keresed boldogságod, áhítatod kódében nem látsz tovább saját – és képzelt – istened orránál.
11. A töpörödő Isten. Az örök ismeretlen. Akit mindig keresünk. Akit nyilvánvalóan az emberben találunk, az emberből építünk. A tudatban. Az agykutató az idegsejtek működésének gyarapodó ismereteiből következtet a lélek anyagiságára. De minden megismerhetően kívül marad „az a kicsi valami”, ami az Isten. (Freund Tamás) Sejtelmes mosollyal mondja ezt, örömmel, hogy megmaradhatott kettőségében. Akár a kettéosztott agy. Benne a végtelenült ismeretlennel. Amely tapasztaljuk, hogy rohamosan fogy. Az utóbbi ötven esztendőben agyunk fejlődése nem képes követni a gyorsuló tudást. És mégis úgy tűnik, hogy ez az emberöltő megérheti a váltást, amikor plusz előjeléből mínuszba lép képzeletünk netovábbja. Ha Ő a végtelen jó, a végtelen minden nem nőhet tovább, hanem fogyni kezd, fogyni kezd, ő lesz a véges végtelen, az elfogadhatatlan.

± Isten = x

Újra és újra ki kell őt találnunk, ha nem hiszünk magunkban.

12. A hit nagy kényszer. Aki szabadnak képzei magát, az maga teremti Istenét. Naponta azon vagyok, hogy a magam Istenét a másokéhoz igazítsam, és velük összebékítsem.

13. A jövő új tulajdonságokat felmutató embert követel. De testi-lelki változásaink nem követ-hetik a rohanó életet. Menekülünk az elállatiasodás elől, és elgépiesedünk. Felemelkedésünk beláthatatlan időt követel. Hiába akarjuk időnap előtt az isteni tudást, a végtelenbe állítjuk Őt vagy Őket, mert képzeletünkben mindig jobbat alkotunk a meglévőnél. A Jóisten is lehet Jobbisten.

14. Kényelmetlen párbeszéd:

– Van Isten, hiszen mi teremtettük!

– És akkor ki teremtette a világot?!

– Kiderül majd, hogy azt is az ember teremti...

– Ez lehetetlen!

– Csak annyira, mint maga az Isten.

15. Legyen a lelkünk bekötve áldott emlékeitekbe.

16. A nanotechnológiával a természet eddig maradéktalanul még ki nem fürkészett módján építközhetünk. Természetértő technikákkal meghaladjuk a mikroelektronikát. A nanoelektronika porszeméi milliószor gyorsabban és milliárdszor nagyobb feladatok megoldásában segíthetnek. Nagyot lépünk előre az ember istenléte felé.

17. Vajon miért éppen ő a büntető?

18. Ha magunk teremtettük őt, a mi képünkre, a képzeletünk szerinti legjobbra, akkor semmi-képpen sem lehet más, csak földi Isten. A kozmosz istenét ezután kell elképzelnünk.

19. A halál a megmagyarázhatatlanságból eredő lelki betegségünk.

20. Halálunkban meghal az Isten is. Aki nem hisz benne már halott. Én halottnak születtem. És minden halálomban magamra maradtam. Hitetlenül nem köszönhet rám a halál. Az „és mégis” (Szerb Antal) mágiaja éltet.

21. A világ egyénekre szeletelt élet. Az élet az egyénekre porciózott isten.

22. Ha egy az alkotó Isten, mi vagyunk az ő teremtenyei, milliárd sok Jézus, akit feláldozott. Életünk példázat a hitetlenségről.

23. A közlés emberi tulajdonság, a gyarapítható tudás alapja. Az ige megfellebbezhetetlen, állandó. Az Isten tehát nem gyarapítható, nem javítható: maradi.

24. Amikor az okosság és a tudás nyíltszínre lép, akkor igazán nagy a képmutatás.

25. Szellem és test. Hiába ép testben nincs szellem. A test tudatos. A szellem ingatag.

26. Édentelenségben gyertyafénylányok életlehetőségüket porciózzák.

27. Amiről nem tudom, hogy van, az nem is hiányzik.

28. A dolgok közepe, nem a felezési pont, hanem az aranymetszés szabálya szerint valamivel több (1,618). Az igazság látszatát is ehhez igazítjuk.

29. Szememmel írok vágytájat magam köré. Pulzusommal mérem az éveket.

30. Nem vagyok aranyhal, mégis újra és újra kifognak, s hazugság – világhálóban vergődöm.

31. Tao tö king világtörvénykönyv. Lao ce aggastyán ember.

32. A szerelem állítmánya érzékiségünk által kiválasztott alanyában nyugszik.
33. Költségeimet kímélve porfüggönyt készítettetek a patinásodó idővel múltba néző ablakaimra, póksereg kalákában teszi lakájossá otthonom, semmitmondó szavakkal tompítom szívem, és a megengedettnél jobban elszürkült agyam dobogó cikkanásait, hogy csermelycsobogásúvá növelhessem környékemen az egy négyzetméterre eső csöndet. A feledés fátylát viselem minden ember-hűvös nappalon, éjszakánként békebeli illatos füstölőket gyújtok, és álmaim melengetem. Errefelé eszme magasra ülnek a végtelent mutató csillagok, és a kéktiszta égboltra nem szállnak fel a hétköznapiasan súlyos sóhajok.
34. Ami egyesülni akar, előbb atomjaira bomlik, ami részecskékre hull, paránnyá bomlik, és aztán egyesülni akar: a felbomlásban benne van az összetartás csírája és fordítva: minden minőséget keres, mást, nagyobb, erősebbet, tartósabbat akar.
35. Dolgoznunk kell azon, hogy kijavíthassuk a Föld keringési pályáját. Nem kell hozzá fix pont, menetközben is változtathatunk forgásán. Bolyongását az űrben ésszerűbben határozhatjuk meg, Nem repülhetünk mindannyian valamely távoli naprendszer emberbarát-bolygóira, nem hozhatjuk közelebb a csillagokat: Földünkkel együtt kell keresnünk magunknak majd újabb életteret.
36. Az emberiség mindent összekötni, egybehordani akar, hangyatermesztetünknek köszönhetjük a civilizációt. Ha megvetettük lábunkat a Marson, miért ne hozhatnánk magunkhoz kissé közelebb, s ha útban lesz, odébb is tolhatnánk kissé. A Nappal egyelőre csínján kell bánnunk. Nem lesz könnyű kimozdítani helyéből és szolgálatunkba állítanunk. Ha majd túltesszük magunk az elérhetetlen Egy imádatán, a Nap isteni természete is megdől, és az emberi szabadság világmindenség-méretűvé tágul.
37. Anyám fájdalommal lökött ki magából erre a világra, jajongott, örültek, hogy én is sírtam, könnyeztem akkor is, amikor a becsületét kilehelte, most, hogy száraz szemmel magam is eltűnni készülök, élet adta örömeim után kutatok foghíjas emlékezetemben: hullathattam volna több örömkönnyet is siralmas életemben.
38. Nacsakész mondja: Enyém a világ, szelíd vagyok. Nem vagyok jó, nem vagyok rossz. Megyek. Járt úton járom járatlan utam. Haladok szelíden.
39. A napilapban műfajteremtő Pálfi Mircea Halottuk rovatában a szellemes kérdés-feleletek a közmondás területéről valók, a szóláselmélet (parömiológia) köznapi virágai, a népköltészet korszerű megnyilvánulásai. Lásd még: Vöő Gabriella – Igaz ember igazat szól előszavát, 1989.
40. Az anyanyelv olyan örökké üde virágos rét, ahol könnyű a járás, és még a sóhajlás sem hoz zord időt.
41. Anyanyelvünk: lényegünk. Nekünk magyarságunk. De ennél is több: sajátos erkölcsiségünk foglalat. Aki magyarul beszél, igazát nyíltan mondja. Ne kerteljünk, hagyjuk a „mögöttes beszédet” másra.
42. Ki, hány nyelvet beszél, annyi magatartásformát, viselkedést, gondolkodásmódot ismer.
43. Meghaltak és feltámadtak Osiris, Heraklész, Pythagorász, Tyanai Appollóniusz, Nagy Sándor, Augustus császár és sokan mások. Üres volt Názáreti Jézus sírja is. A névsor elegendő ahhoz, hogy jelképekké váljék a feltámadás. A nagy költők is örökéletűek.
44. Egy-egy lapáttal, leszámolok a cudar világgal.
45. Génisten párja én-isten.
46. Tetszetős szavak nem érdemelnek hitelt.

47. Az önismerő nem kíván tündökölni.
48. A leghasznosabb tudás: saját tudatlanságunk felismerése.
49. Van-e isteni önmegismerés?
50. Az önragyogás nem tündöklük. (Lao ce) Fénybe kerülhetünk önkéntelenül?
51. Miért kormányozható oly nehezen a nép? Mert feljebbvalói akaratosak.
52. Rövid életünk csupa rögtönzés.
53. A szegénység istentől való? És a gazdagság? A munkából, amelynek gyümölcseit istentelenek osztják el.
54. Tüskéket növesztünk, mert az ordító emberi hidegben reményeink levelei elhullnak.
55. Embertelenségük hidegében növekednek naggyá, és így természetszerűen megtarthatják érzelmi hőmérsékletüket, míg az apróbbra sikerültek szaporán zabálnak, hogy az élet melegében megmaradjanak.
56. Miért nem nevet az Isten? És mért nem nevetett Jézus? Azért, mert senki sem lehet tökéletes. Azért, mert az ember teremtese még képzeletben sem lehet tökéletes.
57. Az emberben még nem lehet hinni, ezért hisszük a Fennvalót.
58. A Holdig emelhető épületet kell építenünk – hidat a magasba.
59. A halál megszüntetésének tudománya több az isteni tudásnál, megmagyarázhatóbb lesz a jézusi feltámasztásnál.
60. A sokasodás nemcsak az emberi állat számszerű növekedését jelenti, hanem a mindnyájunkban felhalmozódó tudást, az élet értelmének nemcsak tétova megfogalmazását.
61. Az örökéletben is számon kérjük-e magunktól, hogy mi végett születünk a világra?
62. Isten örökkévalóságát hirdetve az emberi örökélet közelébe kívánunk férközni.
63. Az emberi jószág kiterjesztése végett kell magunk fölé képzeletbeli tökéletesebbet állítanunk. Ilyenformán mindig is lesz példaképünk. És mindig is God, Gud, vagyis Jó lesz a neve.
64. Elég szegény vagyok ahhoz, hogy egy istent se szolgáljak.
65. Mit tegyünk, hogy ne vesztegessük el az időnket? Éljük az életet egész terjedelmében. (Ha nagy állhatatossággal nem iparkodunk, hogy az időt hasznosan eltöltsük, dicsőség nélkül, barmok gyanánt fogjunk az életből kimúlni – Apáczai Csere János)
66. A szellem napvilága bizony még nem ragyog minden ház ablakán. –, nem fogy bizony a messzeség, És senki sem tudja, hol, merre van a seholsincs Kánaán. Valamilyen nagy út legelején tartunk. Magunk szabtuk meg, hogy ez az út az állati embertől a jóságos, a mindentudó, az alkotó, a szeretetteljes és örök, tehát az isteni emberig vezessen.
67. Vezérem bensőmből vezérel. Így hát magam vagyok.
68. Anyám velem világot szült. Bizonyára végtelent. Határait kishitűen magam szabtam. Kurtára sikerült nekem minden.
69. A pontos idő. Az ember felnézett az Istenre És beállította az óráját. Az Isten alá nézett az emberre. És beállította az óráját. Elfelejtettek egyeztetni.
- Így lett az idő végtelen.
70. Berregő hang jön a felső zsebemből. Hallgatózom.

- E se mese? – kérdezi a mellérendelt.
- Micsoda?
- Van! – figyelmeztet.
- Jön – nyugtázom. És fülemhez viszem a telefont.

A hívó hosszan beszél.

Mikor végre lezárom a telefont, magyarázatot sóhajtok a kíváncsi felé.

- Csak mese volt...

71. Lehetetlenségek: Mozgáskorlátozott angyal. Nevető Jézus. Állat-lázadás.
72. Üres lesz a mennyország. Isten annyira jó, nem hagy el bennünket, velünk száll a poklokra.
73. A hit személyes valóságérzet.
74. Az Isten is javítható.
75. Egyetlen a mi Urunk: elképzelt saját, magunknál mindig jobb alteregónk.
76. Nyelvünk nyergében pásztoroltunk évszázadokig pusztákon és idegen szók között.
77. Tíz olvasónál is jobb egy gyenge író. Az irodalmi Életet a kis írók éltetik.
78. A mennyország olyan lehet, mint a kommunizmus. Azt már tudjuk, hogy az utóbbiban senki sem lakik. Lakhatatlan.
79. Renard szerint a vallás a lusta gondolkodás mentsége. Ez nyilvánvaló, hiszen a teremtés folytonos. A mi dolgunk tisztásokat keresni az erdőben, vagyis gondolkodni.
79. Baudelaire tudta, hogy költőként kell élnünk még a prózai életben is.
80. Nem tudjuk, hogy van Isten, de azt már sejtjük, hogy becsületére válna, ha nem volna. Mert, ha csakugyan van, akkor valószínűleg nem ért a mesterségéhez.
81. A gondolkodást megfojtja a félelem. Ezért jobb az, ha az ördög nem alszik. Nem tőle kell félnünk, hanem kishitűségünktől, a megnyugvástól, a beletörődéstől. Haladó ember csak földi életet élhet az állóvizek dogma-hínárjában. Csak a merész kérdések sodrása csillantja fel az elfogadható igazságok gyémántjait, amelyek a szellem magasságába emelik az embert.
82. Ha van isten, neki van a legerősebb, a legbonyolultabb, a legkorszerűbb számítógépe.
83. Mint a hernyó, amely begubózik és lebontja rágóizmait, hogy aztán lepkévé váljon, úgy bonthatnánk le magunkban a gyűlölet indulatait, hogy valóban szelídített emberré váljunk.
84. A kisebbségi embert a környezet ellenállása nemesíti. A hatalomra jutottat a félelem serkenti. A békés ember ellustul.
85. Fejjel a mennyei homokban.
86. Féljük a halált, szeretnénk jobblétre lopózkodni.
87. Test vagyok és lélek – így szól a gyermeki ember.
88. Legfőbb szerszámunk: az értelem.
89. Több értelem van a testedben, mint legjobb igazságodban.
90. Mikor és mit táncol örömében az Isten? Imigyen fejezi be mondandóját Zarahusztra.
91. Isten él, ha nem benned, majd veled hal meg.

92. Csupa megvalósíthatatlan, a végtelenbe képzelt eszmét választunk magunknak. Kereszténységet, szeretetet, örök békét, demokráciát, szabadságot óhajtunk. Mindezek messzeségből világító tünemények. A véletlen gyermekeiként szülőhelyünkre: a végtelenbe kívánczunk.

93. Minden emberi miért kiolvasható génjeink hatvanmilliónyi betűjegyéből. A természet régóta írja, mi egyelőre csak szótagolva olvashatjuk.

94. Hatvan billió sejtünk ugyanennyi kérdése tátong, hogy értelmes életünkkel, tartalommal töltsük.

95. Kívánság: Legyen a legfőbb hatalom: magad uralkodj magadon.

96. Egy régi latin felirat kiegészítése:

„Nem mást, magadat bántod”*

Ha örökké önmagad látod.

* LIVIDE>PONETVVII TANDEM (...) NON ALIVM LEDIS TE (...) Nem mást, magadat bántod – A kolozsvári Mátyás utca 3 szám alatti épület falában található reneszánszkori ablakkeret-töredék felirat-töredéke. Fordította Szabó György)

97. Barátság: Magányom kérge alatt könnyökölve, magamról feledkezve, magamnál inkább vigyázok reád.

98. Erotikák

Tavaszi fényben,
mint agyban a féltekék,
eggyé az ágyban.

*

Forrót fúj a nyár.
Pirító napfény csorog.
Szerelem éget.

*

Állapotos ősz.
Pillantásod bőséges
csillagaratás.

*

Fázik az idő
a szerelem zord telén.
Közeleg a vég.

*

Vágy idején nyit
minden húsevő virág.
Ötödik évszak.

99. Leltár: Jónak születtem Jobb nem lehettem Járom az utam

100. Időszámítás. Tanít a múlt. Ől a jelen. A jövő éltet.

VI. rész

Kegytelen bumerángok

1. Tévelygünk, szívesen bolyongunk, önfeledten téblábolunk a megtörténtek és az elkövetkezendők világában. A jelenünket gyilkoló események sűrűségében megfedkezünk az időről úgy általában, a sajátunkról pedig kiváltképpen. Mintha örökéletre születtünk volna... Pedig tudva-tudjuk, hogy az idő folyása ellen mindössze annyit tehetünk, hogy megpróbáljuk kitágítani minden pillanatunk. Merthogy kitágítható. A világegyetemhez hasonló tágulásban időnk feloldódik a végtelen körforgásban, a nagy egészben, amelynek részeként kénytelenül hisszük, hogy pont olyan porrá leszünk, amilyenből vétettünk. Az efféle okoskodások végén hajlott arra, hogy higgyen a feltámadásban, az örökéletben vagy a reinkarnációban.

2. Az egyházak által általánosan elfogadott az Úr dicsérete. Tegyük fel a kérdést: mi szükség van erre? A ma elképzelt Istennek vajon tetszésére van az általa teremtett lények hozsannája? Kell-e neki a mi nagyrabecsülésünk, és imádatunk? Nem valószínű. A mindenek fölötti: a legnagyobb. Csak a pánikban uralkodó embernek van szüksége hűségnyilatkozatokra, széptevésre, magasztaltatásra, hogy uralomra jutásának körülményeit, haragosai és ellenlábasai ellenszenvét, fokozódó irigységét elhessegethesse. Ha a Mindenek Ura, önmagában nagy, utolérhetetlenül mindent tudó, segíthetünk-e neki ajnározásunkkal szebbé, emberibbé, igazabbá tenni a világot? Tulajdonságaival ellentétes, hogy kérje, elvárja, elfogadja imádságainkat, mert a mai emberhez is méltatlan a tömjénezés, és az öntömjénezés is. És mert a saját képére teremtett bennünket, illetve a magunk képére termettük Őt, az ilyenfajta viselkedés ma már nem lehet ingyére. Ezt az ellentétet fel lehet, fel kell oldani. Az emberi szabadság kiterjesztésének céljából. Mire jó az ember ember általi imádata?

3. Hiszünk a feltámadásban. Merthogy, mint minden, ez is többféleképpen értelmezhető. A kétezer vagy több ezer esztendeje kigondolt megoldás a halál elfogadására, a mai ember eszével felfogadhatatlan, valamiféle infantilis, csökönyös, szolgai és csodavárásra berendezkedett kényelmes ragaszkodás az egykori gondolkodás szintjén kiötlöttekhez, amit megdönteni azért nehéz, mert az egyházak akkurátusan kiépített, fifikásan védett és még mindig terjedő világuralmi hatalmát veszélyezteti. Belátható, hogy évszázadokig tarthat még a tudomány és a fölöttünk állónak képzelt Mindentudó köré épített hatalmi dogma erőltetett összeegyeztetésének időszaka. Az emberiség művelődési szintjének lassú, de megállíthatatlan emelkedése, a nitschei új ember folyamatos kialakulása jelenthetik a távoli jövőt. Tudatában kell lennünk annak, hogy amíg milliárdok éheznek és állati körülmények között tengetik életüket, korai a transzcendentális világlátás megváltoztatásának gondolata.

4. Feltámadásunk nem lehet más, mint halálunk után meghosszabbítható jelenlétünk hozzátartozóink, barátaink, ismerőseink emlékezetében. Ilyenformán, minden ember saját feltámadásának és „örökéletének” kovácsa. Úgy kell élnünk, hogy megmaradjunk az emberek jó emlékezetében. Nem harmadnapra, hanem már halálunk előtt illene „feltámadnunk”, élnünk mások gondolatában. Ehhez persze, nemcsak szavak, hanem tettek kellenek. Jelen kell lennünk az életben, ahhoz, hogy emlékünknél fennmaradjon. Jézusi tettekkel talán? Igen. De csodákkal már nem sokra megyünk. Megfogadhatatlan, hogy nagy koponyák, értelmes emberek úgy tesznek, mintha hinnének még az aprószentek csodatevő erejében, könnyező képek, nyomorékokat istápoló helyek varázsában. Abban is lehetne hinni, hogy eljön az idő, amikor korunkat, a sötétnek tudott középkor mintájára, és talán szörnyülködve is, túlzottan feketére festik az utánunk következők. Pedig hát évszázadok óta számos gondolkodó kerülgette a hit kérdését, és bizonygatta rengeteg dogmává kérgesedett tan ésszerűtlenségét. Megvetést, megaláztatást,

kirekesztést és máglyát vállalva tették ezt, mindazok, akiknek volt merszük, hogy károsnak kikiáltott felfedezéseikkel megelőzzék koruk erőltetett „igazságait”

5. A szentlélek spermaként működik? A tudományos kutatók ilyen istentelenül fogalmazhatnának, ha összevetnék eredményeiket a bibliai szöveggel. De az ilyen sarkított kijelentésektől szemérmesen tartózkodnak. És hümmögve tudomásul veszik, hogy a vallásos hit arra készíti az embert, hogy ellentmondjon saját eszének. A sejtkutatók, a mikrobiológusok egyre gyarapódó tudásával együtt nő tudathasadásos állapotunk. Immár sokadikszor történik meg velünk, hogy amit a szemünkkel és az eszünkkel látunk, nem valljuk, inkább elhallgatjuk, tagadjuk. Emberi természetünkhöz tartozik, hogy a régi elgondolások helyettesítéséhez évezredekre van szükségünk. Eszmék váltását is évszázadokban számolhatjuk. Úgy tűnik, hogy ezeknek a folyamatoknak a gyorsítását csakis a műveltség egyetemes kiterjesztésével érhetjük el. Szaporodásunk adatai azt mutatják, hogy az iskolázottak számának növekedése, a tudatos emberek számának növekedése nem elég gyors ahhoz, hogy egy-két emberöltő alatt átütően változtasson megkövesedett világképünkön

6. Házi komputere előtt ült szelíden az Isten, és azzal szórakozott, hogy különféle állatokat alkotott kedvére. Persze, hogy a maga képére alkotta a neki legkedvesebbet, az embert. A férfit és a nőt is. Az utóbbit lényegében az első sorozata változatának képzelte. A szigorú anyagtakarékosság szellemében a nőknél vékonyabb csont-szerkezettel próbálkozott az Úr. És a tejtermelő részt is esztétikusabban sikerült megoldania, mint például a teheneknél. Számolt az ikrek általi szaporodással is, ezért két majdnem egyforma zsemle, körte vagy egyéb formájú mellekkel ajándékozta meg a nőket. Megoldása természetesen vitatható, hiszen van olyan nő, akinek ha csak egyetlen melle lenne, azt is feleslegesen viselné, amíg a hármas ikreket szülő nőknél például némi civódáshoz vezethet a harmadik mell hiánya. Egyesek szerint – itt nálunk a földön – emiatt az apró tévedés miatt kezdődött a sorban állás. Legalábbis ami a tejsort illeti. Szóval, a kissé felületes tervezőmunka után, az anyagellátás zavaraival küzdve készített nullszériát az emberpárból az Úr, és megkezdte a bejáratást a Paradicsomban. Első megfigyelései mutatták, hogy gyümölcszedésre kitűnően használható az új élőlény, a női prototípus ezenkívül még némi kígyóbüvölő hajlamot is bizonyított. De az alkotó mindig elégedetlen munkájával.

– Ez minden?! – csóválta ősz fejét az Úr. És további néhány nap intenzív megfigyelés után szomorúan pötyögtette számítógépének adattárolójába az azóta is megfellebbezhetetlen igazságot: AZ EMBER LUSTA ÁLLAT!

7. Zsoltár

Öröklétben bízunk eleink óta.
Uram! Téged tartottak hajlékuknak.
Amikor ők még semmik sem voltak,
Kéjben, gyönyörben sem voltak formálva,
Te voltál. És ők is voltak a hitben.
Hitték, hogy megmaradsz minden időben.
Méltóságunkat ölvé hagyta halni.
Örökkévaló lettél ősanyagban.
Ellened nem állhatunk soha harcban.
Kétharmad világ képtelen akarni,
Ki mást hisz születésről, elmúlásról,
Az öröklétről és a megnyugvásról.
Hány ezer éve keresünk szüntelen,
Képzletfelhőkben, legjobb énkben,
Minden génünkben, lelki kérdőjelben,

Táguló értelmünkben, lélektelen?
Képedet arcunkról formáltuk félve,
Magukba temetünk a mában élve.

8. ÉLETED VÉGES! Ezt utolsó figyelmeztetésnek szánta az Úr, hogy lustaságunkat leküzd-hessük. Az életünk véges, időnk beosztható, értelmesen kitölthető: lustaságunk gyógyítható! Így gondolta az Úr, amikor piacra dobta portékáját, amely igazán nagy vásárokon kapós áruvá lett, robotként bevált, jó tölteléknek és mézesmadzaggal olykor-olykor lelkesíthető is. Ezen-kívül határtalanul bírja a hülyítéseket, a maszlagokat pedig rendre beveszi. Gépesíthető, sőt gépiesíthető is, de üzemanyag-fogyasztása immár korszerűtlenül nagy. Ideje volna alapvetően módosítani. Áramvonalasabb karosszériát, tartósabb motort, és ha lehet, valamiféle digitális vezérlőberendezést kellene tervezni számunkra. Ha sikerülne az Úrnak a lusta állatból valamikorra szorgalmas gépet alakítania, akkor bizonyára elégedett lenne alkotásával. Csak-hogy őt nem lehet siettetni. Az ő ideje végtelen. Addig is, amíg változnak kicsikét az emberi dolgok nemcsak a kihasznált, és a megrokkant egyedeket préselik, sajtolják, képlékeny anyaggá gyúrnak a központi vezérlésű telepeken. Mindnyájunk sorsa ez. A nőket például még hétköznapiakon sem kímélik. És akik értik, vagy úgy tesznek, mintha értenék ezt, szüksézáván és csakis sutogva örökösen ezt hajtogatják: ILYEN AZ ÉLET! Ilyen? Olyan? Véges? Örökkévaló? Földöntúli is? Az együgyű többség csacska dalokat dúdolgat, tesz-vesz, dolgoz-gat, mosogat és zsibong. Sokáig ez volta kedvenc sláger: „Nem leszek a játékszered!” Rövid ideig újra és újra divattá lesz a száguldás, a rohanás, a pánik. És ismételten ráébredünk arra, hogy soha, de soha nem érhetjük utol magunkat. Közben egyre inkább elállatiasodunk és ellustulunk. „Hajtsd a franc! Úgyis mindnyájan oda jutunk...” Úgy tűnik, hogy a számunkra kigondolt vég egyre kevesebbeket izgat. Még akkor sem, amikor az isteni szikra tudatunk sötétjébe világít. Lusta haragunkban, magunkba nézés helyett öklünket rázva és toporzékolva az alkotót szidjuk. Ő pedig unalmában szórakozik velünk. Közénk csap néha, országhatárokat húz és töröl, átfest tájakat és népeket, a világtérképpel játszik. Valójában rosszkedvű napjain túl ihletre vár, hogy még mi a fenét csináljon velünk?! Mert, ha ez így megy tovább, bizony kénytelen lesz szép ígéretei ellenére boltját bezárni, és pályaváltásakor egy talán hasonló, de makulátlan golyóbis után néznie az ismeretlen kozmosz kietlen végtelenségében. Képünkre teremtvén génjeiben is jóságosan.

9. Évezredekre hibátlannak hitten és akartan
Életgyöngyszemeinkből képzelt hasonmás Úristen
Mellettünk járva – végül magunk leszünk földön-égben
És soha senki sem lehet többé fölöttünk s alatt

10. Idefigyeljete, emberek, mondta, kiáltotta, ordította torkaszakadtából, és a feje fölé emelte a kőtáblákat. Rá se hederítettek. Megpróbálkozott még néhányszor, zihált, vinnyogva küszködött, sírva átkozódott, mindhiába. Állt aztán lehajtott fejjel, összetört szívvel, kifacsart aggyal, széttaposott lélekkel szélütötként a sodró, de irányvesztetten sodródó tömegben. Évszázadok múltak, akár a pillanatok Iszonyú haragra gerjedt, megforgatta, meglengette, meglobogtatta, körbe süvítette néhányszor a nehéz táblákat, ledöntve embert, hazát, múltat, filozófiákat maga körül. Aztán úgy összezsápta mérgében a két kőtáblát, hogy rögtön darabokra törtek. Megint, fiam? – szólt az Úr magasságos megvetéssel, és elfordította az ő orcáját. Enedik Mózes pedig nagy kínjában útikönyvének térképére pillantott, hogy lássa, miféle makadám úton, milyen színű tengeren, melyik kozmikus röppályán vezethetné ki a népet a pusztá ígéretés sanyarú földjéről

11. Nem hiszem, hogy a mennyország kapujában mindenről számot adhatunk. A purgatórium sem éppen igazán kontemplálásra alkalmas hely. Tudom, hogy az ilyesmi a vének órarendjébe való. Lecke, amiről, ha megfeledekezünk, körmünkre néz és sújt nádpálcájával a bennünk élősködő és vigyorgó hasonmás, aki egyre súlyosbodó tudathasadásunkban léleknek mondja

magát, mert nem lehet csupán haspárti, hanem egyféle alakmásunk, saját magunknak és feleségünknek is csak fele, hogy amikor élettársunktól időnként valamennyi időre vagy véglegesen válunk, ne maradjunk magunkra, s legyen kivel szót váltanunk az egyre nyüzsgőbb társadalomtól való elidegenedésünkben. Szóval kényszer ide, kényszer oda, ez az egész gyónás amolyan csevegés magunkkal, amit különben agyatlan asszonyok és tökéletlen férfiak szomszédasszonyaikkal vagy ivócimboráikkal szoktak folytatni ráérős óráikban kényszerezdetten, hogy eljuttassák mindenkihez mindazt, amit „nem mondhatnak el senkinek”. Olyan ez, mintha a nyilvánosság előtt ijedten, valamely diófaurnéros üveges kredencbe menekülnénk, hogy „látva lássanak”. A Biblia folytatásának kényszere vezet. Az emberiség egyharmadának Nagy Könyve készül folyamatosan, javított és bővített kiadását alkotjuk, amikor lapgépünkbe körmöljük gondolatainkat. Okos gyűjtemény lesz ez a javából, terjedelme már most akkora, hogy földi valóságunkból kitüremlik a világmindenségbe, de elfér majd kvantumszámítógépünkben és tizenhétmilliónyinál is nagyobb pontossággal bizonyítjuk majd, hogy parányokig oszthatóan egyek vagyunk az összetartozásban. Önbizalmam folyamatosan dagad, és körmeimhez hasonlatosan hangtalanul nő. Hiszem, hogy hozzájárulásom nélkül nem lehet teljes a mű. Ha nem másként, a kollektív tudatalatti nano-részeként az örökélet parányi része vagyok. Begyepesedett szürkeállományomat mostanában a Google segíti. Delfrium tremens környékez. Szomjazom, miközben körülöttem vígan borozgatnak a tiszta vizet a pohárba propaganda felkent hívei.

12. A világról alkotott képünket egyre gyorsabb ütemben (évente-naponta) változtatja a megismerés. Ismert világunkból észrevétlen lassúsággal kiszorul az Isten, amely a kezdetektől fogva azon kívül, felajzott képzeletünkől született hitünkben élt, és vált tudatunkban végtelesen hatalmassá. A megismerés örömteli folyamatában a világegyetemmel együtt két irányban tágnak ismeretségeink: a makró- és a mikrokozmoszban találunk újabb és újabb járható, „csodákkal” szegélyezett „járható” utakat. Már tudjuk, honnan s hová tart a szél, miként lélegzenek a falevelek, mi motoszkál génjeik mélyén, egyre inkább képesek leszünk a teremtésre. Mindazok ellenére, hogy a tudatlanságunk évezredeiből hozott sokféle misztikum, cifra csipkeként még ma is takarja a valóságot. Tapasztalatainkkal rögzíthetjük tudattá a valóságot, a világ kettőbe osztottságának törvényei szerinti pozitív és negatív képzeletünkkel viaskodva. Az egyet vagy nullát tartalmazó bitekkel működő számítógépekhez hasonló döntések sorozatával rögzíthetjük az egyedüli, nemcsak egyedi valóságot. Ez a végtelen folyamat a titkok feltárásának (valójában a megcsontosodott misztikumnak) az elhessegetésével kezdődik. A hit kettős minőségét éljük: emberi mivoltunk tudatosításában segít, de akadályoz is ez a mindent tagadásban. A tolerancia, ha gyávákban születik, szellemi vegetálást idéz elő, ha indulatos emberekben, akkor apró lázadások sorozatával újjító szellemet. Világunk változásai, a természet törvényei szerint olyan apró lépésekben következik be, amely látszólag megállítja az időt. Szellemi fejlődésünk, a különféle eszmei áramlatok viharzásai közepette tömegek gondolkodásának állandósulását biztosítja. A kereszténység kétezer éves gyakorlata ezzel magyarázható. Örökkévalósága lehetetlen, hiszen ez egyet jelentene az emberi fejlődés megtorpanásával. Az egyházak a hatalmak segítői és függvényei, a lázadó ember csitítói, a „jóságra” való nevelés eszközei. Eszeveszett időkben nélkülözhetetlen az erkölcsi egyen súly megtartásában. Fékező és kiegyensúlyozó erő, amely a rendőrségnél, a katonaságnál és a titkosszolgálatoknál, valamint az egyre inkább korrupt, szavahihetatlenségük miatt megunt politikusoknál jobban kordában tartja az elállatiasodásra mindig hajlamos, a tudatosodás gyerekcipőjében járó emberi társadalmakat..

13. Nekem az Isten csak annyi
értelmet adott,
hogy meghalt bennem minden,
amit pap papolt.

Csökött lettem, apránként konok,
nem imádkozom,
nem is ajnározok senkit, ki
nem lehet halott.

A hozsannát sem szívlelhetem,
a tömjén szagos nekem.
Embert Istenként: soha! Istenem
emberként legyen velem.

Ki örökké van mindenekfelett,
dicsőség minek neki?
Minek indítunk könyörgésfelleget
felé, ha szavát szegi!?

Hány ezer éve féljük, s üzeni
kitartón: Ne féljetek!
Füvek, fák és barmok vagyunk,
ránk szól: Ne felejtsetek!

Bizonyára réges-régen unja:
feledni őt nem lehet!
Csorog az idő minden baromba:
agyunkba reng a rettenet.

14. Mindegyre istenné szeretnénk válni, miközben ördöggént is szeretnénk felülmúlni önmagunk.

15. A misztika elvonja képzeletünket a valóságtól, tapasztalataink szilárd tudattá rögzítik. Képzeletünknek újabb területeket kell keresnie. A sokirányú képzelet viszont a valóság sokféle változatát hozhatja felszínre, amíg az egyedüli (avagy egyedi) valóságig ér. Ez a végtelen folyamat a titokfeltárás misztikumának (valójában megcsontosodott dogma) elhességetésével kezdődhet. A hit kettős minőségét éljük: emberi mivoltunk tudatosításában segít és akadályoz a jövőt építő tagadásban. A tolerancia, ha gyávákban működik szellemi vegetálást okoz, ha indulatos emberben, akkor apró lázadásainak sorozatával újítást generál.

A világ változásai olyan apró lépésekben történik a felgyorsult időben is,, amely látszólag megállítja az időt. A szellemi fejlődés különféle áramlatainak viharzása közepette a tömegek műveltségi szintje alig emelkedő. Ezzel magyarázható a kereszténység kétezres éves gyakorlata. Örökkévalósága elképzelhetetlen, hiszen ez egyet jelentene az emberi fejlődés megtorpanásával. Az egyház ma még a hatalom szolgálatában ennek függvénye és a jóra nevelés eszköze. Eszeveszett időkben nélkülözhetetlen az erkölcsi egyensúlyunk megtartása végett. Kiegyensúlyozó és fékező erő, amely a rendtartó hadseregnél és a leszerepelt uralkodók politikai propagandájánál jobban kordában tartja az állatiasodásra hajlamos, az emberségesség gyerekcipőjében járó társadalmakat.

16. A létnek sűrű szövevénye mélyén
Keresd valódat a halhatatlanságot
Mindenható leszel és világteremtő
Istentelen isten. Magad leszel világ.

17. A legfőbb felettes kigondolásában az emberi következetesség megteremtette Isten Fiát. Ha szenvedéseit emberi szenvedéseknek képzeljük, megfosszuk őt isteni voltától. Ha valóban Isten Fia volt, nem szenvedett. Ezt így: orrvérzésig tagadja makacs agyunk. Meghatódottságunk egyszerre kívánja a vértanúságot és a fenségességet. De hát van hibátlan emberi alkotás?

Mégsem csüggedhetünk: Isten még tökéletesíthető, ha lefejtjük róla a dogma sok ezer évről rakott réteges öltözetét. De csak csínján ezzel, mert mire megyünk majd a didergő képzeletünkkel. Őszinte Száj így beszél: Szeress! Úgy szeress, amilyen vagyok. Mert olyan vagyok, amilyen vagyok. Mert tudja, hogy az embernek önmagának kell lennie, magát kell adnia. Keresd önmagad! Légy önmagad! Ismerd meg önmagad! Szókratészt ismételtetjük, aki Emerson szájával mondja: Bízz magadban! – minden szív ezen az érchúron rezeg. Foglald el a helyet, melyet az isteni Gondviselés jelölt ki számodra s kortársaid társadalma s a viszonyok hálózata. Ez is mögöttes beszéd. Többszörösen is az. Mert elkülöníti a Gondviselést az Istentől, aminek kijelölését a társadalom nyakába varrja, és a viszonyok véletlenségére bízza. Az ember által kigondolt istenek mindenek felettségét sem hiszi komolyan, mert végrehajtóként a társadalmat és a véletlent jelöli, mintha azok fölött uralkodna a Magasságos. Valójában igyekszik kikapcsolni Őt életünkéből: Istennek, embernek tetsző mindenha az önmagán-segítő – írja az Önbizalomban, másutt pedig kimondja: Minden nagy ember unikum. Egyediségünk teremtette az Egyet. Mit jelöltünk volna ki magunk fölé, ha nem legeslegjobb önmagunkat. Amor incipit ab ego. Önmagunk megbecsülésével kezdődik a szeretet. Magunkat imádjuk az Istenben is. Nem tehetünk mást, a világ mindenütt gömbölyű, minden önmagában létezik és önmagából kiinduló – visszatérő valami. Lehet, hogy Vak Akarat. Self-love, my liege, is not so vile a sin As self-neglecting. Hinnünk kell Shakespeare Vilmosnak is. Az önszeretet nem csúnyább vétek a magunk elhagyásánál. Önmagunk nélkül nem lehetünk. Emberi mivoltunk feladása lealacsonyítana. Nem ezért másztunk le a fáról. Ibsen is jegyzi minőségünk, amikor megállapítja: Az a világ legerősebb embere, aki egészen egyedül áll. Ezt is Róla mondjuk, de magunkról gondoljuk. A Leghatalmasabb Egyedül valót magunkról mintázva igyekszünk megszabadulni kicsinységünkől, hiszen O. Wilde: De Profundis művében is írva vagy, hogy bizony nem vagyunk önmagunk, mert mások gondolatait szajkózzuk, mások érzéseit érezzük, másokat másolva élünk, még a szenvedélyeink is idézetek. Pedig nem akarunk sokat: keressük a boldogságot és megtaláljuk a pillanatban, mert Míg az ember boldog nem volt, Addig meg nem hallhat. Petrovics Sándor is beírta a kicsivel, és ezt is a gondviselés kegyéből vélte elérhetőnek. Vagyis egyenes beszéddel: mindig, mindenben magunkra vagyunk utalva. Mert példakép nélküliek vagyunk: nem javulhatunk. Mert emberségünk folytonos javulást kíván, elérhetetlen magasságba kilőttük agyunk többlepcsős rakétájával vágyainkat, amelyekből kozmoszunkban összeállt, és reménykedünk, hogy varázscső-világunkban is összeáll majd a jövőnk. Miközben a világ nagyobbik fele a lemondást választja: Ha nincs vágy, nincs szenvedés. Hány Buddha hiszi ezt?

18. Mózes titoktartó, igaz ember volt. Az, hogy az Istennel társalgott mindennapi jussunk ma is. Az ő mögöttes beszédével a szükség igazát szolgálta, amikor – A VAGYOK, AKI VAGYOK alapján – megalkotta a Szükségest. És az isteni sugallatot követve nem hazudott, mert A VAGYOK KÜLDÖTT ENGEM TIHOZZÁTOK szöveggel állott Izrael nem mindig hiszékeny fiai elé. A baj, mindig az örökös baj... Ez gerjeszti a mögöttes beszédet. És, ha az emberiség nem akarja bevenni a szükséges morált, szemfényvesztéssel, minden esetben csodákkal rábírák a tan követésére. Botból kígyót, betegből egészséget, vízből vért varázsol elénk minden politika. És minden Tan megtalálja a maga Áronát, aki ékesszólóan szólja a szájába adott szót, amit Isten gyanánt a mindenkori Mózesek akarnak. És hinnünk kell a csodákban, hinnünk kell Valamiben. Hinnünk kell a Nemlétezőben, hogy legyünk. Csak mi tudjuk, mi az a „van”, mi az a létezés. Bizonyos esetekben, a filozófiában ismerjük a „vagy”-ot, a szubjektivizált létet. A közösségben ismerjük a „vagyunk”-ot, a „vagytok”-ot – írja Constantin Noica. És nem kérdi, hanem megállapítja, hogy „Csak Isten tudja a „vagyok”-ot úgy, hogy ne legyen szüksége többé a vagy-, van-, vagyunk-ra...” Kérdőjel helyett három pont. Mert a három pontba minden belefér. Mindenkor, minden hit kérdése három pont. Egyszer majd a számítógépek világláncolata összeszámolja mi mindenben hittünk a kezdetek

óta, és kiderül, hogy a kezdetek magyarázatához is egyelőre még nem hétköznapien erős hitre lesz szükségünk.

19. Ha az általad tisztelt egyházi elöljáró, minden igyekezetével bizonyítja, bűnösök vagyunk, van miért félnünk. Na, már most, mire jó az, ha rettegésben élünk napjainkat? Kinek használ ez? Imádkozásra, dicsőítésre, bűnbánatra késztet. Ez ugyebár, helyes dolog? Más kérdés, hogy a fölöttünk álló alkotónak mi szüksége van hozsannára, esdeklésre? Vajon nem innen származik az a magamutogató bugyutaság, amikor a focicsapatba beálló pótjátékos vagy a szorítóba lépő ökölvívó a küzdőtérre érkezve kereszttetéssel és imádsággal kér segítséget az égiektől, hogy halandó társa fölött győzedelmeskedjen? Gondolhatod, mennyire kellemetlen lehet az Úrnak, hogy választania kell, mikor kit, kiket támogasson...

20. aki fél, félig él
tudatod épp henyél
miért, mitől, kitől?
értelmed cölöpje rendre kidől,
miközben rengeteg urad előtt
lehajtott fejed

élted tanít, hevít
múltra jövőt kerít
miért, kiért, hova?
csábít: ne csüggedj soha,
hiába nem élt még senki,
képzeld magadnak túlvilágot

bíztat, és rekeszt a kereszt alatt
virtuális malaszt,
félelemben taposott fél életet
a lélek lélegzet
elszáll, befellegzett
nem egyéb: sima sál

félszed génbe írva
elkísér a sírba
élted fél, ha félted,
bátorság az Isten,
ha kell, segítve segítsen
minden félő ember rajtad
és rajtam is

21. Hiszek a feltámadásban. Mint minden ez is többféleképpen értelmezhető. A kétezer vagy több ezer esztendeje kigondolt megoldás a halál elfogadására. A mai ember eszével elfogadhatatlan, valamiféle infantilis csökönyös, szolgai és csodavárásra berendezkedett kényelmes ragaszkodás ez az őskori gondolkodás szintjén kiötlöttekhez, amit megdönteni azért nehéz, mert az egyházak akkurátusan kiépített, fífikásan védett és kiterjesztett világuralmi hatalmát veszélyezteti. Be kell látnunk, hogy évszázadokig tarthat még a tudomány, a fölöttünk állónak képzelt mindentudó és az erőltetetten köré épített hatalmi dogma összeegyeztetésének időszaka. Az emberiség művelődési szintjének lassú, de megállíthatatlan emelkedése, a nietzschei vagy valamilyen más eszmeiség szerinti új ember folyamatos kialakulása jelentheti a távoli jövőt. Tudatában kell lennünk annak, hogy amíg milliárdok éheznek és állati körülmények között tengetik életüket, korai a transzcendentális világlátás megváltoztatásának gondolata. A feltámadás nem lehet más, mint halálunk utáni jelenlétünk hozzátartozóink, barátaink, ismerőseink emlékezetében. Ezek szerint minden ember saját feltámadásának és

„örökéletének” a kovácsa. Úgy kell élnünk, hogy megmaradjunk az emberek jó emlékezetében. Nem harmadnapra, hanem már halálunk előtt illene feltámadnunk, élnünk mások gondolatában. Ehhez persze nemcsak szavak, hanem tettek kellenek. Jelen kell lennünk az életben, ahhoz, hogy emlékünknél fennmaradjon. Jézusi tettekkel talán? Igen. De csodákkal már nem sokra megyünk. Megfoghatatlan, hogy nagy koponyák, értelmes emberek úgy tesznek, mintha hinnének még az aprószentek csodatevő erejében, a könnyező képek, a nyomorékokat istápoló helyek varázsában. Abban is lehetne hinni, hogy eljön az idő, amikor korunkat, a sötétnek tudott középkor mintájára, szörnyülködve túlzottan feketére festik az utánunk következők. Pedig hát évszázadok óta számos gondolkodó kerülgette a hit kérdését, és bizonygatta rengeteg dogmává kérgesedett tan ésszerűtlenségét. Megvetést, megaláztatást, kirekesztést és máglyát vállalva tették ezt mindazok, akiknek volt merszük, hogy haszontalan dolognak látszó felfedezéseikkel megelőzzék koruk.

Kedvenc tanárának szövegeit fogalmazta újra és újra, addig-addig, amíg magáénak érezte. Hiányzott belőle a szokványos gyermeki hit és az érett ember alázata. Fix pontja: a tagadás. Innen indulva kereste a merész állításokat, próbálta megérteni a világot.

22. Az egyházak által általánosan elfogadott az Úr dicsérete. Tegyük fel a kérdést: mi szükség van erre? A ma elképzelt Istennek vajon tetszik-e az általa teremtetten lények hozsannája? Kell-e neki a mi nagyrabecsülésünk, imádatunk? Nem valószínű. Ha a mindennek ura, önmagában nagy, utolérhetetlenül mindent tudó, segíthetünk-e neki ajnározásunkkal szebbé, emberibbé, igazabbá tenni a világot? Tulajdonságaival bizonyára ellentétes, hogy kérje, elvárja és elfogadja imádságainkat, hiszen a ma emberéhez méltatlan a tömjénezés. És az öntömjénezés is. A saját képére teremtetten bennünket, illetve a magunk képére termettük őt, tehát az ilyenfajta viselkedés ma már nem lehet ínyére.

23. Évezredek előtti emberi kapcsolatok tükrét fényesítik az egyházak, s konzervativizmusukban nem gondolnak a történelemmel, amelynek folyamatában annyi kín között az emberiség ráébredt az örökre kikiáltott, egyetlen vezető dicsőítésének, erkölcsünkkel és világlátásunkkal ellentétes voltára. Könyörgéseink arra valók, hogy félelmeinket konzerváljuk, gátat szabjunk a bennünk fel-felhorgadó rossznak, igazságtalanságnak, irigységnek. Ha senki sem úr fölöttünk: elveszünk? Az ember állati sorsából magával cipelt halálfélelme keres megnyugvást a transzcendens Isten létében. A félelem a szépnek nevezett élet fogszabályozója. Menekülés önmagunktól, önmagunk teljes megismerésétől, pótcselekvés, amely a megismerés magasabb régióiban minden bizonnyal szükségtelenné válik. Vállalni önmagunk, s életünket, amely a természet törvényei szerint magától érthetően fűszál természetű – ennyi a dolgunk a világon. Az emberi gondolkodás óvodájában járva sokféle hitünk eredménye lehet ez. Az európai kultúra a kereszténység bővületéből szabadulva, a föld lakosságának nagyobb részét kivető másféle gondolkodás hatására, igazodni fog valamely megnyugtató, korszerűbb világlátáshoz. Eddigi rengeteg istenünk egy sem volt – maga az egynek mondott Isten sem lehet – örökkévaló. Erősödő hitünk az emberi fejlődés felgyorsult ütemében önmagunkba fordítható: a „vagyok, aki vagyok” így kap elfogadható értelmet.

24. A kételkedőkre, ha unitáriusok „Egy az Isten! Vagy talán egy sem” kijelentést aggatják a rosszindulatú maradi hitűek. És a legegyszerűbb emberek agyában ezzel olyan gondolatmenetet indítanak, amelynek végén ott az örökös eredménytelenség. Fergetegesen gyarapodó tudásunk minden előzetekintő percében újra megállapíthatjuk: Nem tudunk semmit! És meggyőződéssel vallhatjuk, hogy tudásunk végtelenig növelhető, életünknek nem is lehet más célja. A tudás tüneményes szarvastehenünk. Egyre közelebb kerülünk hozzá, miközben újabb szökkenéssel káprázatos tájakra vezet. Úgy tűnik, kikerülünk a tudatlanság sűrű rengetegéből, a megismerés napsugaras tisztáira, csodás ligetekben éljük majd emberi életünk. Ha gondolatban bebarangolható világunk véges volna, ellustulnánk, leheverednénk az emberiség

babérjaira, nemcsak testi valónkban érne a halál, de felhalmozott gondolataink is elporladnának.

25. Eljött az a mostanában virtuálisnak nevezett világ, amikor, akár legtávolabbi őseinket is testközelbe érezhetjük, gondolatainkat belemártogathatjuk felidézett ítéleteikbe, döntéseiket összevethetjük hasonló kérdésekre adott válaszainkkal. Velük elhessegethetjük a mögöttes beszéd minden fajtáját, és nem szégyelljük egyszerű okoskodásokra adni fejünk, mert a génjeinkben elraktározott múlt és neveltetésünk örökösen továbbbsarkall, a tudományok svédasztaláról zabálva is egyszerű paraszti eszünket tömjük. – Mindnyájan Isten teremtményei vagyunk! Ő a kezdet... – Szabad feltennem a naivság sugallta kérdést: Ki teremtette Őt? – Hinned kell benne... – A materialisták az anyagban hisznek. – Ki teremtette az anyagot? – A vak véletlen. – És Őt? – Mit válaszolhatunk erre: a szükség, a bizonyosság, a felismerés? – Az ember. – Mindnyájan az Ő teremtményei vagyunk! A kör ezzel bezárható. Dogmák foglyai vagyunk. Az istenhívők és a materialisták egyugyanazon, a Békás patak medréből kibányászott Deák Ferenc által használt kerek kőről hirdetik bizonyosságukat. A kő neve – ha mögöttesen másként is nevezik – a Nagy Ismeretlen. Dávid Ferencek sorjáznak rajta, és mi, az ódon-, a kis- és az illetlenül elterpeszkedő világvárosok lakói egyaránt, olykor teljes létszámban újra és újra megtérünk, követjük az új tanításokat. Aztán vissza-visszatérünk a kevésbé kockázatoshoz, az unalomig ismételthez. A barlanglakó is igyekszik vissza kiindulási helyére, ha nem találja a kivezető utat. Hozzánk hasonlóan, Zarathusztra áhítózott imigyen, az üdvözítő fényre.

26. Ha én Isten lennék
Magamon nevetnék
Folyton földön járnék
Jókat vacsoráznék
Ha én Isten lennék
Sose keseregnék
Szépet szemelgetnék
Jókat nevetgelnék
Ha én Isten lennék
Mindenkit szeretnék
Örökké őrködnék
Mennyekbe mehetnék
Ha én Isten lennék
Napot fényesítnék
Szívet melengetnék
Kedvet kerekítnék
Ha én Isten lennék
Senkit meg nem vetnék
Kenyeret is szelnék
Igazit vedelnék
De hát ember lettem
Gondjaimat ettem
Senkit sem szerettem
Magamat temettem
Ember ki ha voltam
Eleget nem szóltam
Magamat szép holtan
Istennek álmodtam

27. Az európai etika alapja a bibliai tízparancsolat, amelyet legalább kétezer éve nem győzünk ismételni, hiszen áthágását naponta tapasztaljuk. Az egy isten imádatán, nevének hiábavaló felvevésén (említésén), az Úr napjának megszentelésén kívül különösen megszívleendő kellene, hogy legyen a „Tiszteld anyádat és apádat”, a „Ne ölj”, a „Ne paráználkodj”, a „Ne lopj”, a „Ne tégy a te felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot”, a „Ne kívánd a te felebarátodnak házát, feleségét stb.” A tízparancsolat szerint élni nem a félelem, hanem az a meggyőződés és hit készíthet, hogy az emberek közötti kapcsolatok tovább javíthatók.

28. A cselekvő ember erejét folyamatosan megfeszítve az újat keresi – mindegyre felfedezni véli ezt – jóakarátú ismételéseiben. Ez már nem a megváltoztathatatlan hitt hittanok bizonyítás nélküli elfogadásából fakad, hanem az emberi agy korlátozottságából. Az új gondolat kikristályosodásához mérhetetlen befogadó képes, számítógéppel megtöltött agyra van szükségünk. Lesz ilyen, és akkor a mai „kisiparos” gondolkodásról áttérhetünk a valóban alkotó gondolkodásra, amikor az „úgy gondolom” nem üresjáratú kifejezés lesz, hanem valóban igaz, új gondolathirdetés. De ehhez már most át kell értékelnünk szavaink értelmét és valóságtartalmát. Az emberiség mögött maradt évezredek során hányszor volt szükséges a szemléletváltás világunkról és a világról általában? Képzelményeinket tudományos felismeréssel igazoltuk vagy elvetettük. Mindenféle jelzések és jelek mutatják, hogy még ebben az évezredben gondolközelségbe kerül az a „nagytakarítás”, amely az élet továbbgondolhatóságának céljából kell elvégeznünk. Ugrás lesz ez, amit gyökeres másként gondolkodás nélkül el nem végezhetünk.

29. Boldogok a tudatlanok, akik előtt még ott van a megismerés boldogsága, a felfedezés öröme. Olyan ez, mint amikor roskadásig rakott asztal előtt állunk, és éhségérzetünk a kielégülés delének fényében tetőzik. Az Isten örök ígéret, a végtelenségbe azért helyezte világunkhoz kötődő képzeletünk, mert végességünk ellentétét akartuk, mint kiszabadulást. Az ember, mert élete véges: bukott lény. Legnagyobb gondja valamilyen istenné válni, de erre nem képes, mert halálát saját bűneként fogja fel. Kielégületlenségét mesékkel üti el, a szószaporítás kódéba keverve létrehozta és egyedenként újra, és újra szüli, a maga képére teremti, képzelete mértéktelenségével felruhazza a halhatatlant, akinek a szolgálatába kénytelen/kíván szegődni.

30. A keresztény ökumenikus szeretethirdetés megegyezik a felekezeteken kívüli önmagát becsülő ember törekvésével, nem hiszem, hogy ennek megvalósulása csakis egyházi keretekben jöhet létre. Nem lehet csupán a hit függvénye, mert a gyakorlat ennek ellentétét is nyilvánvalóan bizonyítja. Ahhoz pedig, hogy minden istenhívó ember iránti szeretete kiteljesüljön, még sok imára, könyörgésre, és főleg józan gondolkodásra lesz szükségünk. A vallástörténet bizonyítja, hogy minden javítható. Mert igaz: hit nélkül nem élhet az ember.

31. Hány éves lehet az Isten? A mi istenünk? Mikor van a születésnapja? Mi nem lehetünk istenek, mert tudjuk, mert feljegyezték mikor, és hol születünk. Van anyánk, apánk, de nem tudjuk miért jöttünk a világra. Istennek nincs apja, nincs anyja, neki szegénynek csak tudomása van küldetéséről. A fia esetében mindez felemásnak sikerült. Ez ugyebár nyilvánvaló, hiszen isten is volt, és egyben ember is. Olyan fattyúgyermek, akinek az anyját nem érheti vád, hiszen szűz maradt. Ha szüzesség tisztaságot jelent, akkor mi férfiak ugyancsak utálkozhatunk magunkon, hiszen általunk mocskolódnak be a nők. Anyáink tisztaságát is meg kell kérdőjeleznünk? Minél szemtelenebb kérdéseket fogalmazunk, annál inkább szembe kerülünk életmódunkkal. Nyilván erre azért van szükség, hogy bűnösnek érezzük magunk. A bűnös pedig, ha jóra való nem pofázik, lehajtja fejét és engedelmes. Az Úrnak és mindenféle úrnak ez kedvére való. Olykor kényére is. De hiszen megvagyom írva, hogy az Úr mindöröktől fogva van! Ki írta? Persze, hogy Ő írta, hiszen ilyet ember biztosan nem állíthat, csak elhiheti. Mert hiszékeny. De lehet, azért, merthogy erős hitű. Mikor, hogy. Ha mindöröktől fogva van, mint a világegyetem, akkor Ő a világ, a végtelen mag, meg maga az Isten. Vajon nem az történt, hogy a végtelennel megbékélni nem képes ember közbeiktatta Őt, és teremtőnek

nevezte, hogy ne gondoljon a Teremtő teremtményével és annak őseivel. (Ha van logika, akkor nincs vég, akár a múltat, akár a jövőt kutatjuk. Erről könyvtárnyi okosságot fogalmaztak meg elődeink, álmomban valahogyan most nem akarózik idézeteket felsorakoztatni.) Miért ne hinnék azt is, hogy az élet jelenből áll. Mértékegysége az emberöltő. Mert ez nekünk, embereknek kevés. Kevés, mert nem vagyunk képesek eközben megvalósítani önmagunkat. Mert elfecséreljük a természet adta időnket. Mostanában igyekszünk felgyorsulni, Nekünk való kísérlet ez, kihívás, más felfogásban bűn, hiszen Isten ellen való, mert támadás a túlvilági életben való sok ezeréves hit ellen. Könnyű dolgunk volna, ha megnevezett dolgaink mind valóságosak lennének. Képzeletünk tényeit keverjük a valóságosakkal.

32. Ha valamit nem tudunk megnevezni, az nincs? A tények léteznek, a képzeletbeli dolgok nem léteznek? Alkotásainkat előbb képzeletben, apránként formáljuk. Az Egyetlennel, és a Legfőbbel is, így tesszük, hogy létrehozzuk. De csak nem, vagy nem úgy, ölt formát, ahogyan együgyű tökéletlenségünkben elképzeljük. Nem jön elő a végtelenből, megmarad képzeletünkben. Megnevezzük, hogy a valóság illúzióját keltsük. Szükségünk van rá. A tudathasadásig. Mert a tudományosság minden apró lépésével csökönységünk is nő. Úgy épül világunk, hogy nem az ész, hanem az esztelenség diktatúráját gyakorolja a hatalom. Intézményeit a másként gondolkodás háborgásainak lecsendesítésére építgeti évezredek óta. Ha nem volna ilyen ellenállás, hiányzana az ellenállásból eredő, kutató kedv. Az igai hitnek, minden időkben, ki kell bírnia annak tagadását. Ilyenformán az istentagadásnak is hasznos a szerepe.

33. Az élet cselekvés, az írás a múlt előszámálása, megszépítése, a jövő tervezésének része. A hit képzeletünk tágítható birodalmának ábrázolása, álom, amelyben egyensúlytartásunk érdekében hiszünk. Legolvasottabb könyvünk: őseink televíziója, amelynek segítségével magukba néztek. A hit: életet igenlő iskola, hasznos szórakozás. Erkölcsmemesítő, javítószándékú látomásokból leszűrte, alkalmazásra is ajánlott tanítómesékből épített, tapasztalatok fölé emelt meggyőződés. Akkor volna igazán eredményesen emberjavító, ha összeegyeztetése folyamatosan napirenden volna a tudományos kutatással. A hit olykor arra tanít, hogy ne higgyünk a szemünknek, ne higgyünk az eszünknek. De a jövőben, téves hiteink is, jók lesznek arra, hogy tagadásukkal tovább serkentse a kutatókat, a ma még szent dolgok tagadásával járó munkára. Einstein sem tagadta, hogy közelebb kíván férkőzni az Öreg titkaihoz, és tisztelettel megjegyezte, hogy nem tartja Őt kockajátékosnak, hinni akarta, hogy a világ tökéletes, ezért bíbelődött számításában a kozmológiai állandóval, miközben látnia kellett, hogy a világegyetem gyorsulva tágul. Mi pedig majomszokásainknak engedve, szűkülve, magunk is gyorsulunk, de a koponyánk lassanként, elégtelenül tágul, ellentmondásba kerülünk így világgal, és az Öreggel is. És ha nem egyszerre, ha nem hat napnak nevezett rövid vagy millióan hosszú idő alatt teremtette amit teremtett, hanem tökéletlenségét látva, és ezen mérgeledve, újra és újra próbálkozott, különféle felemás világokat alkotva, a miénket meg-unva és félbehagyva, mint a gyermek a játékát, magára hagyott bennünket, hogy boldoguljunk a magunk esze szerint. Mert az eszünkbe való sokféle tudást magunk szedegettük össze magunktól, hagyatékként őseinktől örököltük. Tudást szereztem magam is, amikor történetemet innen-onnan összeszedtem, kigondoltam. Bölcserekre vár, hogy akár a világ alkotóelemeit, ezeket összekapcsolódásainak ismeretében mások is felfedezzék világomat. „Íme, miként beszél belőled Jiddu Krishnamurti, az indiai gondolkodó. Annyi, de annyi az ember a Földön, minddel nem találkozhatunk, de gondolataikkal talán. Éppen csak le kell írunk, csak össze kell szednünk őket. Tesszük ezt sok ezer éve, szokásainkban él a gondviselés.”

34. Könnyű annak, aki gyónástól gyónásig vidáman él szokásaiban. De mi legyen azzal, aki rendszeres ájtatosság elleni újraoltásokat kapott? Tenyereket és hajcibálást is eleget, mert a szülei sorozatosan „elfelejtették” vasárnapi iskolába küldeni? Mi legyen azokkal, akit muszájból kereszteltek, ha kereszteltek, mert másként nem mehettek iskolába. Mi a sora annak, aki nem bérált, nem áldozott, nem böjtölt és nem gyónt, mert mondjuk református-

nak jegyezték be, de nem is konfirmált, az úrvacsora pedig még most is olyan érzéseket kelt benne, mint, amikor fehér embert nem látott őserdei törzsek életét bemutató ismeretterjesztő filmet néz a tévében. És amíg ebbe a megváltozhatatlan létbe beleöregszik, rájön, hogy életében éppen elég semmi embert látott már, akik felekezeti hovatartozásuktól függetlenül olyanok, amilyenek, és a felkentek segítségével könnyedén felmentik magukat mindenféle bűnök alól, hogy újabbakat kövessenek el. Ezért azt mondom, kedves barátaim, ahhoz, hogy valóban megismerjük önmagunk, szálljunk magunkba, és vállaljuk meggondolatlan tetteinket is. Magunkban kell hinnünk. Hiszem, hogy minden ember képes a jóra, arra, hogy halálunkig közösséget vállaljunk minden földi lényel. A halál pedig, hogy úgy mondjam: csakis egyedül megy... Még a tömeghalál sem az, aminek látszik, hanem olyan gyertyaoltás, amelyben milliárdnyi gyertyaláng az idő atomjainak tört részein, akár a jóval lassúbb emlékezet, rendre ellobban.

35. Az egyháznak tulajdonképpen félnie kellene az egyszemélyes hatalomtól, mert az nem tűr maga fölött urat. De végeredményben a kettő megfér egymással, hiszen célok és a célnak megfelelő doktrínájuk egy: istenné kiáltani ki valakit, akinek teljes engedelmességgel tartozunk. Ezért is fér meg egymás mellett olyan békésen a kommunizmust ígérő egyszemélyes diktatúra és az egyelőre lelki alázatot igénylő egyház. A kettő közül még mindig az egyház a haladóbb, hiszen a belenyugvást, szelídséget, lehajtott fejűséget a túlvilági élet reményében, a mindenek fölé emelt, a láthatatlan Isten szolgálatában igényli. Ennél primitívebb az egyéni hatalom, amikor elvárja, kikényszeríti a polcra emelt műveletlen ember dicsőítését, nem törődve azzal, hogy ezt a készakarva tudatlanságra és anyagi stagnálásra ítélt tömegek csak képmutatóan, a gyávaság súlyosbodó nyomása alatt teszik.

Az emberiség megjárta már ezt a poklot is. A görögök bölcs demokratizmusa, többistenűsége, amely lehetett egy-egy tudomány szimbóluma is, miként, melyet törvényszerűségnek engedve fordulhatott át a mindent birtoklás vágyától lüktető hatalomvágyássá, amit fáraók, császárok, hadvezérek megszállottan még inkább túlfeszítettek. A hatalom végtelenbe helyezésével olyan átmeneti filozófiát kaptunk, amelynek hatásában ki kellett volna józanodnia az embernek. Az „Egy az Isten!” jelszavával minden hívő ember lelki tisztántartásához nyílt út, de végül ez sem vált be, tartósan nem alakulhatott történelmet irányító, emberiséget megnyugtató eszmévé. Mert az egyház szervezettségében a régi hatalmi rendszert sietve kiépítette; „Isten rokonsága”, baráti köre lett a kormányzókból. És a középkorban az egyház már nem tűrt ellenkezést, vallásellenes véleményt a legkevésbé. Az inkvizíció megtartotta az emberiséget arra, hogy a végtelenbe kihelyezett úr nevében is embertelenül uralkodhat minden hatalomra építkező emberellenes szervezet. Mint minden túlkapás, az inkvizíció is megszülte a maga ellentáborát... A reformáció aztán lenyesegette a vallási vezetés tirannikus hajtásait, demokratikus keretet teremtett, és itt nálunk, a többnemzetiségű, többvallású Erdélyben rövid évszázadig lehetőséget az emberi többféleségre, az egymás közötti ellenségeskedés túlzásai nélkül. Maradt a mindenekfölötti, a lelkünk fölött uralkodó Isten, amely a világ tudományos kiismerhetetlenségének szimbólumaként jogos és ésszerű, akár egy matematikai egyenletben az ismeretlen, a kiszámíthatatlan.

36. Az isteni ige fogantatása: a hívő sajátjaként fogadva jut emelkedettebb világba, ahol társául fogadja az istent és egygyé válik vele. Panaszképes magányban élünk, környezetünkben megfelelő társat nem találunk, csak a legfelsőbb, a legszeplőtlenebb jóban hiszünk.

37. Az ember a Mindentudó teremtménye. Halálunk is az ő akarata. Az emberi képzelet szülte Mindentudót megtagadni nem lehet, mert ahhoz kevés a tudásunk. Kielégítő magyarázatára nem lelünk, a segédkönyvként használt Bibliára megfellebbezhetetlen zárószóként mondjuk: Szent. És azt is, hogy evidencia. Milyen Teremtő az, aki ő? Jó tanítványként, a teremtés mellett, nekünk nem volna szabad pusztítanunk. Rossz tanítványként hinnünk hihetünk benne? De ezzel nem sokat változtathatunk a hagyományként dogmává sűrűsödött világfelfogáson.

VII. rész

Sejtelmes evidenciák

1. Az író, mivel nem hozott anyagból készíti művét, közvetlen környezetéből a makrokozmoszig, a pokolból a mennyországig cikázik az értelemért, hogy szavakba sűrítse. Olykor magas és mélység között jól fog, ha akad nála legombolyításra való vezérfonál, hit, és egyéb apróságok. Nem a beavatottakkal mondom, hogy néha úgy tűnik, egyik-másik fiatal alkotó úgy meztelenkedik, hogy eddig viselt ruháival együtt bőrét is leveti, kifordítja. Úgy akarja önmagát kifejezni, hogy maga sem érti, mit akar. Pedig: „Egyáltalán nem az értelem hiányzik belőlük, hanem a remény.” (Bajor Andor) Remény a tiszta beszéd törvényszerű győzelmében, a valóság alakíthatóságában, a logikában.
2. Az írói közösség szakmabeliek tánca. Olykor sokan hiányoznak ebből a táncból, neki-feledkezve, példamutatóan pedig még a legjobban sem mindig ropják, kevés a cérnájuk, illetve vezérfonaluk.
3. A páciens nélkül a lelkiismeretes orvos is csupán félkarú óriás, márpedig a legegyszerűbb injekciózáshoz is legalább két, sokat tudó kéz szükséges, a kézben pedig erő, biztonság, az orvos-emberben szív, a betegben pedig nagylelkűen előlegezett bizalom és halálra is elszánt bátorság, meg mindenféle együttműködési hajlandóság kell, hogy funkcionáljon.
4. „Sohase mondd, hogy vége....” Ez utóbbit örökölt és örökös gyávaságunkban, ősi és elavult szokásainkhoz híven csökönyösen a Legfelsőbb Nagy Öregre hagyjuk, intézze, ha már gyermekének fogadott, vagy csinált, ahogyan ezt az ájtatos emberek tudják, prédikálják, és jobb híján bebeszéli nekünk.
5. Figyeljük meg, amikor azt harsogjuk, hogy „úgy gondolom” még akkor sem mondunk újat, eredetit, hanem csupán ismételünk. A legtöbbször nem magunkat ismételjük, hanem mindazt, amit életünkben összeszedtünk. Állítom, hogy a nagy többség nem gondolkodik, hanem a számítógéphez hasonlóan tárolja a tyúkésszel, szemenként összeszedet szavakat, és előszeretettel azt szajkózza mindazt, amit ismételten hal, és akaratlanul, gondolkodás nélkül megjegyez „Úgy gondolom, hogy nem igazán egyértelműen éljük meg pragmatikusan a gondunk” – bölcsködi a divatos politikus. „A komplex viszonyok adekvát reflexiók formákat indukálnak a komplexitás redukciójának mechanizmusa által.” – írja a magas kultúra mellényében feszítő filozófus. „A Pista má megint szórakozik velem, bazdmeg!” – szemetel a kellemesnek minősített, csevegő kisember. Pascal szerint: „Az emberi sorból lép ki az, aki a középből lép ki. Az emberi lélek nagysága abban áll, hogy tudjunk megmaradni a középszerben; egyáltalán nem az a nagyság, ha kilépünk belőle...” Mi ez, ha nem figyelmeztető intés arra, hogy csupán közepesen gondolkodjunk, vagyis a kigondolt gondolatot ismételjük, ha adunk valamit a lelkünkre. Több ezeréves dogmáktól átítatódva gondolkodásunk azonos körben keringőzik. Pedig illene újra értelmeznünk ősrégi fogalmaink jelentéstartalmát, mielőtt használjuk ezeket. Feltevéseinket, hitünket minduntalan próbálnunk kell. Sablonként dobálózunk szótárra való kifejezéssel: szent, ördög, angyal, hit, lélek, mennyország, pokol, üdvözülés, sátán, isten stb. Számítógépek vagyunk csupán, nem rendszereken gondolkodunk, hanem régi sablonos rendszerek műveleti utasításai szerint alkotjuk újat nem tartalmazó mondatainkat. Ha lelkünk volna, ha mi lennénk a lélek, nem tehetnénk ilyet. Nem lehet ez üdvözítő, hiszen az emberi fejlődést hátráltató téblábolás meghosszabbításához vezetne, állóvízhez volnánk hasonlatosak, amikor tapasztalataink szerint a mozgás, a tett, a továbbgondolás, a lehetetlenek feszegetése vitt és visz előre mindent. Mennyországos révületeinkben cselekvésképtelenségünkkel küszködünk.

6. A gyűlölet, akár a ciánkáli, kis adagokban nem öl. Svédországban *öl* a sör neve, büntetlenül nem vedelhető: öl, butit és nyomorba dönt. Ezért élelmiszerüzletben csak gyenge változata forgalmazható..

7. Az illem nem dogma, hanem az ésszerűséget követő, az emberi kapcsolatokból kikövetkeztethető hasznos szabályok sokasága. Az illemszabályok örökös átértékelésére, megújítására és megfogalmazására serkenti az olvasót. Sokan az életből lesik el, hol, miként illik viselkedni helyesen, és próbálnak magatartásuk szögleltességeiből egyet-mást lecsiszolni. Az illemszabályok mindig is változtak, tökéletesedtek, korszerűsödtek. Ebből a folyamatból könnyen leszűrhető a tanulság: minden megszívlelendő viselkedési szabály kiindulópontja a jóérzés, a tapintat, az erkölcs. Az emberek közötti kapcsolatok javításának folyamatában divatos változások és változtatások úgy alakítanak az illemszabályokon, hogy az egyéni szabadság ne csorbuljon, és a természetesség uralkodjék a közösségenként, tájegységenként és országonként kialakult szokásokban. Viselkedését minden ember maga szabályozza az általa elfogadott és tiszteletben tartott erkölcsi normák szerint. Ezért szükséges, hogy ne csak elfogadjunk bizonyos illemszabályokat, hanem érzékenységünket és a másokkal szembeni magatartásunkat tökéletesítve időnként átfogalmazzuk, bővítsük, javítsuk őket. Persze, nincs vadonatúj illem. Minden szabály – még ha a meglévők tagadása is – valamiképpen folytatás. Minden illemtannal foglalkozó könyv viselkedésünk követhető szabályainak ismételése és ugyanakkor vidám búcsúzás a meghaladott szabályoktól. Némi ismerettel és sok-sok jóérzéssel minden illetlenség könnyen elkerülhető.

8. A változó időnek megfelelően, a kezében könyvet tartó ember jelképe helyébe a képernyőre meredő ember figurája kerül. De azért még nincs vége a Gutenberg-galaxisnak, ne készüljünk a temetésére. Napjainkban is számos erőfeszítésnek lehetünk tanúi, amelyek mind azért történnek, hogy a könyv népszerűsége továbbra is megmaradjon. Felesleges riogatnunk magunkat azzal, hogy máról holnapra eltűnik. Inkább csak átalakul. Olyasvalami történik, mint amikor az agyagtáblákról áttértünk a pergamenre, a papiruszra rajzolásról a nyomtatásra. A jövőben írásbeliségünk hordozója nemcsak a papír, hanem a mágneses lemez és a számítógép lesznek. Az indokok sorából most csak a szövegek kezelhetőségét, a digitális könyvek könnyebb terjeszthetőségét, raktározását, olcsóságát vegyük figyelembe, és azt, hogy növekvő könyvéhségünkhöz amúgy sem lesz elég földünk minden erdeje.

9. A műszaki iskola egyetlen rohanás: bele a fémországú életbe, a technikába, a számok, az alkatrészek, a szerszámok csikorgó világába, mindennapi kenyerünk előteremtésének, tervezésnek, építésnek, jövőálmódásnak szédítő távlataiba. A tanulás évei után kultúránk: csinnadrattás ünnepek sora, s aki egyébre is ráér, annak felejtő, pihentető olvasmányok, rágógumi-sorok és művek csendes feldarálása jelenti a művelődést. És közben gondolatok szálldosnak körülöttünk, költői erőlködések is, hogy tartós, szíjas-ökönyálként keringjenek és elállják vagy mutassák utunk, amelyen önmagunkhoz juthatunk. A generációként következő évszakok forgásában egyszerre van tavaszunk és telünk, érzelmes forró nyarunk és sok esőt permetező ősünk. Vannak pillanatok, amikor úgy érezzük, már nem hasadhat tovább az atommag magja, a kvantumelmélet bedöglött, mint egy kiszáradt gépkocsi a határozatlansági reláció hasba rúgta a filozófiát, jobb, ha a fizika marad a saját kaptafájánál, minden nyitott és ugyanakkor zárt, csak a költőnek van joga távoli asszociációkra, így amikor úgy érezzük, hogy nekünk befellegzett, akkor jöhet a költő. Mindig is jönnie kell. Zenével, szavak mágiajával, érzések kavalkádjával, értelmet találó értelemmel, csöndes nyári esőként reménykeltő simogatással.

10. Ha gyenge az ember, kilyukad a gyomra a fekélytől, amit a bánat és a bú vírusa okoz. Maradjon az ilyesmi jótékony homályban, Petrovics Sanyi orosz földből kikapart csontjainak valóságosságáért sem volt szabad néhány ásónyommal megbolygatni szülei sírját, mert Mátyás király óta amúgy is oda az igazság, kiderülni pedig manapság csak az egek szoktak, ez

se könnyű, a sokasodó szmog miatt. Zsörtölődéssel nem sokra megyek, a magam elszámoltatása sem hasonlítható a megszokott reggeli megkönnyebbüléshez, tulajdonképpen titokzatosan bonyolult dolog. Pásztázzunk csak életünk árnyékos bugyraiban, s rögvést rájövünk, hogy mindennek szaga van. Na, de kérdem én, miért éppen ez menne jól?!

11. Jót vagy semmit, ez itt a kérdés. Azt mondjuk: mindent. Mert azért éltük túl, őseinket, barátainkat, kortársainkat, hogy mindent tudjunk róluk, mindent átvegyünk tőlük a folytatáshoz. Bennünk élnek és tudjuk, mire gondolnak, mit éreznek, minek és hogyan örvendtek, ha örvendtek az életnek, amit így vagy úgy, leginkább csak valahogy éltek, hogy bennünk továbbmunkálva megelőzzék, javítsák hibáinkat. valljanak és bűnhődjenek, igyekezzenek helyrehozni bennünk vétségeiket, balfogásaikat. Sejtjük, hogy néha reánk, az utánuk jövőkre gondoltak, mert kevés az embernek az egyetlen, sokszor elfuserált élet.

12. Tamási Áron így fogalmazott: Azért vagyunk a világban, hogy valahol otthon legyünk benne. Ebbe ez is belefér: Azért vagyunk a világban, hogy megértsük! Amennyit megértünk a világból – annyi a miénk. Véges és a végtelen dolgok erdejében bolyongunk értetlenkedve és értetlenül. Fényt gyűjtünk a sötétben, hogy továbbadjuk az utánunk következőknek. Ez ad értelmet életünknek. A génekbe menekülő véletlen következményeiként, és az izzadva szerzett tudás rágógumiját szánkban forgatva, értelmünk határán sóhajtozunk beláthatatlanul szép távlatok küszöbén, amit átlépni nem enged korunk. A kor, amelyet dogmákból építettünk, és az életkor, amely elkoptat mindent, amit magunkban apránként összegyűjtöttünk. Előbb-utóbb rájövünk arra, hogy azért vagyunk a világon, hogy a múltból a jövőbe emelkedve, legalább a mi világunkat értsük. Ez – milliárdok közül néhányunknak – talán sikerül.

13. Ha majd egyszer valóban eljön számomra is a megvilágosodás pillanata, újra és újra átgondolom fogas kérdéseimet, hogy végleg megszabaduljak ezektől, akkor majd a tökéletes szabadságérzésbe burkolózom, le- és felsétálhatok az élet rejtelseinek virtuális könyvtárában, türelmes vitába bocsátkozom az istenekkel, a Magasságossal, az Örökkel és az Egyetlennel is. Platón szókratikus dialógusait folytatnám, és sohasem elégednék meg holmi szentnek hitt definíciókkal, amelyek kiúttalanságunk belátásához vezetnek. Ha a tudás végtelen, az emberi erény elérése az a folyamat, amely boldogsággal tölt el. Most még gonosznak érzem magam, mert képtelen vagyok jól jól cselekedni. Nem lehetek egész, amíg hiányzó felem fájdalma önsajnálatra késztet.

14. Kitartással hiszem, hogy egyszer majd egész bensőmet átjárja az a titokzatos jóérzés, hasonlatos lesznek a fákhhoz, amelyek kérjük mögött rejtett csatornában zöldselyem leveleket görgetnek a bimbózó kijáratok felé, és akkor aztán lehet, hogy kiderül, nem hiába dolgoztam a műhelyben, ebben az ócska kócerájban, ahonnan éppen most semerre sincs kilátás, egyetlen ablakunk sincs, be vagyunk kerítve betonszürke falakkal, a kékes fénycsóvilágításban hamuszínű az arcunk, csupán gyomrunk jelzi, hogy szédületes magasságban vagy mélységben dolgozunk, a patkányok is lihegve érkeznek hozzánk a kanálisok szövevényes csövezetén, talán a század nyolcvan- vagy kilencven-valahányadik emeleten van a műhelyünk, fölöttünk kőművesek dolgoznak, kényelmesen rakják a következő emeletet, mindig is lesz munkájuk, mert ez az épület befejezhetetlen, és mi nyomban követjük őket, amikor egy-egy szinttel fennebb költöznek.

15. Szép gondolat fénynek tudni a mindennek fölötti erőt, amelynek birtoklására vágyunk, hogy szemünk legyen magunk és mások, igazának látására. Nincs tökéletes fény, a dolgok egyik-másik része mindig árnyékban marad. Senki és semmi sem tökéletes. Fény a magunkból kivetülő gondolat, kívülről is megvilágít bennünket. Az abszolút a végtelenségből integet mosolyogva, szikrája bennünk él és velünk hal meg. Teremtőképességünk legfőbb eszköze, kettősége nyilvánvaló. A jó és a rossz, a szép és a ronda, az igaz és a hazug ugyanazon énből táplálkozó alkotóképeségünk összege és igénye a folyamatos tökéletesítésre. A

történelmi idő váltakozó sebessége hoz mozgást életünk állóvizébe. A kollektív emberi tudatban összegezhető az a pozitív energiától duzzadó tömeges vágy, amely a folyamatos sorfordításunkhoz szükséges.

16. A jó költők zenét írnak költeményeikbe. A költemények megzenésíthetők. A szövegek hordozta zenék kottázhatók. Száll a szó szájról szájra. Szimfóniát is alkothatnánk regényformában. A tudományok közötti területek izgalmas kihívások a kutatók számára. Lennie kell szavak- és a zeneközi területnek is. A zenei aláfestéssel írott szöveget olvasó fejében zengő zenekart az író számítógépe billentyűinek koppintásaival vezényli.

17. Zsörtölődéssel nem sokra megyünk, a magunk elszámoltatása sem hasonlítható a megszozott reggeli megkönnyebbüléshez, tulajdonképpen titokzatosan bonyolult dolog. Pásztázzunk csak életünk árnyékos bugyraiban, s rögvést rájövünk, hogy mindennek szaga van.

18. Fölöttünk az ismeretlenség, alattunk a csak jobb napokon látható, felhőkkel, ködökkel, zűrzavaros történelmi levegővel takart táj, a talaj, amiből valamilyen sugallatra hallgatva épületestől kinőttünk. Innen leginkább csak korlátainkat látjuk, amely az erkélyen körbefutja a toronytetőt. Vörös szemű varjak tanyáznak ott, az erkélyre nyíló ajtó résén át látom, micsoda ádáz küzdelmet vívnak egymással a hatalomért, egy-egy jól irányzott csőrvágással vágják ki egymás szemét, vörös üregek tátognak mindegyik fején, farkasszemet néznek velünk és egymással, rekedt káromással nyugtázzák döbbenetünk, a vakok többé nem hagyhatják el a tornyot, robotolnak éjjel-nappal. A szolgálatos toronyőr időnként mérgezett lencsét szór elébük, ezt is válogatják, és csak végső kétségbeesésükben nyelnek le egyet-kettőt, hogy megszabaduljanak kilátástalan életüktől, és másokat engedjenek helyükbe, akikre ugyanazon sors vár. Megannyi gyászvitéz, kormos Hamupipőke, levegővel leláncolt gályarab, akiket arra kényszerítenek, hogy szövegeinket betűkre szedjék, kiszemeljék belőlük a gondolatok csíráit, hogy végül egyforma lencse alakúakra formálják mindet, a maradékot sietve átdobálják az erkély cifra korlátján, és gondolatfoszlányaink kavalkádja pergő pernyeként szétterül az alattunk húzódó, elfelejtett tájon, lassan lerakódik, kövesedik, mint a guanó.

19. Csak gubbasztok otthon az ágyon, és időnként minden előzetes bejelentés nélkül megjelenik előttem a nagy Marcus Aurelianus, amint éppen valahol Bécs alatt, talán a Garam partján ül sátrában, és jegyzeteit félrelökve ír, a görögöktől szopta a filozófiát, hogy aztán a védekező harcok szüneteiben ügyes sorokba rendezze a saját mondanivalóját, amíg mások, mint például a különlegesen pihentagyúak, fürjviadalokból próbáltak jövőt jósolni, ő az, eljövendő sztoikusoknak agyalt ki megrágni való dolgokat, pedig ezt senki sem kérte tőle, és nem kellett neki semmiféle tervet teljesítenie, csak úgy élvezetből törte az agyát, arra sem volt szüksége, hogy az életéhez szükséges okosságokat külföldről beszerezve feldolgozza, és mindenféle lerágott maradékkal etesse katonáit, mert ő maga volt a császár, hatalma megtartásához nem is kellett használnia rengeteg nagy tudását, nem volt nehéz rájönnie erre a pofonegyszerű dologra, és ha kikezdte is birodalmát a betolakodó sok barbár nép meg a pestis, eredményesen védte császárságát, miközben magamagát leigázhatta, kordában tartotta, kemény, fejet fájdtató munkára foghatta, hogy egyszerű köntösbe bújtatott eszméit lélegzetelállító, exportképes mondatokba csomagolja, az ember most is csodálkozhat azon, hogy micsoda kereslete van Marcus Aurelianusnak az azóta százvezrek által próbált világpiac.

20. Milyen igaz, hogy már réges-rég mindent megírtak, nincs új a nap alatt, és mégis, nekem is fáj, hogy nincs szükség a gondolatainkra. Ha volnának eredetinek tűnő, mutatós gondolataim, akkor sem kellenének a kutyának sem, mert úgy tűnik, évezredek óta a gondolkozásról leszoktatni akarják a népet, és aki, mint a nyájtól elcsámborgott, szelíden elhúzódó állat, külön utat próbál, fenyegető ordításokkal, korbáccsal, kutyákkal, temérdek erőszakkal terelik vissza a robotolásba, a semmittevésbe, így lesz a jó polgárból egész életét kitöltve lusta állat, újat próbálni rest, mások utánzásában kimerült átlagember, amilyen magam vagyok, ha

összegyűjtött könyveimből időnként nem meríthetnék, hogy a jó gazdaasszonyt utánozva, az örökké éhes, folyton szemet keresők, az állhatatos csipegetők elé szórjak valamennyit az általam nyert okosságokból. A gazdaasszony kézmozdulata csupán az enyém, és talán még az az érzés, amit a sok fényes, erőteljes duzzadó, szépséges magok iránt érzek, szeretem a legaprócskábbakat is, mintha magam teremtettem volna őket, isteninek érzem ilyenkor magam, az alkotó élet pillanataihoz hasonlatosak ezek az elbódulások, pedig kijózanodva tudva tudom, hogy üresen tátongó kalász, összeszáradt, magában penészedett csutka vagyok, annyiszor ismételt önkiértékelésem miatt már nem szégyellem, hogy az egyre hitványodó idő felbontott, és értelmetlenül kipergette magvaimat az ismeretlenségbe, lényem kvintesszenciáját, képességeim rügyeit vesztettem a gondolkodásban való célirányos előrehaladást erőltetve, amely a dülledt szemű Descartes szerint a kételkedések folyamatából áll, és az állítólagosan pofonegyszerű önmegismerésből, mindez darab méhviasszal bizonyítható. Számomra ebből csupán a méhviasz virágillata érdekes, ez izgat és az, hogy ki miért gyúrja, gyúrogatja a maga tulajdonának képzelt méhviaszdarabját, pedig hát ez nem tartozik rám, ez mindenkinek a saját baja, s az is, hogy milyen formát akar a maga méhviaszának, hát legyen ez kinek-kinek a tetszése szerint, az illatokat, a gyúrás és gyúródás közben elhullatott illatokat viszont azt hiszem érdemes volna összegyűjtenünk, könnyed elillanásuk az életünkhöz hasonlatos, és mint ilyen, titkos titkoknak tárháza lehet, mert ha valamely titkot egyszer sikerül majd megfejtenünk, bizony, ha tört pillanatokig is, de magunk vagyunk az Isten, mert magunk vagyunk a Változtató, és akkor már a világ nem olyan, amilyen, hanem csak olyan, amilyennek gondoljuk, és én tudom, hogy az ember ahhoz, hogy a jövőbe lásson örökösen a múltjára gondol, innen lépne tovább, ha mersze és ideje engedné, de mert időnk mindegyre lejár, apám is már csak a múltján kérődzik, ehhez és ágyához kötötteen téblábol nyakig emlékeiben, addig merül el benne, míg óvatlan pillanatban majd összezsap feje felett minden megtörtént, és újra és újra másként megálmodott, másként elmesélt életdarab. Moslékos cseber minden élet, a szomszédok ételmaradékait belelocsantva is csak disznóknak való a tartalma, egy soha meg nem írt történelmet hizláló bűzös keverék, de apám saját meséitől meghatódva és kipirulva, második életébe kezdve a mosolygós Kanthoz hasonlatos, hiszen épp olyan kék szemű, egykor maga is mindig gondosan öltözött, és megtalálta a hosszú élet titkát. Már senki sem kérdi tőle, hogy miért él, és azt sem, hogy miért élt, mert az, hogy még élet van benne, és előrehaladott kora ellenére oxigént zabál és szén dioxidot fúj ki magából, akár a megrögzött dohányosok a dohányfüstöt, nos, ez az egész egyszerűen a bölcsesség és a teljes megnyugvás kezdete, mégpedig a keleten termelt, újból divatos megvilágosodás nélküli, a nyughatatlan, minden lében kanál ember semmittevő istenné változásának bevehetetlen kaptatóján, ami miatt aztán már nekem kell spekulálnom a rám hagyott üres boltban, hogy a hatalom által zsugorított agyammal megértsem Platón ideáit, fölfogjam Arisztotelész istenségét, bekebelezem Spinoza szubsztanciáját és ráadásul kellő figyelmet szenteljek Démokritosznak, Aquinói Szent Tamásnak, Schopenhauernek, Descartes-nak, Kantnak, Hegelnek, Marxnak, Nietzsche-nek, Janus Pannoniusnak, Senecának, Dávid Ferencnek, Bethlen Gábornak, Szenczi Molnár Albertnek, Köteles Sámuelnek, Einsteinnek, Wittgensteinek, Lukács Györgynek, Hamvas Bélának, Bretter Gyurkának, Konrád Györgynek, Mészöly Miklósnak, de Király Ferenc nagybátyámnak és más hozzá hasonló nyugdíjas susztereknek is, akik gondolataikkal nálam tolakodnak, feneketlen kutat ásnak bennem, hogy a nyugtatóan friss, hús, tiszta vizet igyam, a magam vizét, amit begyűjtöttem és ezer apró próbakövön átszűrtem, kimeríthetetlen kútból valónak képzeltem, és valóban az, mert már a második emberöltőnyi ideje, hagyom és irányítom mélységébe a föld alatti kristályforrásokat, a zavarosan hömpölygő folyókat is, melyek hatalmas tudástengerekkel tartanak kapcsolatot. Tudatalatti vizeimből iszom vége-láthatatlan hajózásaim alatt, és itatnám az egész szomszédos világot, másként miképpen őrizhetném kutam vizének frissességét, sajátos zamatát, tisztaságát, üdítő erejét, csak vigyék, csak használják, padkameleg-anyák bársonyos melléből csordogáló tej kínálja

így magát, amikor már a potyások is Light Colával veszik be a napi fogalmazás-fogamzás-gátlót, nehogy felmenjen a vércukruk a még el sem kezdett töprengéstől. Nagy zűrzavaromban kutam fix pont, ahonnan kimozdítanám a jelent, de kötnek a bölcsességek. Primum vivere deinde philosophari. Ezt ismételtetik a gondolkodók, és ha ezt is komolyan veszem, akkor is csak sírok és nevetek, és apránként kiiktatom hétköznapijaimból a spinozai megértés vágyát, megfeledkezem a tartalomról, hiszen mindenfelé csupa üresen tátongó kereteket látok magam körül, a sablont felkenték minden dolgok királyának, miközben azért a történetek ellenére minden áldott és áldatlan reggel felkel a nap a püspöklila zord hideg hegyek mögül. Ha nem látjuk is, hisszük!

21. Van gondom elég, vitám végtelen akár a bánatom, amelyet a nem igazán lét apró szüneteiben érzéstelenítés nélkül, hideg ecetes ollóval szoktam kioperálni magamból, mert engem nem fogadnak be semmiféle tisztítóba, olyan nemes anyagból vagyok, amely nem bírja a közönséges maró anyagokat, a lúgos légkört, minden rám erőltetett kavargástól szédülök, lúdbőrözik a hátam és hányingerem van, miközben kivasalnak, jó gyapjúhoz hasonlóan összeugrom, és otthonról kapott büszke dacosságom is éppen elég ahhoz, hogy ne tartsam a forró vassal belém erőltetett élvonalat, tompa fájdalommal, fájdalmas nyögések nélkül, mindhalálig összeszorított ajakkal szétszakadnék a különféle erőszak miatt, és valamely enyhe fuvalatban könnyű, színtelen porként feloldódnék, vagy kocsonyás péppé válnék miként a tudománytalanul fantasztikus filmekben szereplő, messziről jött idegen, aki egy jobbegyenes-től kirepült a repülő csészealj nyitott ajtaján, otrombán puffant az európai porban, amellyel elkeveredve ezüstös hamuvá vált, beteljesült rajta a mi emberi sorsunk, látjátok feleim, ha gondolkozunk is *...isa por és chomuv vogymuk...* Ez a hittel hitt végünk. Beszélünk-e eleget erről? Bizony, nem eleget. Szövegeink örökké másról, mindig egészen másról szólnak, és nekem úgy tűnik, hogy évezredek óta hiába gondolkozunk és hiába mellébeszélünk, csakis a port kavarjuk és a sokéves ködöket, az erőltetett eszmezáporokat, melyek után por, köd és fölöslegesen indukált villamos erőmaradékok ülednek az agyunkban, így aztán egyre szürkébb szürkeállományunkkal nincs mit dicsekednünk, mész és ész keverékét többnyire feleslegesen kivagyiskodva hordozzuk fénybe, elismerésbe fürdetve-mártva, kiskacsák megmosolyogtató bukdácsolásával a lét fodros mélységei fölött fölöslegesen lebegtetve a százszor és milliószor kérődzött, alapigazságnak kikiáltott fantazmagóriáinkat az egy és igaz törvényt ismételve a dolgok megfoghatóságának ígézetében *...isa és nöm iggy ember mulchotja ez vermöt...* Hiába kerülgetjük, végleg el nem kerülhetjük, talán csak azért élünk, hogy félelmünkkel küszködjunk, gyönyörű küzdelmeket vívjunk önmagunkkal, nagyszerű és tökéletes tragédiánkat megpróbáljuk az utánunk következőkre örökíteni, beleírni az arisztotelészi hagyatékba apró katarzisaink sorát, akinek pedig elég esze van ahhoz, hogy legyőzze magában az örökösen felhorgadó végtelenségbe vágyódást, olyan nagy hirtelen megy el, a szemét is elfelejti lehunyni, befelé nézését is megszünteti, és az arcára van írva a csodálkozás, mert minden félelme, amelytől egész életén át olykor hangtalanul is vinnyogva szenvedett, szempillantás alatt szertefoszlott, halálunk másokban okozhat sistersző fájdalmat, ha nem másért, talán azért érdemes élnünk, hogy az ismeretlen túlvilágtól való félelmünk alaptalanságáról legalább egyetlen egyszer, bizonyára az utolsó lehetséges alkalommal megbizonyosodjunk. Műveljük a magunk kertjét! Hirdette ezt egykor az ifjabb Arouet, a király pedig, még ha Ferenc nagybátyámról van is szó, maradjon a kaptafánál, mert különben: *Nem mi tapossuk szét a gyalázatost, hanem a gyalázatos tapos szét bennünket!*

22. Nincs új a Nap alatt, és a közhelyek alatt is csak egy Nap süt, egyszer majd ezért is fizetnünk kell. A Mennyei hivatal majd benyújtja a számlát, arról, hogy ki mennyi ideig ténfergett a Nap alatt, és miként használta fel a fentről kapott energiát a földön. Szóval, felelősséggel kell élnünk és munkálkodnunk a hangyákhoz hasonlóan, akik tudják honnan, hová és merre, meg hogy miért. Igyekezzünk tehát felsőbbrendűnek mutatkozni. Minden

áhítozik erre a jelzőre, a hangyák, a csúszómászók, a marhák, a szőkék és a melegek is lehetnek felsőbbrendűek, csak az Isten nem lehet, mert neki más jelzők dukálnak. Kíváncsi vagyok, hogy munkanélküliként, miként tartja meg ezt a különlegességét. Ha nem dolgozik, nem is eszik. És mivel még kedvenc eledelét sem említik a hívők, isteni étkekről pedig csak nagyon drága szakácskönyvekben olvashat az ember, tehát nyilvánvaló, hogy a legfelsőbb Hatalom nem dolgozik. De a világ eddig is úgy ment előre-hátra, hogy a hangyatermészetűek dolgoztak. Ebben is lehet némi hiba, no de miért éppen ez menne jól? Dolgozni kell, csak az örökös bizakodást tudnám feledni. Furcsa jelszót dédelgetek: *Ne hagyjunk fel a csüggedéssel!* Bátorítanunk kell egymást, emberek!

23. Külszínük akarnokságuknak megfelelően valamiféle elmélyültséget tükröz, szobor pofát vágnak, mint a nagyon erős emberek, de sunyiság lapít a bőrük alatt, vagy oktalanságukkal vegyes félelmük kivagyiságot szül, pattognak, mint kecskeszar a deszkán, kapkodnak valamiféle hit után, belefogódznak mindenféle bűnbocsátásos tanokba, pedig tudniuk kellene az igazságot *Ami a hit szerint igaz, az lehet az ész szerint hamis*. Avicenna sem volt éppen bátor gyerek, amikor ezt így felemásan leírta. Ahelyett, hogy arról papolt volna, hogyha megáll az ész, csakis a hit segít. Ennek is reánk maradt a veleje, mert ember legyen, aki elfogadható hitet talál. Egyelőre csak az erős hitbeli hitnél tartunk, azt erőltetjük néhány ezer éve. És szegény Szókratész is hiába gyöngyözte tar koponyájából az *Ismerd meg önmagad!* A botor emberiség ma is azt hiszi, azért sokasodik, hogy valaki vagy valakik uralkodhassanak a nép fölött, pedig még ott sem tartunk, hogy magunkon valamiképpen úgy uralkodjunk, mint a spártaiak testi erejükön, a szerzetesek a test örömei fölött és a megszállottak eszméik fölött. Vannak olyanok is, akik még azt sem tudják megállni, hogy magukat ki ne röhögjék, amikor újra és újra valami balfácánságot elkövetnek. Márk erősködik valahol, hogy gyermekként kell elfogadnunk Isten országát, különben semmiképpen sem megyünk be abba. Nagy igazság. Benne van ebben az is, hogy gyermekbetegségünkéből még nem gyógyultunk ki. Persze, Szókratésznek ehhez nem sok köze van, hanem mint sokan másokat, őt is az államrenddel való szembeszegülésért ítélték könnyű halálra éppen kétezer négyszáz esztendővel ezelőtt, és akkor megment az ő okossága is, mert hiába gyakorolta az önmegismerést, végül a méregpohár mellől az államhatalom felmentését is el kellett prédikálnia, a halált rendkívüli nyereségnek hirdette, a jövőt, amely mindnyájunkat izgat kissé, egyetlen álom teli éjszakának hitte. Bölcs emberünk ítélethirdetés után még valamennyi időre kiállhatott a sokat látott patinás térre, és néhány szájtáti ácsorgót arra biztathatott, ha embernek akarnak maradni: legyenek jók. Unalmas lehetett a szövege, az ilyesmiken ma már csak az olvasni sohasem rest bölcsészhallgatók gyötrődnek vizsgák előtt. Azóta sem sokan akarnak jó lenni. Tudta, bizony tudta ezt az agorán száját hiába tépő eszmebajnok, ezért az egyszerű és éppen azért nagy igazságokra sohasem kíváncsi népséget bosszúállásra biztatta. Hinnünk kell Platónnak is, aki lejegyezte tanítómestere szavait, miszerint: Szókratész arra biztatta a polgárokat, hogy majd úgy sértegetssék felserdülő fiait, ahogyan ő sértegette őket. Platón nem állhatott az akkori államrend szolgálatában, különben nem képzelt volna új államot, amelynek erényeit alapos és szórakoztató vitában nem hagyta el valahol a Feledés mezején, hanem írásba foglalva könyvtári kosaraiban bocsátotta vízre, hogy gondolatáradások idején az érdeklődők kikötőibe is jusson belőle.

VIII. rész

Jóindulatú továbbgondolásra

1. Egy töről fakadt virágok szédületében keressük a magunk megismerésének módját, de nem találjuk, mert a szokások nem engedik, hogy magunkban vájkáljunk. Fáj ez nekünk, embereknek. Így aztán pótcselekvésként másokban vájkálunk, nekik fájjon, miközben igazságnak mondjuk, ha barátainknak jót, ellenségeinknek rosszat teszünk. Szókratész mondta ezt, és Polemarchos elhitte. Ó, hányszor voltam én is Polemarchos! És dühös elszántsággal kerestem a mindig ádáz ellenséget, szigorú bírāja voltam az igazságtalanoknak, az igazságtalanságnak. Úgy gyomláltam ezeket véresre sebesült kézzel, mint anyám, amikor sűrűn kövezett udvarunkon szitkozódva irtotta a gazt, és a gazt is lebíró, szépségével mindenhova betolakodó, mindent beborító, a macskakövek között is viruló, több színben is pompázó, húsos dísznövényt, valamiféle árvácskát, amiknek erdejét késsel és körömmel is nehéz volt gyökerestül kipiszkálni (ezért neveztük körömvirágnak) a nem tudom miért, mindig tisztának óhajtott udvar talajából. A szép is lehet unalmas és hazug. És a szép hazugságok, akár udvarunk elősdi virágai, minden évben megtöbbszöröződnek, mert az igazságtalanságok magvait szerteszórja a szél. Magam is az érthetlenség keresztjén szenvedve, sehogy sem értem, hogy az igazságok gondolatfolyamaiban az olykor szép formásra csiszolt, keménységükkel biztató alapköveket is miként képes ellepni, eltakarni, láthatatlanná tenni azt a sok szemetet, azt a sok ellocsogott félgondolat-burjánsereget vagy kicirkalmazott kocsonyás, üres szóvirágot.

2. Mintha örökké egyugyanazon körben forgolódnánk. Nem szabadulhatunk a sablonoktól, a beidegződésektől, amelyek évezredek óta követnek, csapdát állítanak, amelyekbe rendre beleesnek csoportok, csoportosulások, országok, földrészek. Valaki kitalálta, hogy rendet tart az étrendünkön: hétfőn köménymaglevest ettünk, kedden paszulyt vagy lencsét, szerdán káposztát, csütörtökön répát, pénteken mákos laskát, szombaton krumplifőzeléket és vasárnap húst. Olykor persze meglepetés is akadt az étrenden, dinnye, sütemény, a rokonság ázalék ajándékai, hal, vadászsákmány. A fél város ehhez hasonló étrendre rendezkedett be. Ezt nevezték polgári életmódnak. Az ötlettelenség gyermekei voltunk. Okosaink és a hatalom terelgetett ide-oda kedve szerint. Vasárnapi iskolába, templomba, később gyűlésekre, kis csoportokba és röpgyűlésekre is, ahol kelletlenül, mert kényszeríthettek, hozzászóltunk valamely problémának nevezett kérdéshez. Mindig azt és úgy kellett tennünk, amit és ahogyan mások tesznek. Így lehettünk jók a világ szemében.

3. A változó időben apránként felnőnek bennünk a különféle tudományok és kibokrosodik hasznuk is. Szíven ütünk mostanában is mindent és mindenkit, akitől akarunk valamit, vagy akit élve-halva magunknak kívánunk.

4. Nincs igazság, és Mátyás király előtt sem volt, tehát vele nem is halhatott meg az igazság, mert mindig is igazságok voltak, akkor megvilágosultságom azt sugallta, hogy a Magasságos, az Egy, az Örök: Igazság. Így aztán kár acsarkodnunk egymás ellen, hiszen az igazság gyémántköve, a bölcsesség csodaszere nem nálunk van, hanem világunkon kívül. Ott kell keresnünk. És tapasztalhatjuk, hogy jó úton járunk, amikor minden pillanatban istentagadóan fürkesszük a mikro- és a makrokozmoszt. Az emberi mértékkel mérhető igazság a jótett, amely a szeretett hajtása. A saját képességeinket, óhajtasainkat, vágyainkat és akaratunkat meghaladó erkölcs porhanyó földjéből apránként terebélyesedik mindenféle dolgaink fölé. Az iskolázott gondolat úgy fürkészi az igazságot, mint a plátói szerelem a csupán párokként egy-egy embert, amely az elérhetetlen szépséget beborítva megóvja a gyönyört az elmúlástól. Noica figyelmeztet, hogy ne várjunk a filozófiától igazságtanítást. Kantra hivatkozik, amikor egy dologhoz egy igazságot rendel, és azzal a dologgal megfelelésben kell lennie a Nagy

Vizsgálódónak. Valóságok léteznek, és ehhez mérten igazságok. Mit akarunk tehát mi meg-
rögzített igazságkeresésünkkel? Semmi különös, azon kívül, hogy magunk alá szeretnénk
rendelni a világot. Előbb közvetlen környezetünket, aztán a tóba dobott kő mintájára hatal-
munkat végtelenig szándékozunk gyűrűztetni. Bölcsességünk nem mindig tőke, amit tapasztalataink kamataival növelhetünk. A nagy tömeg mindig arra vár, hogy egyedei közül egyik-
másik olyan meggyőzően érveljen bölcsességeiről, hogy azt ne kelljen lékeléssel bejuttatni az
emberi agyakba, hanem csak úgy, mint örömteli szellemi orgiákon, a felszippantott kokain
hatóanyagát, ehhez hasonló könnyedséggel úgy kell hatnia reánk, hogy magától értetődően
alakítsa gondolatvilágunkat.

5. Az ókori bölcsék tudták, hogy annyi az isten, mint mezőn a fűszál, és megszámlálhatat-
lanok az igazságok is. Honnan ez a sok beteg ember? Miként termett e föld ekkora Nárcisz-
rengeteget? A csak önmagukat látók gyógyítására, a mértéktelen hatalomvágy ellenszereként
teremtették az Istent? A mi képünkre, de rajtunk kívül. Hogy lásson minket, és hogy mindent,
de mindent megbocsáthassunk magunknak.

6. Beszippantom a ritkuló levegőt. Ízlelem, kóstolgom. Mintha kevesebb volna benne az
oxigén, az élet, a lélek. Magamban beszélek és sandán figyelem magam. Mögöttesen szólok
magamhoz is? Mélységeimbe pillantva miért szédülök? Hiszen bármikor „átírhatom” a velem
történeteket, ha másként kívánom újraélni őket. Ilyenformán tágíthatom a világom és tehetem
végtelené az időt.

7. Nemcsak azon csodálkozom, hogy immár néhány száz éve nem a Bibliával bizonyítjuk a
már mások által, jó ideje feltalált igazságainkat, hanem a tudományok vaskos köteteire
mutatunk, amelyek, ha nem is vetekedhetnek a biblia tömörségével, olyan cáfolatokat tartal-
maznak, amelyek tudathasadásossá teszik a maradi emberiséget. És így történhet az, hogy
konzervatív módon téblábolunk, de csökönyszerűen törtetünk a haladásnak képzelt és nevezett
újvilágba. Magamon csodálkozom, az előhívott képekről felhorgadó tanulság kései megértése,
elfogadása okán. Lehetnék okosabb? Nem, mert nem születtem tavalyi hónapban.

8. Örömtelen gyermekkoromban senki sem tanított szerelemre, olyan ez, mint a táj, ahova
szüntelenül vágyunk, amit felfedezni vélünk egy dombhajlat ívében, a völgy patakjának
kanyarulataiban, az erdők lombjának rajzolataiban, amikor sejtjük és magunk elé mormolva,
ki is mondjuk, hogy ott minden nagyon ismerős, mintha már jártunk volna azon a vidéken, de
valami apróság hiányzik felismerésünkből, amiért aztán, talán egész életünkben, folytatjuk a
kutatást, szalmaszálat keresünk valami istentelenül nagy boglyában, mert kapaszkodnunk kell
valamiben, hogy a félelem posványában fennmaradjunk, társra vágyunk, akihez illik szavunk,
mozdulatunk, ringatásunk ritmusa és benső mágnesünk térereje is, amit megszorozhatunk a
szerelmünktől való távolság felével, hogy olyan mágneses momentumban legyen részünk,
amely a hiszterézis szabálya szerint hisztisen nő, hogy elemi részecskéinkig kötelékké ren-
deződjék bennünk a szerelem. Nem csiklandozott vidámsággal, szertelen jókedvvel, rikoltozva
éltem meg ezt, amikor a féktelen közönségességekre is hajlamos az ember, hanem az
észrevétlen sugárhatások titokzatos szelídségével.

9. Amikor a nagy szerelőcsarnokban összerakták alkatrészeimet, hímvevőm vérellátásának
indítógombját elfelejtették összekötni a szerelem érzelmi hálójával. Így aztán az igen/nem
feleletek végtelen sorában a plátói és a testi szerelem állománya két különböző könyvtárba
került, és a fájlkereső program hibájából nekem már csak akkor áll fel, ha legalább gon-
dolatban virtuális szkennerezéssel letapogathatom a nők különösen gömbölyded részeit, hogy
a közönség mindig rövidre szabott idejében mindenféle obszcén képekben megjelenhessenek
érzéseim szoftverében, ha már elmenteni, hibás programozásomból eredő fölöttébb izgatott
állapotomnak betudhatóan képtelen vagyok. Ki érti ezt? Különös szerkezetek vagyunk, azt
hiszem javíthatatlanok, mint a háztartási gépek, amelyeket a legkisebb hibáik felfedezésekor

jobb rögtön kidobni, mint javíttatni, így ésszerűbb, így gazdaságosabb. De mert erősen konzervatív beállítottságú az Úr, akinek alkotásai vagyunk, ellehetünk még néhány évtizedet valamely elfeledett sarokban, ahol alig észrevehetően, egyre vastagabb rétegekben belep az unalom pora.

10. A kereszténység legyőzte az ókort, mondom a Friedrich hangján. Könnyű ezt mondani, szólok szelíden: ő maga egy darab ókor, másodszor: konzerválta az antikvitást, harmadszor az ókor tiszta korszakaival egyáltalán nem is állt harcban. Nem ellenvetésként, inkább biztatásként fogalmazom: Mindmáig szenvedünk az emberi természet hallatlan zavarossága és tisztázatlansága miatt. A miatt a ravasz álnokság miatt, melyet a kereszténység hozott az emberekre. Meg tudom magyarázni: Az ókori kultúrától örökre elválaszt minket az, hogy alapja vált számunkra teljesen roszkattaggá. A görögség kritikája ennyiben egyben a kereszténység kritikája is, hiszen az alapok a szellemhitben, a vallási kultuszban, a természeti varázslatban ugyanazok. Most még sok elavult lépcsőfok van, de már kezdenek összeomolni. Biztatom magam: Számoljunk le az ókorral. A minket gyötrő hibákkal együtt túlságosan is függünk az ókortól ahhoz, hogy még sokáig szelíden kezeljük. A kereszténységgel együtt az ókort is eltakarítják majd. Most még nagyon közel van hozzánk, így bizonyára nem ítéletjük meg igazságosan. A lehető legundorítóbb módon felhasználták elnyomásra, támogatták a vallási elnyomást azáltal, hogy „műveltséggel” maszkírozták. De lehet, hogy nem mélyebb a keresztény etika, mint Szókratész. Végül azok a hatalmak – mondta – amelyek az ókort alkotják, a kereszténységben, mind a legnyersebb alakban, léptek napvilágra, nincs benne semmi új, csak mennyiségileg rendkívüli. A világi dolgok vonatkozásában a kereszténység az ókoriaknak épp a durvább nézeteit konzerválta. Mindez, ami a házasságban, a rabszolgaságban, az államban nemesebb, az nem keresztény, állapíthatjuk meg némileg kikökenve gondolatmenetemből. Kedvemre való összegezés: Végeredményben minden vallás mégiscsak bizonyos fizikai feltételezéseken alapszik, amelyek már korábban jelen vannak, és magukhoz idomítják a vallást; a kereszténységben például ilyen a test és a lélek ellentéte, a Föld, mint a „világ” feltétlen fontossága, a csodás történés a természetben. Ha majd ellenkező nézetek válnak uralkodóvá, mint például a szigorú természeti törvény, az istenek tehetetlensége és felesleges volta és az a felfogás, hogy a lelki folyamat a legszorosabb értelemben véve testi – akkor ennek vége. Kedvenc íróim – Dürrenmatt és Frisch – jogászbarátját, Noll urat idézem szabadon: A hatalmat minden társadalomban a középszerűek, a birtokon belül lévők, az alkotásra képtelenek gyakorolják.

11. Kant szerint a filozófia építkező tudomány. Talán torony? A tornyok, a szépek, a legmagasabbak, a terebélyesek, az eget szurkálók, a felhőket karcolók is, időnként összedülnek, olykor lerombolják őket. De aztán az utánuk és az utánunk jövők új építkezésbe kezdenek. Hány ezer éve rakosgatjuk tégláinkat egymásra csökönyösen, izzadva, óbégatva, káromkodva. Mikor is volt az a tegnap, amikor valamelyik szőrös ősrünk falrakásba kezdett? Azóta megszállottként rakjuk, csak rakosgatjuk, mindenféle holmit egymásra halmozunk, hogy tornyokat emeljünk. „Exegi monumentum aere perennius.” És egyre mélyebbre nyúlunk mindenféle anyagért, történelemszilánkokért, hogy azok rakásain messzebbre láthassunk a jövőbe. Miféle jövőbe? A másokéba leginkább, mert a saját jövőnket elhessegetjük, hiszen abba csakis a magunk őszinte megismerésével nézhetnénk bele, ehhez pedig nincs kedvünk, mert magunkról még halálunk előtt, a jót csakis a jót, vagy az apró, lényegtelen semmiségeket kívánjuk tudni. Világunk csak annyi, amennyi a története. A végtelen világban az egyén végtelensége a képzeletben hatványozható történések végtelen sorából adódik. Az ember saját történeteinek szereplője és továbbmesélője. Szeretnénk, ha életünk része volna a világ történetiségének. Istenné válásunk vágya nem ismer határt: történeteinkből olyan magaslatot kívánunk építeni, ahonnan nemcsak kicsi világunk, hanem az egész világteremtés belátható. Mindent aszerint látunk, ahonnan nézzük. Ha Biblia felől nézzük a múlt történéseit, a

hatnapos teremtés előtti idő az alkotó lelkének ködébe burkolózik. A történész a Vörös-tengeri vízváltást nem nézheti a Kánaánról, a Szinájrról vagy a Golgotáról. A valóság magasabb csúcsáról kell szemlélnünk a múltat, hogy százezer éveket beláthassunk. A mennyei Isten lábai előtt leborulva sem láthatunk messzebbre: „Isten, ha van, a logikában rejtőzködik” – írta a legértelmesebb Stein. Esetleg álmodnunk kell valamiféle égi lajtorját, amelyen az ég angyalai fel- és alájárnak? Próbálkozzunk, kapaszkodjunk mi is ennek a lajtorjának tudomány-ette, korhadó fokaiba, és várjunk a magasság urának adományozó jóindulatára? Friedrich bácsinak igaza van, amikor arra figyelmeztet, hogy hagyjuk az egyoldalú emlékezetet, tanuljunk meg felejteni, teremtsünk magunkban szövetséget az emlékező és a feledni tudó énünk között. Elégedjünk meg az ész jéghideg csúcsainak magasságaival, ahonnan bepillantunk a történetiség tökéletesen új látványába, pillanatnyi életünk idejére nyugodtan elfogadhatjuk, hogy a történelem létmódja az elbeszéltség. Élünk és mesélünk. A történeteket elegyítjük a képzeletünkben alkotott történetekkel, hogy saját világunkat megteremthessük, álmvilágunk teremtő isteneként szüljünk a hétköznapi élet elviselését megkönnyítő önbizalom-darabkákat, teremtsünk a saját képünkre kozmoszt, ahol a mi igazságunk él: törvény.

12. Mit jelent az, hogy egyesek zavarosban halásznak? Azt hihetné az ember, hogy semmit sem fognak, pedig számos régi és egészen új történet arról szól, hogy zavaros időkben történnek az igazán nagy zsákmányolások. Ilyenkor vagyonok tűnnek el, vagy gazdát cserélnek, a beavatatlan világ kénytelen jópofát vágni a történetekhez, amiket az érdekeltek a haladás jeleiként népszerűsítene. Akármilyen magasságba is emelkedünk az évek tornyában, és messzelátón vagy nagyítón át figyeljük a világot, a hirtelen meggazdagodottakat megcsodálhatjuk, de vagyonukat csak a legritkább esetekben lehet számon kérni, mert az igazi hatalom mindig is a pénz. A dicsőség diadalívei is csupa jól befektetett kötvény-téglákból épülnek. Fél téglákkal csak a naiv kisemberek döngetik hiábavalóan a mellüket, s ha többen is vannak a kelleténél, kivagyiskodásukat elnyeli a nagyok tiszteletet és félelmet parancsoló pöffeszkedő csendje.

13. Hérakleitosz szerint: Az út fel és le ugyanaz. Mindent kibeszélni lehetetlen, az író „a hallgatás és a szó határzónáján tartózkodik, a senki földjén, s csak be-betör a nyelvbe, a tér-idő-anyag rögzíthetőségébe, azzal, amit át tud menteni a nyelven inneni tartalmakból”. Araszol, akár a csiga. „A múlt és jelen tünedezik – megtöltöttem, kiürítettem őket.” Szeretnénk bizonyára többet is, de mint minden, ez is végtelen. De jó, mert további útra kényszerítő, hogy a legközelebbi jövő redőit tanulságainkkal megtölthessük.

14. Minden pillanat és minden, ami csak történik, kéjjel borzongat. Kigondolt gondolatok. Múlt és jelen keveréke. Filozófiák, amelyek halni tudásunkat segítik. Halni tudásunkat pedig – csálthatatlanul – élni tudásunk mutatja. A megfoghatatlan időt kutatjuk, amely a pillanattól az öröklétig terjed. És arra vágyunk, hogy eljőjön az idő, amikor már nem borul reánk a valamiért mindig idegen mennybolt, és rátalálunk az igazán elviselhető világra, azokra a magasságos egekre, amit legjobb tudásunk és iramló vágyaink szerint festünk a tájba ágyazott életünk fölé.

15. „Elmegyek, mint a levegő, fehér fűrtjeimet rázom. / Férfiak és nők arcán hiába látom magam és az Istent” Mindig is kevesellte a számára kimért időt. Nem elégtette ki a magyarázat, miszerint, azt senki sem tudhatja meddig él. Nagyra képzelt terveit azzal halogatta, hogy amúgy sem lesz ideje valami érdemlegeset tető alá hoznia. Pedig minden visszatérés a gyermekkorba magában hordja az újrakezdés lehetőségét.

16. A történeti emberről mondtad, azt hiszi, hogy a létezés értelme a létezés folyamatában mutatkozik meg.

17. A történelem fölé hívtam kortársaimat, ahol a világ minden egyes pillanatban kész egész, és véget ér. Mert az elmúlt és a jelen egy és ugyanaz.

18. De azt is mondtad, hogy a történelem, tehát az emlékezés a tevékeny emberé, a mintaképet keresőké, a tanítóké, akik a silány jelenben nem találnak vigasztalást. A reménytelenség, a belenyugvás elleni ágaskodásunk ösztönöz minket a visszafelé menekülésben, hogy dicsőségvágyunkat kielégíthessük. Említettem Apáczai urunkat, aki a város régebbi templomát és iskoláját szolgálva, de itt ebben, az akkor kálvinista templomban is megfordult és hirdette: *„Ha nagy állhatatossággal nem iparkodunk, hogy az időt hasznosan eltöltsük, dicsőség nélkül, barmok gyanánt fogunk az életből kimúlni!”*

De, ha belegondolunk, ettől sem lehetünk igazán boldogok.

19. Vajon azért érzünk párázskor olyan mennyei boldogságot, mert állati tulajdonságaink akkor önkéntelenül gyakorolhatjuk? Az emberek többsége, akár az állatok, csupáncsak élni akar mindenáron. Pedig az emberi elméken keresztül vezet az út a hallhatatlansághoz. Az emberi elme pedig olyan, hogy oda nem egyszer csakis lékeléssel lehet behatolni... A teremtés lehet életünk célja. Örökké isteni tettekre vágyunk. A dicsőség Schopenhauer szerint is több mint az „önszeretet legpompásabb falatja”. Alkotnunk kell, nemcsak szemlélődnünk. E kettő elválaszthatatlan.

20. Se szeri se száma azoknak az angyaloknak, akik magukban küldetést érezve felteszik a kérdést az idegennek, az ellenlábasnak, a gyanúskepűnek: *Mit keresel itt?!* Megszeppen ilyenkor minden ember, mert azt hiszi tilosba lépett. Pedig az élet minden tenyérynyi helyen úgy virágzik, igazán, ha a hatalom nem vigyázza, nem ellenőrzi, nem piszkálja, nem sanyargatja. De a hatalmas úgy tesz, mintha számonkérései közben a mások által ejtett könnyekkel és félelemben szült verejtékkal kellene folyvást öntöznie minden talpalatnyit.

21. „A keresztre feszített Úr Jézus nevében, akinek anyja szűz volt a szülés előtt, a szülés alatt és a szülés után is, és akiről vallom, hogy valóságos Isten és valóságos ember: mondd meg nekem igazából, mit keresel ezen a helyen!” Keresztkérdés ez a javából, amit megnyugtatóan megválaszolni embernek még nem sikerült.

22. Nem először történt meg vele, hogy olyasmit tartott saját maga által kigondoltnak, amit mások réges-régen megfogalmaztak. Az ilyen felfedezések elkedvetlenítették, de felvillanyozták is, mert úgy érezte valóban igaz a mondás, miszerint az ember nem képes utolérni önmagát, másrészt pedig a saját maga által kigondolt igazságok ismétlődése megerősítette abban, hogy jó úton jár, következtetései helyesek. Olyan volt ez, mint amikor a házi feladatként kapott egyenletet jól sikerült megoldania, a kapott eredmény megegyezett osztálytársainak eredményével, de a megoldás módja, a feladat követelte logikai gondolatsorra való rátalálás, letagadhatatlanul a sajátja volt. Az örömteremtésnek ezen varázslatos módjáért, úgy érezte, élni érdemes.

23. Az álomba szédült ember közről látja a csillagokat. Mintha már járt volna közöttük. Haja, ruhája csillagporos, magánya akkor igazán teljes, ha útban van a csillogó csend felé. Álmunkban kicsit mindig meghal körülöttünk minden, mi magunk akár az angyalok, a halhatatlanság biztos tudatában száguldunk a múlt történéseinek darabkáiból összeálló-széthulló végtelen világban. Másodszor élhetjük életünket, az élet esetlegességeinek, a sors játékainak, a véletleneknek újabb bizonyítékait tapasztalva. Az ilyen utazásokon mindent látunk, amit hiszünk. És szemet hunyhatunk a megmagyarázhatatlan dolgok csömörlésig megunt következményei fölött.

24. Mintha a véletlen folytán kizuhant volna a történelem tornyából. Lebegett a néptelen utcákon, valószínűtlenül messziről, rangadó labdarugó mérkőzésekhez hangulatát idéző hurrázások, földinduláshoz hasonlatos morajlások képzelt hangzavara kísérté. Súlytalanul

úszom jövője fölött. Mit tett eddig? Úszott az árral. Az ár szennyes volt. Hasonlatos volt valamelyik őséhez, aki szatócsboltjában, mindenkit alázatosan kiszolgált, és közben nagyon is elégedett volt a maga csekély hasznával. Ennek most vége. Az újrakezdés nem lesz könnyű. Közhelyeken élt: Sohasem volt úgy, hogy ne lett volna valahogy.

25. „Halál kaszál gazos kertünknek alján.” Bármilyen magasra is emelkedünk a toronyban, letekintve a szédületes mélységbe, rendre kirajzolódnak gondozatlan kiskertjeink, és azt láthatjuk, hogy a kaszás, amikor válogatás nélkül serényen dolgozik, aprít jót, rosszat egyaránt, helyettünk végez valóban hasznos munkát. Mert mi képtelenek vagyunk gyökerestül irtani a gatz. Mi irtjuk, a hatalom ülteti. Belénk palántázza. És szabadságot prédikál. Miközben tudva tudjuk, Bretter szemináriumokon is kapiskáltuk, hogy a szabadság illúzió:”az egyének összességének illúziója, amelynek ára a partikuláris én feladása: az egyén szabadsága a partikuláris én illúziója, amelynek ára a társadalmiság, a közösséghez tartozó individualitás feladása.” Mókuskerék. „Nem lehetséges szabadság sem a közösségben, sem azon kívül... A determinációval szembeni sikeres fellépés hozza létre a szabadság tudatát, de egyetlen szabadságunk az egyik determináció felváltása a másikkal... és még csak az sem adatik meg mindenki számára.” Szóval, így állunk. Korlátlan szabadságot álmodunk, történelminek mondjuk az emberiséget, múltunk egyre növekvő terhét cipeljük, és fejvesztve menekülünk a felejteni tudást reánk beszélők elől, de az öregek boldogságában is hiszünk, akik a gyermekkor történéseinek éles felidézéseivel együtt felejtik a jelenkor és a közelmúlt ügyes-bajos dolgait, ezzel történetiségüket kurtítják és veszítik az önmagukba vetett hitet, elemésztik a bölcsességet teremtő tapasztalást. Ha van egyáltalán valamiféle értelme annak, hogy a kőkemény idő tégláiból, tapasztalásaink kötőanyagával szüntelenül magasítjuk tornyainkat, akkor fáradságot nem ismerve, mindig a legújabb, a legkorszerűbb technikák szerint rögzítenünk kell történeteinket. Mi más lehetne életünk értelme?! A bogár őstengeri lenyomatként küldi üzenetét a jövőbe, az embernek nemcsak a vele valóságosan megtörténtekeket, hanem a gondolatai történéseit is át kell örökítenie az utána jövőkre.

26. Ne féljete! Jóemberek! Ne féljete! Nektek szólok, lehajtott fejűek! Nektek szólok kámpicsorodottak! Nektek, akiknek eddig a „Pofa be!” volt a jussotok. Befogtátok a pofátokat emberek?! Be bizony, mert különben úszott volna a kenyerek! Nyüszítő kiskutyák voltatok a nagykutyák szigorú őrizetében. Farkasok, hiénák és veszett rókák figyelték lépéseiteket. És behúztátok a farkatokat. Ugye te is behúztad, te kockás kalapos?! És te is, te szőke bajuszkás?! És az a pocakos is ott! Mit vigyorogsz? Talán nincs igazam?! De bizony igazam van, amikor kimondom, szerteszét kiáltom a világba, hogy rosszul viselkedtetek! Gyatrán! Gyáván! Gügyögősen! A félelem mosogatórongyot csinált belőletek! Rondák vagytok! Nézzetek magatokba. És utálkozzatok! Öklendezetek! Mert erősen rusnyák lettetek, kedves barátaim! Sápadtak, ráncosak és repedezettek vagytok, mint a disznószar! Te is ott, csak mosolyogj! Mosolyogj csak bambán és bárgyún! Néztél ma már tükörbe?! És mit láttál kedves atyámfia? És ti, bámuló tömeg, néztetek mostanában tükörbe?! Elégedettek vagytok magatokkal? Mondjátok, nem kellene szembeköpnötök magatokat? Pofozzátok fel magatokat, emberek! Megérdemlitek. „Tegyetek meg mindent!” Ugye ismerős a biztatás. És mit tettetek? Nem sokat. Mi az, hogy nem sokat? Keveset, még mindig alig tettetek valamit a mostani nagy fene demokráciában! Azt hiszitek örökké tart?! Egy szart! Minden elmúlik egyszer? Igazam van?! De mennyire igazam van! És ti csak gyurakodtok, gyalogoltok, hangyák módjára sürgölődtek. Bódult lelkek vagytok csupán. Csúszó-mászók, bogarak, férgek! Undokok vagytok! Bizonyisten ordinárek vagytok, ha féltek! Hát ne féljete! Emberek, ne féljete! Nemsokára itt a világ vége. Egyszer mindenkinek eljön. Ha féltek, akkor is eljön, ha nem féltek, akkor is. Világos?! Hát nem értitek?! Mit szaladgáltok itt össze-vissza? Álljatok meg! Ó ti szerencsétlenek, tekintetek föl az égre, a messzeségbe, a múltba, magatokba: Figyeljete! Tudom, mit beszélek! Hééé emberek, kinek beszélek én itt?! Hé, ti futkározók! Vesztetekbe

rohantok! Gondolkodtok ti egyáltalán?! A francba, a sok süket alakkal! Mit töröm magamat itt értetek...

27. Azt hiszem, hogy azok modortalanok, akik nevük említése nélkül jelentkeznek telefonom. Amikor valaki meglátogat, kopog vagy csenget az ajtómon, bemondja a nevét a kaputelefonba. Tudnunk kell, kit engedünk be a lakásunkba. A telefonhívás is egyféle látogatás. „Ajtóstól ront be a házba” a pöffeszkedő, a nagymenő, aki elvárja, hogy hangja hallatán vigyázzba vágja magát a drót túlsó végén lévő. A telefonálás belépés mások magánterületére. Nem kedveljük azokat sem, akik telefoncsengetésre még a szexet is képesek abbahagyni, sietve, mindent feledve felkapják készüléküket, és olyan alázatosan rebegik mikrofonba a nevüket, mint a felelésre hirtelen felszólított, csínytevésen kapott, rendetlenkedő diák. Kitalálták már, hogy a hívottnak elég, ha a saját telefonszámát árulja el, hogy a jelentkező, ellenőrizhesse jó számot tárcsázott vagy pötyögtetett telefonján. Félelem tanít viselkedésre?

28. A szép sellő alanyiségében nincs elvontság, csak jelzőkkel, konkrét állítmányokkal válik telítetté, de telítettsége nem a sellő tulajdonsága, hiszen a sellő nem lehet reális, konkrétan nem létezik. A sellőnek nincs léte – a létnek van sellője – ahogyan ezt Bégyé mondaná, miközben a létezés mikéntjét is megkérdőjelezhetjük rejtélyes cselekedeteinkben.

29. Nem tudta magát túltenni azon az egyszerű, de örökös kérdésen, hogy az ember nem a maga akaratából, hanem csak úgy, találmányra vagy esetleg egy emberpár kénye-kedve szerint jön a világra. Időnként egy világhíres agykutató kétségei gyötörték, aki úgy képzelte el az életet, hogy szűk folyosó, amelynek két oldala a mágnes két pólusa, és miközben végigszáguldunk vagy végigvándorolunk ezen a folyosón, vonzanak és taszítanak a dolgok. Szabad akaratunk meghatározatlan, a képzelte teremtettség része, amely nem lehet eleve gonosz és kárhozatra ítélt, hanem akaratunk szerint irányítható, mi döntjük el, hogy a mágnes melyik oldalához döngölözünk, és ha betartjuk a legfontosabb parancsolatokat, úgy épülhetünk vissza az öslélekbe, avagy az örökéletbe, hogy azt tökéletesíthetjük. *„Mennék. A szívem úgy vibrál, remeg – / És mégis, mint egy kőszent állok itten, / Belülről zeng a dal: „Isten áld meg!” / S én gondolom: Ó, hogy megvert az isten!*

30. Hirtelen kigondolt történetek sűrűségében lebegett. „Kinek jó az, ha szöveggé szülöm őket? Minek szerkeszted egymasmellé, látszólag egymásután következőkké ezeket a látszólag jelentéktelen, máskor kimondottan unalmas történeteket? Talán csak nem akarsz ily módon lélekkel behatolni a saját gondolataiba, s mint a piaci dinnyeárusok felmutatni az agytekervényeikben zúgó áradatból valamit, ami bensőd jellemzője? Valamit, ami arra való, hogy ne csak a tiéd legyen, hiszen megélt életed idejét mutató órád, a körülötted porló időt is mutatja, azt a világot, amely veled együtt eltűnik majd. Az elmúlás elleni tiltakozásod minden történést megörökítő mondat? Miért nem akarsz elfogadni a megvilágosodás májusi ünnepén oly nyilvánvaló Buddha-sorsot? Hegyek és tengerek között téblábolasz, istenek és démonok vonzanak. Örök akarsz lenni akár a hegy, akár az eggyé tömörített istenek. Pagodákat építesz magadban, hegyek utánzására adtad fejed, pedig nincs más dolgod, mint az, hogy élőlénynek ne okozz bajt, porszem se légy a mások szemében, a könnyek forrásából nem neked kell örömet és bánatot fakasztanod. Talán csak nem hiszed, hogy a bennünk született szeretet dolga az emberarcú világ örökös újrateemtése? A dolgod az, hogy önmagad keresd, és megválaszthatatlan kérdéseinkre makacsul kutasd a választ, miközben állati ostobaságotól nem szabadulhatsz, a magad szerkesztette mókuserékben. „a legnagyobb hegy vagyok magamban örök / a megtestesült és megvilágosodott / evilági hitekben kerek nagyvilág / minden istenek részeként a természet / porszemben is tükröződő igaz egésze / létem s hiányom egyformán fontos lehet.” Javíthatatlan vagyok? Szókratészek szóljatok rám! Azt hittem tudom, hogy a kételkedésen túl is, mi itt a dolgom.

31. Meg sem fordult a fejükben, hogy időszámításuk előtti őseikhez hasonlóan rabszolgasorban tengődnek, mivelhogy minden időben a jóléti társadalmak rabszolgák nélkül nem működnek, nem virágozhatnak. Az ilyen országok jólétéhez tartozik, hogy minden alantas munkát rabszolgák végeznek. Hajdanán a győztesek láncra fűzve hajtottak városaikba, földjeikre és hálósobáikba a szolgálkat. Mostanában, a szorosabb kötés érdekében némi pénzzel, nagylelkű éhbérrel helyettesítik a láncokat. Ezek a rabok maguktól özőnölnek a kétkezi munkások a civilizációjukra büszke népek szolgálatára, hogy felváltsák a helyieket a futószalagok mellett. És hogy patyolat tisztára takarítsák utcáikat, irodáikat, elmosogassák szennyes edényeiket, ügyeljék a könnyelműek árván hagyott gyerekeit, vezessék kényelmes buszaikat, kertészkedjenek a pompás villákban, sétáltassák és etessék hosszú életre kárhozottatott felmenőiket azok kutyáival együtt, mossák a tehetetlenségig vénék szaros fenekét, engedelmesek legyenek az ágyban, és mindenben kielégítsék a jólétben elfajzottak nemi vágyait. Ehhez nem kell ismerniük a befogadó nemzetek nyelvét, kultúráját. Megtarthatják saját szokásaikat, nem muszáj, rögtön változtatniuk ruházatukon, gyakorolhatják vallásukat. Második vagy harmadik generációjuk szorgalmasabbjai aztán beházasodhatnak az őslakos családokba, friss vérrel gazdagíthatják a rabszolgatartók családfáit, ha pedig kissé meggazdagodva visszatérnek szüleik földjére, a jóléti államokban elsajátítottak alapján, koldusszegény őseik ugyancsak koldusszegény leszármazottaiból, rokonaik közül alkalmazhatnak maguknak szolgálkat, és népük megváltóinak képében tetszeleghetnek mindhalálig.

32. Makacs kíváncsiság már nem gyötör, egyre nagyobb bizonyossággal állíthatom, hogy az egyszeri élet híveként, nem szükséges megválaszolni minden utunkba került és időnként fel-felhorgadó kérdést. Bodor gondolat, hogy örökké szolgálatos közemberként kell nyüzsgönnünk a dolgok forrásának és forgásának közelében. A méltósággal való távortartást gyakorolták minden időben, az okosokkal együtt még azok is, akik a „savanyú a szőlő” hangoztatásával, tisztos távolból figyelték a közügyekből mindig adódó koncon marakodók ízléstelen táncát, gyakori helycserés figurázásaikat, amelyekkel a törtetésben megtépázott méltóságukat igyekeztek, kevés sikerrel, leplezni.

33. A történelem folyamán mindig számosan voltak olyanok, akik a hatalmat áhítózóktól csömörölten visszahúzódtak, s lettek örökös ellenzékiek, mert a magát mindig újnak hirdetett hatalom eszméinek tartalmasságát kevesellték. Mások a hatalomra jutottak erkölcsi tartásából következtettek arra, hogy valóban gyökeres változtatásokhoz nemcsak az új eszmék hiányzanak, hanem az az új generáció is, amely megtisztulhatott az előtte ajnározott életmódok mérgeitől, amik a mindig piszkos politikában sokáig lappanganak, és időnként, az egész világot megdöbbsentően, még ma is hatnak. Mindig lényeges az, hogy milyen, és mekkora erőket, mekkora közösségeket képes hatalom a reménykedés szérumával beoltani. A csak képzeletünkben teljes demokráciát eszmei szépségéből mindig kifordítva, mindig megcsúfolva, olyan árnyjátékkal debütál minden hatalom, amely a ténykedések hatalmasnak festett vásznára óriásokat vetít, hogy elkápráztassa a látványosságra kiéhezett, bámészságra ítélt nézősereget. Az veszít, aki belemegy ebbe a játékba, ha nem határozza el idejében, hogy nem törtet, nem lelkesedik, nem tenyerel, nem ül, nem keveredik a politika piszkába, és lassacskán rájön, hogy ne a mondvacsinált közösségek bábjaként élje – egyetlen – életét, hanem a feltartozhatatlanul atomizálódó társadalom egyénekre szabott forradalma szükségességének tudatában, saját maga alkotójának és az embernek kiszabott idejében, annak kiteljesítőjének cselekedjék. Ehhez, akár a nagy ünnepeken a képzelt szivárvány alatt, naponta át kell mennünk a kérdések kérdésének kapuján: Mi történik itt!? Ha tudnák, hogy valójában mi történik, a boldogság titkát is megismerhetnénk. Isteni magasságba kellene emelkednünk, hogy messzire lássunk, a távolba, amely mindig közvetlenül a lábunk előtt kezdődik

34. Ebben az évezredben sem foroghat világunk visszafelé, nagyobb kényelmetlenség nem érhet bennünket az emberöltőnkben is sokszor tapasztalható egyhelyben topogástól. Az

emberiség ma már tudományos megközelítéssel felmért földi életének végét százhuszezer évre becsüljük, életkorunk felső határául pedig a százhusz esztendő. Amikor Afrika partjai látótávolságra megközelítik Európát, az egykori Karthágó szomszédos lesz az örök Rómával, a Földközi tenger alatti tektonikusmozgások akkorára bizonyára alaposan átrendezik a vidéket. A Kelet-Ausztrália tengeráramlás a Déli-sark közelében nyaldossa majd ezt az eljegesedő földrészt, a New-York és Stockholm fölötti vizekben óriásteknősökből alakult hatalmas hullók úszkálnak. Apró, de nagyfejű és aránytalanul nagy, sűrűn használt, kifinomult nemzőszerzőkkel felszerelt emberek az örömszerzés apró szüneteiben digitálisan intézik majd a világmindenség dolgait, a Földet óriási atomerővel hajtott művekkel éppen más, a Naphoz közelebb és sokkal előnyösebb pályára vezérlik, miközben boldogan örökéletet élnek, a megmaradt szárazföld minden négyzetcentiméterén, de a tengerek mélyét is behálózó, több száz emeletes építményeikben.

35. Az erdő erdősége pedig, a legfrissebb, de érdeklődési körétől távol eső, tudományos kutatások szerint is, abban áll, hogy az erdő talajában élő gombák szövedékei, mintegy laza kapcsolatban összekötik az erdő fáit, ahol a különböző természetes laboratóriumokban készült tápanyagokat és védőanyagokat, a talajból felszívott ásványi sókat, a gyenge kapcsolatok törvényének megfelelően, közreműködésükkel egymás között folyamatosan kicserélhetik. Ha a kutyánk az egyik fa tövébe pisil, a talajba juttatott tápanyagokból az erdő minden fája részesül. Micsoda különös kapcsolatok hálózatában válik egyetlen egésszé a világ. Terebélyesedő bükkfaként indult sétára az erdőben. Árnyas erdei úton haladt a füves tisztásig, ahol a költő, valószínűleg édesanyja altató dalát felidézendő, gyötört gyomrában maroknyi altatóval, lelépett a térképről, hogy a halhatatlanság végtelen tengerében olykor újra előtűnjék, gondolatainkban úszkáljon szelíden dalolva, mert bizony „... csak az igaz, ami végtelen, / minden véges: megalkuvás.” És mert a megalkuvás orvossága a tagadás. De mit? Mikor? Miért? A tagadást is tagadva? A végtelen sok kérdés elől, zihálva menekülünk. „nem egy apa, nem egy nemzet,/nem egy faj, de maga a nem: /emberiség, aki nemzett.” Nem lehet az ember fából, de ragaszkodnunk az erdő-természetéhez, profetikus hajlandóságok munkálnak bennünk, mint az éltető nedvek, minden arra, biztat, hogy keljünk és járjunk, tudással töröljünk nevünk a veszélyeztetett emberi állatok egyre bővülő listájáról.

Egy okos tanácsadó szerint, jó az, ha az ember hirtelen elhatározással elhagyja, kidobja ócska cuccait, amelyeket belefeledkezve addig ápolt, addig pátyolgatott és tartogatott, amíg emberi kapcsolatait is elhanyagolta miattuk. Tudnunk kell, az unalomig ismételnünk kell azt, hogy csakis emberi kapcsolatainkban oldódnak szorongásaink és félelmeink. Csakis olyan kisközösségekben lehetünk boldogok, ahol egymás másságát tisztelve, időnként megrázkódtatás nélkül megmártózkodhatunk a külön valóságunkban. A magunk és a mások értékeit a gyakori összehasonlításoknak köszönhetően tudatosítjuk, hogy befejezhetetlen feladatunk „megismer-ni önmagunk”.

36. Tehát Luther nem szegezte ki azt a kilencvenöt pontban megfogalmazottakat... Tehát Petőfi nem szavalta a Talpra magyart a Múzeum előtt... Tehát Ady babérkoszorújának annyi a haszna, hogy szülőfalujában paszulylevesbe főzték... Tehát Lenin vérbajos volt... Hitler félig zsidó... Sztálin pedig Hruscsovval fajtalanzkodott... Már csak holnapután tudjuk meg, hogy mit hoz a múlt... És az is bizonyos, hogy Ő sem váltotta meg a világot... Bátorság! Virtus constat ex hominibus tuendis. Na de, ki akar engem megvédeni? En garde! Védd magad!

37. Ha ezt csak egy pillanatra is elhiszem, elfog a félelem, hogy hiába kutatom a teremtés titkát. Ördögi munkámban csak az vigasztalt, hogy valószínűleg sohasem tudom meg: jónak vagy rossznak születtem. Álmaimban ez még sohasem sikerült. De ébrenléteimben még inkább elhatalmasodott rajtam a félelem. A félelem népbetegség. Orvossága a hit, de a mindek fölött az uralkodó reklámok idejében kijózanítanak, minden orvosságnak bizonyára rengeteg mellékhatása van, amelyekről többet megtudhatunk, ha bizalommal felkeressük házi-

orvosunkat vagy/és gyógyszerészünk, akik mint mindenben, örökösen józan mértékletes-ségre intenek, nem szükséges mindent bevennünk. Az újkor prófétái nem nagy sikerrel, gondoskodnak arról, hogy ezt a népbetegséget, amely nyájszellemiségben rendkívül ragályos és szertartásokkal és más gondolkodás gátló ceremóniákkal csak ideig-óráig gyógyítható, következetes kételkedéssel enyhíthessük, megelőzzük. A visszaeső bűnbánók egy része a gyógyszer-túladagolástól szenved, mások gyógyszerfüggővé válnak. Mi a teendő? – sugja Csernisevszkijt és Vladimir Iljicset megelőzve álombeli józan eszünk.

38. Minél magasabbra emeljük tornyunkat, annál élesebben látjuk azokat a nyomokat, amelyeket követnünk kell, világosabban értjük, hogy honnan jönnek, merre tartanak. Tudjuk, hogy tornyunk istenek helye. Olyanokkal melőzünk itt együtt, akik pont olyan gyakran születnek és halnak, mint a hősök, és mert milliárd számra teszik, egyeseknek úgy tetszik, reinkarnálódnak is. Így aztán, hozzávetőlegesen megszámlálhatók. Sokan vagyunk, és mind szentek. Tulajdonképpen nincs más dolgunk: tornyunkkal együtt egyre magasabbra kívánunk emelkedni. Nehezen bírjuk az isteni magasságokat, rendre mindnyájan leszédülünk, csillag-morzsaként ott lebegünk abban a magasságos magasságban, ameddig jutottunk. Hangtalanul lélegzünk a történelem éppen divatos levegőjében, sziporkáinkkal biztatjuk az utánunk következő építőket, hogy ne kíméljék maguk, törekedjenek még fennebb, még istenibb magasságokba emelkedve, a végtelenig. Mit tehetnénk? Leugorhatunk, ha úgy tetszik. Nem kötelező az ejtőernyő. Lehet sárkányrepülő nélkül is csúszkálni a magasságokban. Van olyan, akinek ugornia sem kell: leesik magától, mint a beteg férfi tilos helyekre dugdosott, rozsdamarta, gyógyíthatatlan csapszege. Álmodjuk azt, hogy valamikor az idő képzelt spirálján mindnyájan vissza-visszakanyarodunk oda, ahonnan aszfaltba taposott nyomunkat híven őrzi a kitörölhetetlen emlékezet.

39. Az ifjúság a leglelkesebb lelkesedő. Álljunk a lelkesedő ifjúság mellé. Különösen, ha lelkesedésének a kételkedésből származó igazságmegtalálás az alapja. A lelkesedés olyan természetes valami kell, hogy legyen, mint a bőr rugalmassága. A jövőről nagy általánosságokban szoktunk beszélni. A fiataloknak ez nem elég. Emberré lenni vágyásukat a mai kérdések nyílt feltárásával és az erre épített jövőtervezéssel elégíthetjük csak ki. Ha valakinek nincs bizalma a fiatalok elé tárni a kényes kérdéseket, akkor hiába vár lelkesedésükre, amellyel a nehézségeket legyőzi.

40. Mindig ellenkezésre támad kedvem azokkal szemben, akik a régi időkre visszagondolva, legyintenek arra, hogy sokféle megalkuvásunk mellett, olykor lehetőségeink és lelkiismeretünk szerint, valamennyire ellenállók is voltunk. Még a feljelentőknek, a besúgóknak és karrierjük érdekében törtetőknak is voltak ilyen pillanataik, ilyen tetteik, amelyeket csak az aprólékos visszagondolások juttatnak eszünkbe. Felnagyítani ezeket nincs szándékomban, nem „hősi tettekről” szólok, amelyeknek tragikus következményei voltak, hanem egyszerű becsületbeli megnyilvánulásainkról. Nem a felmentés önkéntelen akarata biztat erre, hanem régi magunk megértése, amelynek végén ott áll a kérdőjel: Tehettünk volna többet is? A tanulság lehet a hagyatékunk. A minden időkben más és más formában megvívott küzdelmeinkben, az utánunk következők harcaiban hasznosíthatóan

41. Ma is hiszem, hogy hitünk megélésének módja gyerekkori neveltetésünk függvénye. Akit mély vallásosságban neveltek, annak természetes minden egyházi ceremónia, felemelő érzés a mise, a körmenet, az istentisztelet, az úrvacsora és minden egyéb az évszázadok gyakorlatában kialakult szokás. Aki pedig nem hozott magával gyerekkorából ilyen szép emlékeket, átérezni ezek különlegességét képtelen, csodálkozva nyugtázza a rituálék sorát, amelyeket az őskori ember műveltség-színvonalának megfelelően alakítottak ki, beavatatlannak feltűnő a babonákhoz hasonlóságuk, a rituálék kápráztató fénye évezredek óta bódítja a híveket, vállalt kritikátlanságuk bénító hatása alatt az engedelmes nyáj szerepében keresik a megnyugvást. A gyerekkorában be nem avatott ember, nem érti, miként hatnak mindezek a mai modern világ

emberére. Nem érti minek az imádat, a könyörgés, a bocsánatkérés. Nem érti miért az életen át tartó rettegés. És azt sem érti, miért végtelen a bűnbocsánat, amikor az életben, az ugyancsak évezredes jogok és kötelességek törvényei vétkeinket mindig is szigorúan büntették, és vannak olyan bűnök, amelyeket nem lehet megbocsájtani.

42. Soha, semmilyen körülmények között nem ismerjük be, hogy a fenekünkkel gondolkozunk. Az alkotás gyötör, fáj, felemészt, de ugyanakkor mérhetetlen gyönyörűség is. Az író gépíró-michelangeló, aki örökké csak a saját fájdalmát faragja, heroikus elvonultságban, a világi dolgok robajló zenéjére füelve szüli senkinek sem ártó, olykor megválaszolhatatlan kérdéseinket.

43. A női csípőcsont körül kidomborodó testrész játéka lehet túlzottan kihívó. Az illendőségen túl ez visszatetszést kelt, ezért bánjunk csínján vele. Táncban ma már minden szabad, de a folytonos riszálást, „csípődobást” megszokni nem érdemes, mert még szakmai elferdülést láttat.

44. Ki tudta, ki hitte, ki gondolta, hogy ilyen furcsán és megfellebbezhetetlenül durván történik minden velünk is, pedig hát éppen elég cifra történetet hallottunk már az egykor józan és közmegebecsülésnek örvendő polgárokról, akik mint a végzetükbe rohanó éjszakai vonatok, valami csekélységtől, aprócska félreértésből kisiklottak, és miután ezek a polgárok szomorú vagy erőltetetten vidám képpel napestig allascht ittak rummal, szemükbe apránként bú rakódott, és aztán már a járás is fájt nekik, nyikorogva mozdultak néha, mint a bús őszi szélben az üres fáskamra egykor jobb időket látott, néha megkönnyezni is érdemes, rozzant ajtaja. Végül magunk leszünk a világot idegesítő nyikorgás.

45. A tulajdonképpen életcélokkal összefüggésben semmiképpen sem hozható a tevékenységtől eltiltott emberek élete olyan, mint a halál, mert az esztétikai ténykedés eredete egy organikus szükségletben találtatik, az pedig olyan, mint az éhség vagy a fajfenntartás ösztöne, ha ez hiányzik, oda minden örömről, és ki tudja mi történhet velünk, mert Jászi Oszkár szerint megérteni sohasem fogjuk, hogy miért nem egyenlő az esztétikai tevékenység a többi hétköznapiasnak tudott dolgunkkal, mivel, ha valaki megkísérelné csupán csak a munkára szorítani az embert, biztosítva számára ugyan némi elviselhető álmot, és természetesen bőséges táplálkozást, de megvonva tőle a játék, a dal, a tánc, a mese, az orgonaszó áhítatát, a focit, a lányok hajába font színes pántlikák lobogásának élvezetét, a vásári és egyéb komédiák szépségét, bizony mondom, nem tudhatjuk, mivé lenne akkor az ember élete?

46. Azt mondjuk nincs új a nap alatt, hahaha, és az is igaz, hogy már minden csupa hányásos közhely, olyan mint a rokonok nyálas csókja, képmutatásficam, kiéhezettek sikamlós nedvtúltermelése az elképzelt zabálás előtt, az élet értelmét tehát az igazságokon túl kell keresnünk a transzcendentális örökzöld mezőkön, Kant tudatalattijában, még akkor is, ha egyszer valamikor az ígéret földjén minden kiderül, és mámoros túlviláginak képzelt fényességben feltárul előttünk a dolgok és a szövegek valóságos értelme, amint azt egyes brigádvezetők közkívánatra vagy profétikus percekben makacsul újra és újra megjövendölték.

47. Mi a teendőnk ezen a magunkra egyszerűsített világban, ahova az összes általunk fellelhető gondolatok közé befalaztattuk magunk, és mindenféle kitalációkra hivatkozunk, mi nem jut az eszünkbe védekezés közben, ijedt kecskegidák vagyunk, képzelt szakállunkba mekegünk, mint az egyik hajnalon Pápai János tette, amikor Bethlen Gáborra hivatkozott, káptalan fejjel idézve a nagyságos fejedelmet: *A betűimre vigyázzatok!* Így szólt parancsolatja, és ugyancsak Pápai uram lelkére kötötte, hogy minden akarata szerint legyen halála után is, a szükséges dolgok bevégeztetése végett, amikhez tartania magát könnyebb volt, mint egy zsíros ebédről lemondania, mert maga sem kívánt mást az eszes dolgok szolgálatánál. Másként nem tehetvén a káptalan, a befalazást elrendelte, magát a jónak akart sorsra, de kényszeredetten mások kegyelmére is bízva, menteni kívánva a menthetőt, önmagát ebből végül

valamiképpen mégis kifelejtén, mert ilyen az ember! Kiszenvedett olyanformán, hogy meggyőződése között utolsó leheletéig kitörölhetetlenül világolt annak tudata, hogy a szenvedőké a mennyeknek országa. De én már azt is tudom, hogy nem könyveink közé kell befalaztatnunk magunk, hanem inkább a könyveket kell minden igyekezetünkkel önmagunkba befalaznunk idejekorán és a lehető legnagyobb mennyiségben, hogy felpredálásukkal, amit minden időnkben az életünkbe betolakodó barbárok újra és újra megismételnek, a minket ért kárt kicsinyítsük és apránként összegyűjtött gondolatainkat a tatárok és varjak töméntelen seregeitől, jobb napokra várva a romlástól óvjuk és megőrizzük.

48. Szövegeim sorokra bontva többször körülélné a földet, holdig érő vezetéket rakosgathattam volna belőlük, de nem akartam bekerülni a hülyéskedők nagykönyvébe, most is a lehetetlent kísérem, az emberek közötti űrt, a világ kezdetétől tátongó szomorúság-mély szakadékokból szeretnék betölteni valamennyit, nem pernyével, hanem élő, eleven betűkkel, használható gondolatokkal akarom őket egymásba kapcsolni a forró szerelmek gyönyörökben gazdag tökéletes szorosságával, olyan módon megteremteni az áhított nagy eggyé válást, ahogyan ezt az emberiség csakis egy totális ejtőernyőugrásban fogja egyszer majd megvalósítani, amikor hét vagy ennél is több milliárdan fogunk a világűrbe ugrani, hogy egymásba fogózva vadonatúj bolygót alkotva megkezdjük keringésünket valamelyik naprendszerben, ahol egy még munkás és jókedvű Isten tökéletesít bennünket, javít rajtunk valami lényegeset, hogy a továbbélésre érdemesek legyünk, erre az ugrásra készülve, szórom féltve őrzött gondolataimat az emberek közé, hogy alkalmasak legyenek a nagy pillanatra, amelyet a legjobb esetben hétmilliárdnál is több próbának kell megelőznie, és ebben nem segít rajtunk az imádságos és humortalan Isten, hiszen Kondrád úrtól hallottam, az egyik kerti mulatságán mondta, hogy az öreg nem ítélkezik, csak az emberek ítélkeznek, és az elmúlt században óvatosan élő tudósok előtt sem volt titok, hogy a mi Istenünk, ha létezik, akkor minden biztonnal munkanélküli, és segítségünkkel kell tengetnie a következő évezredben is nem éppen irigylésre méltóan csendes, csupáncsak szemlélődésben gazdag életét, míg mi in memoriam Bibó, a szabadság kis köreinek kialakításával pepecselünk, és erkölcsünk romlását bambán bámulva, Rousseau figyelmeztetését is elfelejtjük, hogy az összefogódás helyett, a mindenki-mindenki elleni küzdelemben túltéve a hobbesi negatív utópián, a mások rovására rohangáljunk gondolatszegénységtől sivár érdekeink után, és messze elkerüljük a Sínai-hegyet, Mózeszt Mórckává kicsinyítjük, hogy nagyokat röhögjünk immár folyamatos Tízparancsolat-lapszusunkat tapasztalva, a két összetört kőtáblát a társadalmi lét sarába taposva törvénytelenül élünk az emberiség felhalmozott gondolathegyeinek könnyed sétautakkal elképzelt, halálunkig lankás oldalán. Hát nem furcsa, hogy most sem érzünk pirulásnyi szégyent az emberiség megélt vagy vetélt történelméért?

49. A nagy Marcus Aurelianus valahol Bécs alatt, talán a Garam partján ült sátrában, és jegyzeteit félrelökve írt, a görögöktől szopta a filozófiát, hogy aztán a védekező harcok szüneteiben egyes sorokba rendezze a saját mondanivalóját, amíg mások, mint például a különlegesen pihentagyúak, fürjviadalokból próbáltak jövőt jósolni, ő az, eljövendő sztoikusoknak agyalt ki megrágni való dolgokat, pedig ezt senki sem kérte tőle, és nem kellett neki semmiféle tervet teljesítenie, csak úgy élvezetből törte az agyát, arra sem volt szüksége, hogy az életéhez szükséges okosságokat külföldről beszerezve feldolgozza, és mindenféle lerágott maradékkal etesse katonáit, mert ő maga volt a császár, hatalma megtartásához nem is kellett használnia rengeteg tudását, nem volt nehéz rájönnie erre a pofonegyszerű dologra, és ha kikezdte is birodalmát a betolakodó sok barbár nép meg a pestis, eredményesen védte császárságát, miközben magamagát leigázhatta, kordában tarthatta, kemény, fejet fájdtó munkára foghatta, hogy egyszerű köntösbe bújtatott eszméit lélegzetelállító, exportképes mondatokba csomagolja, az ember most is csodálkozhat azon, hogy micsoda kereslete van Marcus Aurelianusnak az azóta százezrek által próbált világpiacon.

50. Ha volnának eredetinek tűnő, mutatós gondolataink, akkor sem kellenének a kutyának sem, mert úgy tűnik, évezredek óta a gondolkozásról leszoktatni akarják a népet, és aki, mint a nyájtól elcsámborgott, szelíden elhúzódo állat, külön utat próbál, fenyegető ordításokkal, korbáccsal, kutyákkal, temérdek erőszakkal terelik vissza a robotolásba, a semmittevésbe, így lesz a jó polgárból egész életét kitöltve lusta állat, újat próbálni rest, mások utánzásában kimerült átlagember, ha összegyűjtött gondolatainkból időnként nem meríthetnék, hogy a jó gazdaasszonyt utánozva, az örökké éhes, folyton szemet keresők, az állhatatos csipegetők elé szórjuk valamennyit az általunk nyert okosságokból. A gazdaasszony kézmozdulata csupán az miénk, és talán még az az érzés, amit a sok fényes, erőtől duzzadó, szépséges magok iránt érzünk, szeretjük a legaprócskábbakat is, mintha magunk teremtettük volna őket, isteninek érezzük ilyenkor magunk, az alkotó élet pillanataihoz hasonlatosak ezek az elbódulások, pedig kijózanodva tudva tudjuk, hogy üresen tátongó kalász, összeszáradt, magában penészedett csutkák vagyunk, annyszor ismételt önképzővelünk miatt már nem szégyelljük, hogy az egyre hitványodó idő felbontott, és értelmetlenül kipergette magvainkat az ismeretlenségbe, lényünk kvintesszenciáját, képességein rügyeit veszítettük, a gondolkodásban való célirányos előrehaladást erőltetve, amely a düledt szemű Descartes szerint a kételkedések folyamatából áll, és az állítólagosan pofonegyszerű önmegismerésből, mindez darab méhviasszal bizonyítható, nekünk ebből csupán a méhviasz virágillata érdekes, ez izgat és az, hogy ki, miért gyúrja, gyúrogatja a maga tulajdonának képzelt méhviaszdarabját, pedig hát ez nem tartozik reánk, ez mindenkinek a saját baja s az is, hogy milyen formát akar a maga méhviaszának, hát legyen ez kinek-kinek a tetszése szerint, az illatokat, a gyúrás és gyúródás közben elhullatott illatokat viszont azt hiszem érdemes volna összegyűjtenünk, könnyed elillanásuk az életünkhöz hasonlatos, és mint ilyen, titkos titkoknak tárháza lehet, mert ha valamely titkot egyszer sikerül majd megfejtenünk, bizony, ha tört pillanatokig is, de magunk vagyunk az Isten, mert magunk vagyunk a Változtató, és akkor már a világ nem olyan, amilyen, hanem csak olyan, amilyennek gondoljuk, és én tudjuk, hogy az ember ahhoz, hogy a jövőbe lásson örökösen a múltjára gondol, innen lépne tovább, ha mersze és ideje engedné, de mert időnk mindegyre lejár, nyakig emlékeiben, addig merülünk, míg óvatlan pillanatban majd összecsap fejünk felett minden megtörtént és újra és újra másként megálmodott, másként elmesélt életdarab.

51. Moslékos cseber minden élet, a szomszédok ételmaradékait beleloccsantva is csak disznóknak való a tartalma, egy soha meg nem írt történelmet hizlaló bűzös keverék. Életünkben a mosolygós Kanthoz kellene hasonlatosak legyünk, hogy megtaláljuk a hosszú élet titkát, ne csak oxigént zabáljunk és szén dioxidot fújunk ki magunkból, akár a megrögzött dohányosok a dohányfüstöt, nos, ez az egész egyszerűen a bölcsesség és a teljes megnyugvás kezdete volna, mégpedig a keleten termett, újból divatos megvilágosodás nélküli, a nyughatatlan, minden lében kanál ember semmittevő istenné változásának bevehetetlen kaptatóján, a reánk hagyott üres boltban, a hatalom által zsugorított agyunkkal megértjük Platón ideáit, fölfogjuk Arisztotelész istenségét, bekebelezzük Spinoza szubsztanciáját és ráadásul kellő figyelmet szenteljünk Démokritosznak, Aquinói Szent Tamásnak, Schopenhauernek, Descartes-nak, Kantnak, Hegelnek, Marxnak, Nietzscheknek, Janus Pannoniusnak, Senecának, Dávid Ferencnek, Bethlen Gábornak, Szenczi Molnár Albertnek, Köteles Sámuelnek, Einsteinek, Wittgensteinek, Lukács Györgynek, Hamvas Bélának, Bretter Gyurkának, Konrád Györgynek, Mészöly Miklósnak, Klein Györgynek, Karácsony Benőnek, Székely Jánosnak, Örkény Istvánnak, de ismert vagy ismeretlen nagyapáinknak, nagybátyáinknak és más hozzájuk hasonló nyugdíjas susztereknek is, akik elmesélt gondolataikkal nálunk tolakodnak, feneketlen kutatóknak bennünk, hogy a nyugtatóan friss, hús, tiszta vizet igyunk, a magunk borvizét, amit begyűjtöttünk és ezer apró próbakövön átszűrtünk, kimeríthetetlen kútból valónak képzeltünk, a föld alatti kristályforrásoknak, zavarosan hömpölygő folyóknak is, melyek hatalmas tudástengerekkel tartanak kapcsolatot, tudatalatti vizeinkből iszunk végelát-

hatatlan hajózásaink alatt, és itatnánk az egész szomjúhozónak képzelt világot, másként miképpen őrizhetnénk kutjaink vizének frissességét, sajátos zamatát, tisztaságát, üdítő erejét, csak vigyék, csak használják, padkameleg-anyák bársonyos melléből csordogáló tej kínálja így magát, amikor már a potyások is Light Colával veszik be a napi fogalmazás-fogamzást, nehogy felmenjen a vércukruk a még el sem kezdett töprengéstől. Szeretnénk, ha mind, aki hasonlóak és különböznek is tőlünk, itt lennének velünk. A duplawés Wittgenstein és Wieseltier gondolatait dajkáljuk, mert mi is nem csak annak tekintjük magunk, akik vagyunk, hanem mindhalálig annak is, akivé lenni szeretnénk.

52. Ezt a klikket megtörni csak külső beavatkozás, háború vagy egészen alulról jövő emberi felháborodáson, elnyomást megeléglő önfeláldozáson alapuló lázadás képes. Mindez kilátástalanul messze van – olykor ijesztően közel – nem úgy tűnik, hogy valamiféle törvényszerűség közel hozná vagy távolíthatná ezt a végtelenbe. De múlt századi romantikusokkal kell mondanunk és hinnünk: az idő nekünk (az emberiség emberségben hívó, elnyomást ellenző felének) érik!

53. A becsület, mint az erkölcsi tudat fogalma és etikai kategória, szorosan összefügg, mondhatni rokon az emberi méltóság kategóriájával. Az emberi méltóság képze az emberek erkölcsi egyenlőségét feltételezi, a becsület fogalma ezzel szemben differenciáltan, vagyis megkülönböztetően értékeli az embereket, ami társadalmi és személyes elismerésükben jut kifejezésre. És olyan tiszteletet ír elő az ember számára, amelyet megérdemel. A becsületesség pedig olyan erkölcsi tulajdonság, amely magában foglalja az igazmondást, a vállalt kötelezettséghez való hűséget és az őszinteséget másokkal és önmagunkkal szemben.

54. Minden kornak megvolt a maga boldogságszintje és ennek megfelelően a boldogság-felfogása. Korokként másként és másként viszonyultunk a boldogsághoz. De mindig voltak, akik optimista módon, és voltak, akik pesszimista módon gondolkodva hol elérhetőnek, hol pedig elérhetetlennek, tovatűnő kék madárnak képzeltek a boldogságot. Nincs tökéletes, nincs felhőtlen boldogság. A beteg számára boldogság egészségének visszanyerése, az éhező számára éhségének csillapítása, a versenyző számára a győzelem, a felvételiző diák számára a sikeres vizsga. Úgy tanultuk, hogy boldog ember csakis a boldog társadalomban lehetséges. Ilyen társadalom nincs, jobb, ha nem áztatjuk magunkat. Ki-ki saját boldogságának kovácsa. Kell hozzá némi kedvező életkörülmény, siker, öröme, elégedettség, vagyis értelmes élet. Kevesen tudják a réges-régi bölcsességet: *Ha nem vagyok magamért, ki van értem? De ha csak magamért vagyok, úgy minek élek?* Az értelmes életet élők feladata olyanná formálni a társadalmi viszonyokat, hogy egyre többen éljenek értelmes életet. Mondhatom, ez roppant egyszerű, mert csak élünk és meglátjuk, hogy meglátjuk-e?

55. Egyre nagyobb a nyüzsgés ebben a nyomorult világban. Lassan betöltjük az egész földet, rohángálunk egymás mellett és egymás nyomában, mint a hangyák. Majd mindenki telefont ragaszt a füléhez, a nyulaknál és a szamaraknál hosszabb már a fülünk, mindenbe belehallgatunk, mindent tudni akarunk, mindenbe belekotyogunk, belekontárkodunk, vállat vállnak vetve, kénytelenül nyomakodunk, egymásnak dörgölődünk, egymás ellen acsarkodunk, a fokozatosan csökkenő térben koccanásainktól szikraesőben élünk, haragtól lángolunk, miközben egyre távolodunk egymástól, nem értjük, nem is akarjuk egymás szavát érteni.

56. Hej! Ti!

Ti, akik még éltek, akik még éltek!

MIÉRT?

Hej! Ti!

Akik még éltek

Ti mit tudtok az összetartozásról?

És Ti!

Akik álltok a végezhetetlen sorban?
Álljatok szorosabban.
Ti is! Még szorosabban!
Sebként tátong minden rés.
Sebként tátong minden rés!
Hej! Ti!
MIÉRT?
Miért éltek, akik még éltek?
Hej! Ti! Ti mind!
Ti miért éltek?

57. Évek múlásával sokasodnak halottaink. Némelykor (évenként legalább egyszer mindenképpen) illik kimenni a temetőbe, meglátogatni azok sírját, akiket tiszteltünk, szerettünk. A temető kegyeletünk helye, ennek megfelelően illik viselkednünk, mind ahányszor belépünk kapuján. Ez azt jelenti, hogy visszafogottan kell viselkednünk, nem illik magunkra felhívni a figyelmet kirívó öltözékünkkel, hangoskodásunkkal. Csak érzéketlen emberek taposnak a sírokra, szakítanak és lopnak virágot a temetőből. Híresek azok a temetők, ahol sok neves ember sírhelye található. Az ilyen temetőket turisták is látogatják. A csoportosan látogatókra is érvényes a tiszteletteljes viselkedés. „Addig élnek a népek, ameddig halottaik emlékét tisztelik!” A temetőt némelyek annak csendjéért látogatják. Temetésre öltözzünk lehetőleg feketébe, vigyünk virágot. Az elhunyt közeli barátai, ismerősei kézfogással fejezik ki részvétüket a gyászoló családnak. A gyász jele a némaság. A temetőben szabad sírni, de azért igyekezzünk gyászunkat erős emberek módjára elviselni. Magában gyászol, aki igazán gyászol.

58. Egyistenhívő vallásokban az Úr a világ teremtője, fenntartója, a legtökéletesebb személyiség. Nevét „hiába fel ne vedd”. A káromkodás durva, illetlenség. Az istenkáromlás értelmetlen.

59. Nyilvánvaló, hogy mindenkinek magára kellett vigyáznia. A szájára például. És arra, hogy mikor és hol az a jó hely, ahol jókor forgolódhat. Ezt leginkább a felvigyázók tudták. Ezért kellett annyi sok felvigyázó, akiből, mert sohasem volt elegendő, szigorú felszólításokba és szobortekintetekbe is bugyolálni kellett némi fenyegetést, hogy féljen, és magára vessen, aki nem vigyáz elége magára. Mindenki az ország kenyerét ette, mert akkoriban nem volt szokásban a külföldi kenyérbehozatal. Az erre vonatkozó szigorú kijelentésből úgy tűnt, a kenyérnek nemzetiségi ismérvei vannak. Akkoriban, a sors érthetetlen packázásai miatt, ez nem is lehetett más, mint az egységes nemzeti államnak akart és mondott ország trikolorjának megfelelő. Aki nem ette, mást nem kapott.

60. Már megint a szerelem! Halálom napjáig nem jutok el ennek a sunyi fogalomnak a tisztázásáig. Persze, hogy az egyoldalú szerelemmel sehogy sem boldogul az ember. Arra pedig kevés a felkészültségem és időm sem elegendő, hogy tisztázzam, milyen élettani folyamatok közben viharzik elő sejtjeinkből ez az érzés. A lélekből is? Aki hisz a lélek létezésében, annak még bonyolultabb a válasz.. Legyen a szerelem egyszerű vegyi folyamat. Vegyünk egy olyan valamilyen erősségű, testünkben termelt sugárzást, vagy bioáramot, amit sajátos pillantásainkkal irányítunk és kutakodva szétszórunk a világba, hogy ott megtalálja a velünk együtt érző, együtt rezgő egyedet. Az együttrezgés eredménye a megnyugvás. Erre vágyunk. Ezek szerint a szerelem eszköz. Éppen olyan, mint sok más, amit életünk megkövetel.

61. Le a politikával! Építsünk tiszta emberekkel új világot! Miféle új világ lesz az, amikor sűrű bozótot növeltünk, védőgátakat emeltünk az olyanok mögé, elé és fölé, akik annak idején mértéktelenül simulékonyak voltak, a maguk hasznát sohasem árulták el, és most külön villájukból vitézül ki-ki merészkednek a politikai küzdőterek hajciháló szél fuvintásába.

62. Mérlegelnünk kell, hogy meddig terjed a beleszólási jogunk. Mások családi ügyeibe, öltözködésébe, étkezési és egyéb szokásába nem szólhatunk bele. Másodsorban pedig ügyelnünk kell beleszólásunk mikéntjére. A legintimebb ügyekben is adhatunk tanácsot, a legbensőségesebb ügyben is nyújthatunk valakinek segítséget, ha megtaláljuk a módját annak, hogy eljusson értelméhez ajánlásaink lényege és óhajunk: javaslatunkkal az illető érdekét kívánjuk szolgálni. Minden beleavatkozás a mások dolgába, ha parancs: visszatetszést szül, ha kérés, kényelmetlen, de ha együtt érző tanács, megfontolásra ajánlott javaslat, akkor: baráti segítség.

63. A méltánytalanságot, a sértegetést ne tűrjük jámborul az ostobaságig. Az ilyen természetű embert a birkához hasonlítják, és gúnyt üznek belőle. Köteles Sámuel két évszázaddal ezelőtt erkölcsi filozófiájában arra int, hogy „...aki magát nem becsüli és eredeti méltóságát nem érzi, azt csak a reménység, a félelem és a haszonkeresés indítja a kötelesség teljesítésére; következőleg mindent szolgai lélekből és indulatból cselekszik, nem pedig a törvénynek tiszteletéből... mert, aki a maga emberi méltóságát érzi, az nem magát becsüli, hanem a maga személyében az emberiséget. Következőleg, magát mások felett nem emeli, de magát másoknál alábbvalónak nem is tartja.”

64. A viselkedés azon kívül, hogy gazdasági, politikai, társadalmi tényezők sokaságának függvénye, végül is érzékenységtől függ. Ha mindnyájan tudatosan, és már elég érzékenyen viszonyulunk egymáshoz, még mindig ott áll akadályként közöttünk a sok mindent fékező feledékenység. Táblákat kellene kiakasztanunk hétköznapi dolgainkra is, amint Hankiss Elemér ajánlotta egyik viselkedéskultúráról szóló tanulmányában. A táblákra a következő szövegek egyik másikat kellene felírunk: „Ezek a többi emberek: valószínűleg lehet és érdemes – meg kellene próbálni – velük együtt élni és dolgozni”. Aztán: „Ezek a közügyek, közös ügyeink: meg kellene kísérelnünk, kiállni, és felelősséget vállalni értük.” És: „Ez itt a közösség, amibe beletartozik, beletartozhatik az ember: úgy hívják, hogy lakóhely, munkahely, osztály, nemzet: szükség van rá, de bánjunk vele óvatosan, mert meg is tévesztethet, csapdákat is állíthat, ki is vetköztethet önmagunkból: csak azokért az adottságaiért, intézményeiért, teljesítményeiért ragaszkodjunk hozzá, amelyek tényleges értékek.” A szerző megkülönböztet magas és mindennapi kultúrát. Felfigyelt arra, hogy a humán értelmiségiben megvan az a hiú ábránd, miszerint a mindennapi kultúra betegségeit magas kultúrával gyógyítani lehet. Nem arról van szó, hogy az irodalom, a zene, a művészetek nem teszik jobbá az embert, hanem arról, hogy mivel ez utóbbiaknak nincs könnyen elsajátítható morális szabályrendszerük, kevésbé hatásosak a mindennapi viselkedéskultúra alakításában. Olyan „illetlenességek” akadályozzák időnként ezt, mint a gondolkodási kultúra önkorlátozása, az érzelmi kultúra sivársága, az önismereti szegénység, a sunyi konfliktuskerülés, a primitív vitakultúra, a higiénias kultúra hiánya, a közösségi tudat, a tisztességes viselkedés hiánya stb.

Közös ügy, közös érdek, közös ügyszeretet, közösen megoldandó feladatok – végül is a közösség az, ahol viselkedéskultúránk csiszolódik, alakul. Olyan önként vállalható, önmagát gazdagító és szabályozó közösségekre van szükségünk, ahol az emberek egymásra hatása folytán behozható viselkedéskultúránk elmaradottsága a gazdasági és magas kultúrával szemben. Ehhez tartozik, hogy tudatosan törekednünk kell megújuló viselkedési szabályaink megismerésére, alakítására, gyakorlati alkalmazására.

65. Állj ki a magad igazsága mellett, de fölöslegesen ne bizonykodj. Az erősködés, meglátásod túlbeszélte bizonyítása sokszor ellenkező eredménnyel járhat, rábeszélésnek tűnik. Érveid tömörsége és logikája inkább szolgálja az igazságot.

66. Saját országunkban és idegenben is mutassunk őszinte érdeklődést az általunk megszottakkal szemben, legyen az politika, vallási kérdés, zene, művészet vagy konyhaművészet. Ügyeljünk arra, hogy a másságot ne hiányosságként fogjuk fel, hanem éppen azért értékeljük,

mert eltér a sajátunktól. Ne hasonlítsunk mindent a saját szokásainkhoz, ne kritizáljunk, még akkor sem, ha valami szöges ellentétben áll az általunk megszokottal, mert nem tudhatjuk milyen szokások eredményezték a másféleséget. Az, aki a nyilvánosság előtt valakit valamilyen okból elítél, jól gondolja meg, milyen bizonyítékokkal teszi. Ha a megbélyegzett nincs jelen, védekezni nem tud, hibáját el nem ismerheti, még nehezebb a dolgunk, hiszen rágal-mazás gyanújába keveredhetünk. Ez pedig nemcsak illetlenség, hanem becsületbe vágó ügy is.

67. Kételkedést vált ki a mindenre bólogató. Akármennyire is jólesik valaki állandó igenlése, tudnunk kell, hogy a magunk igazságait csakis az ellenvetések tüzeiben erősíthetjük. A mindenkor bólogatónak ne higgyünk, mert véleménytelensége kényelmességét, szolgálalkúságát takarja. Sajnos a Bólogató Jánosok nem előre viszik, inkább gátolják a világot az előrehaladásban. Illedelmességük ilyenformán fordított előjelű.

68. Ne szenvedjünk népünk gyászos múltja, jelene és jövője miatt, nem érdemes kigúnyol-tatnunk ezért magunkat. A búsmagyarkodás nem sokat ér. Inkább szóljunk és cselekedjünk nagyjainkkal: „Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül.

69. A sértett önérzeteskedést tudnunk kell abbahagyni, ha a sértegető megbánja tettét! Még nehezebb szeretni ellenségeinket, üldözőinket, rágalmazóinkat, a gonoszokat. Tótágast áll ilyenkor az emberi indulat. Az emberek egymás elleni küzdelmében szokatlan fogás a reánk zúdított követ kenyérrel viszonzni. A gyakorlat egyelőre ellenáll az elképzelésnek. De a hit, hogy a világot így megváltoztatni, javítani lehet, erős. Ez is egyféle dac. Célját tekintve mindenképpen jó irányú.

70. Hajlamosak vagyunk arra, hogy a diplomatikusan viselkedést színlelésnek, álnokságnak tartsuk. Pedig lényege az, hogy komoly ellentétek esetén ne szakadjon meg két fél kapcsolata. „Úgy bánj ellenségeddel, mint akiből barátod lehet, és úgy bánj barátoddal, akiből ellenséged lehet.” A keleti diplomácia egyik aranyszabálya ez. Caragiale tömören így fogalmazott: „Szakadatlan háborúban élünk: harcban ellenségeinkkel, fegyverszünetben barátainkkal.” Sajnos, ez így igaz. A diplomatikusan ember kerüli a következő szavakat: igen, nem, soha, mindig. Ha bírál, nem személyeskedik, hanem tényekkel igazolja állításait. Munkahelyen, politikában kénytelenek vagyunk diplomatikusan lenni. Igaz baráti kapcsolatainkban a nyíltság, a szókimondás, a segítő bírálat a kötelező.

71. A díszpinty a szövőmadár rokona, tele van vele a közélet és az egyszerű ember hócipője. Különleges elbánáshoz szokott, nehogy szemébe mondja az igazat, csakis mérhetetlen tehetségéről szólj, apró emberségéről mélyen hallgass, mert színes tollát borzolva rád küldi tapsoncait. Az ilyen bármihez kezd, az zseniális, akármit csinál, hivatalból nagy tiszteletnek örvend. Nyugodj bele, hogy tekintélyén fészkel mindhalálig.

72. Régen a népet illették ezzel a lekicsinylő kifejezéssel: csöcselék. Pedig a történelem során a legkülönbözőbb társadalmi kategóriájú emberek váltak csöcselékké. A tömeg fékevesztett tagjairól van szó, akiknek egyéni felelőssége a gyakorlás hiánya miatt elveszett, erkölcsé fellazult. Jaj, az emberiségnek, amikor ilyen polgárok jutnak hatalomra.

73. Ne beszélj olyasmiről, amihez nem értesz. Abból, hogy bevallod ezt, bizonyára az is kiderül: valamiképp értesz hozzá, de nem akarsz melléfogni. Nevetségessé válik az, aki mindig mindenkinél jobban ért mindenhez. Ne tüntesd fel magad másnak, jobbnak, mint amilyen vagy. A felvágás és a hengegés a hazudozással rokon fogalmak.

74. Az önteltség lábbon járó sértés. Az ilyen ember gyáva és tudatlan, magamagát sem ismeri. Valamennyi tudás szerénnyé tesz, a szerény pedig tovább gyarapodhat jó tulajdonságaiban. Ezek tudatában megfelelően viselkedhetünk társaságában.

75. Sok a fölösleges beszéd, nyelvünk megzabolázása nem könnyű. Azt, hogy mindenbe beleszólunk, mindenbe belekotyogunk, amikor lényegében semmi mondanivalónk nincsen, személyiségünk akaratlan elpocsékolásának tekinthetjük, hiszen haszontalanul elszívárog belőlünk a tartalom. Ibrăileanu mondta: *„Aki szavakban, mozdulatokban, apró tettekben mindegyre kiönti a benne felgyülemelő érzéseket, éppen olyan alkalmatlan rendszeres, nehéz, hosszú időt kívánó feladat elvégzésére, miként alkalmatlan nehéz vontatásra az a mozdony, amely minden nyílásán szakadatlanul kipöfögi a gőzt.”* Szoktassuk magunkat a tömör beszédhez, hagyjunk másokat is beszélni, élni, tartsunk időnként szó-diétát.

76. Amennyiben nem sikerül úrrá lennünk szorongó érzéseinken, aggodalmainkon, félelemmel teljes lelkiállapotunkon – hiába élünk! „Ahol a félelem, ott a szemérem!” Felvilágosult embernél a szemérem nem külsődleges indíttatású, hanem a megvilágosultak meggondoltságából eredő, mélyen emberi természetet mutató vállalás. „... több ezekkel egy kútfeből származó indulatok... megerőtlenítik az ínakot, kiszívják a csontoknak velejét: a májat és lépet megdagadoztatják, a hőszámot, az aranyért megrekesztik, sárgaságot, idétlen szülést, hypochondriáca nyavalyát, melanchoniát, colikát, scorbutot, calculust, köves csonózásokat és negyednap veszedelmes hidegleléseket, nyavalyatorés, száraz betegséget, vérbeli polypusokat, fulladozást, vízkórságot, gutaütést, bőrön való viszketegségeket és fekélyeket, meggyógyulhatatlan rothadó sebeket, szemfájásokat húznak csálthatatlanul magok után. Ügyszóval, mint a szűféreg a fát, a rozsdá a vasat, úgy megemészti ezek az ember életét, és időnap koporsóba szállítják, akiket magok rabjaivá tehetnek. Említ Pechlinus olyan példákat is, hogy húsz esztendő ifjakot a szörnyű félelem és keserűség negyednap alatt egészen megőszített. Vagynak, kik a kétségbeesés miatt meghasadván szívek, szörnyű halált holtak.” (Mátyus István). Bátorság, emberek! – írtam szűkszavúan *Viselkedjünk* című kiskönyvemben. Ma sem tudok jobbat, annak ellenére, hogy a félelem ma másik arcát mutatja felénk. Nem tudhatjuk, hány arca van a félelemnek. Biztos csak annyi: a bátorságnak egy arca van.

77. A düh állati ösztön. Az ember uralkodik: magán, a helyzeten, a környezetén. Az erős ember sohasem mutatja ki dühét. Ennek legegyszerűbb magyarázata az, hogy gondolkodni képességével legyűri saját, primitív ösztönét. Az önuralom nem velünk született tulajdonság, állandó gyakorlattal bámulatosan kifejleszthető.

78. Mindent csak a maga szempontjából értékelő, elbíráló, elfogadó és támogató, nagyon önző (egoista) ember viselkedése kirívó. Ugyanis az önzetlenség, az előzékenység, a felül-emelkedettség sugallják a jó modort, az embertársainkhoz való helyes magatartást.

79. A természetes viselkedés miatt sem a nő, sem a férfi nem veszít sajátosságából. A mindennapi kapcsolatainkban az igazán helyes viselkedés, ha nemüktől és beosztásuktól függetlenül bánnak egymással, a régi „lovagiassági” és udvariassági szabályokat is áthághatják, ha jóérzéssel, természetességgel, s különféle helyzetekből adódó előzékenységgel teszik a kölcsönös segélynyújtás és tisztelet légkörében.

80. A fontoskodás olyan, mint a szeg a zsákban: előbb-utóbb kibújik. Aki teszi, másokat lebecsül. Aki szenved és úgy tesz mintha nem látná: félénk, gyáva, kishitű. Fontoskodóhoz fontoskodás nélkül kell viszonyulnunk. Ha nem használ: túlzással. Tartsunk „tükröt” eléjük. Bízunk abban, hogy az ember tanulékony.

81. Hallgatni arany, hallgatózni becstelenség, lehallgatni törvénybe ütköző aljasság.

82. Az egyenesség nyíltsággal, becsületességgel párosul. Egyenes emberhez nem fér a hazugság. Rosszul értelmezett toleranciát hirdető körökben, az egymást ajnározók klikkjeiben az egyenesség, a nyíltság, a szókimondás megbotránkozást kiváltó bűn, de a mögöttes rágal-mazás gyakori, a képmutatás velejárója. Az egyenes embernek, akár a szókimondónak „betörik a fejét”.

83. Az egyoldalú barátság és szerelem megalázó. Belátni és bevallani mindkét félnek idejében ildomos, mert az egyoldalúság szolgai és kiszolgáltatott viszonyt eredményez, amikor rendszerint elmérgesedik minden emberi kapcsolat, és az illedelmes válás helyett botrányos szakítás következik.

84. Gondolat nélküle beszélgetni, szöveget vagy akár levelet írni és sok más egyebet cselekedni nem érdemes, mert a mások idejét rövidítjük vele. Az élet rövid, gondolkodás nélkül nem élünk: csak vegetálunk, tengődünk a többi élőlény között, mert nem azt tesszük, ami emberhez illő. Az sem segít, ha mondataink elejére biggyesszük: Úgy gondolom...

85. Átmeneti korok rákfenéje az elfogultság. Valaki valakinek vagy valakiknek érdekéből vagy csak szórakozásképpen rossz hírért kelti, ezt ellenőrizetlenül elfogadva, illetve nem a tényeket mérlegelve, hanem a tényközlőkkel szembeni bizalmunkra alapozva elfogultsággal viszonyulunk a szóban forgó egyénhez vagy közösséghez, a befeketítettnek, a megrágalmazottnak semmi esélyt nem adva a védekezésre. Kényelmes kiközösítő magatartás, hiszen nem kötelez színvallásra az, akivel szemben elfogultak vagyunk, talán nem is tud erről. Az ilyesfajta viselkedésficam nemcsak közösségromboló hatása miatt rendkívül veszélyes, hanem mert visszahatva alkalmazójára, azt magatartásában sunyítva, részrehajlóvá, kétszínűsködővé teszi. Sok esetben a megmagyarázhatatlan kölcsönös elhidegülések kiindulópontja lehet az elfogultlanságra való nem elég kitartó törekvés.

86. „Ha nincs elegendő előzékenység benned ahhoz, hogy udvariasan viselkedj mindenkivel, légy udvariasabb a beosztottjaiddal, mint a veled, egyenlőkkel, mint a feletteseiddel. Ha nem vagy udvarias a veled, egyenlőkkel vagy feletteseiddel, csupán illetlenséget követsz el, amit ők megtorolhatnak; a beosztottjaiddal szemben tanúsított udvariatlanság kegyetlenség és gyávaság, mert olyan fájdalmat okoz, amelyet nem lehet visszaadni.” (Ibrăileanu) Az előzékenységnek semmi köze a „nemek harcához”, egyenlőségen és kölcsönösségen alapszik: segíts másoknak, hogy neked is segítsenek.

87. Jó modorunkat minden körülmények között meg kell őriznünk. Ha úgy döntöttél, hogy valakivel megszakítod kapcsolatodat, akkor ne játszd meg a néma levét vagy gyereket, hanem bátran közöld vele elhatározásod okát vagy okait is. Akire haragszol, annak munkáját elbírálni nincs jogod.

88. A düh és az indulat túlzásokra, helytelen beszédre és cselekedetre ösztönöz, ezért érzelmeinken uralkodni nagyon fontos, kialakítása önnevelésünk egyik célkitűzése kell, hogy legyen. A gyönyör által kiváltott elragadtatás és önfeledt lelkesülés hatásában kevésbé bántó. A dühös ember külsőségekben megmutatkozó, a gyönyörködő inkább befelé forduló.

89. Jó férj az, aki tud hallgatni. Ha vak is, még jobb, mert „nem látja azt, amit az egész falu tud”, és azt sem, hogy csúnya a felesége. A férj legyen jó fej, hogy rajta korona lehessen a feleség. Nem féltékeny, nem szószátyár, és azt is tudja, hogy az olyan férfiak, akiket nem szid a feleségük, az égben lakoznak. Mindig az az ideális férjnek való, aki nőtlen.

90. Ami az eszemben, az a számon. Ez csak akkor nem helyes, ha megjegyzésünk minősít valakit vagy valakit. Különben a nyílt őszinteség egyre elismertebb tulajdonság, a bátorság egyik formája a szókimondás. Nálunk sokfelé körmönfont udvariasságra fecsérjük a drága időt, hogy a nyájasság, a kedvesség, a szolgálatkészség látszatát keltsük másokban. Ha ez sikerül is nekünk, tetteink mutatják, hogy valójában még rengetegen felületesek, feledékenyek és cselekvést halogatók kortársaink közül. Nálunk a hatalom ígézetében kifejlődött az az emberfajta, aki vizet prédikál és bort iszik, egyet mond, és egészen mást cselekszik. Az ilyenek aztán, megrögzött kettősségük védelmében, durvaságnak minősítik a szókimondást, a nyíltságot, a cseppet sem köntörfalazó viselkedést, amelynek ellentéte sajnos általánossá vált életünk minden területén. Még a magánéletben és az udvarlásban is.

91. A méltóság ember mivoltunknak és értékünknek a felemelő tudata. Önérzet és magabiztosság, amely az élet értelmét felfedező ember sajátja. Ehhez az szükséges, hogy semmi-féle elmulasztott kötelesség ne nyomja a lelkünket. Ha fűtyülünk elmulasztott dolgainkra, akkor lelketlenek vagyunk, hajlunk az önzésre, és rendre elfelejtjük, mi az őszinteség. A magabiztosságot nem hangoskodással és tolakodással szerezhethetjük, hanem a helyest megközelítő cselekvésekkel. Tudnunk kell bánni az idővel és a tisztelettel. Emberi mivoltunk iránti tisztelet – törvény. Emberi méltóságát veszti az, akit megaláznak, de az is, aki megaláz! Sohasem vagyunk egyedül. Ha kilépünk családjunk kötelékéből, amely a szép és tisztességes viselkedés alapvető iskolája, önérzetünk, méltóságérzetünk kalauzol és véd az ellen, hogy közönségesen, modortalanul, otrombán viselkedjünk. Saját magunkkal szemben sem lehetünk illetlenek. „Óvakodj attól, hogy aljasságot mondj, vagy aljas dolgot cselekedj, még ha egymagadban vagy is. Tanulj meg jobban szégyenkezni önmagad, mint mások előtt.” Demokritosz tanácsát fogadjuk meg és tartsuk be mindenkor. A méltóságteljes viselkedést ünnepnapjainkon is gyakoroljuk. Ehhez ismernünk kell az ünnep lényegét, jelentőségét, történelmi fontosságát. Ennek nincs és nem is lehet köze a kivagyisághoz, a mellveregető hangoskodáshoz. Civilizált viselkedésünk köznapi intelligenciánktól függ. Az intelligencia az a képesség, amelynél fogva az ember felismeri az adott helyzetet, megfelelően reagál, adott esetben pedig felismeri a helyzet megváltozását, és ennek megfelelően módosítja viselkedését. Vannak olyan szertartások, amelyeket ha formálisan végeznek, nevetségessé válnak, visszatekintést keltenek. Vegyük komolyan a jelentős eseményekkel járó külsőségeket is. Viselkedjünk méltósággal, amikor felcsendülnek valamely ország nemzeti himnuszának akkordjai, felkúszik az árbocra a lobogó. Hajlamosak vagyunk arra, hogy elítéljünk minden külsőséget és formasságot, ha nem látjuk értelmét, de tudnunk kell, hogy vannak olyan dolgok, amelyek igényléséhez nem elegendő a logikus megismerés, mert az élet értékeit nem lehet csak pillanatnyi felfogásunkkal és teljesítőképességünkkel mérni. Ehhez nagy élettapasztalatra van szükségünk és szüntelenül gyarapodó általános műveltségre.

92. Embertársaink viselkedésmódjára a közlésrendszer nem verbális formáiból is következtethetünk. A testbeszédet behatóan csak néhány évtizede kezdték tanulmányozni. 1970-ben jelent meg Julius Fast könyve a testbeszédéről, de Charles Darwin: *Érzelemkifejezés az embernél és az állatoknál* című 1872-ben megjelent műve számos, az arckifejezéssel és a jelbeszéddel foglalkozó tanulmányt eredményezett. Azóta csaknem egy millió jelet és jelzést jegyeztek fel a kutatók. Albert Mehrabian szerint az ember teljes közlésrendszerének mintegy hat százaléka verbális, harmincnégy százaléka vokális (hangszín, hanghordozás, nem-beszédhangok), és ötvenöt százaléka nem-verbális. Egy másik kutató szerint az átlagember naponta tizenegy percen át beszél. Általánosan elfogadott megállapítás, hogy a verbális közlést elsősorban információk átadására használjuk, a nem-verbális csatornán pedig az egymás iránti magatartásunkat fejezzük ki, sok esetben a verbális közlést helyettesítjük vele. Amikor például egy nő amolyan szívdöglesztő pillantást vet egy férfira, nagyon is beszédes, olyasmiről is „elmond” amit a szégyenlősek szóban a világ minden kincséért sem közölne. Az ember testtartásával, mozdulataival, gesztusaival rengeteg minden kifejezhető, sokszor a szóban megfogalmazottak ellenkezője is. Aki meg tudja fejteni mások nemverbális jeladásait jó beleélő képességűnek (intuitív) nevezzük. Amikor például megérezzük, hogy valaki hazudott nekünk, tulajdonképpen az illető testbeszéde és kimondott szavai közötti nem egyezésből érezzük ezt. A nők megérzései jó, az apró részleteket felismerő megfigyelésből erednek. Az anya szülés után szavak nélkül kommunikál gyermekével. Innen ered, hogy nehéz félrevezetni a feleséget. Vannak velünk született, átörökölt, elsajátított és egyes kultúrákra jellemző gesztusaink. Az alapvetőek jórészt világszerte azonosak. Ilyenek a mosoly, a jókedv, a boldogság, a szomorúság, a harag jelei. A vállvonogatás, a széttárt kar, felhúzott szemöldök azt jelzi, hogy az illető nem tudja, nem érti, mit beszélnek. De a nem-verbális nyelvnek is vannak különféle más jelentései országtól, tájtól, kultúrától függően. Például a

karikára görbített hüvelyk- és mutatóujj az Egyesült Államokban nagy általánosságban O. K., azaz minden rendben-t jelent, francia földön nullát, Japánban pénzt, egyes mediterrán országokban pedig a homoszexualitásra utalnak vele. Alkalmazkodnunk kell a jelbeszédhez, a testbeszédhez az angol közmondás szerint: Ha Rómában vagy, viselkedj úgy, mint a rómaiak. A testbeszéd, mint minden más nyelv szavakból, mondatokból és írásjelekből áll. A gesztusoknak, akár a szavaknak többféle értelme lehet. Kölcsönös az összefüggés az ember beszéd-készsége és a mondanivalójához használt taglejtések között. Általában a kevésbé művelt ember inkább gesztikulál, kevesebb szót használ. Minél magasabbra jut valaki a társadalmi ranglétrán, annál kevesebb taglejtést, testmozdulatot használ, szavakkal fejezi ki magát. Gesztusaink önkéntelensége összefüggésben áll az egyén életkorával is. A gyerek, amikor hazudik, önkéntelenül is szája elé kapja kezét, később tizenéves korban, még inkább felnőttkorban ez a gesztus kifinomul, mesterkéltén álcázott, visszafogott lesz, a gesztusokból csupán félgesztusok maradnak. Testbeszédünket azonban nehéz meghamisítanunk. A test olyan jelzéseket bocsát ki, amelyek függetlenek a tudatos cselekvéstől. Amikor a hazug ember mosolyog, széttárja valaki előtt a karját mikrogesztusai elárulják: pupillája összeszűkül, fél szemöldöke felhúzódik, szájszöglete megrándul. Testbeszédünk elárul bennünket. Nagyon gyakorlott politikusok és például szépségversenyek részvevői tanulják a pozitív, nyílt gesztusokat és ezek egyeztetését a szóban kimondottakkal. Erre a legjobb módszer, hogy igyekeznek lehetőleg gesztusmentesen beszélni. Sem pozitív sem negatív gesztusokkal nem élnek, hogy el ne árulják magukat, amikor nem mondanak igazat. Lassított filmen azért jól láthatók azok a mikrogesztusok (arcizomrángás, pupillatágulás, összeszűkülés, verejtékező homlok, arcpirulás, sűrű pislogás stb.), amelyeket csak a nagyon tapasztaltak képesek észrevenni, leolvasni és megfelelően felhasználni az életben. Hasznos dolog naponta figyelmet fordítani mások testbeszédének megfigyelésére (így a kikapcsolt hangú tévében szereplőket is megértjük valamennyire), hogy ilyen tapasztalatainkat is megfelelően hasznosítsuk.

93. Hétköznapi tanácsok: Gondoskodjunk arról, hogy társaságunkban mindenki jól érezze magát. • Ígéreteinket tartsuk be. • Kérjünk bocsánatot. • Ismerjük meg hibáinkat és küzdjünk ellenük. • Legyünk mindig pontosak. • Szokjunk le a dicsekvésről. • Ne toljuk magunkat előtérbe, ne akarjunk mindenáron kitűnni. • Ne kételkedjünk mások szavában, de ha ismételtén megbizonyosodtunk valakinek valótlan állításaiban, hazugságaiban, tartózkodjunk tőle. • Tartózkodjunk mások megalázásától, magunkat sem kell semmilyen körülmények között megaláznunk. • Ne pletykáljunk és másokat is ösztönözzünk erre. • Ne tetszelegjünk az erkölcsbíró szerepében. • Tiszteljünk mások érzelmeit. • Mások magánügyeibe ne keveredjünk. • Mindenbe beleszólhatunk, de nem érdemes. • Pénz vagy hitelkártya nélkül biztonságérzetünkben is kevesebbek vagyunk. • Ne törtessünk, mert megutálnak. • Járjunk, ülünk szépen. Ne könyököljünk. • Legyünk tiszták. Ne tűrjük a lassan reánk települő koszt. • Öltözködjünk mértéktartóan és rétegesen. • Köszönjünk és mosolyogjunk. • Leggyakrabban használt szavunk legyen: köszönöm. • Beszéljünk érthetően és hallhatóan. • Semmilyen körülmények között ne emeljük fel a hangunk. Meggyőzni nem hangerővel, hanem csakis ésszerűséggel lehet. • Zsebkendőt ne felejtsek el magunkhoz venni. • Legyünk igényesek magunkkal szemben, hogy másoktól is többet kaphassunk. • Élünk a jelenben. • Ismerd meg önmagad. • Segíts magadon, nem biztos, hogy más is segít majd rajtad. • Agyunkban tizenkét milliárd sejt dolgozik. Adjunk mindeniknek munkát. • Összpontosítsunk mindig egy dologra. • Életünk véges: igyekezzünk – nem akárhogyan – élni!

94. Az emberiség kitart rossz szokásai mellett. A föld minden országában gyártják és eladják az egészségre ugyancsak ártalmas „koporsószegeket”, a szeszes italokat, forgalmazzák a tiltott ajzószerkeket stb. A társadalom mintha csak próbára akarná tenni tagjait: hadd lám, milyen gyenge egyik-másik, rabul ejti-e a szenvedély?! A gyengék aztán megkapják a magukét. És nincsenek kevesen. Így van ez a szerencsejátékokkal is. A józanész kitalálta a

tilalomtáblákat. A józan ember ezekhez igazodik. Vajon hány ezer évre lesz szükségünk, amíg legalább a tízparancsolatot betartjuk?! Azért mutatkoznak a javulás jegyei: a dohányos már nem gyújt(hat) rá ott, ahol azt jelzik, hogy nem szabad. A rendes ember nem tapossa el a cigarettacsikket, a hamuját a hamutartóba pöccinti, a füstnek csak a felét használja nikotin-éhségét csillapítandó, másik részét kifújja, jusson másnak is. Nem mindenki issza magát az asztal alá, sokan munka közben alkoholt nem isznak, reggelenként, ha remegő kézzel is, de nem adja mindenki utolsópénzét alkoholra. És egyre kevesebben kártyázzák el a házukat, ráadásul pedig a feleségüket. Talán rájött az emberiség arra, hogy minden káros szenvedély apránként kezdődik, elnéző nemtörődömséggel indul, hogy eljusson a másokra nem ügyelő érzéketlenségig. Rossz szokásaink számosak. A pontatlanság, a felelőtlen ígéretetés, a nagyszájú dicsekvés, a kivagyiskodás, a kölcsönkérés, a hanyagság... Ha majd mindnyájan tudatosan keressük és hisszük is az értelmes élet értelmét, ha nem leszünk egymás ellen, egymás hibájából, gyengeségéből, rossz tulajdonságaiból hasznot élvezők, ha a hatalom valóban értünk és nem csupán magáért lesz... A sokadik, ha után – ha ezt megérjük – rájövünk, hogy rossz szokások nélkül lesz emberibb az életünk.

95. Az önismeret legyen ki-ki főfoglatatossága és fő tudománya, hogy cselekedhessék mindenféle helyzetében – önmagát és kötelességeit átlátván és tökéletesen ismervén – házi esze szerint. (Széchenyi) A magyarnak előbb ismernie kell önmaga teljes valóját, hibáit és érdemeit, szükségleteit és képességeit egyaránt, hogy rádöbbenhessen a hiányokra és kívánja a helyes és célravezető változást. (Venczel József) Tömören: önismeret nélkül nincs jövőnk.

IX. rész

Foszlányban

1. Kézenfekvő, hogy magunk is próbálkozzunk a szórványban élő magyarok tízparancsolatával:

1. Beilleszkedni igen, beolvadni nem!
2. Ne szégyelld anyanyelvedet.
3. Nemzeti ünnepeinket megtartsd.
4. Tiszteld gazda országod szokásait, végy át belőle mindent, amit jónak látsz és ismer-tesd néped hagyományait.
5. Vegyes házasságban is beszélj gyermekeiddel anyanyelveden.
6. Három éves korától tanítsd anyanyelveden írni, olvasni gyermekeid.
7. Keresd honfitársaidat. Szoktasd hozzátartozóidat rendszeres anyaországi látogatásra.
8. Kerüld a zagyvanyelvet. Havonként olvass legalább egy könyvet, hetenként legalább egy oldalt (levelet, naplót, stb.) írd – anyanyelveden.
9. Rendszeresen hallgass anyanyelveden rádióműsort, nézz anyanyelvű tévét.
10. Imádkozz anyanyelveden.

2. Mindazok, akik elhagyták szülőföldjüket, számot vetettek az őket befogadó ország asszimiláló hatásával. Sokan engednek vagy ellenállnak ennek a hatásnak, önként lemondanak magyarságukról vagy búsmagyarkodnak, fejet hajtanak vagy lázadoznak sorsukkal szemben... De abban józan belátással mindnyájan egyetérthetünk, hogy nyelvünkben megmaradva, sajátos műveltségünket is fejlesztve kell utódainkat fölnevelnünk. Nemzetiségünk vállalásának szükségességét nem elegendő a ködös szent kötelességre való hivatkozással indokolnunk. A két- és többnyelvűségnek, a többkultúrájúságnak a nemzetiségi tudat jótékony és embert kiteljesítő hatása mellett ma már anyagiakban is számolható haszna van. A társadalmi létra bármelyik fokán álljunk, szükségünk van és lesz erre a többletre, és arra, hogy ez az érték nemcsak fiainkban és lányainkban, hanem unokáinkban is kamatozzék.

3. Mi lesz majd a nyugati magyarsággal? Ez is kultúrájától függ. Több olyan embert ismerek, aki negyven éve itt él, de nyelvét nemcsak megtartotta, hanem kiművelte. Olvasással, írással. És nemcsak a szórványokból nyugati szórványba érkezők közül valók ők, akikben nem tudom miért, de erősebb a nemzetiségükhöz való ragaszkodás, mint másokban, hanem anyaországiak is vannak közöttük szép számmal. Ők nem a megalázó kisebbségből jöttek az emberséges kisebbségbe, ők általában csupán csak jómódú polgárok akartak lenni, és szerencsével azzá is váltak. A magam fajtába mélyen benne maradt az elődöktől örökölt körömszakításig folytatott ellenállás a beolvadás ellen. Ez is egy olyan energia, ami többletként nagyobb munkabírást, szorgalmat fejleszthet bennünk a mindnyájunkat környékező eltompulás ellen

4. Jót cselekszik az, aki a világba szerteszét kalandozó magyarokat gondolatok köré csoportosítva összegyűjti, együttgondolkodásra készíti. A nyugatiak sikereinek előszámlálása mögött, ha a gyűjteményes ember nem is akarja, kivillan önmagukkal való küzdelmeiknek a színe, a szaga, és titkolva is kiderül, hogy a vándorbot és a hazát keresés a világban nem éppen sétalovaglás. És az önmagunkban járt utat nemcsak bölcsességgel mérik, hanem idegrángató fájdalomokkal, üres lélekbemarkolásokkal, lemondással és sírig tartó fészkelődésekkel, mint amikor valaki nem a neki való készruhát hordja, és sehogy sem érzi jól magát benn.

5. Építkeznünk kell egyszer már végre, sokat próbált őseink fiaskói ellenére: legalulról fölfelé. A nyugati magyarság nincs nagyobb veszélyben, mint az erdélyi vagy az anyaországi, de veszélyben van, ha a haza lemond rólunk. A fergeteges civilizáció jóvoltából csökkentek és gyakorlatilag megszűnnek a lehetséges emberi kapcsolatok közötti távolságok. És hiszem, hogy lehetségesek ezek a kapcsolatok. Ha a magyarság megmarad otthon, a nyugati magyarság is felvirágzik, és magára talál nemzetisége éltetésében. A zsidóság is megmaradt és pompázik világszerte. Az ész teremti a reményt.

6. Holnap már nem a határain belül feltérképezhető területtel mérik egy-egy ország nagyságát, hanem a tudással és a jelenléttel a világ meghatározó dolgaiban. Az kellene, hogy Magyarország egykori, túlfűtöttségünkben még itt-ott észlelhető nacionalista vágyképe, holnapra alakuljon át bennünk a más nemzeteket semmiben sem sértő, nemes, emberséges küzdelemben, az egész világra kiterjedő honfoglalássá, hogy a felgyorsult egyetemesség következtében mindenütt otthon legyünk benne.

7. A meglévő szervezkedések minőségén kell változtatnunk, azokat kiteljesítenünk kell, a mindannyiunktól elfogadott közös cél szemmel tartásával. A lehetetlenségig lecsupaszítva, múltunktól, politikától, önazonosságunktól és magyarságérzésunktől is megfosztva: van olyan célunk, amely közösségkialakításra ösztönöz. Nehezen hihető, hogy a külföldön élő magyarok közül többen is, az általunk leírt módon elnemzetlenedtek volna. Helyzetük eltűlése csakis arra jó, hogy valamiféle magot találjunk – ha parányi is –, ami összeköti A magyar szervezkedés megújításának szükségességét ezzel együtt, a régóta esedékes magyar összefogás követeli. Az egyesült Európa összetartó, hagyományait felmutató és éltető magyarságot kíván. Ehhez pedig a szélrőzsa minden irányába szétszórt magyarság korszerű szervezkedése szükséges.

8. Képzelnünk el egy olyan szervezetet, amelynek legfőbb célja nem a más csoportosulásokkal folytatott küzdelem, hanem a tagság maga. Évszázada, újra és újra megfogalmazott igény például a magyar társadalmat tudatos nemzetté alakító közszellem kialakítása, az eddigieknél gondolkodóbb, felelősségteljesebb, a jövőt tisztábban látó, magyarabb ember kialakítása és folyamatos nevelése. Minden valamirevaló kezdetkor törvényszerűen felvetődik ennek halaszthatatlan szükségessége, a különféle szervezetek szabályzatában megtaláljuk ennek legalább nagy általánosságban megfogalmazott tételeit. Szervezeteink hallgatólagosan erre építik tevékenységüket, de a gyakorlatban megelégszenek a sokféle külsőségekkel, a látszattevékenységgel és a látszatdemokratizmussal. A szervezetekben rövid idő alatt különféle szintek alakulnak ki, és az „emeletek” között többnyire csak a választások idején működik némely döcögő lift. Miközben a felső „emeleten” tartózkodó vezetőség lázas igyekezettel, látványos külsőségek vadászatával igyekszik hatalmát minél tovább meghosszabbítani, az „alagsorban” magára hagyott, némaságra, cselekvésnélküliségre kárhoztatott tagság elkedvetlenedik, lemorzsolódik. Példát erre az ország vezetésére igénytartó különféle pártok háza táján bárhol találunk. A társadalom önszerveződése segít ezen a bajon. De a tudatos nemzetnevelés, és különösen a kisebbségi léttel küzdő magyarság magam megtartása ennél többet, valóságos tevékenységet követel elsősorban az alapszínt. Mindenekelőtt az „alagsorban”. Ahhoz, hogy megmaradhassunk olyan emberi kapcsolatokat teremtő, és állandósító szervezkedésre van szükségünk, amely nem politikai, hanem nemzeti művelő, és ezen belül nyelvművelő szándékú. Olyan szervezeti életforma kialakításán kell munkálkodnunk, amely mindnyájunk közös célját kívánja az eddigieknél tudatosabban és eredményesebben úgy elérni, hogy nem ad okot semmiféle széthúzásra, hanem mindenirányúan összetartozásunkat erősíti.

9. A magyar egyházak megmaradásunk nyilvánvaló bástyái. Megmaradásunk csataterén pedig elsősorban nyelvünkért küzdünk. Néhány esztendeje rádióban, tévében és a napilapokban, de még a hivatalokban és különféle politikai szervezetekben is tapasztalhatjuk, hogy folyamatosan nő a nyelvtisztítás igénye. A felgyorsult civilizáció, a felgyorsult tudományok idegen

szavak záporát zúdítták reánk, „deákos” nyelvünkben egyre több az angol kifejezés, amelyeket magyarosítva, ragokkal, toldalékokkal ellátva gyarapítjuk azt a sajátos zagyvanyelvet, amit csak kevesen értenek. Az idegen nyelvet majmoló nyelvünket nem érti az idegen, és nem érti a magyarok többsége sem.

10. Nyelvtisztító szolgálatunk egyházi kiterjesztése magától érthető feladat. A magyar református lelki gondozó szolgálat egész története, az európai szórványban végzett kitartó és eredményes munkája pedig különösen azt bizonyítja, hogy lelkipásztoraink mindig is nyelvünkben éltették hitünket. És éltették ilyenformán nemzetünket is. Lelkipásztoraink a szép magyar beszéd bajnokai, a gyülekezetek megtartó erejét csakis úgy terjeszthetik még inkább ki híveink körében és a különféle más felekezeti vagy felekezeten kívüli, szórványban élő magyarokra, ha mindig tiszta- és helyes magyarsággal szólnak. (Az egyházakban meghonosodott latin nyelvhasználat ma már és a jövőben egyre inkább elkülönítő, némileg kizáró jellegű, a beavatottak nyelve, amely akadályozhatja az egyházközösségek szükséges nyitottságát. Ha nemcsak a hívek értik, hanem anyanyelvünkben megmutatkozó mélységben, az egyházközösségeken kívüliek is tudják a confessio, az eklézsia, a diakonia, a diakoniai, a diakonikus, a diakonissza, a fakultás, a konvent, a misszió, a missziói, a misszionárius, az ökumenia, az ökumenikus, az ökumeniai, a presbiter, a peregrinus, a pásztoráció, a traktatus, a Testamentum stb. jelentését, a jobb megértés szárnyain nyilvánvalóan közelebb kerülhetnek a prédikációk – a szentbeszéddek, az igehirdetések – mondandójához is.)

11. Gondoljunk csupán legnagyobb közös feladatunkra, anyanyelvünk továbbéltetésének szent kötelességére. Arra, hogy megfellebbezhetetlen törvénynek ismerjük el, és belenyugszunk a határon túl élő magyarok második-harmadik nemzedékének nyelvvesztésére. Valóban ne lenne ellenszere?! Most, amikor a magyar rádióadásokat a világháló segítségével hallgathatjuk, és Európa után nemsokára Amerikában is nézhetünk magyar tévéadást, villámpostánkon bármilyen magyarul megfogalmazott hír, hagyományörző anyag, nevelési tanács, irodalom, kép és hang pillanatok alatt birtokunkba jut. Az új évezreddel új szakasz kezdődik a nemzetnevelésben is. Magyarságunk megőrzése egyre inkább nem fogcsikorgató nehézségek között zajlik, a civilizációs szintünk emelkedésével saját elhatározásunk és kitartó munkálkodásunk függvénye. Mindez nem sokat ér családépítés nélkül. Nemcsak a valóságos magyar családokat szükséges erősíteni, hanem a családias kisközösségeket is, amelyekben nyelvünkkel együtt élettapasztalatainkat, magyarságtudatunkat is stafétabotként átadhatjuk az utánunk következőknek.

12. A munkát megszámlálásunkkal kezdhethetnénk. Az anyaország ideai népszámlálása magától értődően kínálja ezt a feladatot. Halottunk ilyen fogadkozásokról, kezdeményezésekről. Eredménytelenségük mutatja, hogy külföldön ehhez lakóhelyenként, utcákként, városokként, országrészenként és országosan is összefogás szükséges. Nem elég elővenni a magyar szervezetek összeírásait, nem elég kijegyzetelni a telefonkönyveket. Széles körű kutatásba kellene kezdenünk. És ez az „alagsorokat” is megmozdító munka lehetne a tízes szervezetek kialakításához vezető első lépés. Ez az összeírás abban is hasonlíthatna az otthoni népszámláláshoz, hogy személyes kapcsolatfelvételt jelentene. Ha esztendeig tartana, akkor is megérné.

13. A cselekvő ember erejét folyamatosan megfeszítve az újat keresi – és mindegyre felfedezni véli ezt – jó akaratú ismétléseiben. Ez már nem a megváltoztathatatlan hittanok bizonyosítás nélküli elfogadásából fakad, hanem az emberi agy korlátozottságából. Az új gondolat kikristályosodásához mérhetetlen befogadó képes, számítógéppel megtöltött agyra van szükségünk. Lesz ilyen, és akkor a mai „kisiparos” gondolkodásról áttérhetünk a valóban alkotó gondolkodásra, amikor az „úgy gondolom” nem üresjáratú kifejezés lesz, hanem valóban igaz, új gondolathirdetés. De ehhez már most át kell értékelnünk szavaink értelmét és valóságtartalmát. Az emberiség mögött maradt évezredek során hányszor volt szükséges a szemléletváltás világunkról és a világról általában? Képzelményeinket tudo-

mányos felismeréssel igazoltuk vagy elvetettük. Mindenféle jelzések és jelek mutatják, hogy a következő évezredben gondolatközelségbe kerül az a „nagytakarítás”, amely az élet továbbgondolhatóságának céljából kell elvégeznünk. Ugrás lesz ez, amit gyökeres másként gondolkodás nélkül el nem végezhetünk.

14. Ha valamire jó volt a népszavazás, arra bizonyosan jó, hogy tudjuk, ott hányan vannak igaz barátaink. A nyolcmillióból mindössze másfélmillió. Egy nyugati lap azóta a magyarokat három csoportra osztja: Igen magyarok, nem-magyarok és sunyi magyarok. És a számok nem hazudnak! „Nézem szégyennel, bánattal, / Magyar bánó magyar aggyal” – mormoljuk költőnkkel, a mi Adynkkal. De tegyünk, szívünk fájdalmát sem titkolva, időnként egy-egy sétát ott a túloldalon. És szóljunk fennhangon ismét a költővel. „Én seregem és én népem, / Szeretlek én mindenképpen”. Higgyük, hogy minden ilyen sétánk nem lesz hiábavaló.

15. Az ember örökösen egy kis melegségre vágyik. „Hol a boldogság mostanában...” Kint a tél végzi szokásos munkáját. Behúzódnak. Időnként önmagunkba. És didergünk ott is, ahogyan eddigi tudományunk szerint megnevezni szoktuk – a lelkünkben. Fázunk, ha nem merünk szembenézni önmagunkkal. Magunknak kell eldöntenünk, kik vagyunk, honnan jöttünk, mit akarunk? E nélkül hideg minden gondolatunk, tessék-lássék akarásunk, rideg a tettünk. Mindenén átsüt önazonosságunk, amit gyakrabban azért neveznek identitástudatnak, mert keresése világjelenség. Jövőt építeni a múlt megtagadásával lehetetlen. Erdélyben ezt nem kell magyarázni. Itt a kettős vagy több identitástudat helyén van a lelkekben. És feltehetően éppen ettől bennünk, ott egészen mélyen, sohasem pislákol, hanem egyenletes békés lánggal ég emberségünk örök tüze.

16. A családnevek sokféle jelentések hordozói. Egyik jelentésével, a másik a mai ember számára érthetlenséggel tűnik ki. A történelem során a nevek a viselőik által valamiért óhajtott, máskor a rájuk erőszakolt változtatások jeleit hordják magukon. A magyar nyelv története című egyetemi tankönyvben Benkő Loránd azt írja, hogy a tulajdonneveket nem lehet értelmezni, ebben különböznek közszavainktól, de mindenkinek van az idők folyamán változó hangulati velejárója. Ha könnyűszerrel számos tulajdonnév magyar eredetére következtethetünk, ez azért van, mert ma is élő magyar közszókból sarjadtak. Az idők folyamán rengeteg idegen eredetű földrajzi- és személynevekkel gazdagodtunk, amelyeket készen kaptunk, amelyeket nem értünk, csak alkalmazzuk. Keresztneveink nagyobb része ilyen. Amikor államalapításunkról beszélünk, nem feledkezhetünk meg arról, hogy ez anyanyelvünk visszaszorításával járt. Magyar személynevekről Konsztantinosz császár tudósít a 10. század közepéről. Az általa feljegyzett Árpád-kori nevek között sok a török eredetű. A kereszténység felvételével az egyházi eredetű személynevek visszaszorították az ősi magyar nevek használatát, a keresztségben mindenki latin nevet kapott. A befogadott idegenekkel elszaporodtak a számunkra jelentés nélküli nevek. A magyar névadás egyetlen nevet ismert, amit viselője valamely tulajdonságáról vagy életkörülményeivel összefüggően kapott. Ez a név nem öröklődött. A később kialakult családnevekben majd a ragadványnevek terjedésében leljük ennek a szokásnak egyféle folytatását. A 13. századtól kezdve a világi és az egyházi névadás egységbe olvadt. A családnevek a „dictus” kapcsolással, a „filius”, a „fia” használatával vagy a származás vagy a birtok helyét jelölő névnek a „de”-vel való közbevetésével kapcsolódtak a keresztnévhez. A 17.-18. században, még mindig a latin írásbeliség alapján, divatban voltak az „alias”-nevek, amikor a család- és a keresztnévhez harmadik névként ragadványnevet ragasztottak. A 19. században mesterségesen magyarosították nevüket az idegen eredetű személyek. Innen a hazafiasnak látszó álromantika jegyében született ss-sel, ff-fel, -vári, -falvi, -földi, -kuti, -fi, -y stb. végződéssel és Szent- előtaggal feltűnően „csinált” nevek. Erőszakoltságuk ellenére ezek javára írható, hogy ma is érthetőek. Az utóbbi időkben elterjedt „ősmagyar” neveink jelentését is csupán névszótáraink segítségével tisztázhatjuk.

17. Elmondhatjuk, hogy még azok a személyneveink is, amelyek értelmezhetetlenek, hangulatukban őrzik a magyar eredetet. Csakhogy a magyar nevek száma hovatovább csökkenni látszik. Nincs erre statisztikai adat, de nézzünk bele a telefonkönyvbe, figyeljük meg egy-egy tévéműsor záró névsorát: meglepően sok az idegen nevű magyar. A mostanában kedvelt keresztnemek többsége nem magyar. Kapcsolatban van ezzel burjánzó zagyvanyelvűségünk? Sejtem, hogy szoros kapcsolatban. Amikor a magyar tudományos embert ismételten figyelmeztetnie kell a riporternek a tévében, hogy fordítsa magyarra a szót. Amikor a szakkönyvben hemzsegek az olyan mondatok, amelyekben a magyar szót már csak töltelékként használja a szerző. Amikor az istentiszteleten a latin szavak kerülnek előtérbe. Amikor a latin szavakkal teletűzdelt beszédűről kiderül, hogy nem tud latinul. Amikor az üzleti életben és a számítógépes világban az angol nyelvet beszélők közül is csak a beavatottak értik mi micsoda. Amikor az angol sem érti kifacsart magyar-angol zagyvanyelvünket. Amikor az ifjúság nyelvében játékos szóalkotás céljából csupa angol eredetű szót használnak. Amikor idegen nyelvekből tükörfordítással kierőszakolt szavakat hangoztatunk. Amikor a keresztlevelekben csupa Erika, Rita, Bernadett, Krisztina, Renáta, Bea, Jony, Roland, Frank, Mikael, Jimmy, Antoni, Bernárd, Cristián, Cristoph, Harald, Manfréd és sok már sokszor kifacsart, se nem idegen, se nem magyar név szerepel. Úgy tűnik, hogy idegen nevű magyarjaink mindig is könnyűszerrel keverték a divatos idegen szavakat a magyar szavakkal. Aki zavarban van érthetetlen idegen neve miatt, könnyebben enged a kevertnyelvűségnek, tudat alatt, talán kevésbé ragaszkodik ahhoz, hogy tiszta magyarsággal fejezze ki magát. Ez a feltételezés nem biztos, hogy igaz. Azért, mert bizonyíthatatlan. És azért is, mert rossz irányba vezetne.

18. A nevek eredetét firtatva óhatatlanul felvetődik a Ki a magyar? kérdés. És példák hosszú sorával sem cáfolhatnánk, hogy idegen nevű vagy akár idegen beszédű nagy embereink, akik a magyarság legjobbjai közé tartoznak, bár nem magyar származásúak, de magyarok. Számítalan ilyen példát más nemzetek történelméből, irodalmából, jelenéből is idézhethetnénk. A számunkra talán legismertebbet említtem Petőfi és Eminescu példájával. Mindketten -vics végződésű családnevet örökölték. Lehetek volna Petrovics és Eminovics néven más nemzet fiai. De olyan hazában születtek, olyan műveltségen cseperedtek, olyan nyelven szóltak, amelyen aztán világhíresen nagyot alkottak. És, hogy csak kapásból vett nevekkal folytassam: Janus Pannonius magyarságáról szólva, ellentétes példaként Oláh Miklós oláhságát erőltethetjük-e? Közismertek, akiknek a nevét álmaimban is őrzi tisztelem: Heltai Gáspár (Caspar von Heltau), Dávid Ferenc (Hertel), Kós Károly (Kosch), Karácsonyi Benő (Klärman), Balogh Edgár (Kessler), Örkény István (Österreicher)... És a magyar ügyekért halt vértanúink, az aradi tizenhármak többsége, tudományos embereink, magyar származású Nobel-díjasaink, neves feltalálóink, orvosaink, közembereink, barátaink, ismerősöseink nem magyar neve. Nem kívánom felsorolhatatlanul hosszú névsorral bizonyítani azt, hogy csupán nevünkkel, akármennyire ősi és magyar is az, nem feltétlenül bizonyíthatjuk magyarságunkat. De azt sem állíthatom, hogy családfánk törzséről örökölt nevünk nem jelent valami olyan értéket, amelyhez hasonlót a mostanában régmúltunkra is fényt derítő génjeink hordoznak magukban. Végül is nemcsak akaratunk, vállalásunk, és az érzelmeinkből sugalló hovatarozás határozza meg nemzetiségünket, hanem eredetünk is. Amelyet a történelem során összekuszált, erőltetett vagy félelemből önként vállalt, a legtöbb esetben kibogozhatatlan névváltoztatásokkal megnyugtatóan nem bizonyíthatunk? (A kérdés a külhoni magyarságnak kedvezményeket ígérő törvény készítőinek is szeget ütött a fejébe. Végül is azt tartják célszerűnek, ha a magyar, magyarnak vallja magát, de igazolja ezt azzal, hogy beszéli nyelvünket. És a vallása is lehet egyik bizonyítéka. Nevünk is lehet bizonyító, de az idegen nevűek magyarságát sem kérdőjelezhetjük meg.) Azt hiszem, nem erre jók a névvizsgálatok, a beszédes nevek világosságát nélkülöző idegen nevek fölötti téblábolás. Hanem mire?

19. Nem tudom milyen érzés idegen névvel magyarnak lenni. Azt sem tudom, milyen lelki sérülést okoz egyik-másik névváltoztatás vagy valamely értelmetlen név öröklése. De a nyilvánvalóan más nevű és más nemzetiségű ősök leszármazottainak olykor túlfűtött magyarsága mellbevágóan érint. Amikor magamat képzelem a helyükbe: feszengek. És őseimet siratnám. Azt, hogy milyen sanyarú sorsuk volt, amikor nemzetiségüket és anyanyelvüket feladták. Mert ugye, azt prédikáljuk az utánunk jövőknek, hogy a világ bármely sarkában légy, a magyar nyelvet el ne feledd, nevedet megőrizd. És a hozzánk települtektől, a messziről jött idegen évszázada velünk együtt élő fiaitól szívesen vesszük a maguk önfeladását? Nem jól van ez így. Sántító a gondolat. A Nagy-Románia bűvöletében élők évszázada sietős változtatásokkal kívánják növelni a lakosság számával együtt a román nemzetiségűek számát is. Elcsodálkoztam, amikor évtizedekkel ezelőtt a megújított személyi igazolványokba, a magukat cigánynak nevezők nemzetiségi rovatába rom megjegyzést olvashattam Ez már csak kétbetűnyi távolságra volt a többségi nemzetet képviselő polgárok jelölésétől. És így egy kalap alá lehetett venni a magyar-, az oláh-, és más cigányokat. De egy a kényszer, és más a minden feladó belenyugvás a kivédhetetlenbe. Otthon vagyok a tasnádi Buchmüller és Bendel családokban. Könyvmolnárnak és Pántlikásnak fordítom tréfálkozva olykor a nevük. Magyarok. Nem tudnak németül, magyar a műveltségük, az érzelmük. A nevüket nem adták fel, nem változtatták. Nincs közöttük egyetlen tudathasadásos ember sem: romániai sváb magyaroknak vallják maguk. Őseiktől néhány magyarul is jól hangzó német szót örökölték és a sertésszonka utánozhatatlanul nagyszerű pácolásának receptjét. Így, csendes magyarságtudatukkal együtt – tisztetem őket. A második világháború végén német eredetükért férfiak és nők, házastársak egymástól elszakítva évekig robotoltak orosz földön. Nem a nyelvükért, nem a műveltségükért, nem az erősen megcsappant hagyományaikért – a nevükért szenvedtek annyi sok megaláztatást.

20. Megismétlődhet a 19. századi mesterséges névalakítás divatja? Elképzelhető. Most már nem csupán a származást fitogtató egykori korszellem kívánalmaként, amely az ízléselredülésig pöffeszkedő magyarkodással és kivagyiskodással társult, hanem a nyelvi kifejezés mindig is folyamatos önújításaként, és a nemrég új erővel indult, örömdetes terebélyesedő nyelvtisztító – visszamagyarításunk tartozékaként. Valóban a Bessenyei Györggyel, Geleji Katona Istvánnal, Kazinczyval, Kölcseyvel, Szemerével, Vörösmartyval folytatódó, Petőfivel, Arannyal és másokkal kiteljesedő nyelvújítás mozgalmának máig érő valamilyen folytatását éljük? Hasznos volna. De nyelvészeink véleménye szerint nem kerülhet sor a híres nyelvújító mozgalom hatásához mérhető változtatásokra. Még akkor sem, ha a tulajdonnevek esetében – valós és nem valótlán, csupán képzelt – értékeink megőrzésének idejét éljük. Mert az ilyen változtatásokra csak az „idők szava”, csak valamilyen érdek teszi képessé az embert. Gondoljunk csak a Bajor Andor-i figurára, a közelmúltban még tovább hosszabbodó névváltoztatások gyakorlatára, a Renner-Rónai-Rădulescu-Renner-félék hányatott sorsára. Vagy a Moldvában felvett román névvel Székelyföldre vándorolt erdélyi örmények kényszerű névváltoztatásaira.(Cap de bou = ökörfej – Kabdebó, Patru bani = négy bani (román aprópénz) – Patrubány stb.) Akkor nemcsak létezésük minősége függött a helyiekhez való gyors és önkéntes hasonulástól, hanem olykor az életük. A sokszor ismétlődő történelem ezek után nem szülhet már ilyen retteneteket. Úgy tetszik, olyan időket élünk, amikor mindnyájan vállalhatjuk az őseinktől örökölt nevünk. Ha pedig úgy adódott: ennek kettősségét is. És a gyakori váltásokban bekövetkezett többszöri változtatásokat is. Génjeinket nem kell vállalnunk. Ezek vizsgálata megcáfолhatatlanul bizonyíthatja eredetünket. A nevünket azonban vállalnunk kell. Ezt sugallja nemzetiségünkől független emberi becsületünk.

21. Budapest alakulásakor a lakosság hatvannégy százaléka tudott írni-olvasni. Ahogyan emelkedett az írástudók száma, úgy emelkedhetett azok száma, akik magyar oktatásban részesültek. De a magyar műveltség és a hazafiasság általában is terebélyesedő érzésével

százerek, a hatalom által megkövetelt időnkénti hűségnyilatkozataik után sem tagadták meg ősi nevüket, származásukat. A magyar történelemben sűrűn előfordulnak olyan időszakok, amikor a németes név előnyt jelentett. A névváltoztató zsidók, a monarchia idején, a magyar-nál olcsóbban vásárolhattak maguknak német nevet. Valószínűleg többen voltak olyanok, akik nem fitogtatták eredetüket, nem kérkedtek származásukkal, ha szükség volt rá, titkolták eredeti nemzetiségüket, és a magyar írásmód szerint módosították családnevüket. Azt hiszem eljött az ideje annak, hogy visszakapják saját, eddig titkolt eredetükből táplálkozó büszkeségük érzését. Mert bebizonyosodott, hogy éppen olyan jó magyar a német-magyar, a zsidó-magyar, az örmény-magyar, a lengyel-magyar, a szlovák-magyar és a román-magyar, mint a magyar-magyar. Sok esetben a vegyes családokból származók valamiféle őszinte kényszer hatására magyarabbaknak akarnak mutatkozni, mint a többségi nemzet fiai. Így van ez más országokban is. Őseink nyílt vállalása ma szabadságigényünk része, természetes jogunk. Felvilágosult államban ennek nincs akadálya. (Az Egyesült Államokban magam is láttam, hogy ki-ki kitűzhette a maga nemzete zászlaját háza elé. Nevemet szülővárosom hivatalaiban, a lakosok névsorában, telefonkönyvben stb. helyesen sohasem írták. Svédországban, a svéd nyelvben nem található ékezeteket is pontosan kiteszik.) A magától értődő keveredés arányában az érzelmileg vállalt és megfontolt nemzeti hovatartozás őszinteségében sincs miért kételkednünk.

22. A tiszta magyar nyelv megnevezésének mintájára nem használhatjuk a tiszta magyar kifejezést a személyek jelzőjeként. Mert ilyen nincs is. Keveredésünk akkor is nyilvánvaló, ha ősi magyar nevet viselünk. A mi családunkban például nagyanyai ágon Barthák, anyai ágon Királyok sorakoznak. Megtartottuk nevünk ősi írásmódját a Taar, és a Tarr nevektől megkülönböztethetően, úgy, ahogy 1453-ban az első kolozsvári népszámláláskor azt a német nevek mellett a Kis, Nagy, Fekete, Veres, Fodor, Fejér, Szőke, Kövér, Nagylábó, Segges, Vak és Jó mellett feljegyezték. De, azt hogy az ezerhatszáz éves elején, az egyik valószínű ősomet, a kolozsi főbíró, miért jegyezték fel Thar András néven – nem tudhatom. Az viszont bizonyítható, hogy feleségem révén, aki lány korában Paizs volt, anyjának családi bonyodalmai folytán román és zsidó, lányom házasságából pedig dán és svéd vér csörgedez svéd-magyar utódaimban. Akárhogyan is volt, a nevem adta hovatartozás jóérzéssel tölt el, amit azért igyekszem palástolni, mert nem szeretem a kivagyiskodókat. Az ember nem annyi, amennyi, hanem csak annyi, amennyi tőle kitelik – idézem szabadon másik kedvenc írómat, aki a véletlen folytán egy pestkörnyéki helység nevét viseli, miután ősei valamikor osztrákországiak voltak a nevüket. Az sem éppen hétköznapi, hogy Tar fia Koppány őse vagy legalább névrokona vagyok, és hogy fiam nevében a hagyományainkat őrző pogány vezér neve, ezer év után, család és keresztes névvel együtt újra előfordulhatott. Nem akarták bejegyezni a néptanácsnál, a román tisztviselőnk félénken megsúgta, hogy csak bajt okozok vele. A sors kegyetlensége, hogy fiamat, egyetemi hallgatóként, máig tisztázatlan körülmények között, kötelező katonasága idején érte az értelmetlen halál. Azóta Pokoljáró Tar Lőrinc figyelmeztet szenvedéseinkre. Családnevünk arra is jó, hogy elődeink megpróbáltatásaiból erőt nyerjünk, példájukból tanuljunk.

23. Magyarország nem magyar! – ezzel a képtelennek tűnő felkiáltással szóltam annak a kitörölhetetlenül ma is belénk nyilalló népszavazás előtt írott buzdításomban, amelynek befejezésében a borúlátó Vörösmarty józanságát idéztem: „Az nem lehet...” Meghökkenőnek szánt okfejtésemben csupa olyan dolgot említettem, amelyekből sötét következtetésem eredőit sejtettek. Ezek nagy részét szüleim, rokonaim, ismerőseim anyaországi tapasztalataiból merítettem. Őket idézve vallom ma is, hogy mi, a Magyarország határain kívülre szakadtak, nem értjük a minden időben a szent haza kebelén nevelkedetteket. Nem értjük kivagyiságukat, marakodó természetüket, pökhendiségüket, hagyománytalanságukat, nemzeti tudatuk törpe-ségét, az azonos nyelvet beszélők családjába tartozás melegségének, a magyarság hagyomá-

nyaihoz tartozó vendégszeretetének hiányát, az állandósult tülekedést, az anyagiak utáni mérhetetlen harácsolást, a mindenféle gáncsoskodást, az irigység és cselszövések burjánzását. Nem értjük, ha magyarázzuk is. Ha az elszenvedett félévszázad nemzetlenítő politikájának rovására írjuk mindezt, akkor sem. Amikor hajdanán, Budapest telefonkönyvét olvastam hasonló érzés kerülgetett, s gyömöszöltem magamba vissza a csodálkozást, miszerint első királyunk intelmét nemcsak megfogadtuk, hanem bőven túl is teljesítettük.

24. A „tisztá” nemzetiség gyászos fogalma a legutóbbi világégés után elavult, korszerűtlen, csaknem szégyenteljes. Magyar őseink csak egy névelemet viseltek, amely szoros kapcsolatban volt a jelölt személy jellemző jegyeivel, külső vagy belső tulajdonságaival, életkörülményeivel. Nevük nem öröklődött, hordozójának halálával megszűnt. Feltehetően tudták egymásról, hogy ki kinek a fia, és hogy milyen nemzetségből származik, de a mai értelemben vett nemzetiséget még nem ismerhették, tehát nem is jelölte ezt a nevük. Vajon milyen érzés lehetett a magyarul érthető Vajk nevet kiszoríttatni az Istvánnal. Az erőszakolt névváltoztatás valószínűleg több évtizedig eltartott. Aba Sámuel példája mutatja, hogy a világi és a családi nevet együtt is használták őseink. Nem hiszem, hogy rövid ezer év alatt megváltoztunk volna a hagyományokhoz való makacs ragaszkodásunkban. Mostanában pedig gyökereink vizsgálatát szorgalmazza minden gondolkodónk.

25. Az egymásellenesség betegségének gyógymódja nem az elkülönülés, hanem a körütekintő közösségépítés. Ez nem holmi „kutyaharapást szőrével” gyógyítás, hanem hagyományainkra alapozott felismerés. Szomorúan tapasztalhattuk, hogy három magyar közül az egyik besúgó volt. Sokatmondó túlzásként halljuk, hogy három magyar olykor négy párt. Minden második magyart árulónak, kommunistának, pufajkásnak is neveztek már mindenkor felcsattanni kész honfitársaink. Divat ma felemelt hangon belekötni az „élő fába” is. Az egymásellenesség terjedő szokása az is, hogy levegőnek nézzük egymást. Nem tudok róla, tehát nincs is. Nem érdekel, hogy mit mond, mit ír, mit cselekszik. Csak éppen „annyira érdekel”, hogy minden lehető módon elősegítsem kirekesztését a „mi” köreinkből, a „mi” világunkból. Ezt a szokást erősíti a magas szintre emelt „mögöttes beszéd” is, amely a magyaros nyíltságnak tökéletes ellentéte. Ha mégis bekerül „közénk” valamely nemkívánatos, akkor távollétemmel tüntetek. Nem keveredem, mert még „elkorpásodom”. A közösség aztán sajnálhatja hiányomat. Az ilyenszerű viselkedés nemcsak bölcsességihiányos, hanem nemzetellenes is. A szülőhazán kívüliek nagyobbik részére persze, nem hat az ilyen nemzetpolitikai szempontú megállapítás. Ezért kénytelenek vagyunk a fenti viselkedések eredőjeként olyan általános emberi rossz tulajdonságokat is említeni, amelyek az oktondiságtól a tudatlanságig terjedve megakadályoznak bennünket a társas lényektől általában joggal elvárt társadalmi élet hasznos gyakorlatában. Eszembe jut Wass Albert találó meghatározása, – élete alkonyán még levelezhettem az Erdélyi Szépmíves Céh feltámasztása ügyében-, miszerint rontó, gyűjtő és látó emberek vagyunk. Az első haladás-ellenességet, a második harácsolást, a harmadik pedig ritka adományként, bölcs jövőbelátást jelent. Ennek vagyunk jócskán még mindig híjával.

26. Feltételezzük, hogy nemzetellenességünk nem tudatos, de magyarságtudatunk még kialakulatlan. Lefoglalnak a hétköznapi kenyérkereset ügyei, életcélunk csupán a meggazdagodás, többek akarunk lenni némely dologban legalább, mint azok a környezetünkben élők, akikre még kénytelenek vagyunk felnézni, akiket a társadalom fölébünk sorol. Megnyugtatóan magyarázzuk már magunknak törtetésünket, önzőségünket, irigységünket, kivagyiskodásainkat, mert eszünknek, alkalmazkodási képességeinknek, szorgalmunknak és vasakaratunknak megfelelően eredményesnek mondhatjuk magunk választott hazánkban. Nem firtatjuk Wass Albert figyelmeztetését. Magyarságunk sem okoz szívfájdító érzést. Nem könnyezünk a Himnusz hallatán, a piros-fehér-zöld zászló láttán nem emelkedik a vérnyomásunk, a magyarul megszólaló „idegenhez” nem vonz mágnesként az anyanyelv dallama. Szóval, ha mindent levetköztünk már, amit örökölt nemzetiségünkől elődeink büszkeségként reánk hagytak,

elanyagiasodott világunkban, akaratunk ellenére is, marad még egy kötelék, amellyel számolnunk mindig érdemes, hiszen örök, és pénzben is kifejezhető érték. Nyelvünkről van szó. Magyar tudásunk romolhat bármennyire is, megmarad és kamatoztatható. Jól számol, aki anyanyelvét ápolni érdemesnek, továbbadni szükségesnek tartja. Az, hogy a külföldre szakadtak második vagy a harmadik nemzedékének nagy része már nem beszél magyarul, senkit se készíthet az anyanyelvéről való lemondásra, hiszen a mostani civilizációs körülmények között az eddigieknél sokkal könnyebben megtarthatjuk, ápolhatjuk, tökéletesíthetjük azt. A családi nyelvhasználat, a rádió, a tévé stb. mellett leginkább az anyanyelvi közösség segíthet ebben. Az ilyen közösségek magától is alakulnak, de szervezni is kell ezeket. Az idő parancsa ez.

27. Magyarságunk védelmére, a magyar betegségek gyógyítására szervezkednünk kell. A meglévő szervezkedések minőségén kell változtatnunk, azokat kiteljesítenünk kell, a mindannyiunktól elfogadott közös cél szemmel tartásával. A lehetetlenségig lecsupaszítva, múltunktól, politikától, önazonosságunktól és magyarságérzésünktől is megfosztva: van olyan célunk, amely közösségkialakításra ösztönöz. Nehezen hihető, hogy a külföldön élő magyarok közül többen is, az általunk leírt módon elnemzetlenedtek volna. Helyzetük eltűlése csakis arra jó, hogy valamiféle magot találjunk – ha parányi is –, ami összeköt. A magyar szervezkedés megújításának szükségszerűségét ezzel együtt, a régóta esedékes magyar összefogás követeli. Az egyesült Európa összetartó, hagyományait felmutató és éltető magyarságot kíván. Ehhez pedig a szélrózsa minden irányába szétszórt magyarság korszerű szervezkedése szükséges.

28. Méltatlan az összmagyarság külföldre szakadt részével történő jelenlegi felületes bánásmód. Úgy tűnik, hogy magyarságuk ápolása immár nem ország érdek, egyre hivatalosabbá válik az a nézet, miszerint a más hazába jutottak harmadik generációja, így is, úgy is beolvadásra van ítélve. Innen az a gyakorlat, amely nem számol velük, sorsára hagyja őket. (Lásd még: Nagy Károly Szigeteket, szórványokat is megtartó haza, határtalan hazában, EKE-Stockholm, 2000) A határon kívüli magyarok megkülönböztetése céljából értelemszerűen vannak Kárpát-medenceiek, az Európai Unió országaiban élők és külföldiek, akik nemcsak nyugaton, hanem a világ legkülönbözőbb országában élnek. Az EU-ban és külföldön élőket, nemcsak számukat illetően illeti megkülönböztetés, hanem többnyelvűségüket, jártasságukat, kapcsolataikat tekintve is értékesek. Munkájukkal, világnyelvűségükkel, de pusztán jelenlétükkel is az anyaországot, a magyarság ismeretségét szolgálják. Kapcsolatuk a szülőhazával nem lehet csupán gazdasági érdek, nyelvük és hagyományaink ápolása az anyaország nyilvánvaló érdeke. Az, hogy Mi a magyar? külföldön több figyelmet érdemel, és tetteket, amelyek a magyar műveltség külföldi fenntartását szolgálják. Hinnünk kell abban, hogy akármekkora, az ezt szolgáló beruházás, kamatostól megtérül a jövőben. A külföldi magyarság minden egyes tagja, az anyaország rendkívüli nagykövete. Mindezt hangsúlyozottan és ismételten kellene a közvélemény elé tárni, ahhoz, hogy ezen a téren is szemléletváltásra bírjuk a különféle rövidlátó hivatalokat. Tudatában vagyunk annak, hogy a magyarság nyelvi közösségre alapuló lelki és kulturális közösség. Függetlenül attól, hogy hol élnek azok, akik politikai, vallási és állampolgársági különbözőségük ellenére, a történelem során eltérő állami keretekbe kerülve, más nyelvi közösséget vállaltak, joguk és egyben önként vállalt kötelességük az, hogy magasabb szinten ápolhassák vagy tanulhassák a magyar nyelvet. A magyar politikában több ízben megfogalmazott igény szerint, tizenötmilliónyi magyar érdekében kell cselekednünk. Az innen kiinduló gondolatsornak el kell jutnia ahhoz, hogy az anyaország, a Kárpát-medencei magyarságon túlmenően, a nyugati régió szórványaiban élő magyarságnak az anyanyelvi és hagyományörző gondjait is felvállalja.

29. A nyugati és az unióbeli szórványokban folyó anyanyelvi oktatás felületes vizsgálatából is kikövetkeztethető, hogy színvonala elmaradt a hazai iskolákban folyó munka színvonalától,

nehezen felel meg a mai követelményeknek, a szülők elvárásainak. A nyugati régiók magyar iskoláinak a munkájába közvetlen beleszólása nem volt, nem is lehetett a magyar szakembereknek, de az unióbeli régiókban folyó oktatás színvonalának emelése érdekében, az EU parlamentjében és a különféle szerveződéseiben, bizottságaiban tevékenykedő magyar képviselők és tisztviselők segítségével, megtalálhatják annak a módozatait, hogy az uniós országokban élő magyarok anyanyelvi oktatásának és művelődésének, az eddigieknél hatásosabb segítői legyenek. Elképzelhető, hogy az uniós országok közös egyetértésben oldják majd meg a maguk anyanyelvi oktatásának szakmai és szervezési kérdéseit az unió minden államában, és ezzel az eddiginél magasabb minőségi színvonalra emelik országukban a különféle nyelvek, más uniós országokban pedig, a saját nyelvük oktatását. Nem tűnik elfogadhatatlannak az a felfogás, miszerint a magyar anyanyelv az EU országokban való tanításának szakkérdései a magyar szakminisztérium illetékességi körébe tartozzanak. Ennek a szemléletváltásnak nem lehet gátlója a mások belügyeibe való be nem avatkozás elve, hiszen a felek közös érdekében a szövetségi országban történik, és mindenütt a színvonalas nyelvtanulást, a művelődést szolgálja.

30. Kell lennie középútnak. Nem tagadhatjuk meg őseinket. Nem hessegethetjük el a sors hozta változások tényét. A fajtisztaságra való, délibábos törekvés, és ennek erőltetése mások lebecsüléséhez, részrehajláshoz vezet. Kitágult kapcsolataink, alakuló világszabadságunk pedig keveredéshez, egységesüléshez. Családnevünk elveszti majd jelentőségét? Utódaink együtt viselik majd az apai és az anyai családnevet? Ha bizonyítható lesz, hogy a fiúgyermek nagyobbraért az apa vagy a nagyapa génjeit öröklik, a lányok pedig az anyai nagyanyáét, akkor ezek nevét viselhetik majd? Lehetséges, hogy az egy idő óta nyugaton tapasztalható és divatozó egyneviség, a nemzetiségi jegyek összemosódását jelzi? Minden egységesülést megelőz valamiféle részecskékre való bomlás. A világ kitágul, és minden ember a maga parányiségében felmutathatja egyediségét, hogy valamiféleképpen az elképzelt Isten hasonmása legyen. Ehhez tartozhat majd az, hogy újra visszatér az egyetlen névelemet tartalmazó név. Ez már létezik is a villámposta és a honlapunk címében, amelynek alapján számítógépünk ernyőjére beengedhetjük a világ minden részéről érkezett bármely szöveget, képet, hangot. Az általunk használt nyelv mutatja nemzetiségünket vagy többnyelvűségünket, a betűjelről, amelyben kukac is van – kitudja mi alakul ki majd belőle –, leolvasható földrajzi helyzetünk is. És lehetünk bármely földrészén, hajón és víz alatt nevünkön szólíthat ismerős, munkatárs, hivatal és ismeretlen. Kérdezhet, véleményét eljuttatja hozzánk, kérhet, tiltakozhat, vitázhat velünk. S ha kíváncsi múltunkra, őseinkre, történelmünkre, teljes családnevünkre, azt is megtudhatja szempillantás alatt.

31. Gondoljunk csupán legnagyobb közös feladatunkra, anyanyelvünk továbbéltetésének szent kötelességére. Arra, hogy megfellebbezhetetlen törvénynek ismerjük el, és belenyugszunk a határon túl élő magyarok második-harmadik nemzedékének nyelvvesztésébe. Valóban ne lenne ellenszere?! Most, amikor a magyar rádió- és tévéadásokat a világháló segítségével hallgathatjuk, és Amerikában is nézhetünk magyar tévéadást, villámpostánkon, ingyenes csevegő- és videó rendszerek segítségével bármilyen magyarul megfogalmazott hír, hagyományőrző anyag, nevelési tanács, irodalom, kép és hang pillanatok alatt birtokunkba jut. Az új évezreddel új szakasz kezdődik a nemzetnevelésben is. Magyarságunk megőrzése egyre inkább nem fogcsikorgató nehézségek között zajlik, a civilizációs szintünk emelkedésével saját elhatározásunk és kitartó munkálkodásunk függvénye. Mindez nem sokat ér családépítés nélkül. Nemcsak a valóságos magyar családokat szükséges erősíteni, hanem a családias kisközösségeket is, amelyekben nyelvünkkel együtt élettapasztalatainkat, magyarságtudatunkat is stafétabotként átadhatjuk az utánunk következőknek.

32. Vegyük elő a régi polgári élet szórakoztató szokásait, a nagycsaládok együttléteinek tanulságait, a meglévő, a magától alakult csoportosulások gyakorlatát. Figyeljünk egymásra,

tanuljunk meg újra méltón ünnepelni barátainkat, ismerőseinket, ne csak foglalkozzunk gyermekeinkkel, unokáinkkal, hanem játszunk, gondolkozzunk együtt velük, szakítsunk időt a vidámságra, teremtsünk naponta magunknak és másoknak is örömet. Tanuljunk vitázni, ne csak beszélgessünk, hanem cseréljünk gondolatokat, ismerkedjünk és ismertessük a magyar élet múltjának és jelenének lelket melengető történeteit. Szoktassuk magunkat az irodalom és a művészetek ismeretére, osszuk meg olvasásélményeinket, legyen közösségi feladatunk a magyarosan nyílt, tiszta és tömör beszéd. Nem lehet! – szól az elhamarkodott kishitű ellenkezés. Igaz, sokszor és sokféleképpen próbáltunk már. Úgy tűnik minden ellenünk esküdött. A nemtörődömségtől a tudatlan elnemzetlenedésig, a magunk felejtésétől az anyagiak utáni fékezhetetlen vágy hajszolásáig, az emberiséget általában sújtó atomizálódástól az „egyszer élünk” filozófiáig. Mindezekkel és egyebekkel, amelyek emberségünk kurtítják, legnyomósabb érvünk a jövőt kereső múlt században fogant: „Lehet, mert kell.” És mert kell, akaratból is nagy kell hozzá: a mindene fölötti józansággal csiholt közös magyar akarat.

X. rész

Frissített különvéleményeim

1. Évszázad óta azt ünnepeljük, hogy Magyarország Európához tartozik. Szent István királlyá koronázása a keresztény kultúra felvételét jelentette. Ma már nyilvánvaló, hogy a Duna-Tisza közén való megmaradásunk lehetetlen lett volna egyféle önfeladással járó, magunkat pusztító áldozatok nélkül. Ünnepléseink hangulatát az adja, hogy számos vándorló nép nyomtalan eltűnését nem utánoztuk, hanem íme, megmaradtunk. A derűlátók szerint a keresztény kultúrát ötvöztük a sajátunkkal. Mi több, az egyik pápa szerint európai kereszténység védőbástyája is voltunk. De talán még inkább ünneplésre méltó az alkalom, ha arra gondolunk, hogy immár önfeladásunk véget ért vagy véget érhet, és összeszedve magunk, hagyományaink, régi erkölcsi tartásunk visszaállítását próbálva léphetünk előbbre a harmadik évezredben. Ehhez persze, az is elképzelhető, hogy az időszámításunk előtti időkben gyűjtött erényeinket is előszámláljuk.

2. A történelem mindig a jelen igényei szerint fénylik, hiszen azért is dörzsölgetik varázstükörnek képzelve a beavatottak és a politikusok is. A rég történeteket mai szemmel értékelők hajlamosak arra, hogy a megfellebbezhetetlenül jót és az „egyértelműen” elítélhető, emeljék ki történelmünkben. De a valóban eredményes, a továbbhaladáshoz árnyaltabb ítéletek szükségese. Tessék például elképzelni államalapításunk előzményeit olyanformán, hogy átemeljük az akkor történeteket a mába. Mi lesz az egyöntetűen dicsőnek ítélt tettekből? Észrevehetjük például, hogy a szokásos hatalmi testvérharc folyamán az egyik fél a hagyományokra és az akkor érvényes törvényekre hivatkozva állt a küzdőtéren, míg a másik idegen segítségre támaszkodva, annak szokásait magáénak vallva küzdött. Ma Koppány vérfertőző házasság igényét említik, és pogányságát elítélik, de az akkori törvények szerinti, a magyar becsületen alapuló jogait követelte: István anyját, Sárát asszonyául, a legfőbb vezető tisztségét pedig a magyarok vérszerződése alapján. Képzeljük csak el, mit szólnánk mi ahhoz, ha a nép akarata ellenében valamely ország vezetője egyik jövő nagy hatalom segítségével, mondjuk az egyik keleti vallást is magáénak vallva, négybe vágatná a legyőzött kereszténynek leendő vezetőjét? Erkölcsi beidegzettségünk tiltakozásra ösztönözne. Nem vitás, hogy melyik táborban ragadnánk fegyvert. Nem hiszem, hogy a többség örömrivalgással hagyná, hogy új szokásokra, új hitre tűzzel-vassal, de csak bottal és megszegyenítéssel is kényszerítsék. Olyan lenne ez, mint a botcsinálta történészek elmélete a nyelvüket tömegesen a római katonákéra cserélő dákokról, akikből röpké évtizedek vagy évszázadok alatt a románok lettek.

Mire jó ez a példa? Ünneprontásra? Évezredes európai jelenlétünk erényeinek kisebbsítésére? Semmiképpen sem. Sem egyikre, sem másikra. Csupán arra, hogy megemlíthessük azt az apróságot miszerint az ősi magyar szokások, a génjeinkben talán még fellelhető ősi erkölcs, a nyíltság, a szókimondás, a köntörfalazás nélküli kiállás az ésszerű igazság mellett, és minden, amit most magyarságunk gyökerének tudunk, éppen ezer éve szenvedte el felmérhetetlen következményekkel járó kudarcát. Jó tulajdonságaink visszaszorultságát ma is tapasztaljuk. Még akkor is, ha az új, magyarságunkkal ellentétes viselkedésünket ma nem illik kisebbsítő jelzővel illetnünk. De ha magyarságtudatunk sorvadását a nemzetközivé váló világ ámulatában nem hessegetjük el magunktól, ha mostanában pestisként terjedő anyanyelvfeladásunk mellbeverő jeleire nemcsak legyintünk, hanem előrelátható következményeit kimondva figyelmeztetünk, nos ekkor elkerülhetetlen a gyökerekig nyúló történelmünkben és magunkban vájkálás. Ilyenkor aztán előkerülnek olyan apróságok is, mint például az a László Gyula említette tény, miszerint „Árpád népének uralkodó osztálya és lovas hadserege török volt”, valamilyen török nyelvet beszélt. Azt az eddig nem igen hangoztatott, sokáig kényelmetlen feltételezést sem hallgathatjuk el, hogy az egykori kazár nagyhatalomból Árpád népéhez

csatlakozó művelt zsidó vallást vállalkókból is állt a honfoglalók magyarra ötvöződött serege. Az uralkodó osztály nyelve kazár is lehetett. Mindez azért érdekes, mert magyarázatot kell találnunk az akkori ésszel véghezvitt önfeladásra. Nyilvánvaló, hogy ez elsősorban műveltségőhajtás és előrelátó számítás eredménye is lehetett: Nem a nép, hanem a vezető osztály akarata volt ez.

Mit kezdhethünk államalapítónk hagyományaink ellenében gyakorolt példájával ma? Hiszen mindenütt, de különösen a szórványban élő magyarokat arra biztatjuk, hogy Koppány hívei legyenek. Nevének említése nélkül persze. Azt tartjuk a magyar becsülethez méltónak, ha foggal-körömmel ragaszkodnak hagyományainkhoz, anyanyelvünkhöz, keresztény vallásukhoz. Pedig boldogulásuk felszínesnek nevezett, de a gyakorlatban már a sokak által követett útja az, hogy belesimuljanak Európa vagy az amerikanizálódó világ átlagos emberének egyenburkába. Ez nemcsak anyanyelvünk háttérbe szorításával jár, de viselkedésünk, gondolkozásmódunk lényeges megváltoztatásával is. Pedig most már tudományosan bizonyítottan hirdetjük, hogy a kettő összebékíthető: az alapokat folyamatos erősítve és sajátosságainkat megtartva, ezekből előnyöket nyerve boldogulhatunk a soknemzetiségű, többműveltségű világban.

Tudták ezt vezetőink államalapításunk évszázadában? Nem valószínű. A másféle, a divatos, a magasabb rendű tudás ígézetében, a megmaradás kényszerében vállalták az újat? Államalapítónk neveltetése gyökeresen más volt, mint a népé, amelyből kiragadták. Ezért vihette könnyen, és meggyőződéséből táplálkozó erős hittel véghez mindazokat a gyökeres változtatásokat, amelyek a magyarokat elfogadhatóvá tette az akkori Európában. Népének az új szokások felvételét évszázadokig erőltették. Ezer év tanulsága, hogy a józan eszű nép nem adja fel magát. Makacsul ragaszkodik őseihez. Ebben hasonlatosak vagyunk az üldözött kereszténységhez és a meggyötört zsidósághoz. Most jött el annak az ideje, hogy a műveltségében gyarapodó világ megérti a keleti filozófiát, miszerint az a jó, az a természetes, az az ésszerű, ha virágzik minden virág, és a sokszínűség felbecsülhetetlen ereje diadalmaskodik az elszürkítő, az átlagot erőltető hatalom felett. Ebben az értelemben jó az, ha ünnepi hozsánnáink közben nem feledjük a nyílt szókimondást, az igazságos mérlegelést, amelynek számos tanulságával majd a nanotechnológia szabálya szerint építhetünk magunknak az eddigieknél szebbnek akart jövőt.

3. Az egymásellenesség betegségének gyógymódja nem az elkülönülés, hanem a körültekintő közösségépítés. Ez nem holmi „kutyaharapást szőrével” gyógyítás, hanem hagyományainkra alapozott felismerés. Szomorúan tapasztalhattuk, hogy három magyar közül az egyik besúgó volt. Sokatmondó túlzásként halljuk, hogy három magyar olykor négy párt. Minden második magyart árulónak, kommunistának, pufajkásnak is neveztek már a mindenkor felcsattanni kész honfitársaink. Divat ma felemelt hangon belekötni az „élő fába” is. Az egymásellenesség terjedő szokása az is, hogy levegőnek nézzük egymást. Nem tudok róla, tehát nincs is. Nem érdekel, hogy mit mond, mit ír, mit cselekszik. Csak éppen „annyira érdekel”, hogy minden lehető módon elősegítsem kirekesztését a „mi” köreinkből, a „mi” világunkból. Ezt a szokást erősíti a magas szintre emelt „mögöttes beszéd” is, amely a magyaros nyíltságnak tökéletes ellentéte. Ha mégis bekerül „közénk” a nemkívánatos, akkor távollétemmel tüntetek. Nem keveredem, mert még „elkorpásodom”. A közösség aztán sajnálhatja hiányomat... Az ilyen-szerű viselkedés nemcsak bölcsességihiányos, hanem nemzetellenes is. A szülőhazán kívüliek nagyobbik részére persze, nem hat az ilyen nemzetpolitikai szempontú megállapítás. Ezért kénytelenek vagyunk a fenti viselkedések eredőjeként olyan általános emberi rossz tulajdonságokat is említeni, amelyek az oktondiságtól a tudatlanságig terjedve megakadályoznak bennünket a társas lényektől joggal általában elvárt társadalmi élet gyakorlatában.

4. A kitartó belső építés hiánya teszi korszerűtlenné szervezeteinket. A megfogalmazott célok nem tagadják az alulról való építkezést, de a különféle csoportok vezetésére alkalmasnak

talált, többnyire kijelölt vezetőknek sietősebb a szervezeten belüli, majd a szervezet nevében és a különféle társadalmi tisztségeikért folytatott külső hatalmi harc, mint a szervezet valóságos tömegalapjának megteremtése.

5. A külföldi magyarság szervezeteit nagyjából három csoportra oszthatjuk.

1. A politikai hatalmi harc érdekében létesített pártok.
2. A rendezvényszolgáltatás központú szervezetek.
3. Az öntevékeny művelődési csoportok.

Mindhárom csoportban közös a magyarok összefogásának igénye, és fellelhető bennük a különféle eredményességgel végzett népnevelés is, de tevékenységük nélkülözi az ott élő magyarok számához viszonyított tömegalapot.

6. Az öntevékeny művelődési csoportok lehetnének a szervezési megújulás alapjai. Az olyan kisközösségek, amelyek valamiféle cselekvésre alakulnak. Ha magyar sajátosságaink közé sorolhatjuk a kitartó szorgalmat, a másokat is lelkesítő közös munkát – ez a tulajdonság többnyire egyenes arányban csökken a külföldre kerülés idejének növekedésével –, feltételezhetjük, hogy a jövőben nem a tagsági díj lesz a magyar szervezetekhez való tartozás alapja, hanem a magunk hasznára alakított kisközösségi együttlétek. Meghatározható lesz például bizonyos óraszám, amelynek idejét valamely magyar közösség szolgálatában töltünk el. Tessék, elképzelni azt a mondjuk tíz valahány magyar emberből álló csoportot, amely egyik tagjának születésnapját rendezi. Segíthet ez a csoport egyik idősebb beteg tagjának aprólkosan megosztott látogatásában, gyerekeik játszódelutánjainak kialakításában, felügyeletében és másféle társas együttlétek szervezésében is. A különféle együttlétek és emberbaráti kapcsolatok kialakításának követendő jó példáit cserkészseink tevékenységéből is átvehetjük. A lényeg az együttlét. Az, hogy a kisközösségekben anyanyelvüket gyakorolhassuk, gondolatot cseréljünk, hagyományainkat éltsük.

7. Szervezkedésünk kipróbált hagyományos gyakorlatát kellene mai nagy feladatainkhoz igazítanunk. Újból fel kellene támasztanunk az ősi magyar katonai szervezetre visszavezethető tízes szervezetet. (Lásd: Dr. Müller Rezső: A székely tizedesek. Debreceni szemle, 1939. 1. szám, Dr. Zolnai Lajos: Debreceni utca kapitányok, tizedesek és tíz-házgazdák. Debreceni Szemle, 1939, 3. szám, Vámszer Géza: Szakadát. Egy Szeben megyei magyar szórvány. Erdélyi Enciklopédia, Kolozsvár, 1942, Csizmadia Andor: Tizedesek és fertálmesterek, Dunántúli szemle, 1942. 1-2. szám, Csizmadia Andor: A kolozsvári tizedesek, Nép- és családvédelem II, 1942. 8. szám, Csizmadia Andor: Fertálmesterek és tizedesek szerepe a magyar városok gazdasági és szociális életében, Szociális Szemle, III. 1942. 4-6. szám, Puskás Lajos: Tizedesség és a kolozsvári tizedesek, Kolozsvár, 1942, Csörtán Márton: A kolozsvári tízes szervezet, Hitel, Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, 1943, 4. szám.)

8. A régi magyar gyalogságnál minden tized alja nép élén egy-egy tizedes állott. Első királyunk tíz falunként rendelte el a templomépítést. Később a különféle települések szervezkedésében, a városok életében jelentős szerepet kapott a tízes szervezet, amely régi katonai szigorából engedve a polgári teendőik szervezésére alkalmasnak szelídült. Az ősi szervezetben tíz család vagy ennél több is, tizedet alkotva teljesíti katonai kötelezettségét, de együtt végeznek közös munkában útjavítást, kutak tisztítását és más közmunkát. Az élén álló tizedes legfőbb kötelessége volt számon tartani a vezetése alatt álló közösséget. Ha valamelyik családjában baj történt, segített. A tizedes rendszerint a legtekintélyesebb családfő volt, évenként választották azt, akire az egész közösség hallgatott. A német városjogi hatásnak tulajdoníthatóan később előtérbe került a fertálmesteri megbízatás, de talán éppen demokratikus voltuknál fogva megmaradtak a tizedes szervezetek is. A tizedesek megbízható és tiszteletbeli összekötők voltak a polgárság és a hatóság között. Tíz tízes szervezet élén a főtizedes állott, később hadnagyok, utca kapitányok sorakoztak a ranglétrán, és részt vettek a

városi tanácsban. A fertálmesterek (városnegyedi vezetők) főként rendészeti teendőket láttak el, összeírásokat végeztek, közvetítették és felügyelték a tanács rendelkezéseit. Jakab Elek, Kolozsvár történetírója szerint: „A városnak negyedekre felosztása tizedesi és kapitányi intézményekre, szép és egészséges alkotása volt a régi századoknak, lelkesítő emlékei egy küzdelmek és dicsőség között eltelt múltnak, mire büszkén gondolhat a mai nemzedék, s azt fejleszteni, a korhoz idomítva fenntartani az ősök emléke iránti tisztelet és a magyar nemzeti érdek követeli.” A székelységben, Kolozsváron, de Debrecenben, Kőszegen, Szombathelyen, Győrött, Egerben, Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Szegeden, Kecskeméten és másutt működő tízes szervezetek az ezernyolcszázad évek végéig fennmaradtak. Kolozsváron a második világháború éveiben néhány esztendőre felújíthatták nemzetvédelmi céllal. Napjainkban, Egerben próbálkoznak a fertálmesteri tisztség visszaállításával, igaz egyelőre inkább külsőségekre szorítkozva, hagyományörző kirakat jelleggel inkább, mint a lakosság mélyrétegibe hatolva, népművelői és szervezői szándékkal

9. Nem lehet! – szól az elhamarkodott kishitű ellenkezés. Igaz, sokszor és sokféleképpen próbáltunk már. Úgy tűnik minden ellenünk esküdött. A nemtörődömségtől a tudatlan elnemzetlenedésig, a magunk felejtésétől az anyagiak utáni fékezhetetlen vágy hajszolásáig, az emberiséget általában sújtó atomizálódástól az „egyszer élünk” filozófiáig. Mindezekkel és egyebekkel, amelyek emberségünk kurtítják, egyetlen érvünk van. A jövőt kereső múltszázadban, a kisebbségi kérdésben folytatott erdélyi vita egyik tömör tanulságát megfogalmazó Reményik Sándorral együtt vallom, hogy „Lehet, mert kell!” És mert kell, akaratból is nagy kell hozzá: a mindennek fölötti józansággal csiholt közös magyar akarat.

10. Ne hagyjunk fel a csüggedéssel? Ne hagyjunk fel a csüggedéssel! Mindent írhatunk kérdőjellel is. Hihetünk és kételkedhetünk. Kétezer év óta a keresztyén, ennek megreformálása után, többen a keresztyén hitben magyarázzuk a világot. De a mi világunk mellett az emberiség kétharmada más hitben él. Nem rosszabbak nálunknál. Kétezer éve próbáljuk betartani a tízparancsolatot. És folyamatosan ölünk. És lopunk. És mert kívánjuk, elcsaljuk más feleségét. És ezt cselekszik a nők is, ha megkívánják mások férjét. És a világ még így is halad. Mert építjük. Bábel tornyán tanulva igyekszünk szót érteni egymással. Sokféle furcsa meggyőződésünk ellenére is. Mert az eltelt kétezer év arra volt jó, hogy megértsük: a magunk fejével kell gondolkoznunk. Egyedenként kiválunk a rengeteg felfoghatatlan dogmával etetett tömegből, és nyiladozó értelmünkkel kikanyarítjuk a magunk karéj értelmét az érthető világból. Az a miénk, amit megértünk. Tudósaink bizonyítják, hogy agyunk képességeinek tíz százalékát, ha használjuk. Az elkövetkező esztendővel lezárjuk az emberiség gyermekkorát. Gyermekbetegségeinkből felépülve, értelmes gépeinkkel megtoldva értelmünk, kérdőjeleinket tudásunkkal fogjuk felkiáltójeleinkké alakítani. Élni érdemes! Örömtéremtés legyen a gondunk. Szeretetünk szülöttje legyen végteleníthető boldogságunk.

11. Az ország, a jog, a misztikus hatalom alá tartozás jelképe. De csak azoké, akik hisznek a szentekben, a szentségben. Akik szerint a ködösített múltat levetkezve kellene a jövőbe látnunk és lépnünk: akadály. A korona tündöklése ezer év fényeit sziporkázza. A magyar államiságét. De csillogása elfedi a régi magyar múltat, az ősit. A korona nem régmúltunkból jön, hanem az új hazában, az új környezethez való simulásunkért kapott ajándék, jutalom. Elsősorban azokat illeti, akik ezt kiérdemelték. Akik maguk is szentek voltak vagy szentjeinket imádták. Akiket aztán rendreutasított az egyszerűségével népet hódító reformáció. Ettől még a Szent Korona lehet Magyarország jelképe. De ha valóban magyarok vagyunk, ha nem vett ki agyunkból és génjeinkből az ezer éves nagy hódoltságban az ősök iránt tisztelet és a magunk megbecsülése, akkor szimbólumnak inkább ajánlhatnók a vérszerződést. Amit nem kaptunk, hanem adtunk. Tudatos keveredést vállaltunk ezzel, fajtáink egyenlőségét, a rokoni szálak elszakíthatatlanságát, az egymással szembe sohasem szegülést „a mindig magunkért, soha mások ellen” költői megfogalmazás szerint. Azt, amit első szent királyunk

megszegett. Amit évezredig tartó keveredésben a fél szájjal mondott magyarságunkig silányítottunk: ősi törvényeink tiszteletét. A magyar becsületet törvényét mindenekelőtt. Mert a nyugathoz való csapódásunk ámulatában ezer éve becsületünk is morzsolódik kétszínűséggé, mögöttes beszéddé. Gerinccességéből hajbókolás, anyanyelvünk szentségéből feladásig menő ápolatlanság, szókimondásunkból szófacsarás, nyíltságunkból sunyiság, halálíg kitartásunkból gyáva önfeladás, tömeges elmagyartalanodás lett. Ezer éve vérzünk. Adtuk vérünk mindenféle háborúban, osztálykülönbözőségben vívott csatákban. Elvéreztek és véreznek magyarjaink a szegények és a gazdagok közötti egyenlőtlen küzdelemben. Ezer év egy életre való nép történetében nem nagy idő. De elég arra, hogy feledje mire vérszerződött hajdanán. A magyarság igazi létrejötte nem a Szent Korona áldása, hanem a vérszerződés. A Szent Korona csodával határos megmaradásunk jelképe. A vezetőkké elsősorban. A magyar nép figyelmeztető örök szimbóluma a vérszerződés. Az önmagukat az ősi hagyományokból táplálók, a sajátosságaikat továbbra is vigyázva éltetők szentsége ez.

12. Nemsokára bevezetjük az orvosgyógyászatban a your self (csináld magad) módszert és nemcsak a folyamatos hányingert, a politikai mocsárgázmérgezést, a heveny vértódulásokat és a letargikus állapotot próbáljuk magunkban kísérletezve magunkon gyógyítani, hanem a különféle rákos és AIDS betegségeket is. Látni kell, hogy közösségeink rákfenéje: a klikk. Nem új betegség, de rohamos terjedése ma is beláthatatlan pusztításokra képes. Gyógyítására nincs szakorvoslat, nincs módszer, nincs is igazán igény? Mert a klikkezés a vérünkben van. Kórokozója az önzés. Az önzés klikkekben hatványozódik és burjánzik mint akármelyik társadalmi betegség. Terjed minden szinten, mindenféle közösségben. Ez a vírus megvakítja az embert. A fertőzöttek csak klikken belül látnak, hallanak és mondanak véleményt, nyújtanak segítséget. Csakis egymásnak, egymásért. Kifelé nincs szavuk, nincs szemük, nincs kedvük véleményt és segítséget nyújtani. A klikk-tag kifelé rezzenéstelen arcú, befelé mosolygós és segítőkész. Tagtársairól jó véleményét nem titkolja. Befelé lelkes, kifelé zord. Ha klikkjét bántják kérlelhetetlen, kíméletlen, halálosan elszánt, küzdeni tudása bámulatos. Az ilyen sohasem gondolta végig Dsida Jenő szép sorát. „Mindig magunkért, sohasem mások ellen!” A klikkbetegség az élethez szükséges közösségérzés látszatát okozza bennünk. Megnyugtat, miközben eltávolít a valóságos közösségtől. A klikk-szolgálat sohasem közösség-szolgálat. Mert egy klikk tagjainak elhatárolódása még nem a gabona ocsútól való megtisztulásának folyamatát mutatja, hanem valamely önző érdek szolgálatát. A klikkben való önmegtisztulás nem cél és nem is lehetséges a tagok egymást ajnározó gyakorlata miatt. A klikk ahhoz a góchoz hasonlatos, amely begyullad, gyorsan kiterjed és az egészséges szervezetet olykor halálosan megbetegíti.

13. Nincs már szükségem fényképezőgépre. A legkөрmönfontabb technikájú gépnél is jobb a sajátom, az a minden valószínűség szerint szuper, hús-vér-ideg digitális gép, amit édesanyám jóvoltából, az anyaméhben kapott sokféle táplálékból és apám génjeinek parancsára kiépíthettem magamban. Az agyamba virtuálisan épített dupla égszínkéklencsés gép, ha az évek során kissé megkopott is, egyelőre még kielégítően működik, redőnyzára is túltesz minden fémlamellás redőnyzárnál, még a titán fémfóliából készült japán gyártmányúakat is lepipálja, mert expozíciója 1/2000 s-nél jobb, a záridők képzése pedig nyilván elektronikus. Gépem tárhelye pedig végtelenül nagy, minden pillantásommal számlálhatatlanul sok színes képet mentek el takaros fájlokban agyam memória részén, és bármikor, a pillanat tört része alatt, előhívhatom őket. Álmaimban pedig a legbonyolultabb képszerkesztési programnál is könnyebben alakíthatom, elegyíthetem, újrakomponálhatom tetszésem, bizarr ötleteim szerint a begyűjtött képeket. Gépem tökéletes kezeléséhez felhalmozott tudásom valószínűleg arravaló, hogy a világban tapasztalt szerelmetes dolgaimat örök életemre készülve rögzítsem. Meggyőződésem, hogy testem csontkemény táblájára, harcos sejtjeim porcikáira rótt tudásom nem veszhet el. Digitális képeim egykor majd, amikor én már rég nem leszek, kiszámíthatat-

lan elektronikus pályákon tovább keringve, a kozmosz végtelen tárhelyén tömött fájlokban raktározódnak, és a folyamatos frissítés használhatóvá teszi majd mindet, amit életemben fontosnak és lényegesnek tudtam.

14. Aki még nem turkált szétcsavarozott órában, rádióban, nem piszkált számítógépek titokzatos belsejében, nem tudja mi az élvezet. Akár a mészáros, de még inkább a valamivel felelősebb mesterséget művelő, kíváncsi sebész, a gépek szétszerelése és összerakása isteni munka, mert az alkotás tudatával jár, hiszem, hogy erre születünk.

15. Ősidőktől fogva az ember mindennek azért adott, és maga is azért viselt nevet, hogy mások előtt jellemzője legyen. A dolgok megismerhetőségét, az emlékezetet szolgálta ezzel. Az új idők, az új dolgok új nevet kérnek. Emlékezetünk segítőgépeinek az eddiginél pontosabb jelekre (hangunkra, képmásunkra, ujjlenyomatunkra) is szüksége lesz ahhoz, hogy azonosíthassanak bennünket. Magunk kell majd magunknak nevet adnunk. És ez éppen olyan fontos lesz, mint amikor vallást választ magának az ember. Valójában mindig is erre vágytunk és vágyunk egész jóra törő életünkben: teremőnek születünk.

16. Nem voltam jó, és nem voltam rossz ember. Jártam az utam, mint mindenki más. Folytatása, magától érthetően, nem okoz gondot. Napjaim sorakoznak, mint a hosszútávfutó beidegződött lépései. Az sem izgat, hogy mikor szakítom át a célszalagot.

17. Az igazi melegség a könyveimből árad. Talán mert anyanyelvemen írták őket, s nehéz megpróbáltatásokkal tele vízonságos utat jártak be, amíg hozzám jutottak.

18. A legszívesebben összegyűjtenék minden ócska holmit, és elszállítanám azokba az országokba, ahol ilyet még nem láttak, ahol az itteni ócskaságok minőségi ugrást jelentenének az ottani civilizált élet kialakításában. Persze, azt is tudom, hogy a szállítás költségei többbe kerülnének, mint maga az ajándék, és az ipari világ túltermelése miatt a legelmaradottabb helyekre is jut már az újabb és a legújabb termékekből, éppen ez teszi majd lehetővé, hogy az elmaradott országok utolérjék majd a fejletteket.

Anyanyelvünk rovására egyre gyakrabban, idegen szavakat használunk. Az idegen nyelvi környezetben élő magyarokat az otthoniaknál még nagyobb mértékben érinti a nyelvkeveredés betegsége. Ennek gyógyítására, az évezredforduló sugallta nemzetmentő törekvéseink között egyre erőteljesebben megmutatkozik az a nyelvünket tisztító igyekezet, amit a svédországi és tágabb körben a skandináviai magyaroknak a saját és az utánunk jövők érdekében is támogatniuk érdemes.

19. *„Életteli, szívünket megérintő, lelkünkhöz szóló ősi szavaink kapcsolatot teremtenek két ember között. Általuk megértjük, megérezzük egymást. De ez csak akkor történhet meg, ha őszintén, nyíltan vállaljuk önmagunkat a másik, és mások előtt. Amennyiben erre nem vagyunk képesek, akkor óhatatlanul előfurakodnak az énidegen, palástoló, idegen szavak. Tetézik álarcunk vastagságát, s eltávolítanak a többi embertől. Ezt az élményt átéltem, és a különbséget megtapasztaltam a saját bőrömmön. Immár érzem, tudom, mire képes nyelvünk ereje. Megváltoztatja az embert, megtisztítja, s meggyógyítja kapcsolatait. Így vált bensőmmé, szívügyemmé a tiszta magyar nyelv.”* (Tar Anita, lélekgyógyász) Az idézet Molnos Angéla Magyarító könyvecske című, nagysikerű kézikönyvében olvasható és mindenképpen megfogadásra érdemes.

20. A tiszta magyar nyelv használatára senkit sem kényszeríthetünk, de példát mutathatunk az igényességre.

21. Mint minden ember, magam is egyedül járom utamat. De eddig mindig a közösségre találás reményével jártam. Most látom, hogy nemsokára teljesen mindegy lesz, merre kanyarodik az én utam. Oda kell mennem, ahol végre magamnak élhetek. Ahol még kevesebb a

lehetőség arra, hogy magamat mutassam, hogy másoknak írjak. Mondanivalóm a távoli jövőnek szól. Az ebben való megnyugvásból merítve születendő írásaimban még érdekeset, hasznosat is adhatok. Különben mindezt már tizenéves koromban végiggondoltam... A közbeiktatott félévszázad arra volt jó, hogy az elismerést hiábavalóan pályázva, önmagamhoz visszajussak.

22. Érthetetlen számomra, hogy születésemben semmiféle beleszólásom nem volt. Ezért aztán úgy döntöttem, hogy haláloamat nem bízhatom a véletlenre, erről magam döntök. Fanyalogva nyugtázom: halálom akarásának jogát kurtítja a szokás, hiszen mindenkit azzal hülyítene, hogy a sors kegyelméből vagyunk halandók. Ezek szerint meg kell elégednem azzal, hogy csupán halálom siettetésében lehet némi szerepem. Merthogy halálunkhoz nem fér kétség. Állítólag egyvalakinek sikerült a feltámadás, de ez már más téma. Mivel az öngyilkolás még nem elfogadott mesterség, óvodai foglalkozásokon nem téma, iskolában sem tantárgy, egyetemeken is mellőzik, nincs erre szakosított mesterképzés, és nem ismerek egyetlen kutatót sem, aki a maga tapasztalatainak alapján doktorált volna ebből a kétségtelenül interdiszciplináris tudományból. Magamnak kell kitalálnom mikor, hol, hogyan és miért. Magamnak kell döntennem életem befejező aktusáról. S mert ezt nem tanítják, rengeteg a kontár, a melléfogó, a mellélövő, a melléakasztó, a tudatlan méregzabáló. De nem hibázhatom őket. Belátom, alaposan tanulmányoznom szükséges az életből a halálba való átmenet röpké pillanatát. Nyilván ez is kitágítható. Így aztán lehet, hogy az egész keserves-kínos életem rámegy erre a napokra és éjjelekre követelő megrögzött, megkínlódott megerőltetett kutatómunkára, s végül kezdet foghatok a sorssal, ha ily módon rábízom magam. Nem, ezt nem akarom! Ha van isteni szikra, akkor éppen most villantotta agyamban a megoldást. Új életet kezdek. Amit a sors akart, a születéssel kezdett életet, most befejezem. Mégpedig virtuális halállal. És újat kezdek saját akaratomból. Olyanformán, mintha magam parancsára születtem volna. Új, egészen más életet kezdek. Egészen újat. Mást, mint, amit eddig éltem. Micsoda nagyszerű lehetőségek adódnak számomra majd ebben az új életben. Először is, nem kell hálálkodnom azért, hogy valaki nemzett, valaki megszült, valaki felnevelt, valaki... Nevet is szerzek magamnak. Nevet mindenki kap születésekor, de nevet szerezni csak a tehetségesek képesek. Új életem első percétől kezdődően független leszek. Nem szükséges dicsérnem ezért az ismeretlen Urat, nem kell rettegnem a bokszos képű krampusztól, aki a magyaros gulyásnál égetőbb, ehetetlen kosztot kotyvaszt belőlem a gyeheknák tűzén, amiért időnként elengedtem magam és egy kicsikét elkárhozom. És ami a leglényegesebb: az általam teremtettem magam, nem lesz benne a nagy nyilvántartásban. Feltehető: az, aki nincs benne a nagykönyvben, annak nem kell előállni a tetemrehíváskor, halála eme apró adminisztrációs hiányosság miatt nem következhet be, mert csak az hal meg, aki kegyelemből és mindenféle más hasonlóan felületes indoklásból kifolyólagosan születik. És ilyenformán meg lesz az egyenleg a végső nagy elszámolásban, nem lesz abban semmi hiba. A világ végezetén pedig nem menekülhetnek a felelősségre vonás alól: a tolvajok, a csalók, az öngyilkosok, a politikusok és a papok sem. És a téveszméket hirdetőik mind előállíttatnak. Nem lélegzet közelből, hanem lélekzet távolból figyelem majd a nagy eseményt. És mosolyogva megyek tovább az utamon. A magam teremtettem világban csupa megdönthetetlen igazságokkal lesz kikövezve az utam, márványos lesz a szépség, a világ még végtelenebb a jómadarak guanó lerakataként használt bolygónkon, s mint a szardíniadobozokban, megszámlálhatatlan sorakoznak majd a feltámadottak, akiknek, a Skype segítségével, valamely általam teremtetett naprendszerben kényelmesen elnyújtózva, felteszem majd a nyuszi természetűek világát bereteszelő keresztkérdést: Igaz lelketekre kérlek, mondjátok már meg, hát érdemes volt?! Hát nem lett volna jobb, ha még halálotok előtt, hozzám hasonlóan új életet kezdtek? Az összes lélek választát már előre tudom. Ennek élményszerű felismerése, szerintem, már most magától értődő. Hát, szervusz, világ! Ne menjetek sehova. Maradjatok virtuális képernyőitek előtt. Higgyétek, hogy vala-

mikor majd visszajöttök... Ami engem illet, nemsokára, teljesen megújulva itt leszek, itt állok majd rendületlenül.

23. Valamennyi időre vacogva összehúzza magát a kikelet. Megjött, itt volt, elmehet? Közben vigasztalhat is, hogy újra visszatértek a fecskék, a gólyák, a tücskök, a bogarak és összes jó madaraink. Aki elmegy, visszatér, aki jön, hazaér. Pillangók röpködnek örömben és mámorban: káprázatunk és az éltető levegő virágai. És itt van már a cserebogár. És újra itt az örök kérdés: Mikor lesz nyár?! Bokros fejünkben kicsiny bogár a mosolygásba bugyolált tapasztalat: „Május negyvenben!” Ez bizony június első dekádjára esik. Így aztán elfogadjuk. Addig is esik. Zápor poroz. Ha kell, ha nem, esik a májusi eső. Negyven fényesnek ígért napig és negyven sokcsillagosra álmodott éjjel. És mind aranyat ér. Hozza magával az Erőt, az Egészséget. És a kitűzött dátumig itt lesz a Boldogság is. Jönnek az örömek lepkeszárnyon, békák ümmögésében, minden szintű nyári burokkolásban, munkás méhek állandósodó döngicsélésében. Az örökkévalóságig kitartó május az álmunk. Napfényestől, csapadékostól, hirtelen haragos-viharostól: ez a legszebb, a leghosszabb, legígéretesebb hónapunk. Ilyenkor hisszük, hogy vannak és lesznek csodák. És talán vannak még, akik hisznek a hétköznapi-egyszerűségű csodákban, a májusnegyvenekben, minden májusban, minden fénylobbanásban, minden vízcseppnyi tisztaságban, amit nekünk ígért az élet. Májusban fölszállnak a ködök és felfénylenek az igaz gondolatok, amelyek pengéjén clikk és a jövőbe mutat a színtiszta valóság. Hát ez se szép?! Hólyagos esőket hordoz az idő. Tisztára mossa magát a természet, amely emberi utánzásra most különösen alkalmas. Talán most minden lehetséges. Most, ha akarjuk, kakukk lehetünk vagy búbos banka, esetleg okosan ballagó nyáj, virágsátras galagonya vagy álmokat cipelő felhő. De lehetnénk kiséprűzhetetlen pöttyösen is vidám katicabogár, csigabiga, aki maga oltja égő házat vagy sötét bokrok alján is vidáman csilingelő gyöngyvirág. Esetleg – nagy akarattal – mi lehetnénk a telihold, hogy homlokráncolva is ingyen szórjuk a tiszta fényt májusi vagy nyári éjszakákon. És aztán a meleget ígérő nyárelőben, amikor sohasem jön el a sohanapja, mi galambszívűek lehetnénk a szerelmes gerlebúgás, miközben azt sem feledjük, hogy minden szép május újabb rohanó májust ígér, és égis erő májusfát gyönyörű lánynak, bátor gondolatnak, helytálló embernek, és megtalált önmagunknak mindig jóval május negyven előtt magunknak kell állítanunk a képzelt hajnal kapujába.

24. Nem tudom, hogy mire valók a titkok. Csak azt tudom, hogy hasonlatosak az ízekhez. Vannak édes titkok. Ezeket érdemes magunkban ringatni, mint az ölünkbe csecsemőket, hogy meggondolkoztassanak jövőnket illetően. És vannak cifrán keserű titkaink, olyanok, mint a mérgek, amelyek leginkább az oldalunkat rágják. De olykor szétrágják emberségünket is. Az ilyen titkokat görnyedve hordozzuk. Aztán vannak olyan titkok, amelyek az öregedésünkkel járó krákogásokkal, se lenyelni, se kiköpni nem tudunk. Az is titok, hogy mennyiféle titkot halmozunk össze mindig rövid életünk során.

25. Törtem eleget a fejemet, hogy mi legyen hát mindazzal, amit, ha akartam, ha nem, rám aggasztott az élet, s őrzöm, mint öregedő szekrény a megfakult öltönyöket, tavaszi- és télikabátokat, amelyeket valamikor, a korabeli divatnak engedve hordanom kellett. Különösen azokat a titkokat szeretném kirekeszteni magamból, amelyek, akár a régi nyomdák betűszedőiben az ólom, lerakodtak és mérgezik napjaimat a végső elszámolásig. A titkok – vannak hétpecsétések is – leginkább akkor nyilvánosságra hozhatók, ha előkerülnek a különféle záraikhoz való kulcsok, mágneses kártyák, mindenféle kódok. Ezek nyilván és többnyire nem nálunk, hanem másoknál vannak elrejtve. Akkor szólhatunk titkainkról, ha ezt ők is akarják. Ritka szép pillanatokkal ajándékozhat meg minket az élet, ha megtaláljuk titkaink mások által görcsösen őrzött, eldobált, elfelejtett, elhanyagolt kulcsait. Ezek a pillanatok megérnek egy-egy jegyzetet.. Ha kitágíthatom valamennyire, ha csak percekre, vagy csupán pillanatokra az időt, abba lehet, hogy összes titkaim, de a mások titkai is beleférnek. A titkoknak súlya van.

Akár a szívekről lehulló köveknek. A termőföldre, lábunkra vagy mások lábára, netán fejére esnek ezek a kövek? Titokkövek ezek, sorsuk az, hogy a jövő titkait gyarapítsák.

26. Rövidlátásunkból adóan azt sem fogjuk fel, hogy az európai unió a hazánk. Úgy vélem, hogy csak akkor leszünk európaiak, ha a magyarság feltérképezésénél bevezetjük az európai megnevezést. Úgy néz ki, visszatart a megszokás, a sablon, nem akarózik európaiakká lenni. Meggyőződéssel hirdetem: a magyarság földrajzi megosztottsága szerint: anyaországi, kárpát-medencei, európai és külhoni. A külhoniság pedig, reményeim szerint, rövidesen Európán túlit jelent. Nemcsak nyugatit, hiszen magyarok, akár a bölcs zsidók, a világ minden sarkában élnek Ennek a felosztásnak pedig az irodalmi élet élénkítése szempontján túl, sokféle gyakorlati haszna lehet.

27. Megszívlelendő emberi tanácsokra lelek a Herolt Promptariuma csinosabb részeit tartalmazó, latinból átültetett szövegekben. Példa szól arról, hogy az igaz bűnbánat vezet a boldogságra, a jó úton való megmaradásban a böjt, az erős fogadkozás, a testvéri szeretet segít, a csöndesség véd a haragosságtól.

A pletykaság, a tunyaság életünk mérgezője. Pontokba foglalt lelkiismeretvizsgálat, novellisztikus példák sorakoznak a könyvben. Simogatom tekintetemmel a régi, lúdtollal rajzolt betűket, s amint szokom lassan az olvasást, arra gondolok, hogy van még mit tanulnunk eleinktől, nem sokkal tud többet náluknál a ma embere az értelmes viselkedésről.

28. Olvasom a Példák könyvében: „meneule ynka emberek neukewdnek hogy legyenek anneuel ynka fietnek hogy ne legyenek” (mennél inkább emberek növekednek, hogy legyenek, annál inkább sietnek, hogy ne legyenek) A törtetők jutnak eszembe. És anyám szavai: „Fiam, nem értem én ezt a világot!” Erről pedig így ír Ráskai Lea barátnője. El megyek meg halny mert baynak vagyok kewzdeft yol tudok de az halalt meg nem gyewhetewm azért el megyek meg halny El megyek meg halny mert az veen feg engem touab nem hagy elny (Elmegyek meghalni, mert bajnak vagyok, küzdést jól tudok, de az halált meg nem győzhetem, azért elmegyek meghalni. Elmegyek meghalni, mert az vénség engem tovább nem hagy élni.) Engem az Élet és a Halál ilyen párbeszéde nemhogy lehangol, inkább elkápráztat, szépségét a gótikus betűk rajzolatán túl, az ismeretlen fiatal lány képzelt regényes alakja ontja. Akkor még magyarul beszéltek a szigetet közrefogó Duna két partján a népek és az apácák is. Az írástudók pedig két-, de inkább többnyelvűek voltak.

29. Egy gondolat éltet engemet, könyvtárakon és ünnepélyeken kívül: munkánknak van és lesz értelme. A Falvak Kultúrájáért Alapítvány kereteiben működő Kultúra Lovagrendjére gondolok. Januárban a Magyar Kultúra napján újból, számos, jeles embert avattunk, a kultúra önzetlen napszámosait, olyan vitézeket, akik eleve lemondtak arról, hogy kivagyiskodva vitézkedjenek. Ők is a csendes, lassú víz partot mos, alapon tevékenykedők közül valók. S vagyunk több százan, akik Dsida Jenővel hirdethetjük: Bolyongani faluról falura.

30. *Durva darócban gazdag, tiszta szellem.*

Egymás szolgálja mind és nem ura.

Csecsemő csámcsog minden anyamellen.

Így készülünk szelíd háborúra,

mindig magunkért, soha mások ellen,

sót párolunk és vásznakat szövünk

s míg kisebbítnek, lassan megnövünk.

(Sőni Erzsébet kedves kolleganőm reám bízott, mindig időszerűt idézete Dsida Jenő: Tükör előtt c. költeményéből)

31. Akiket a pénz, ha van, sem boldogít, ha pedig nincs, el nem kedvetlenít. Mert tudjuk, követjük a célhoz vezető utat. Mert egyre többen vagyunk, akiket mellőznek, akiket nem

jegyeznek, akiket nem támogatnak, akiket elhallgatnak. Keressük velük a kapcsolatot, mert összefogással könnyebb lesz járásunk mindazokon a területeken, ahol szimbolikusan zöldebb a fű, kékebb az ég, és még a járás is könnyebb, a haza földje ez, a megmunkált emberi jóérzésé, az együttes, megtartó művelődésé. Durva darócban, szegényes gúnyában, eszköztelenül, szerény anyagi körülmények között is a tiszta szellem szolgálatában. Ez benne van a Magyar Kultúra Lovagjainak, apródjainak és barátainak fogadalmában. Egymást biztató szókkal éltesük ezután is a tartósnak szükséges reményt.

32. Azt hihetnénk, hogy ma már magától értetődően két- vagy többnyelvű az az ország, ahol régiókban, és szórványokban a többségiak mellett, más nemzetiségűek is élnek. Sajnos nem így van. A kisebbségben élők nem lehetnek teljes jogú állampolgárok, mert a többségnek kényelmesebb mindent a maga képére formálnia, a maga tetszésére redukálnia. A nagyobb kultúrát jelentő többnyelvűség helyett, marad a kényelmes egyszólamúság.

33. Magyar népszámlálást! A munkát megszámlálásunkkal kezdhethetnénk. Az anyaország nemrég lebonyolított népszámlálása magától értődően kínálta ezt a feladatot. Halottunk fogadkozásokról, kezdeményezésekről. Eredménytelenségük mutatja, hogy külföldön ehhez lakóhelyenként, utcákként, városokként, országrészenként és országosan is összefogás szükséges. Nem elég elővenni a magyar szervezetek összeírásait, nem elég kijegyzetelni a telefonkönyveket. Széles körű kutatásba kellene kezdenünk. És ez az „alagsorokat” is megmozdító munka lehetne a tízes szervezetek kialakításához vezető első lépés. Ez az összeírás abban is hasonlíthatna az otthoni népszámláláshoz, hogy személyes kapcsolatfelvételt jelentene. Ha esztendeig tartana, akkor is megérné.

34. Megneveztem – nem kellett volna! – néhány vezetőt, akikkel, mert nyilvánvalóan túltettek minden emberi mértéken a hatalom szolgálatában, nehezen képzeltem el velük az együtt működést. Az eltelt időben, még haláluk órájában sem végzett egyikük sem lelki ismeretvizsgálatot. Nyuszi természetű munkatársamat nem soroltam közéjük, mert lelki ismeretessége köztudomású volt, ismertem még ifjúkoromból. Nem gondoltam akkor arra, hogy szaktársaim önvizsgálatát megbénítja a félelem, s a tülekedő helyezkedésben övön aluli ütésekkel is küzd majd az, aki törtető, vagy gyáva. Jellemző, hogy elfektetett írásomra, egykori párttitkáromtól kért, az azóta elfeledett főnök, és kapott rágalmozásokkal tele írást. Két évtizede seprük a feledés szőnyege alá a seprők és a sepregetők mindazt, amit nem volt, s talán még ma sem célszerű egyeseknek megvallani. Menti őket az, hogy piszkos a politika? De íme, akadt egy ember, aki nyíltan vállalja a lelki ismeretvizsgálatot. Örömmel vonom vissza az eddig tényként tudott jelzőt. Tisztelet a bátraknak! Gyógyítsa kapott és adott sebeinket az idő. Jóleső érzéssel írhatom le a kopott közhelyet: Emberek vagyunk. Nem könnyű, de nem lehetetlen és sohasem késő egymásnak megbocsájtanunk. Elképzelhetetlenül sanyarú volna a nélkül az élet és ígélet nélküli, ingoványos a jövő.

35. Megkerülhetetlen kérdés: mit akarunk mi visszaemlékezéseinkkel? Azokkal, amelyekkel töredelmes bűnbánatot gyakorolhatunk magunk fölött. Írjuk, és magunknak írjuk? Magunkkal van elszámolnivalónk. Akkor meg mindek tesszük közzé? Minek végezzük a lehető legnagyobb nyilvánosság előtt viviszekciónkat? Ez talán nem a saját szobrunk talapzatának építése? Furcsa játéka ez a logikának. A félelem lehet génekből eredő betegség, és bizonyára felerősödhet környezetünk ilyen olyan hatására. A gyávaság beismeréssel gyógyítható.

36. A tudatlan és gyenge akarató szülők, mert nem bírnak velük, a családi békességet felszínen tartva, magukra hagyják a gyermekeiket. Az iskolára hagyják a nevelést, az időre bízzák, majdcsak lesz valahogy, eljön az ideje, amikor mindenki megkomolyodik és hozzá-
idomul a közösségi elvárásokhoz. Nem az a baj, hogy a szülők, s az iskola képtelen megfelelően nevelni a fiatalokat. Valójában azt kell látnunk, hogy a szülők, tisztelet a kivételnek, képtelenek példát mutatni a fiataloknak. Nyűg nekik a nevelés, mert valójában magukat

kellene megnevelniük, ahhoz, hogy példájuk ragadós legyen. Nem elég „foglalkozni” az utódokkal! Ennél sokkal többet tehetnénk következetes példamutatással, a házi teendők megosztásával, a közösségi élet apró szabályainak szoktatásával. A fiataloknak tudniuk kellene, akkor mehetnek eredménnyel a maguk feje után, ha nem felejtik a családi és más közösségekben kötelező feladataikat.

37. Ki hordja majd az én megmaradt ruhadarabjaimat?

A gyermektelenek nyakig gombolkoznak.

A levetkőztetés kivégzés előtti szokás.

Van, akinél a felöltözések félelmetesebbek.

Sok rongy túléli az embert.

Háború van békeidőben.

38. Reggelenként sietve beleolvasok sokféle blogba és csodálkozom, mi minden megfordul a fejekben. Megfordul és kikerül a világhálóra. Régen ebből alig került valami papírra. Talán, mert drága volt a papír, sokba kerültek a percek és sok volt az olvasó. Most rengeteg a főka, a vadászok pedig számlálhatók. Ki tud itt főzni?- tette fel egykor keresztkérdését tanítómesterem. Költői kérdés volt, persze. Arra a kérdésre, hogy ki mit főz?, tekintettel a rengeteg szakácsra, számítógép segítségével sincs mindentudó felelet.

39. Perpetuum mobile avagy Mese jövő időben: EGY OLYAN VILÁGRÓL, AMELYBEN ÓRIÁS, KIRÁLY, VASORRÚ BÁBA, TÖBB NAGYFEJŰ ÉS MÉG TÖBB CICATERMÉSZETŰ, VALAMINT RENGETEG EGYÉB CSAK NEKÜNK BEMESÉLHETŐ HŐS ÉL, HOGY A VÉGÉN RÁNK HAGYVA A FELEDHETETLEN KEZDŐMONDAT IGAZSÁGÁT, EGYSZERRE FUSSANAK KI AZ ÉLETÜNKBŐL POZITÍV RUHÁBAN ÉS TETŐTŐL TALPIG MINDENKÉPPEN FELAJNÁROZVA Hol lesz, hol nem lesz...

40. Ma már mindenki megehető. De a legprimitívebb emberevők sem zabálják meg társaikat. Ha elhitetjük magunkkal és étkezőtársainkkal, hogy az, akit megeszünk, amúgy sem közénk való, nyert ügyünk van. Fogjuk rá, hogy utánunk érkezett, és őseitől örökölten más a színe, és a szaga is más, mint a többieknek. Öntsük nyakon az áldozatot valami időszerűen hangzatos szósszal. Európait is megehetünk, ha nem sajnáljuk a bemocskolására fordított intellektuális erőfeszítést. Lássunk neki. Ne feledkezzünk meg a jólneveltségről: kívánjunk egymásnak jó étvágyat.

Figyelmeztetés azok számára, akiket éppen esznek: A legtöbb, amit tehetnek, az, hogy megpróbálnak ideig-óráig az emberevők torkában fennakadni...

41. Hol volt, hol nem volt, valamikor nagyon régen volt egyszer egy gyönyörű szép jövő-igényes ország, amely úgy állott a világ közepében, hogy egyik felét langyos tenger mosta, másik felét magas hegyek őrizték. Tengere partján aranyhomok termett, hegycsúcsain cukorporhó. Tavaszvárásra időt nem pazaroltak, lombhullásért nem szomorkodtak lakói. Mert ebben az országban egyszerre volt nyár és tél, hűvös és langyos, jó világ és jobb világ, lenn és fenn, nyugalom és küzdelem, valóság és álom, munka és pihenés, születés és halál. Kinek-kinek a tetszése szerint. Ebben az országban az emberek addig éltek, amíg meg nem haltak. Ebben a gyönyörű szép országban az emberek lába egészen a földre ért, és nyakukon fejet viseltek. Itt senki sem kesergett a múltért, és a jövőt sem féltették... Mert ez az ország a kivételesen okos és meggondolt emberek földje volt, ahonnan még a kezdet kezdetén száműztek minden haszontalanságot. Lakóinak koponyájában egy-egy örökmécses égett. Nem ismerték az áramszünetet és a tangót. Boldogok voltak. Aztán szinte megnyerték a harmadik világháborút...

42. Szedjük néhány foglyot. Kenjük rájuk valamennyit az élet különféle piszkából. Pároljuk másfél hónapig lerben. Vegyük ki, öntsük nyakukba valamiféle hangzatos szószot. Ha

kemények, adjunk hozzá kilátástalanságot, pici halálfélelmet, némi kínokat. Gyöngéd pofogatóssal semmire sem megyünk. Miután megtörtek, rakjunk rájuk szigorú ítéletet. Dugjuk bányába, távoli lakatlan helyekre, drótkerítés mögé. Feledkezzünk meg róluk néhány évig. Aztán hirtelen engedjük őket szabadon. Nem fognak elszaladni. Tálaljuk tetszés szerint bűnbocsánattal vagy büntelenséggel, amely kitudódott. Dolgozni fognak és nem csipognak. Puhák lesznek és porhanyósak. Utána bort szoktak prédikálni, de csakis vizet szabad inni.

43. Temetésére munkacsoport alakult. Tömören fogalmazott gyászbeszéd hangzottak el fölötte. A gyászzenétől megremegtek az erdők. Kidőlt, állapították meg a kiváló szónokok. Díszes tehergépkocsin hozták, hegyen-völgyön ünnepélyes lassúsággal haladtak. A városon át vitték, az emberek percre megálltak, sóhajokban emlékeztek meg róla. A vasút melletti raktárba temették. Még élhetett volna, mondták a jóra való emberek. Ezt susogták a fák is. Nagy volt, mondta a gépkocsivezető. Főfő volt, mondta az erdőkerülő. Délceg, erősítette a vadász. Hát éppen neki kellett kidőlnie, sóhajtotta az öreg bakter. Ki lesz most már a legnagyobb, a legjobb, a legszebb, a legokosabb, a legbátrabb, a legügyesebb közülünk, susogta a nagyerdő. Én vagyok, én leszek, nyögték sietve a különféle fajta fák. Nem úgy van az, szólt egy ideges ségtől kitüzesedett csipkebokor. Az efféle örökké a favágók döntik el...

44. Ebben a koszos világban semmi sincs a helyén. Az eszünket a fenekünkben hordjuk, testünk porhüvely, lelkünk tele van mindenféle szeméttel. Jövőnk helyén a mindig frissen szidolozott múlt, a történelemben burjánzik a politika, hétköznapijaink dugig vannak képmutatással. Kosz, szemét, guanó mindenütt. Bennünk, környezetünkben, a világűrben és az atomok magjában... Hol a szemüvegem? És hányszor mondtam már, mielőtt asztalhoz ültök, kezet mossatok!

45. Nagyjából minden rendben van. A kutya ugat. A felsőiskola gondolkodik. Mi mindent megtettünk...

46. Összetörnek vágyaink, jénai üvegtálok, kiálltak minden forróságot és csetepatét körülöttünk, fortyogott bennük az ízes élet.

Összetörnek minden idő, szárnyas robot, irányítódobozát kezünkben kiejtve, káprázó szemmel nézünk a kormos végtelenbe.

Összetörnek az értelem is, mész keményedik agyáramok útjába, elrekeszt gondolatot és rajtunk a lékelés sem segít.

Összetört darabkáiban lüktet bennünk az élet, kezéből kiejti a sors, s összetöri magát maga is.

Csupa cserép körülöttünk az aranyozott minden, a messzi egész ígézetében élve attól félünk, hogy végig ügyetlenkedve kell élnünk.

Összetört gondolatok, cserépdarabok az agyban villamossíniként csikorognak, kocsik siklanak sikkítva a téli estékbe, a végtelenbe tűnnek és nem térnek vissza soha már akárhogyan is akarjuk.

Összetörnek majd a félelem is, galacsinokban torkollik torkunkban, lenyelhetetlen nagy csomókba dagad, homokzsák halmaza a gáton, melyeket elsőprő örömeink elé raktunk bús pillanatözönöket felforgató viharok idején.

Összetörnek csontjaink, paripák alá gyűrt ló láb oszlopok, zuhanásoktól rettegve feltápáskodni már nem lesz erőnk, szertefolyva várjuk majd az erőtlen éveinkkel dördülő, a megváltó puskalövést.

Összetörnek kegyesen lassú, a végére tartogatott perceink is, emlékeink vitorláiról, a bennünk élő számítógép könyvtáraiba lecsúsznak visszhangtalan cselekedeteink szépre festett, vissza-

gondolásainkban alig fakult sebtapasztal, s felfénylenek, mint az akaratlan búcsúzás az ésbontóban izgalmas, utolérhetetlen ismeretlentől.

47. Ha valaki néz reám: vagyok. Megszületek mindenkiben, aki reám néz. S ha meglát, közelebb kerülhetek hozzá, benne élhetek. Akit nem látnak, akiről nem beszélnek, az nincs. Csak magában van. Élete, halála közömbös, nem számít. Minden percben születnek és halnak emberek. Minden percben megláthatnak és megszülethetünk, ha észre sem vesznek, tetszhalottként tengődünk, halálnak halálával halunk.

Megfigyelő kamerákkal tele a világ, és mégis úgy érezzük, nem látnak minket. Az Istenben bízunk, az ő szeme mindet lát. Mióta élünk virtuális világban? És meddig? Mikor jön el az emberséges „látva lássanak” ideje, a „sose halunk” megkurjantások valósága? Amikor életünkben és halálunkban is észrevesz a világ. Minél szűkebbre szabjuk világunk határait, annál követelőzőbbek vagyunk észrevételezésünket illetően. A magunk megmutatását példamutatásunk kényszere erőlteti. A magunkba vetett hit. A bennünk tátongó és harsogó féltés, hogy kevés felelet jön a „ki látott engem?” visszhangjára. Akinek megadatik az öntömjénezés orvossága, boldogan él saját gyártmányú tükre előtt, ahol a meglátás élvezetét önkielégítéssel szerzi.

48. A közösség utáni vággyal áldott és vert, a mások látásában születő és csakis ott igazán élő ember, szemek tüzeben lubickolva ég, tüzeinek melegét, fényét onnan meríti, magában is így teremt világot. És mégis: megvilágosodása legbensőbb ügye. Önmagával való elszámolás. Nézzünk hát magunkba. Lássunk meg önmagunk is, hogy életet sugározhatunk titkaink mélyéről serkent kitekintésünkkel.

49. Ha felsorolnánk mindazokat, akiknek nem kellettünk s nem kellettek, az elhatárolódás kényszere kerülgetne, de nem nézhetünk vissza haraggal, mert mindegyre felragyognak emlékeinkben azok a csoportok, azok a csapatok, azok a baráti társaságok, akik befogadtak, akikhez ragaszkodtunk.

50. ... a hatalomvágy válogatás nélkül dolgozik az emberekben, az egyéni célok mindig fontosabbá váltak a közösségeknél, a vezetők minden időben elhatalmaskodtak és a szörny-születteket utánozták, a ragaszkodás az uralkodáshoz, a kivételezett osztályokhoz, csoportosulásokhoz és az anyagiakhoz elnyomókra és elnyomottakra osztotta a világot, irigység, uralkodási vágy és egyéb emberi szörnyűségek mértéktelensége erjesztette a társadalmat, véres küzdelem indult még az egyházakban is, amelyek leképezték a társadalom visszasságait, az erkölcsi tanítások hirdetése mögött elképesztő erkölcsstelenség tombolt és tombol mindenkor, mindaddig, amíg a forradalmak időleges változást hoznak, a reneszánsz visszatérést szorgalmazott a görögök bölcsességéhez, a reformáció a Bibliához, a szocialista gondolkodás az öskommunizmusban keresett követendő példát; ilyenformán rendre minden elfajul, aztán minden kezdődik előlről, új remények, új rügyek, új arcok, új ígéretek, akár a gonosz gyermek fogadkozása, miután felfordította otthonát, felégette a környéket, összetörte kezét, lábát, és egyéb más elképzelhetetlen bajokat okozott: Jó leszek! Most már igazán jó leszek!, fogadkozással; néhány emberöltőn át tűri a szenvedést, a gyötrődést az emberiség, aztán újra felforgatja a világot, háborút vív kikiáltott ellenségei ellen, egyre többet pusztít maga körül és magában, hogy serényebben építkezhessen az újabb, és egyre inkább az egész világot átfogó rombolásra készülve, mint a megveszekedett balta, csörömpöl, vérben, szitokban halált osztogatva élőknek, környezetnek, a felhalmozott tudásnak, megfogadni érdemes tapasztalatnak...

51. Vegyen! Tessék, tessék! Azt ajánlom, most vegyen szép hasonlatokat. Nemsokára kifogyunk belőlük. A melléknév felső foka melléknév felső foka már eltűnt a piacról. Van még valami a legeslegfelsőfokból, de azt ki éri fel pénzzel. Ésszel sem – ebben igaza van, már eltűnt a piacról. Van még valami a legeslegfelső fokból, de azt ki éri fel pénzzel, ésszel sem – ebben igaza van. Furcsa világ. Néhány évvel ezelőtt ki hitte volna, hogy például szennye-

zódnek a sóhajok? Na ugye... Ne mondja?!... Ezt ne mondja! Van igazság! Igenis, van! Kellene... Dekára mérik, kidekázzák. De van. A java, persze, tartalékban. Majd egyszer... Amikor eljön az ideje... Jó ára van. Mindig is jó ára volt az igazságnak! Akár a gyorsuló időnek. Viszont igazi extra holmi. Akinek kell, fizessen érre: „Eladó az egész világ...” Ilyenkor ne nézze a pénzt! Nem érdemes. Nem számít... Az ember... az igen! Az az igazi, aki számol és olykor számoltat. Akkor is, amikor az unokáira gondol! Lehetséges? Persze, hiszen jól mondjuk: mindnyájan a piacról élünk...

52. Jóra mindig rosszat hozott a sorsunk. Vagy rosszra jót? Tudja-e valaki a helyes sorrendet? Ha jó az, hogy megszülettünk, akkor a halál rossz? Ha rossznak születünk, jó a halálunk? Ki tudja, milyennek kell minősítenünk a saját kezdetünket? Igyekezzünk halálunk napjáig ezt eldönteni. Ha nem sikerül, jól nézünk ki! Kezdhetjük előlről!...

53. Ismételten felszólítjuk a lakosságot, hogy mátol kezdődően mindenkinek kötelessége annyi verset, regényt és más rövidebb műfajú írást alkotnia, amennyivel a saját maga szükségletét megfelelően kielégítheti. Azok, akik a kelleténél többet írnak, kötelesek a kiadóknak beszolgáltatni a fölösleget, hogy azt a megszokott módon nyomtatott könyvek formájában, idejében és folyamatosan eljuttathassák az orvosi igazolvánnyal rendelkező betegekhez és a csökkent képességű írástudókhoz.

Akciónk jelmondata: AZ IRODALOM ÚGY KELL, MINT A FALAT KENYÉR!

A jövőben szigorúan felelősségre vonják mindazokat, akik könyv nélkül élnek vagy könyvet titkolnak. A plagizálás továbbra is szigorúan tilos!

54. Aki valamennyire is járatos a kutyavilágban, az tudja, hogy manapság az ebek alig ugatnak, nemigen hangoztatják vélt vagy valós igazságaikat, hiábavalóan nem hangoskodnak. Sorsukba belenyugodtak, gazdájukkal és az idegenekkel is megbékéltek. A bölcsnek nem kell a szó sem, mondta nagyon régen Lao ce, a nagy kínai bölcs, és ezt az igazságot ma már minden kicsi kutya ismeri. Hogy a kutyalétra magasabb fokán állók inkább hangoskodnak, ez csak természetes. Ismerjük a népi bölcsességet: mindig a nagyobb kutya győz! Úgy tűnik, hogy ez nemcsak a kutyaszerelemre vonatkozik.

55. Az erdő tele van madárcsicsergéssel. A tölgyest főleg erdei pintyek, a fenyvest inkább havasi pityerek lakják. Az erdei pintyek szennyes fehér ingben, barna ruhában járják az erdőt. Tyúha! Tyúha! – csodálkoznak olykor a kerek erdő mérhetetlen gazdagságán és cöcögetve boldogan élnek. A havasi pityereket sötétebb színű öltözetükről és hadaró hangjukról, szecsecsece-cseses forma beszédjükéről lehet felismerni. Ők is boldogan élnek.

Az erdei szabályzat egyetlen madárfajt sem korlátoz abban, hogy mikor hallgasson. A csivitelésnek és éneklésnek jól meghatározott időpontja van. Oktalanul ide-oda röpködni nem szabad. A tiltások fejezetében a szabályzat éppen csak megemlíti, hogy az erdei pintyek a fenyvesben, a havasi pityerek a tölgyesben is fészkelhetnek. Egy fán csak egy fészket szabad rakni. Minden fészekben éppen annyi tojásnak kell lennie, hogy az erdei pintyek a jövőben is a lassan pusztuló tölgyesnek megfelelő százalékban szaporodjam.

A madarak egy része nem érti a dolgot. Egyik-másik felkerekedik, tovaszáll, hogy háromszögű, négyszögű, esetleg más egyéb formájú erdőben és erdősávokban próbáljon szerencsét. A többség, ha már fészket rakott, marad a számára igen kedves kerek erdőben, és számlálatlanul félti és őrzi tojásait.

56. A gondolat félbeszakításának vagy valamely szöveg kihagyásának jele.

Ha a kihagyott szöveg egy vagy több név, akkor is három pontot teszünk. Ebbe a három pontba mindenki belefér: Józsi, Béla, Károly, Lajos és a többiek. Nők is természetesen: Mária, Lujza, Adél, Betty... Három ponttal jelölhetünk egy ellenséges századot, ezredet. Egy

egész hadsereget... Belefér a három pontba egy, ma már nemkívánatos személyekből álló osztálynévsor, ábécé sorrendbe szedett neveikkel... Egy idegenbe szakadt labdarúgó csapat, amelynek felállítását betéve tudták a kisiskolások... Egy letűnt és az éle viharában edzett szimfonikus zenekar... Politikusok, költők, írók, művészek... Kereskedők akarnokok, árulók... Iparosok és szabadfoglalkozásúak... Jeles és jellemetlen személyek és személyiségek...

Három pontba mindenki és minden belefér. Városépítők utcákkal és utcasorokkal, lakónegyedekkel. Szobrászok szobrokkal és sírkövekkel. Történelmi személyiségek városokkal és róluk elnevezett középületekkel és terekkel. Van hely a három pontban a hegyek, vizek, tájak, országok és csillagok régi elnevezéseinek is.

A három pont bendője megtölthetetlen kozmikus fekete lyuk, amely magába szippanthat embert, eszmét, történelmet. Mindent felzabál, ami gazdája el akar tüntetni.

Szörnyű szörnyé növekedhet minden három pont. Ennél talán csak az atomfegyverek pusztítóbbak. De azért van remény. Nem hivatalos jövőkutatók szerint a három pont szédületes iramban szaporodó valami, de csillapíthatatlan falánkságával végül önmagát is elpusztítja: pontot tesz önmaga végzetére. Higgyünk ebben? A három pont használatát eddig sehol sem tiltják. Néhány jelenkutató szerint a három pont jobb a semminél.

57. A Magyar érdemrendet Horthy Miklós kormányzó alapította 1922-ben. A szélesedő talpú zöld szegélyű, fehér zománcozású kereszt hátoldalán egykor a SI DEUS PRO NOBIS QUIS CONTRA NOS latin nyelvű felirat volt olvasható. A Biblia Dávid királynak tulajdonítja ezt a mondást, amely a Rákóczi család jelmondata is volt. Erdélyiként Bethlen Gábortól reánk hagyományozottan *Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?* fordításban jegyeztem meg ezt a kérdő mondatot. E patinás kérdő mondat minden szava megkérdőjelezhető. Hiszem, az előttünk álló 21. században nem kevesebb a dolgunk: örökké szebb jövőnk érdekében megnyugtatóan mindet, legjobb tudásunk szerint, szükséges megválaszolnunk.

58. Röpködnek körülöttünk a szavak. Értjük tartalmukat, nem értjük, vagy félreértjük őket. Megtanultuk a „mögöttes beszédet” is. Bölcsességünket követve biztatjuk magunk, hogy gondolkozzunk, ne csak beszéljünk, s így közelítsünk szavaink értelméhez. Köznyelvünk úgy alakul, hogy akarva és akaratlan felkapunk időnként egy-egy szót, kifejezést, félmondatot és szajkózzuk, divatossá tesszük, koptatjuk. Különösen a semmitmondókat szeretjük, a töltelék-szavakat, amelyek ahhoz kellenek, hogy időt nyerjünk, hiszen többségüknél az az általános, hogy gondolkozva beszélünk. Úgy tűnik, hogy magyarul már nem igen lehet szitokszó nélkül mondatot alkotni. Ha nem kedvelem is, értem ezeket. Anyanyelvemnek azon szavai okoznak nekem gondot, amelyek félretájékoztatnak. S ezek közül is elsősorban azok, amelyek sűrűn röpködnek körülöttünk. Nem kívánok nyelvészkedni. Némi fejcsóválással elfogadom nyelv-őreink nyugtatását a nyelv önszabályozásáról, hagyni kell, hogy működjön, aztán majdcsak lesz valahogy, mert íme, a csoda: a nyelvek tengerében kis sziget a magyar, s annyi megpróbáltatás után: virágzik. Tisztelem a jó kertészt, aki szakértelemmel, kitartó nyesegetéssel széppé varázsolja környezetét, megfogadom tanácsait. De nehezemre esik szavaink jelentéstartalmától elrugaszkodni. Az a meggyőződésem, hogy az anyanyelvet elsősorban értenünk kell.

59. Az egyes szám első személy folytonos hangoztatása visszataszító, hatalommániát sejtet és szerénytelenséget. Nem az egyszemélyi felelősséget kérdőjelezzük meg ezzel, hanem a vezetés megvalósításában, a döntés előkészítésben munkálkodók erőfeszítéseit ismerjük el azáltal, hogy inkább a mi, a ti, az ők hangoztatását ajánljuk. Ha a vezető gyakran használja a „mi a véleménye?”, a „legyen szíves”, a „köszönöm” kifejezéseket, elkerüli az „én” örökös használatát, a beosztottak utálozását. Bizalmat kelt, tiszteletet ébreszt. Így a munka is jobban megy. Érdekes, hogy feljegyezte a krónika: az amerikai elnökválasztások során csupán egyetlen nem használta beiktató beszédében az „én” kifejezést.

60. A nyugati régióban a magyar egyesületek nemzeti-önazonosság-megtartó munkájuk fő feladata az anyanyelvoktatás elősegítése, de önerőből ezt sikeresen nem végezhetik. Elsősorban szakmai segítséggel lehetne segíteni az anyanyelvoktatást a nyugati régiókban, Szemléletváltással, hogy az EU országaként, az államok kölcsönös együttműködésével tovább növelhetővé váljék a nyelvtanítás szakmai színvonala. Elképzelhető, hogy az uniós országok közös egyetértésben oldják majd meg a maguk anyanyelvi oktatásának szakmai és szervezési kérdéseit az Unió minden államában, és ezzel az eddiginél magasabb minőségi színvonalra emelik országukban a különféle nyelvek, más uniós országokban pedig, a saját nyelvük oktatását. Véleményem szerint a magyar kormány diplomáciai úton elérheti az Európai Unió országaiban, hogy a befogadottak anyanyelvi oktatásának megfelelő szintjét az anyaországok illetékesei, kölcsönösen biztosítsák, ellenőrizzék és szavatolják.

61. Szervezkedésünk kipróbált hagyományos gyakorlatát kellene mai, megnövekedett feladatainkhoz igazítanunk. Újból fel kellene támasztanunk az ősi magyar katonai szervezetre visszavezethető tízes szervezetet. László Gyula, a honfoglaló magyar nép életét bemutató könyvében, (A honfoglaló magyarok élete, Püski, Budapest, 1997) bizonyítja, hogy a magyar nagycsalád neve, a szláv család jövevényszó megjelenéséig, a nép, had, nem, ág kifejezések csoportjába tartozó falu volt, amelyben a 10-es rendszer volt érvényben. Eleink mágikus erőt tulajdonítottak a tízes számnak. A falu tíz tagjának képviseletében a kiválasztott, akár tízes próbát is tehetett a kisközösség tisztaságának bizonyítására. Ha a templomtól távolabb eső falu népe valamiért nem mehetett templomba, „mégis egy közülük menjen el mindnyájuk képében”, szól Szent László egyik parancsolatja. A 10, 100, 1000, 10.000-es rendszer a keleti népek hadseregszervezésének alapja volt, és nyomai megtalálhatók Szent István és Szent László törvényeiben. Ilyenformán a tízes egységbe tartozó családok egybetelepítésével, „Szent István egyszerre szolgálta az ország katonai érdekeit és az egyházi szervezetet.” Mert hagyományainkban elevenen élt a gondolat, hogy a vezető, a fejedelem, a későbbiekben pedig a király, nem a föld ura, hanem a nép vezetője. Régi közösségszervezetünkben az ember volt a fontos, és ezt tükrözi tízes rendszerünk is. Ki kellene dolgoznunk az egykori tízes szervezkedés ma is hasznosítható módszereit.

62. Apáczai Csere János emlékének ápolása olyanformán is lehetséges, hogy ma is hisszük és hirdetjük *Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról* vallott tanait, mert örökké igaz, hogy „teljesen elveszünk, ha még idejében észre nem vesszük magunkat.” És példája nyomán magunknak is kutatnunk kell „bajaink forrását és földalatti ereit, hátha még idejében eltömhettük őket.” Ahogyan ő szerette volna tudni „honnan van a mi házi tűzhelyeink körében is annyi gonosz család, annyi rossz családapapa, családjánya, rakoncátlan fiú, csalárd, verekedő és kegyetlen földesúr, ármányos és hűtlen szolga... az iskolában annyi elősdi éhenkórász, a tudományok híveinek álarcát magukra öltött üresfejű emberek, az iskolaügyek rókái... az állami életben annyi megvásárolható bíró, Bileámkövető ügyvéd, annyi igazságtalan per, méltatlan adóztatás, zaklatás, zsarolás... a nép körében annyi panasz, siránkozás, sóhajtás és jajgatás... annyi feldúlt ház, birtok és falu, romos város, piszkos utca, elcsúfított, ronda tér...” – annyi rosszul intézett közügy? – nekünk éppen úgy kell tudnunk és keresnünk a magunk hibáit. A tanítóknak – minden nevelőnek – sürgetőleg hangoztatnunk kell „az erkölcsant, mely megfékezi a bűnöket; az ökonómiát, mely igazgatja a családok életét; az orvostudományt, mely megőrzi az egészséget; a matematikát, mely városokat, utcákat, templomokat, palotákat és tornyokat emel; végül a filozófiát, mely gyökere minden tudománynak és mesterségnek.” Híres kolozsvári beszédéből tudjuk, hogy három évszázaddal ezelőtt is volt gondunk éppen elég. Ma sem könnyebb a tanítónak. Olykor ma is elég lenne, ha a professzorunk által emlegetett bölcsét utánozva egyetlen szót mondanánk: iskola! Szükségességéről, hasznáról, igényeink szerinti kiteljesítéséről mindnyájunknak igenlő a véleménye. A gyakorlatban azonban az apró teendők sokasága bonyolítja, nehezíti, kérdőjelezi a tanító munkáját.

63. A magánélet bármennyire is befolyásolja mindennapi munkánkat, közösségi életünket – sérthetetlen terület. Néha a legjobb tanács sem segít, a beleszólást el kell kerülnünk.

64. Miközben szépnek mondjuk a megszületett gyermeket, feledjük az édesanya kínját és jajkiáltásait. A tanítónők élete is ilyen: egy idő után – legyen bármilyen nehéz is a kezdet – ők maguk is nagyon szépnek látják.

65. Azt, hogy magunkénak kell éreznünk az iskolát, a közvagyon, az országot, hallottuk eleget, és közérthetőnek tudtuk mindaddig, amíg ki nem kerülünk az iskolapadból. A gyakorlatban az ilyen megállapításoknak sok utánajárással, önmagunkkal és másokkal megvívva lehet csak érvényt szerezni. Hogyan? Ez az, amit nem tanítanak az iskolában. De ha valaki ennek felelősségét legalább egy pirulás erejéig érzi, jó úton jár.

66. Amilyen a mai iskola, olyan lesz a jövőnk. A mai iskola pedig olyan, amilyenek a pedagógusaink. És pedagógusaink olyanok, amilyen a hivatástudatuk és kitartásuk e nehéz és éppen ezért teljes embert igénylő pályán.

67. Gondolkodásunkat ismeretek és vélemények határozzák meg. Az ismeretek végtelensége véleményeinket változtatja, javítja szüntelen. Ha nem így történik, akkor megcsontosodott véleményeink fogva tartanak bennünket és hitté sűrűsödnek, makacs ellenállássá, amely az ismeretek mellőzéséhez vezet, gondolkodásunk ilyenformán száraz malom, üresen jár valamely rituális szertartás ütemére és a hirdetett lelki felemelkedés helyett az elbambuláshoz vezet. A gondolkodás olyan biológiai ismérvei, mint például a kalcium ionok hatása az emlékezésre, lehetőség a lélek materiális vizsgálatára. A magunk vizsgálata is feneketlen kút, a velünk történelemből próbáljuk lemérni, hogy véleményalkotásunkat milyen események, magatartások befolyásolták. Mai ismereteink segítenek tévedéseink kiigazításában, s jó az, ha a tanulás nemcsak a miénk z enyém. Munkánknak ez adhat értelmet.

68. Bepillantva az erdélyi emlékirók műveibe, a bátor kibeszélésre kapunk ösztönzést. Régi magunk felidézése, mai szemmel a magunk bírálata is, de tudatában kell lennünk annak, hogy véleményt mondunk, nem a teljes igazságot, mert ehhez teljesebb ismeretekre volna szükségünk, ez pedig mindenkire vonatkoztatva egy mai Szókratész irányította párbeszédben valósulhatna meg, Kortársaink nagy része, akik mellett és ha kellett, akik ellenében álltunk sokféle közügyeinkben, már nincsenek közöttünk, s ha még élnek nehezen volnának elérhetőek, ha pedig igen, nem valószínű, hogy vállalnák a gyötrelmes lelkiismeretvizsgálatot. Ilyenformán visszaemlékezéseink korlátjait kiterjesztve nem a magunk véleményét soroljuk szubjektív módon, hanem a régi vitáinkból maradt igazságokat.

69. A tényekkel senkinek sem lehet baja, de minden magyarázható és visszájára fordítható, megbánt tetteinket sem szépíthetjük igazságot kereső vizsgálatunk alatt.

70. Az író azért ír, mert arra vágyik, hogy olvasókat szerezzen, s ezt eddig természetes módon könyveinek nyomtatásával érte el. Mostanában kiadásra ritkán adódik anyagi támogatás. Marad a világháló, amely ingyenes. És marad az erdélyi emlékirók példája, többségük visszaemlékezéseire csak évszázad múltán akadt kíváncsiskodó.

71. Megfigyelő kamerákkal tele a világ és mégis úgy érezzük, nem látnak minket. Istenben bízunk, az ő szeme mindet lát. Mióta élünk virtuális világban? És meddig? Mikor jön el az emberséges „látva lássanak” ideje, a „sose halunk” meg kurjantások valósága? Amikor életünkben és halálunkban is észrevesz a világ.

72. Minél szűkebbre szabjuk világunk határait, annál követelőzőbbek vagyunk észrevételezésünket illetően. A magunk megmutatását példamutatásunk kényszere erőlteti. A magunkba vetett hit. A bennünk tátongó és harsogó féltés, hogy kevés a felelet a „ki látott engem?” visszhangjára.

73. Akinek megadatik az öntömjénezés orvossága, boldogan élnek saját gyártmányú tükrük előtt, ahol a meglátás élvezetét önkielégítéssel szerzik. A közösség utáni vággyal áldott és vert, a mások látásában születő és csakis ott igazán élő ember, szemek tüzeiben lubickolva ég, tűzének melegét, fényét onnan meríti, magában is így terem világot. És mégis: megvilágosodása legbensőbb ügye. Önmagával való elszámolás. Nézzünk hát magunkba. Lássuk meg magunk, hogy életet sugározhassunk titkaink mélyéről serkent kitekintésünkkel.

74. Néha úgy tűnik, be vagyunk kerítve történelemmel, pedig az igazság az, hogy sok minden felülemelkedve, elemi csapásokat és magunkat is legyőzve, történelmünkön állunk. Ezt úgy is mondhatnánk, hogy megvetjük a lábunk az anyaföldön. Történelmünk és anyaföldünk jelentésbeli közelsége természetes. E szavak olyan dobbanásúak, hogy erejük visszahozza az idegenbe távozókat. Legyőzve büszkeségünket és szégyenérzetünket is. A történelem nem szereti a túlzásokat; elhagyni a hazát túlzás, annyi, mint feladni önmagunkat, vágyainkat, amelyek így vagy úgy közösek. Gyökér nélkül, jövő nélkül, a teljesítetlen kötelesség fájdalmával a legnehezebb élni.

Ennek a tanulságnak látszólag ellentmond az, hogy az idők során sokan jöttek hozzánk: az alföldre, a folyók partjára, a városokba. Ma is csupa mozgás az életünk. csak hogy a mozgás célja most nem a haza-keresés, hanem a haza-építés, és a történelemből vett példákkal bizonyíthatnók, hogy ez a folyamat a legjobb emberi koponyákban született és erősödött, a legbátrabb bátrak akaratából valósult azzá, aminek ma tudjuk.

75. A természet törvényei mindig a gyengébb nemnek kedveznek. Férfinak kellett születnie, mert apját a hirtelen rátörő apai érzések idegileg is megviselték. Elgyengülése riadóztatta a természetet, amely végtelen bölcsességének köszönhetően és zseniálisan ismétlődő szabályainak megfelelően, fiúként küldte őt a láthatóan meggyengült férfítábor erősítésére. Ebből következően, férfisorsát vállalva, gyakran megesett vele, hogy kisebb-nagyobb, olykor pedig tüneményesen óriási pánikba esett

76. Rögeszméje, miszerint az ágyban mutatkozhat meg, csak ott tetten érhető az igazán nagy, az emberhez méltó érzés, amely mágikus erővel szorosan összeköt párokat, akiket a titokzatos véletlen egymásmellé rendel. De ehhez nem feltétlenül szükséges testünk összeforrottsága. Amikor a másik hiányáért, magunkat is siratva és szégyellve, időnként akaratlanul is felzokogunk, és álmunkban lucskosra sírjuk a párnánk, mert úgy hozza a sors, hogy imádott társunk elhagyott, fájdalomunktól felriadva, ölni is tudnánk. Talán ezt az érzést nevezünk szerelemnek.

77. Ugyanazon apró sárdarabokat alakítjuk, forgatjuk magunkban szüntelenül, mint a fecskék fészekrakáskor a maguk formálta galacsinokat, amelyből villás farkúak fészket, az ember pedig jövőt épít magának.

78. Utólag be kellett ismernie, hogy végül is felnőtt, gyom között gyommá lett, burjánzó érzéseivel valamennyire emberségessé vált, és ez a folyamat nem mehetett végbe valamiféle szeretet nélkül. Ezek szerint vagy ismeretlen felhők mögül sütött reá a szeretett, vagy figyelmetlenségének betudhatóan, azt sem vette észre, amikor időnként zuhogott reá valahonnan valamennyi fény, s melengette benne a dicséretes emberi jóérzéseket. De azért olykor több volt neki a kuttyája szeméből kiolvasott ragaszkodás, az eb farkcsóváló hűsége, mint valamely bizonytalanságokkal tele, nehezen létrehozható, őszinteséget méricskélő, kételkedéssel, gyanakvással járó emberi kapcsolatokkal való próbálkozás.

79. Bizonyára tanulságos lesz megtudnunk, kik voltak azok, akik közel férkőztek hozzánk, akikkel gyanútlanul barátkozhatunk. Megosztottuk velük kételyeinket, véleményt nyilvánítottunk előttük az élet fontos és apró ügyeiről. Az ember könnyen elhiszi magáról, hogy jó emberismerő. Elég néhány pillantás ahhoz, hogy ennek alapján szimpatikusnak ítéljünk

valakit. Valakit, akit nem is ismerünk, csak az arcát látjuk, azt, amelyiken jó oldaláról akar mutatkozni. De, amikor belső érzékelésünk műszerei pontatlanok, alaposan melléfogunk, kígyót melengetünk keblünkön, ahogy a régiek mondják, kiszolgáltatjuk magunk. Olyan ez, mint a balekok vak szerelme, nyitottá tesz, hiszékenyvé és sebezhetővé. Az ilyen vizsgálódásoknak az lehet a haszna, hogy javíthatunk emberismeretünkön, állíthatunk azokon a belső műszereken, hogy máskor kevesebb szer csalódjunk.

80. Mire megyek azzal, ha hátra lévő kis időmben javítgatunk magunkon valamicskét? Tulajdonképpen rájöttünk, a valódi élet az, amikor magunkról is jut időnk gondolkodni. Amikor ráérősen szembesülhetünk tetteinkkel. Amikor mérlegelhetjük, miként javíthatunk régi és aznapi melléfogásainkon. Olykor, mint álmainkban hol délibábként, hol sokpixeles élességgel látjuk kedvelt játszótereinket, a patakpartot, a gyermekek által épített gátat a térdig érő vízben, a vackorfákkal teleszórt dombokat, az óvári szűk utcákat, a fűtőházi barangolásokat a kivénhedt, patinás mozdonyok között... És az akkori gondtalanságra, jókedvű bizakodásra, felhőtlen napokra vágyunk. Éreztél már olyan megdöbbenést, amely olyan, mint valami megvilágosodás? Azzal szembesülhetünk, hogy agyatlanul átszáguldottunk, átgázoltunk eddigi életünk napjain. Vagy az élet gázolt át rajtunk?

81. Ha senki sem úr fölöttünk: elveszünk? Az ember állati sorsából magával cipelt halálfélelme keres megnyugvást a transzcendensek létében. A hellenizmus korában temették Pánt, a pásztorok, halászok, vadászok istenét, aki egyszer úgy eluralkodott a pánik, hogy csak félig sikerült hallá változnia, később szarvakkal és szigonnyal ábrázolták, az ördöggel azonosították. A kereszténység kezdeteit halálához kapcsolták, mert addig minden bokorban lakott valamilyen istenség. Ezen szétszórtságnál megfelelőbbnek bizonyult az egyetlenbe vetett hit, a máig tartó átmenet ezt hármassággal és aprószentekkel enyhítette. Az útkeresés hozta létre a reformációt, az ellenreformációt és hozza létre a különféle szektákat. Feltételezhetjük, hogy ami apró részekre bomlik, atomjaira hull, a folyamat megfordításával, egyesül. A világvallásnak is van már ehhez elegendő híve. Addig is úgy érezhetjük, hogy ha van, akkor megállt az idő. Az emberiség miután lekászolódt a fákról, örökösen tangót táncol. Abban is érdemes hinni, hogy fejlődünk. Úgy forgatom, ismétlem elmében ezeket a gondolatokat, mint fogatlan vénemberek szájukban a száraz falatokat. Lenyelni nem tudom, kiköpni sajnálom, hiszen ilyesmikkel él valóságosan az ember. Ne féljete!, szól, ismét az ige. Az egyházak pedig bűnbocsánatot hirdetve, az eredendő bűnösség félelmét szapulták a kereszténységet vállaló emberiségbe, hogy önmérséklésre, ösztöneik kordába tartására szoktassák a népet. És megszületett a pokloktól való páni félelem. És folytatjuk hajókázásunkat a palodeszi magaslatok felé, hogy pánsípjainkon újra megsirassuk, gyászoljuk, temessük a félelem rajtunk uralkodó istenét.

82. A félelem a szépnek nevezett élet fogszabályozója. Menekülés önmagunktól, önmagunk teljes megismerésétől, pótcselekvés, amely a megismerés magasabb régióiban minden bizonnal szükségtelenné válik. Vállalni önmagunkat, s életünket, amely a természet törvényei szerint magától érthetően fűszál természetű – ennyi a dolgunk a világon. Az emberi gondolkodás óvodájában járva sokféle hitünk eredménye lehet ez. Az európai kultúra a kereszténység bűvöletéből szabadulva, a föld lakosságának nagyobb részét kivető másféle gondolkodás hatására, igazodni fog valamely megnyugtató, a sokféle hit egymásra hatásából születő korszerűbb világlátáshoz. Eddigi rengeteg istenünk sem volt, de egy sem – maga az egynek mondott sem – örökkévaló. Ehhez nem elegendő az akaratunk. A hitünk pedig a belénk rögzített szokások, a mindig kevés műveltség, az életben való téblábolás rabja. Erősödő hitünk az emberi fejlődés felgyorsult ütemében önmagunkba fordítható: a „vagyok, aki vagyok” így kaphat elfogadható értelmet. És egyre többen vagyunk. Ismételnünk kell makacsul minden csontjainkig rágott tanulságunk. Szemléletváltásunkhoz az egész emberiséget átfogó műveltségszintre való emelkedés szükséges. Lehet, hogy a civilizáció megteremti

az ehhez szükségeseket. Mielőtt még az afrikai földrész újraegyesül Európával és Ausztrália is odébb csúszik a tektonikusmozgásoknak köszönhetően, magunkba vetett hitünk is változik, erősödik. Keresünk, és bizonyára találunk az eddigieknél hihetőbb fogódzót emberi létünk magyarázatának és még értelmesebbé tételének ígézetében

83. Mire való a tátongó úr helyébe tolaodó transzcendentális hit? Nem költői kérdések. A történelem tele van az ezekből eredő lázadással. A korszerű hatalom által is tarthatatlan ez az állapot. Évezredekig tartó magyarázkodás után is megmagyarázhatatlan. Már évezredekkel ezelőtt a hatalomnak az értelemmel fel nem fogható régióiba, a tudat alattiba, a megismerés határain túlra kellett mutatnia, ahhoz, hogy különváltságot nyerjen, és a titokzatos szellem, vagy valamilyen isten felkentjeként uralkodhasson. Nyilvánvaló, hogy ma is az évezredek előtti emberi kapcsolatok tükrét fényesítik az egyházak, s konzervativizmusukban nem gondolnak a történelemmel, amely annyi kínok között ráébresztette az emberiséget, az ideig-óráig vagy örökösnek kikiáltott, egyetlen vezető dicsőítésének, erkölcsünkkel, a tudományokkal gyarapodó világlátásunkkal ellentétes voltára. Könyörgéseink arra valók, hogy félelmeinket konzerváljuk, gátat szabjunk a bennünk fel-felhorgadó rossznak, igazságtalanságnak, irigységnek, állati ösztönöknek.

Minden hamis. Az is, hogy az egyházi erkölcsösség leple alá került a szexualitás, nem beszélünk róla a természet sugallta egyszerűséggel, az egymásra találás, az együttlét szépsége rejtve marad, a pornográfia közönségessége dül és elriasztó, a polgári életben megszokott titkolózás strucctermészetű, a szerelemről a hétköznapiakban, de a művészetekben is inkább csak a csókról szólva, azt ábrázolva lehet beszélni.

Csókkal összeszűrhetjük a levet bárkivel, akit kedvelünk, de nemileg nem? De igen, csak hogy ne szóljunk róla. Csókkal még a prostitúció is engedélyezett.

Teccik vagy tetszik emlékezni a kislányok énekelte gyermekdalra:

Elvesztettem zsebkendőmet, / Megver anyám érte. / Aki nékem visszaadja, / Csókot adok érte.

Gügyögő korában tanulja a gyermek, hogy mitől gazdag. És miképpen gazdagodhat, ha nem petrezselymet árul.

Eljön az ideje mindennek, akár a szalmakalapnak, amikor mindenféle levünk összeszűréseinek szépségét sem titkoljuk, és nem obszcén jelenetekben, nem trágár kifejezésekkel, csak úgy magától érthetően felfedhetjük a testi együttlét gyönyörűségeit, mindent, ami életünk, mindennél fontosabb, része.

A teremtésben páronként voltunk és vagyunk teremtek.

Hát e se szép!

Nem olyan ez, amit érdemes tökélyre vinnünk?

Titokban ez se fejlődhet, beszélnünk kell róla.

84. Izgató, de a körülményeskedéstől őszintétlen minden olyan megszemélyesítés, amit egy felkapott író regényében olvashatunk, aki az eszményi nőt nem a városhoz hasonlítja, hanem a várost nőnek képzelve járja be képzeletének édeni tájait. Kell lennie egy keskeny, de szépséges ösvénynek a közönséges, a pornográf, a malackodás és a testi szerelmet szemérmesen titkoló, paplan alá szorító, szégyenletes titoknak, bűnös tabunak akart területei között. A tiltott élvezetek közé sorolta ezt is az egyház, mert sokallta az emberi teremtéssel járó élvezetet, a fogantatáshoz a kínokat azért képzeletben találónak, mert a félelemtől görnyedt embert könnyebben pásztorolhatja.

A régi filmekben az ágyjelenetek végén a párok rendszerint rágyújtottak, előtte pezsgős vacsorát láttunk, a lelki sérültek és az impotensek kábítószerezték. A filmes romantika a

szerelmet robbanó erejű vetkőzéssel ábrázolja, amikor szexuális vágyuk kielégítése és az egymáson való uralkodás ígézetében egymásról tépik a ruhát. A pornófilmek közelképes, izzadságszagú és nyögésekkel hangszerelt mutatványainak semmi közük a szerelemhez.

Az élvezetektől való függőség, betegség. A szerelem ízlésficama. De elválasztani a szerelmet a szexualitástól – képtelenség.

A szerelem szökőévhöz hasonló ritkaság.

85. A nők, ha már beindultak, esztelenül robognak a teljes pucérkodás felé, ősi ösztön hajtja őket, hogy a másik nem figyelmét magukra tereljék, a kelletés célja pedig pontosan meg-egyezik az állatvilágból ismertekkel, kiválasztani akarják a maguknak megfelelőt. Na, nem azért, hogy a fajfenntartást szolgálják. A nők maguk kelletésének, az egyre fogyatkozó kivételeket kivéve, ma már alig van köze a szerelemhez, a nemi aktushoz, sokkal inkább az anyagiak, a társadalmi ranglétrán elfoglalható hely, a kellemes otthon kialakítása, a gondtalan élet elérése a tét.

86. Az öregek sehogy sem értik ezt a kificamodott erkölcsű világot. Az ő idejükben a lányok többsége kétségbeesetten ragaszkodott szüzességéhez, a nászéjszakán bizonyítaniuk kellett ártatlanságukat. Ha elvesztették vagy elvesztegették a bizonyítékot, úgy kívánta a becsület, hogy meggyónják ezt jövődöbelijüknek. A férfiek az ilyen könnyes vallomásoktól kissé meghatódtak, és saját kicsapongásaikat szégyellve, beérték kevesebb büszkeséggel, mert az sem akármilyen, ha másodiknak mondhatták maguk, vagy legalább dobogós hely jutott nekik. Aztán ahogyan terebélyesedett a női egyenjogúság, az emancipált lányok nyűgnek találták, és fölöttébb igazságtalannak, hogy a szüzesség csak a lányoknál ellenőrizhető. Érvényre juttatták az emberi kapcsolatokban általánossá vált módszert, amelynek jelszava: *Amiről nem beszélünk, az nincs!*

Máig titok, hogy miért, milyen céllal alkotta az emberformáló természet a nőknek azt az ideiglenes nyílászárót. Talán figyelmeztetőül, hogy az egyenjogúságot hiábavalóan keressük a lábak között. Hiába erőltetik a férfiasodó nők, és a nőiesedő férfiak, kificamodott öltözködésükkel, a valamikori gyengébb nem pedig hiába erőlteti fiús hajviselettel, férfiaktól eltanult dohányozhatnékjával, trágárkodásaival. A nő, a génjeibe rótt hirtelen hangulatváltozásoknak köszönhetően, már nem az egyenjogúságért küzd, hanem az uralkodásért, és ilyenkor visszaveszi ősi fegyvereit, nemiségét fitogtatja, a meztelenkedés divatjának hódol, amíg van mit mutatnia, vagy hervadó bájainak idején, a sejtetést műveli, szolgai férfiasságra idomítva ellenfeleit. A felülkerekedés vágya hajtja az ágyban is, uralkodni akar a tétlenségre ítélt férfi fölött. Az odaadó nő helyébe a szeszélyes nő lép és egyre inkább csupa kapkodás az élet.

87. Érthetetlen számomra, hogy születésembe semmiféle beleszólásom nem volt. Ezért aztán úgy döntöttem, hogy halálomat nem bízhatom a véletlenre, erről magam döntök. Fanyalogva nyugtázom: halálom akarásának jogát kurtítja a szokás, hiszen mindenkit azzal hülyítenek, hogy a sors kegyelméből vagyunk halandók. Ezek szerint meg kell elégednem azzal, hogy csupán halálom siettetésében lehet némi szerepem. Merthogy halálunkhoz nem fér kétség. Állítólag egyvalakinek sikerült a feltámadás, de ez már más téma.

Mivel az öngyilkolás még nem elfogadott mesterség, óvodai foglalkozásokon nem téma, iskolában sem tantárgy, egyetemeken is mellőzik, nincs erre szakosított mesterképzés, és nem ismerek egyetlen kutatót sem, aki a maga tapasztalatainak alapján doktorált volna ebből a kétségtelenül interdiszciplináris tudományból.

Magamnak kell kitalálnom mikor, hol, hogyan és miért.

Magamnak kell döntenem életem befejező aktusáról.

S mert ezt nem tanítják, rengeteg a kontár, a melléfogó, a mellélövő, a melléakasztó, a tudatlan méregzabáló. De nem hibázhatom őket.

Belátom, alaposan tanulmányoznom szükséges az életből a halálba való átmenet röpké pillanatát. Nyilván ez is kitérőítható. Így aztán lehet, hogy az egész keserves-kínos életem rámeleg erre a napokat és éjjeleket követelő megrögzött, megkínlódott megerőltetett kutató-munkára, s végül keztem foghatok a sorssal, ha ily módon rábírom magam.

Nem, ezt nem akarom!

Ha van isteni szikra, akkor éppen most villantotta agyamban a megoldást.

Új életet kezdek.

Amit a sors akart, a születésemmel kezdett életet, most befejezem.

Mégpedig virtuális halállal.

És újat kezdek saját akaratomból. Olyanformán, mintha magam parancsára születtem volna.

Új, egészen más életet kezdek. Egészen újat. Mást, mint, amit eddig éltem.

Micsoda nagyszerű lehetőségek adódnak számomra majd ebben az új életben. Először is, nem kell hálálkodnom azért, hogy valaki nemzett, valaki megszült, valaki felnevelt, valaki...

Nevet is szerzek magamnak. Nevet mindenki kap születésekor, de nevet szerezni csak a tehetségesek képesek.

Új életem első percétől kezdődően független leszek. Nem szükséges dicsérnem ezért az ismeretlen Urat, nem kell rettegnem a bokszos képű krampusztól, aki a magyaros gulyásnál égetőbb, ehetetlen kosztot kotyvaszt belőlem a gyehennák tüzén, amiért időnként elengedtem magam és egy kicsikét elkárhozom. És ami a leglényegesebb: az általam teremtettem magam, nem lesz benne a nagy nyilvántartásban.

Feltehető: az, aki nincs benne a nagykönyvben, annak nem kell előállani a tetemrehíváskor, halála eme apró adminisztrációs hiányosság miatt nem következhet be, mert csak az hal meg, aki kegyelemből és mindenféle más hasonlóan felületes indoklásból kifolyólagosan születik. És ilyenformán meg lesz az egyenleg a végső nagy elszámolásban, nem lesz abban semmi hiba.

A világ végezetén pedig nem menekülhetnek a felelősségre vonás alól: a tolvajok, a csalók, az öngyilkosok, a politikusok és a papok sem. És a téveszméket hirdetőik mind előállítatnak.

Nem lélegzet közelből, hanem lélekzet távolból figyelem majd a nagy eseményt.

És mosolyogva megyek tovább az utamon. A magam teremtettem világban csupa megdönthetetlen igazságokkal lesz kikövezve az utam, márványos lesz a szépség, a világ még végtelenebb a jómadarak guanó lerakataként használt bolygónkon, s mint a szardíniadobozokban, megszámlálhatatlanul sorakoznak majd a feltámadottak, akiknek, a Skype segítségével, valamely általam teremtettem naprendszerben kényelmesen elnyújtózva, felteszem majd a nyuszi természetűek világát bereteszelő keresztkérdést:

Igaz lelketekre kérlek, mondjátok már meg, hát érdemes volt?!

Hát nem lett volna jobb, ha még halálotok előtt, hozzám hasonlóan új életet kezdtek?

Az összes lélek válaszát már előre tudom. Ennek élményszerű felismerése, szerintem, már most magától értődő.

Hát, szervusz, világ!

Ne menjetek sehova. Maradjatok virtuális képernyőitek előtt. Higgyétek, hogy valamikor majd visszajöttök... Ami engem illet, nemsokára, teljesen megújulva itt leszek, itt állok majd rendületlenül.

88. Józanésszel megfoghatatlan, hogy az állatvilágban tapasztaltakkal megegyezően, az emberek is a sokak által ajnározott és legtöbbször túlbecsült kiválasztottat kívánják, őt akarják, azt az egyet, aki sokaknak tetszik. A hímek és a nőstények egyaránt küzdelemre vágynak. Vetélkedni akarnak, még akkor is, ha nyilvánvaló, hogy az egyetlen győztesen kívül mindannyian vesztesek lesznek. Aztán keserű szájjal viselik a kudarcot, vagy felkorbácsolt idegekkel, hirtelen felindultságból ismét harcra, dühös megtorlásra vetemednek.

89. Valahol olvastam, hogy igaz szerelem csak igaz házasságban lehetséges. Az ilyen meghatározások még inkább ködössé tették számára a szerelmet, növelték kételkedését, mert a szerelem sokféleségére utaltak, amely ellenkezett a környezetéből áradó tökéletesnek akart, a megfellebbezhetetlen egy, mindenek-fölöttiségeivel. Szerelem, ha van, csak egy lehet. Olyan ez, mint az evangélikusoknál is tovább lépők furcsa istenhite: Egy az Isten! Vagy Egy sem!

90. Az ember azért van, hogy leküzdje a szenvedést. Ennek tudati tehetetlenségünkben visszájára fordított formája, amikor másoknak okozott szenvedéssel szeretnénk magunkat észre vettetni, szeretetére vágyva figyelmét felkelteni. Még a szadizmus is lehet visszájára fordított jószág. A gyermekkorból magunkkal cipelt erotikus vágyak tobzódnak bennünk a képzeletünk szülte ismeretlen vonzásában. A határtalan képzelet és a megismerés végessége közötti ellentmondás a szerelem beteljesülésének akadály, messzebbre terjed, mint a testi kívánság.

91. Véges és a végtelen dolgok erdejében bolyongunk értetlenkedve és értetlenül. Fényt gyűjtünk a sötétben, hogy továbbadjuk az utánunk következőknek. Ez ad értelmet életünknek.

A génekbe menekülő véletlen következményeiként, és az izzadva szerzett tudás ráógumiját szánkban forgatva, értelmünk határán sóhajtozunk beláthatatlanul szép távlatok küszöbén, amit átlépni nem enged korunk.

A kor, amelyet dogmákból építettünk, és az életkor, amely elkoptat mindent, amit magunkban apránként összegyűjtöttünk. Előbb-utóbb rájövünk arra, hogy azért vagyunk a világon, hogy a múltból a jövőbe emelkedve, legalább a mi világunkat értsük. Ez – milliárdok közül néhányunknak – talán sikerül.

92. A Szent Korona az ország, a jog, a misztikus hatalom alá tartozás jelképe. De csak azoké, akik hisznek a szentekben, a szentségben. Akik szerint a ködösített múltat levetkezve kellene a jövőbe látnunk és lépnünk: akadály. A korona tündöklése ezer év fényeit sziporkázza. A magyar államiságét. De csillogása elfedi a régi magyar múltat, az ősit. A korona nem régmúltunkból jön, hanem az új hazában, az új környezethez való simulásunkért kapott ajándék, jutalom. Elsősorban azokat illeti, akik ezt kiérdemelték. Akik maguk is szentek voltak vagy szentjeinket imádták. Akiket aztán rendreutasított az egyszerűségével népet hódító reformáció. Ettől még a Szent Korona lehet Magyarország jelképe.

De ha valóban magyarok vagyunk, ha nem vesztett ki agyunkból és génjeinkből az ezer éves nagy hódoltságban az ősök iránt tisztelet és a magunk megbecsülése, akkor szimbólumnak inkább ajánlhatnók a vérszerződést. Amit nem kaptunk, hanem adtunk. Tudatos keveredést vállaltunk ezzel, fajtáink egyenlőségét, a rokoni szálak elszakíthatatlanságát, az egymással szembe sohasem szegülést, a későbbi „mindig magunkért, soha mások ellen” költői megfogalmazás szerint. Azt, amit első szent királyunk megszegett. Amit évezredig tartó keveredésben a fél szájjal mondott magyarságunkig silányítottunk: ősi törvényeink tiszteletét. A magyar becsületet törvényét mindenekelőtt. Mert a nyugathoz való csapódásunk ámulatában ezer éve becsületünk is morzsolódik kétszínűséggé, mögöttes beszéddé, gyávasággá.

Gerincességből hajbókolás, anyanyelvünk szentségéből feladásig menő ápolatlanság, szóki-
mondásunkból szófacsarás, nyíltságunkból sunyiság, halálíg kitartásunkból gyáva önfeladás,
tömeges elmagyartalanodás lett. Ezer éve vérünk. Adtuk vérünk mindenféle háborúban,
osztálykülönbözőségben vívott csatákban. Elvéreztek és véreznek magyarjaink a szegények és
a gazdagok közötti egyenlőtlen küzdelemben.

Ezer év egy életre való nép történetében nem nagy idő. De elég arra, hogy feledje mire vér-
szerződött hajdanán. A magyarság igazi létrejötte nem a Szent Korona áldása, hanem a
vérszerződés.

A Szent Korona csodával határos megmaradásunk jelképe. A vezetőké elsősorban.

A magyar nép figyelmeztető örök szimbóluma a vérszerződés. Az önmagukat az ősi hagyo-
mányokból táplálók, a sajátosságaikat továbbra is vigyázva éltetőik szentsége ez.

XI. rész

Szalmaláng-boglya

1. Kibicsaklott társítások:

Kerékben a forgás. Lépésben az út. Gondolatban a cél. Felejtésben a nyugalom. Időben az elmúlás. Tettben az akarat. Szemedben a szép. Istenben a végtelen. Űrben a világ. Kicsinyben a nagy. Mikroba a makró. Mozdulatban a vágy. Lélekben az erő. Anyagban az élet. Fagyban a vihar. Fában a mag. Karban az ölelés. Halálban a megnyugvás. Hadban a dicsőség. Jelenben a múlt. Emlékezetben a jövő. Hegedűben a csend. Mészben az agyér. Anyatejben az apaság. Felejtésben a tudás. Összekötözöttségben a nyugalom. Teendőinkben az univerzum. Ügyesbajos dolgainkban a világmegváltás. Heverésben a hetykeség. Leskelődésben a kitartás. Bűntudatban a tudatlanság. Átvett lábban a titok. Patkóban a lóláb. Értelemben a pincsikutya. Melltartóban a lapály. Dézsában a fejőstehén. Tejben a szivárvány. Esztelenségben a mezítelenség. Bankban az árverés. Hófehérkében a nagymamaság. Hitben a másság. Étkezésben a terítetlenség. Torokban az elvek. Vízcsobogásban a jégkocka. Atombombában a habtorta. Ákombákomban a gyorsolvasás. Kamaszkorban a céltudat. Bachban a ráadás. Képzeletben a tompaság. Közönyben a hitbuzgóság. Homokban a perc. Halikrában a farkcsóválás. Nagydobban a büntetés. Fuldoklásban a nyugodt lélegzet. Pávában a vármegyeháza. Aranyesőben szürkesség. Félhomályban csillogás. Lealjasodásban a mellveregetés. Kimúlásban az elmerevedés. Merevedésben az önzés. Karban a váll. Fülben a fej. Szokásban az otthon. Forró kásában a kerülgetés. Kerülgetésben a macska. Tigrisben az öleb. Cigarettaiban a szívás. Gyűrődésben a bársony. Dívanyapárnában a nyögés. Bóklászásban az unalom. Tétovázásban az akarnokság. Faragásban a fájdalom. Vakolatban a szemérem. Hőemberben a pilinkélés. Koromban a szállingózás. Gyűlöletben a bábáskodás. Formában a bontás. Lábban a ficam. Karmolásban a simogatás. Betört ablakban a csörömpölés. Felháborodásban a tízig számolás. Szabadidőben terhesség. Púpban a csontgyengesség. Kocsmában a józanság. Madárfütytyben a hajnal. Tavaszban a remény. Rügyben a titok. Csillagban a fekete lyuk. Anyaméhben a gyönyör. Cipőben a fáradtság. Kézfogásban a ragály. Simulásban a kígyómozdulat. Szerelmes pillantásban jéghegy. Tengerben a szomjúság. Iskolában a butulás. Csüggedésben a kitartás. Hajszáiban a gerenda. Csókban a csattanás. Csatornában a szárazság. Sétában a tétováság. Valamiben a semmi. Várakozásban a jelen. Majomban a szeretet. Emberben a por. Porban világegyetem. Szónoklatban a lélegzetvétel. Tévedhetetlenségben az árnyék. Házibuliban a házirend. Fojtogatásban a szótlanság. Guanóban illatfelhő. Meggyőződésben a tétovázás. Tagadásban az önámítás. Igenekben tűhegy. Gótikában az éktelenség. Főkönyvben a mellébeszélés. Zsírhegyben a vitamin. Átutazásban az állandóság. Faggatásban a néma tekintet. Tócsában a gyülekezés. Feltűnésben a viszketegség. Sárban az aszfaltillat. Fagylaltban a melegség. Kérdőjelben a véges pont. Cipőfűzőben a szorultság. Görbületben az aljasság. Kérdésben a töprengés. Használatban a hulladék. Újdonságban az ócska. Keserűségben a bűnbak. Nyálban a megvetés. Békességben az áldás. Keresésben a beosztás. A lentben a lentebb. Vetett ágyban álmotalanság. Zuhanásban a lebegés. Fejtörésben az üresfejűség. Lépcsőfokban az egyenlőség. Szoborcsoporthoz az önarckép. Hasonmásban a különbözőség. Kezdetben a hagyomány. Létben a jog. Gyerekjátékban a komolykodás. Kivégzőosztagban az egyénieskedés. Divatszalonban a rendtelenség. Csibehúsban a tyúk íze. Hajszáiban a görbület. Ragban a szó. Regényben a mesehiány. Cukorban a répalevél. Édes pofában a pofára esés. Patyolatban szurtos fény. Körömfeketében az igazság. Körömnovellában a tájleírás. Márványmellen málnabimbó. Ringásban a csípő. Széles hátton szembenézés. Magas homlokon tarkógörbület. Piros pipacsban falfehéredés. Vitustáncban kiszámítottság. Gondolatjelben a pont. Hamuban mágia.

2. Keveredünk. A fehér emberek barnábbakká válnak. A feketék kreolodnak. A rézbőrűek kisárgulnak. A gazdagok szegényednek, a nincsteleneknek lesz betevő falatjuk.. A jégmezők olvadoznak, a meleg langyosodik, a forró lassan kihűl. A katolikusok reformálódnak, az unitáriusoknál az egy Isten hit Buddhásodik, az iszlám kevesedik, az ateistákban mocorog a hit. Minden, ami zavaros tisztul, a tiszta pedig szennyesül, az igazság halványul. Törpülnek a távolságok, nagyra nőnek a törpék, az emberiség óriásai elviselhető nagyokká zsugorodnak. Az emberi élet hosszabbodik, de felgyorsul és így rövidebb lesz. Már nem lélegzünk kiadásokat a reggeli friss levegőből, mert tudónk térfogata kisebbedik, és már a levegő sem a régi, amit érdemes kitágult orrcimpákkal magunkba szívunk. A szerelem bódító érzése egyre lassúdobban bontakozik ki az ifjú szívekben, a szívek a nagyobb igénybevételeknek megfelelően nagyobbodnak, a nagy érzések elaprózódnak. A hajunk a vállunkra omlik, de fejtetőnk fényesre kopaszodik. Messzire küldött tekintetünk kőhajításnyira ácsorog, az elhajított kő egyre közelebb esik le gyengülő karunktól, de a kozmoszba látunk. Rövidülnek a fényesztendők, nő a sóvárgásunk az egyre messzebbre kerülő végtelenért. Keveredünk és atomizálódunk. Világunk egyre nyüzsgőbb hangyaboly, és ordító a magány.

3. Mi vagyunk a mozgás. A mozgás alanyai csupán. Anyagi összetartozásunk, egymáshoz vonzódásunkat is befolyásolhatja. Amikor katonáskodó fiamat karácsonyra hazavártuk és lányommal a bátya fényképe köré aggatott zsebóraláncot pillanatig fekete szalagnak látta, az óra kimozdult helyéről. Este volt. Később megbizonyosodtunk, hogy éppen akkor szenvedett ki rosszul műtött, hanyagul kezelt lábsebe miatt, a világtól elzártan a fiam. Ha az ilyen energiavándorlást, számos más példától is indítva, elfogadjuk, azt is feltételezhetjük, hogy a bennünk lévő léleknek nevezett energia az élettelen testből vagy erős összpontosítás révén visszaszállhat eredőjéhez, megszokott módon többnyire porrá lett őseihez, hogy a gének vagy a gének összetevőinek szintjén működő energiákkal okozzon változást. Az energia nem vész el csak átalakul.

4. Honnan az őseinkhez való vonzódás? Az, hogy oly nehezen hagyjuk el halottainkat? A fájdalom, amelyet idegenben a szülőföldünk iránt érzünk? Nem, nemcsak a hegyek, nemcsak a táj... Az ötezer éves „jégasszony” génhasonmása itt él közöttünk, és különös emberi érzést táplál hóba fagyott rokona iránt. A temető, ahol ősei nyugszanak, visszatartja a vándorlelkűt. Őseink és sok más nép elégette, elégeti halottait. Talán éppen azért, hogy a keleti vallások által táplált nem kívánt újra-megtestesülést elkerüljék. Feltámadásunk jövőbeni magyarázatának ilyen kiindulópontja is lehet. A világ folyamatosságával ellentétes az életről való elképzelésünk. Lehet abban valami, hogy eddigi tudományunkkal ellentétben kitartunk az élet folyamatossága mellett, makacsul hiszünk a feltámadásban. Az is elképzelhető talán, hogy meg sem halunk, hanem „porrá” alakulva „újraszületünk” porból, energiából, őseink hagyatékából, szakaszokban folytatjuk életünket, mint az évszakokat megszokott füvek és fák, az egész örökké megcsodált újraéledő természet. A mikrokozmoszból vétettünk és tudatosan kitágítani igyekszünk makrokozmoszunkat. Energia vagyunk, eszméléseinket, gondolatinkat kijegecesedve továbbörökítjük. Múltunk titkait valószínűleg inkább a mikrovilág rejti, ennek kutatása visz közelebb örökéletünk ismérveihöz is.

5. Nem dicsérettel, hozsannával megy előre a világ, hanem tagadással. A legfelsőbb egy tagadására adott válasszal kezdődhet a hites Isten felé vezető útja is. Érthetetlen az a csökönyös visszautasítás, amely a történelem tanulságain ellenében visszautasítja a nyilvánvalót és eltéríti a józan észet a dogmák tagadásától. Már rége srég óta nyilvánvaló, hogy nem lehetünk annak teremtményei, akit mi magunk teremtettünk a világ titkai kutatásának kezdeteikor, s lettünk az által emberré. Az Isten mindig is az, amit az embernek ki kellett találnia, fel kellett fedeznie, ahhoz, hogy magyarázatot adjon a földi életről. Önmegismerésünk kivetítése a világba Ő és mi vagyunk a végtelen.

Halálunk végeességünket mutatja, Életünk megszűnik, testünk elporlad. A lélek továbbélését az anyagi világhoz hasonlítva képzeljük a végtelenben. A tudományosnak akart képzelet újabban a negyedik dimenzióba képzelet és a keleti gondolkodás szüleményeiből vett hasonlatokkal örökéletéről beszél, a szeplőtelen fogantatás mintájára képzelet újraszületéséről valamely jövőben élő anyában. Pedig a lélek csak annyi, amennyit magunkból adtunk, gondolatokban, tervezett tetteinkben, alkotásainkban. A minőséghez szükséges mennyiség törvénye szerint sokasodunk. Ha nem találunk kiutat, a fejlődés spiráljában a katasztrófák segítenek, hogy minden újrakezdéskor az előbbieknél magasabb szinten, folytathassuk a földi élete. Amíg nincs válasz a világ végtelenségére, növekedésünk, tökéletesedésünk folyamatos. Új szakaszt jelenthet ebben a fejlődésünket bizonyító tudatosulás: nem a rajtunk kívüli világ szolgálai vagyunk, nem valamely fölöttünk mindenhatótól való félelmünkben leszünk igazán jók, hanem a magukkal szembeni kéréletelenségtől. Tapasztalhatjuk, hogy akik hasznosan élnek, tovább élnek, akik pedig nem értik a körülöttük egyre gyorsabban változó világot korán halnak, vagy önként lemondanak az életéről. Az öngyilkosságok növekvő száma születési hiányosságokra és a beilleszkedésre való képtelenségre vezethető vissza a kiválasztódás folyamatában.

6. Az a dolgunk, hogy „lelket” termeljünk magunknak. Gondolatokat, amelyek mikrorészecskéivel hozzájárulunk a titkok megismeréséhez. Ez a „lélek” megmarad. Lelkünk névtelen. Az igazán nagy gondolkodók neve azért ismert, azért fennmaradó, mert a bennük sűrűsödő génvariációkban hasznosodik az idő. Tudatos akaratumk bátorsága bennük szül új gondolatokat, fokozatosan javított világlátást. Példaképeink ők. Akár a teremő, aki kihívásként él tudatumkban: őt közelítjük, őt tagadjuk a világ megváltoztatása, javítása véget. És őt változtatjuk, formáljuk képünkre, hogy szolgálja előrehaladásunkat. Az ateizmus is az ő szolgáltatában áll, amennyiben jobbat, igazabbat, az emberi nemre nagyobb felelősséget képzelet az eddig képzelet istenek és a belőle táplálkozó vallásgyakorlatok helyett. Az ateizmus sem lehet istentagadó, mert neki sincsenek bizonyítékai, inkább csak istenjobbító céllal működik. Szemléletváltásunk még sokáig eltarthat. A sok-isten imádattól az egyig évezredekre volt szükségünk. Önmagunk felelősségének felismerése és felgyorsult életünk millió kérdéseire keresendő válaszadások folyamata még a végtelenig eltarthat. Ez a folyamat visszalépésekkel tűzdelt haladásunkat mutatja. Az ateizmust nem a kommunisták találták ki. Az ezzel a névvel kérkedők zsarnoksága középkori szintre vetette az emberi fejlődést. Az újrakezdés keserves, de kell középkori szintről kezdenünk a léleképítést sem. Az emberiség megpróbáltatásai után is képes, a megpróbáltatásokból adódó tanulságokból előremutató tapasztalatokat nyerni. Évtizedekre lesz szükség ahhoz, hogy új célok, új társadalmi formák szülessenek, amelyekért a tömegek lelkesednek majd és ezek energiáját szolgáltatába állítja. A háborúk katarziszát követi az ész katarzisa. A tényekkel egyre inkább számot vető gondolatiság. Az egymásellenesség céltalanságát levetkezhets az állatiasságát megtagadó ember. A tolerancia pedig nem uralkodik el az ésszel átlátható dolgokban, hanem fair play-szerű küzdelemben szolgálja a régóta várt új típusú embert, hogy Jézus példájára szolgálja a haladást, mint a bumeráng-természetű állati erők, a Janus arcú hatalmi erőszak, a zsarnokság. Az észokokra figyelni képes emberiség végül az istenhit helyett az emberhitet állítja tudatumk középpontjába, mert akkor, a fejlődés magasabb fokán éppen erre lesz szüksége: önbizalomra, hogy a makro-, és mikrokozmosz kimeríthetetlen rejtelseiben „el ne vesszen, hanem örökéletű legyen” bolygónkon és a világmindenségben.

7. Ha elfogadjuk azt az alapvető, emberré válásunk kezdetétől nyilvánvaló igazságot, miszerint nem Isten teremtményei vagyunk, hanem a társadalmasításban szükségesnek talált legfelsőbbhöz való függőség céljából az ember teremtet, előbb az akkori tudásszinten megmagyarázhatatlan természeti jelenségek fölött uralkodó isteneket, és aztán a logikus gondolkodás eredményeként a mindenekfelett álló Mindenhatót. Műveltsége kezdetein az ember

képtelen volt felfogni a világ végtelenségét. Életünk végeessége ennek ellentmond, halálunkhoz igazítva, képzeletünkben kell lennie egy mindenekfelett álló fix pontnak. Erre esküszik minden vallás, s a világ fölött álló, mindent eligazító vezetőben bízva kap értelmet életünk és halálunk. A feltámadás, és legújabban a tudományosnak akart fantaszták szerinti magyarázatok a negyedik dimenzióban képzelt újraszületést hirdetik. Isten képünk tartalma ilyenformán a végtelenhez közelíthető. Az anyag- és a kozmoszkutatás, a távoli civilizációk felfedezése, új dimenziók felfedezése a tudományokba vetett hitünket erősíti. Fejlődésének folyamatában kiderül majd, hogy Istenben magunkat imádjuk. És az is, hogy ember képére alkotva, mindnyájunknál több és különb: az örökösen titkos, anyagikat végtelenül formáló világmindenség.

8. A becsület, a barátság, a bátorság fehér mágiája menthet minket az állati sorba való visszazülléstől, amelybe a haszonszerzés és élvezetek a természettel szembeállítva űz vissza a Nagy Állatkertbe, amelynek kulcsait diktátorok egymással is küzdve próbálnak megkaparintani.

Jézus emberléte, elképzelt valósága, mintaképes becsülete, halált megvető bátorsága, kiszínezett példamutatás és egyben leszámolás a képzeletbeli Istentől való félelmünkkel, nagyobb felelősséget jelent saját magunkkal szemben, embertelenségeinket, káros tetteinket nem folytathatjuk tovább az örökös lehetőségét élvezve, hanem magunknak kell számot adnunk mindenről, amit belátásunk lelkiismeretünknek felró. Lelkiismeretünk további gyarapításához, nemcsak tudás, hanem az élet végeességének tudata, az egyszer élhető élet tudatossága szűkéséltetik. Ha leszámolunk Jézus emberfelettségével, valóban követendő példaképet nyerünk, akit követni lehet nem a keresztfára – szimbolikusan mindannyian megfeszítettünk –, hanem a szeretet gyakorlásának iszonyúan nehéz teendőinek területein. Az embernek egyetlen dolga a földön: jónak lenni. Egyre inkább nehezebb és bonyolultabb lesz nélküle az élet. Szervezetünk és az egész élő világ tele van önszabályozó rendszerekkel, az emberi gondolkodásnak fel kell nőnie a megnyugtató egyensúly kialakításának gyakorlásáig., melynek középpontjában a jóra való törekvés áll. A fekete mágia sikereit élvezve, egy adott ponton előáll a lelki üresedés, a lelkiismeret furdalás, az elismerten szépnek áhított élet vágya.

A világ az anyagiak birtoklásának lázában él, ezért versenyez egymással az ember, törtet, élet-halál harcot vív. Megállásra csak a halál készíti. Élete végén bekövetkező tudati felvilágosulásban, a lelkiismereti számonkérést a túlvilági élet balzsamával elodázza, teljesen értelmetlenné teszi jelenlétét a földön élő tudatos élőlények között. Az emberiség túlnyomó része az állatvilágból kiemelkedett, de még nem, vagy alig emberiesült, ösztönösen élő, nyájember. Hozzájárulása a világ fejlődéséhez, a nagy számok törvénye alapján, annyi, hogy génjeit utódaira hagyományozza, alig moccanó állóvíz ez. Ebből az állapotából a saját erejéből kell kilábolnia. Münchenhausen báró módjára kell kievickélnie a posványból. Van esélye. Például: eszményképállítással. Az istenfélelem a vallásos rettegés, és tömjénezés évezredekig segítette. Eljön az ideje annak, amikor az önmagába vetett hit, az ön- és a sokoldalú világismeretével javíthat sorsán.

9. Minden észlény felelős. Elsősorban magáért, de közösségi felelőssége alapján a világért. Jézus felelősségének alapja a szeretet. Hatása egyre erősödik. Az új vallás alapja a Jézus-hit lehet. Más szóval: hit az emberben. Lehetetlenül hangzik, talán elképzelhetetlen? Kétezere éve a neki tulajdonított pozitív élet követésre érdemessé érlelődött. Ha leveti misztikus ruházatát, az egyszerű, a munkásember áll előttünk. Olyan, akit követni jó, és lehetséges, mert hozzá hasonulásunk békét jelent.

10. A végtelen és a véges életünk közötti ellentmondás feloldását magunkban kell megtalálnunk... évezredek kitalációjával nem érdemes továbbra is áltatnunk magunk.

Életünk véges, mert tökéletlen. Nemcsak sejtekből összeállt testünk szempontjából, hanem lelkiekben is. A tökéletes lelki telítettség, a jóság, a szeretet meghozza a halálban való meg-

nyugvást. A nagycsaládok öregjei természetes nyugodtsággal hunyják be örökre a szemük, hiszen a végtelent tudják maguk körül és folytatást az unokákban. Az élet végletessége szükséglet, hajtómotorja a célra törekvő életnek. A végtelen életű ember elképzelhető, de csak a génmodifikált utód hozhat minőségi változást a gyorsuló időnek megfelelő teherbíró képességű egyedeket teremtve. Bármilyen stagnálás visszarendelné az embert az állati sorba. A tudatosan alkotó ember, emberi létezésünk sok ezer éves idejéhez képest a mában realizált pillanat. Ha majd a képzeletünkben már élő, jövőnek megfelelő új típusú ember többségben lesz a földön, életkora nyilván hosszabb lesz, de nem lehet örökéletű. Innen a feltámadás és az újjászületés gondolata. A végtelenhez kell igazítanunk ezt is, ezért egyre tetszetősebb az a gondolat, miszerint valamely végláthatatlan folyamat részeként élünk a végezetlen világ végéig.

11. A becsület, a barátság és bátorság magyarságtudatunk részei. Östörténeti kutatások szerint is lehetséges, hogy alkalmasak lehetnének a jövő emberének. De a világ állandó kölcsönhatások keverőjében fejlődik: egyféle majonéz, amely felvesz többféle lelkeséget, de ha valamit elsietünk, elrontunk – az egész összemegy – kezdhethük előlről. A következő évezred, ha nem lesz vallásos, akkor sem fog elveszni, mert közösségibb, lelkiismeretesebb, toleránsabb és okosabb emberek világa lesz. Az ateizmus az embert saját maga felé irányította és sok mindenben megnehezítette az emberiség sorsát. Az istenhit helyett a diktátorokba vetett hitet prédikált, akiket megváltónak nevezett. Nem jött el még a megváltó? Eljött a példakép, aki milliárdok követésére vár: az értelmes, a megvilágosult, a magát javítani képes, a merészen tervező, a tagadva újat alkotó, a példamutató ember.

12. A Michelangelók egy-egy szobrot látnak a márványtömbökben. Lehántják a fölösleget. De a márványtömbökben benne vannak mások képzelt szobra, vagy szoborrészlete is. A belegondolás is alkotás. Az alkotás kezdete, az alkotás vágya, amely tettekre serkent.

13. A teremtés titkát kutatva kérdezzük: Ki teremtette az ördögöt? Az Úr teremtet jót, rosszat? Hívót és hitetlent? S mert teremtette – a hívők logikáját követve – célja van a hitetlennel? A félelem orvossága a keresztény hit? Melléhatásait is ismernünk kell, forduljunk házi orvosunkhoz, gyógyszerészünkhöz. Netán, saját eszünkhöz, hogy javallatukra éljünk az orvossággal. A félelem népbetegség. Rendszeres művelődéssel, következetes kételkedéssel, gyarápítható bátorságunkkal megelőzhető. Nyájszellemiségben rendkívül ragályos, szertartásokban, ceremóniákban, értelemfosztottságig folytatott rítusokba, gondolkodás gátló imádságfüzerekben torkollik a megnyugváskeresés végtelen folyamatában a kiürült gondolatiságig hajszolt félelemben állati szűküléssé zsugorodik, vagy könyörgéssel hívők erőt éreznek büntudatuk elhessegetésére, hogy a megszokott élet erkölcsét folytatva elviselhető életet éljenek. Bűneik terhetől szabadulva, feloldozást nyerve újabb bűneiket így a végtelenségig bírják.

14. Az örök visszatérés gondolatát, Nietzsche szerint, a heroikus élet gyakorlására és elviselésére képtelen emberek találták ki. Aki fél a víztől, nem eszik halat. A tagadás bátorságát erősítve szülhetünk előre mutató gondolatokat.

15. A legmagányosabb magány nem kizárólagos, nem egyetlen orvossága nem az istenteremtés. Próbálkozhatunk környezetünkben és a világűrben a társkereséssel. Az emberi barátság nemesíthető. A reánk váró másvilág megismerésével, vagy megtagadásával játékos atom-energiákat szabadíthatunk fel.

16. Minél többet bánunk a saját és mások életéből, annál nagyobb sebességgel haladunk jövőnk fel. Ha akarunk valamit, az nem lehet más, mint a jelenben alapozott előrelátható jövő.

17. A logikus gondolkodásban felülvizsgálatra szorul, hogy a földhözragadt jelenkori ember miért nem tud kitörni a saját világából, oda, ahol nincsenek mindennek feletti erők és nem szorulnak imádatra, nem tanítanak, hanem példát mutatva, alkotva mutatják a mindig javítható jelenből táplálkozó jövőt.

18. Magunkról elhinni, hogy csálhatatlanok vagyunk – nagyképűség. Másról ezt állítani csakis sokszori próbálással lehet. Csálódások, csálóka látszatok, csálások óvnak meg a további tévedésektől, de azért viselkedjünk a lehető legoptimistább módon mindenütt és minden helyzetben.

19. Amikor már nem gondolható tovább jósa, láthatatlanságának magyarázata meghaladja képzelőerőnk és hiányának érezhetőségét tartósan tapasztaljuk – meghal az Isten. És akkor a múlt terhétől szabadulva, új ember születik, aki önmagát építve vállalja a teremtés kockázatát.

20. Gondolni, sejteni, teremteni az Istent. Megtörtént dolog. Embernek gondolhatóvá, embernek érezhetővé, embernek láthatóvá teremteni új embert tudunk-e? A múlhatatlan csak hasonlat. Zarathusztra isten szeretne lenni. Tehát nincsenek istenek. Az ismeretlen parancsoló, a tiszteletreméltó bölcs te magad légy.

21. Az örök visszatérés gondolatában a jelen körbejár. Az idő végtelensége vég nélküli ismétlődést jelent. A magába visszafolyó időnek nincs kezdete. Hiábavaló minden emberen túlira gondolásunk. A végből nem hiányozhat a saját jövőnk, amely nyilvánvalóan minden a jelen meghosszabbítása. Úgy leszünk a jövő embere, ha elődeinkhez hasonlóan magunk mondhatjuk értékesnek életünket.

22. Az is elfogadható, hogy végtelen az istenek száma és minden embernek külön isten dukál, vagyis mindannyian a magunk képére teremtjük a magunkét, hogy hozzá hasonulva javítsunk magunkon. A magunkról alkotott hibátlan képet meghaladva legjobb önmagunkat teremthetjük meg. Erre való benső hangunk minden figyelmeztetése. Legjobb magunkra hallgatva araszolhatunk a tökéletesebb élet felé, hogy elmondhassuk: a magunk jóságát teremtve jutottunk közösségünk erkölcsi normái szerinti dicséretes magasságba. És látni fogjuk, hogy a magunkteremtésének előnyeit. És látjuk, majd, hogy „ez jól van”. Miért kellene ehhez bárgyú himnuszokat énekelnünk, régmúlt korok dolozmáit ismételtetnünk. Az elmélyülésnek, a magunkba fordulásnak ma már korszerűbb lehetőségeit kellene, hogy műveljük. A szabad ember szabad gondolattársítással hatol a dolgok mélyére, a szabadgondolkodás pedig valósággal kirepítheti az eddig gondoltak és ismeretek fölé, a végtelen tudományok kozmoszába és teszi alázatosabbá azáltal, hogy gyarapodó tudása ellenére tudatában van parányiségének, de képzeletével a végtelen pásztázhatja. Az önmagunkban képzelt lélek, a hitetlenségre ösztönző istenek segítenek kitágítani világunkat, hogy folyamatosan helyünket keressünk benne.

23. Világunk rengeteg sokaságú akarat, örvénylő törekvés, mely önmagán akar túllépni, amely a vezetést birtokló, vagy bitorlók hatalomban való maradásának fokozott élvezetét jelenti. A természet törvényeinek megfelelően valamennyi hatalomtobzódás valahol hatalomfogyatkozást idéz elő. A két erő társadalommozgásokat előidéző harca okozza tragédiáinkat. Ez az egyénített arcok sokaságaként egyénített istenek felhasználásával történik. „Az én Istenem!” zászló. Lobogtatásával örjöngésig lelkesíthető, propagandákkal oltott és újraoltott tömegek, amely a végül minden hatalomvágyók által indított küzdelem levét issza. Hatalom nélküli világra vágyunk. Ez valószínűleg az embernek a maga istenév nyilvánításával válhat valósággá.

24. Az ember sorsa dióhéjban:

Születés: *fogamzás, világra lépés.*

Eszmélés: *kapkodás műveltségért, hatalomért, „életzabálás”.*

Tudatra ébredés: *cselekvés, dicsőségvágy, közösségiség, áldozat.*

Megvilágosodás: *nyugalom, lemondás, bölcs viselkedés, halni tudás.*

25. Az emberiség tragédiája, hogy nincs igaz története. A homo politikus írja történelmünket. Az sem igaz, hogy évezredekre visszagondolva mindig csak holnap tudjuk meg a tegnapi történeteket. A történelmek nem a tények biztos ismeretén alapulnak, hanem a hatalom szük-

ségeinket kiszolgáló tanok, politikával hígított történetek, népbolondító mesék a mindenkori jelen céljaihoz igazítva.

26. Azért vagyunk, hogy nyomot hagyjunk a világban. Nyomaink beborítják a földet. Hangunk, mozdulataink, fizimiskánk, gondolataink tárolhatóak. Papír, mágneses szalag, lemez, USB, magyarul: univerzális soros busz őrzi írásunk, képünk, születésünktől halálig. Talán a lelkünk is megőrizhető. Elmenthetjük, másolhatjuk, átöröközhetjük: így leszünk majd örökéletűek, feltámadások sorozatával. A testünkkel nem ez a helyzet. Porrá leszünk. Most már csak azt kell kitalálnunk, hogy por alakunkra milyen ruhát húzzunk.

27. Isten együtt szenved az emberrel, innen a halála is. Ha szeretjük az örökkévalóságot meg kell termékenyítenünk.

28. Aki nem tud magának parancsolni, buta büszkesége miatt engedelmeskedni sem tud. Aki repülni akar, előbb állni, járni, futni, kapaszkodni és táncolni tanuljon. A politika csupa tánc. A politikus, ha gyengén táncol – repül. A mindenben engedelmes ember nem hallja önmagát.

29. Egyre több a szöveg és már alig van ember, aki értené. Kotkodácsolás helyett érdemesebb volna fészünkön ülni, amíg kiköltünk valami értelmest.

30. Nehéz azokkal előbbre jutni, akik nem tudnak igen vagy nemet mondani. A tagadás a régi helyébe képzelt új igenelése. Tagadás nélkül gyenge a hit.

30. Az igazság vidámít és nevetet. Tanulnunk kell nevetni.

31. Tíz tanács Európának:

1. *Beszéljen érthetően!* Tömör, közérthető üzenetekre buzdít az Európa Ház, hogy ne legyen unalmas és átláthatatlan.
2. *Egyszerűsítse a szabályokat.* Az EU-joganyagaink terjedelme ijesztő.
3. *Ne Brüsszel legyen a bűnbak!* Egymásra mutogatás a gyakorlat.
4. *Merjen nagyot álmodni!* Félkarú óriás.
5. *Legyen igazságosabb!* Az alapok fele a gazdag országokba jut.
6. *Hallgasson az emberekre!* A foglalkoztatás, az oktatás, az egészségügy és kisebbségek helyzete izgatja az embereket.
7. *Mutasson példát józan észből!* Túlzott a bürokrácia sok a felesleges pénzkidobás.
8. *Ne legyen szűkmarkú!* A hazai bruttó kb. egy százaléka folyik be az EU-költségekbe.
9. *Irány a nagyvilág!* Csak papíron van közös védelmi politika.
10. *Ne zárja be a kapukat!* A bővítés helyett Anglia kilépésével visszalépés történt.

Újabb tízparancsolat, amit esze ágába sincs betartani az európai műveltségre oly büszke országoknak. Az EU szerződéseit olvashatatlan és idézhetetlen „Bibliánk”.

32. Pusztul a remény
– tüskés bogáncs virágzik –
a szikkadt réten.

33. Nézd a csecsemő vattamosolyát.
Szarkaláb ráng idő marta arcon.
Mikor időd üzeni: nincs tovább,
akard, hogy gyermekséged kitarson

34. A dicsőség műholdon üldögél,
körülötte a végtelen világ.
Ki ember, nyüzsgöve törtet s remél,
hogy övé lesz majd ez a művirág.

35. A semmi jön, örök a félsz.
A jelentől mit sem remélsz.
Itt is egy tan, ott is egy tan...
Összetörten, eltapodtan.
A mások dolgát folytatjuk.
A miénket mindig mások.
A sivár végtelenben kell
Örök megnyugvást találnunk.
Éltünk, és elmegyünk
Dolgunk-végezetlen.
Nyugodalmas ágyunk
Örökké vetetlen.

36. Amit az asztallapból kiharaptam
veszett dühömből kikanalaztam.
És kivájtam érzelemhegyekből,
leszeleteltem az istenekből,
mit visszasírnak helyére nyomban,
dolgaink rendjében ez már így van.
Így volt. Másra az ember nem képes?
Hihetőbb az élet, ha a hit véges.

37. Jónak születtem. Jobb nem lehettem. Járom az utam

38. Tanít a múlt. Ől a jelen. Jövő éltet.

39. Az ember gyűjtő és rontó.
Látóvá kell lennünk.*

* Wass Albert után

40. Nyelvek jönnek, nyelvek mennek:
alkalmazkodó emberiség:
Anyanyelve a költészet.

41. Minden napunk cikornyás ünnep.
Evés, ivás, tivornyás ének,
nagy disznóságaink talmi tora,
magunkfelejtés, cifra búbanat,
fajzott császárodásaink sora.
Felültetnek cifrázott gebéjére
a múltnak, terelgetik a szegényt:
bűnbánat takarója melegítse
nyájszellemét, s fölötte nyeregben
uralkodója messze hangzóan
dalolja paposan lágy énekét.
„Lesz még ünnep a világon?”
A kérdés mindig, mindig a miénk,
a jelen rója az idő falára:

az ünnep mindenkor a gazdagoké.
Szegénynek nincs egyebe: csak tora.

42. A vasutak keresztül-kasul szelik világunkat, vasúti kocsiban, kiváltképpen hosszú álmosító utakon, kényelmesen bejárható egész addigi életünk, és ha elég kíváncsiak vagyunk, behunyt vagy akár nyitott szemmel, képzeletünk olajozottan működik, kimerészkedhetünk saját megtervezett jövőnkbe, miközben vasúti kocsival is bejárható szinte az egész földgolyó, a kisebb tenger sem akadály, a szerelvényt rátolják egy kompra, gyomrának meg sem kottyan tucatnyi vasúti kocsi, az első- és másodosztályon az utasok kényelembe helyezkednek a vonaton, kibámulnak az ablakon, előttük sorjázik a táj, a guggoló bokrok, az erdőnek induló bozótok, az asztal simára koptatott, felsőfokon művelt és elemi iskolás műveltségű szántóföldek, vegyesen, mint az egyetlen életben összekeveredett örömek és bánatok, szikkadt tájak és felhőkönnyes rétek, jámbor állatok szelíd domboldalokon, máshol vadregény és rengeteg, a szunyókáló természet nyugodalma repcesárga tenger a svéd kék egek alatt, rendezett sorokban, hófehér műanyag csomagolású, óriási szénátöltelkes tabletták, amit a tenyészállatoknak adnak be éhség ellen, arra biztatva a tejelőket, hogy a csomagoló anyag hófehérségét utánnozzák, amikor gombnyomásra, csecsemő szokású milliárdok tejívó kedvébe járva, naponta kétszer is megszabadítják őket a tőgyüket feszítő, fájdalmat okozó márványfehér létől, hogy papírdobozokban, a legkülönbébb utakon juttassanak azokba a házakba is, amelyek ráérősen szemre vehetők a vonatok bármelyik ablakából, de a fáradtságtól vagy unalomtól lelakatolt szemhéjuk mögül is, gondolatban, még a gyorsvonatoknál is gyorsabb villámvonatokról, az utasok akarától függetlenül történik mindez, mert az összes utasokat kényszeríti valami, ha csak pillantásra is, de ki kell nézniük az ablakon, vagy be kell nézniük sohasem pihenő agytekervényeikbe, ahol az összes eddig önkéntelen kattintással tárolt képek porosodnak, és csak álmunkban töröljük le róluk itt-ott a feledés porát, még a koncentrációs táborokba rohanó marhavagonokba zsúfoltak szemébe is beleszúrt a hasadékok mögül felvillanó fény, szemük, mint gyorsfelvételre állított fényképezőgép blendéje, átengedte a valóságos pillanatnyi idő megörökítéséhez szükséges fényt, amiből azok a meggyötört emberek tudták vagy legalább sejtették, hogy az akaratuk ellenére velük száguldó történelem vesztükbe viszi őket mindenestől, nehéz terheikkel, egész addigi életük titkaival és a nekik tulajdonított, képtelen bűneikkel, naiv hiszékenyséjükkel, engedékenyséjükkel együtt; pont ehhez hasonlatos, származásától, bőrszínétől, nyelvétől és iskolázottságától függetlenül, minden halandó útja; elképzelhető, hogy már a szülészeti klinika ajtajától reánk vár az a vasút és azok a képzeletbeli sínpárok, amelyeket kikerülni nem lehet, mind valahányunknak utaznunk kell; megbőgetnek miután világra jöttünk, megszámoznak, bedobozolnak, lelki inkubátorba zárnak, rátesznek valamely vasútra, s miközben minden porcikánk ugrásra kész, mert valamiképpen ösztönösen szabadulni szeretnénk a kényszerekből kovácsolt, sínekkel kijelölt utaktól, törhetjük a fejünk, hol hibáztuk el, merthogy végül is magunk vagyunk fogantatásunkért felelősek, mi a francnak kellett tolakodva törtetnünk ott a petefészekben, hogy mindenáron tartaléktápanyagában gazdag társra találjunk, másodszor is élvezkedve heterogámiában hódítsunk meg valamely szelíd makrogamétát, legyünk holmi zigóta, pedig lehettünk volna mindössze felszívódásra érdemes anyag, s hagytuk volna a lányokat, hogy levéltetvek, hangyák vagy méhek módjára szűznemzéssel szaporodjanak, micsoda csodavilágban élhetnének kedvünkre, csupa szűzmáriák között történő nemzedékváltakozással szaporodva, amíg a vasutak sínjei a végtelenbe futva végre összetalálkoznak, nyilván ott kezdődik a Kánaán, amit nem ismerünk, csak elképzelünk kormányozhatatlan álmunkban, amely világvárosok pályaudvarára emlékeztet, ahova megszámlálhatatlanul sok sínpár vezet, pont oda kell nekünk érkezni, bele a nagy csödületbe, mert ott van rejtve mindannyiunk vágyainak mágnes, vonz életre szólóan és kitalál anyánk öléből, mert megfogantatásunk után ott sem lehetünk biztonságban, életünk első kilenc hónapjában már sínen vagyunk, robog velünk minden elkövetkező nappalunk és éjszakánk, és beteljesülő szerelmeink, amelyek az illanó örömekön túl csak arra jók, hogy

újabb lelkeket állítsunk a zakatoló élet szerelvényeire, feledve felelősségünk az utánunk következő járatokért, s a nálunk is sietősebben nyomunkba tolakodók agyatlanul semmibe rohanása miatt, az előttünk járók ráérősen, mi pedig kissé mindig gyorsabban utazunk, akad némi időnk a velünk történetek megemésztésére, az utánunk következők persze még inkább gyorsítanak, mert nem elégszenek meg az illemkönyvekben szabályozott távolságtartással, utolérni akarnak, az utánuk következők száguldásukkal pedig ennél is többet, minket akarnak megelőzni, abban a hiedelemben élnek, ha felgyorsulnak munkában, társadalmi és szexuális szokásaikban, többet élnek, kitágíthatják a pillanataikat, mértéktelenül habzsolhatnak az élet világméretű habos tortájából, temethetik a mértékletesség bölcsességét; szikrázó sínek helyett a gondolkodás légpárnáin repülnek nyomunkban a virtuális síneken, bakkecskeugrással hétköznapijainkat meghágva fejest ugranak a titkos jövőbe, amelyből mindenkit kiszorítanak, a mi jövőnk pedig sorvad, a megnyugvás ösvényeit belepi a gyom, kakukktojásokkal teli a jövőnk, s gondolataink ácsorognak a megértés wertheimzáras kapuja előtt, mi lesz ebből, mi jöhet még, ki tudja?

43. Csak azért is vállalja és végezze a félreállók, a lankadók, az eltántorítottak, a pipogyák, az elmélázók, a magukon kívüliek sorsát, mások helyett is, akiknek bűdös a munka, a robotolásnak az a fajtája, ami nem kényszer, hanem öröm és örömteremtő alkotás, pénzért adható és kapható gyönyörhalmaz, ha megelégszünk ennek külsőségeivel, a futó szerelmekkel és szerelmeskedésekkel, amelyek úgy hasonlatosak a jól végzett munkához, hogy egyben többek is, ha úgy akarjuk, ha beletemetkezünk, és szerelmi bánat, rossz házasság, ridegen viselkedő nők és rokonok ellen is jó, olykor pénzt is hoz, amiről eleinte azt hisszük, boldogít s elaljasít, hogy aztán valamikor, amikor már késő, rádöbbenjünk mindennek a hiábavalóságára, és az egész világ pocsolyás zürzavarosságából próbáljuk kiemelni a fejünk, hogy legalább gondolatainkat futtathassuk a szabadság hímes mezején, ha van ilyen, már hogy lenne, hol volna, ha nem itt ezen a sárgolyón, ahol éppen ezeket a nagy szavakkal nevezett dolgokat nem találjuk, ha keressük is szüntelen, mert sivatagba születünk, ahol kortyokban mérik a boldogságot, ez is délibáb, képzeletünk szülöttje, akár az előre tervezett fiúgyermek, akinek küldetése van, tovább kell éltetnie a család nevét, a családnevéért önmagát kell megvalósítania, nemzenie kell utódokat, mert csak így lehet emlékezésre méltó családtag, akit majd fölakaszthatnak a családfára, tisztelje az utókor, s jaj azoknak, akik hanyagságból, összeférhetlenségből a saját családfájuknak vagy alá esnek, hagyják, hogy kivágja az érdektelenség, gyökereit is eltüzelje a magukét helyébe akaró akarnokok serege, a rettenetesen növekvő népesedés folyamatos szökőárja, a fényesre koptatott sínekről leforduló pánikos menekülése önmaguk elől.

44. Ha csakugyan van idő, és mindenütt, mindenben jelen van, ha megfoghatatlan is, akkor minden valószínűség szerint kaméleonszerű.

A szerzőről

TAR KÁROLY,

író, szerkesztő, 1935. augusztus 30-án született Kolozsváron. Apja Károly, cipész munkás, anyja, Király Vilma, édesipari munkás. Felesége, született Paizs Margit, szakképzett könyvtáros (1938–1994). Gyerekei: Koppány Zsolt (1964–1982), Zsuzsanna (1967) foghigénikus. Tanulmányai: fémipari technikum (1948–1952), bukaresti St. Gheorghiu Akadémia. újságíró szak (1961–1963); Marosvásárhelyi Pedagógiai Főiskola (1967–1971), Sajtóvezető képző, Bukarest (1972–1974).

Dolgozott lakatosként, műszaki rajzolóként és tervezőként, 1958–68: a kolozsvári Igazság napilap munkatársa. 1968-ban kilép a laptól és fél évig a Helyiipari Vállalat technikusa, 1968–1970: az utolsó magyar nemzetiségi közművelődési felügyelő Kolozs megyében, 1970-től az Ifjómunkás rovatvezetője, publicistája, az Ifjómunkás Matiné újraindítója, az Ifjómunkás Zsebszínház egyik alapítója, 1987–1988: a Napsugár és a Haza Sólymai irodalmi gyermeklapok főszerkesztője. 1990-ben a Kolozs megyei RMDSZ szervezőbizottságának vezetője, a Szabadság napilap egyik alapítója, külső munkatársa; megszűnéséig a Szabad Európa Rádió tudósítója. 1991-ben az Erdélyi Szépművés Céh újralakításának egyik önkéntes szervezője és törvényes beiktatója, a Magyar Nemzet tudósítója, az Erdélyi Kiskönyvtár alapítószerkesztője, 1994 végétől 1995-ig az ESZC intézője, 1993-tól az Erdélyi Napló főmunkatársa.

1995 végén, fia, szülei és felesége halála után, svéd–magyar unokái nevelésére Svédországba megy, 1997-től (megszűnéséig) a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége Anyanyelvünk Alapítványának kurátora, könyvsorozatának elindítója (Vallomások az anyanyelvről, Glória Kiadó, 1999, Kolozsvár; Tar Károly: Svédországi magyarító szöszedet, Debrecen, 2004). 1998-tól a Lundi Lap alapítószerkesztője, a Lundi Lap Társaság alapítója, 1999-ben a kolozsvári Krónika tudósítója, a Magyar Liget, a dél-svédországi magyarok családi lapja (<http://hhrf.org/magyarliget>) és az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam (<http://www.hhrf.org/aghegy>) alapítója és szerkesztője, 2002-től a lundi rádió magyar adásának alapítószerkesztője, a Lundi Magyar Kulturfórum titkára, 2005-től a bevándorlók svéd nyelvű lapjának az Över Gränser főszerkesztője, az Ághegy-Liget Baráti Társaság alapítója és tiszteletbeli elnöke, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának választmányi tagja.

Tagja a Román, a Magyar és a Svéd Írószövetségnek, valamint az Erdélyi Magyar Írók Ligájának. 2002-ben, a Magyar Írószövetség irodalmi pályázatán különdíjat, 2006-ban, a Várad folyóirat Horváth Imre pályázatán különdíjat, 2006-ban az Irodalmi Jelen regénypályázatán *Szerenád dobra, cintányérre és egyéb üttőhangszerekre* című munkájáért különdíjat kapott. A magyar művelődésben végzett munkájáért 2003-ban a Magyar Kultúra Lovagja címmel tüntették ki, 2011-től a Lovagrend alapító tagja. 2013-ban az Ex Libris díjat kapott. 2014-ben a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével, 2014-ben a Magyar Újságíró Szövetség Aranytoll díjával, 2016-ban a Pro Cultura Hungarica emléklappal tüntették ki.

Munkái:

Köszönöm, jól vagyok (kisregény, Irodalmi Könyvkiadó, Buk., 1969), <http://mek.oszk.hu>; Hazai utakon (riportok, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1976); Nyári mese (regény, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1981), <http://mek.oszk.hu/0200/02066>; Pléhmadár (novellák, Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1982); Szerelmes földrajz (riportok, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1983, <http://mek.oszk.hu/02700/02716>); Az ismert katona (regény, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1985), <http://mek.oszk.hu>; Viselkedjünk (illemkönyv, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1987); Vakációs mesék (meseátdolgozások, Napsugár melléklet, Kv., 1988) Tótágas (színjáték, Színház, Bp., 1988 és Nis Kiadó, Kv., 1994), <http://mek.oszk.hu/01900/011913>; Romániai magyar nyelvvédő szótár (Sztranyiczki Mihállyal, NIS Kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár sorozat 1., Kv., 1992); Erdélyért kiáltom (közírások, NIS Kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár 2., Kv. 1992) <http://mek.oszk.hu/02000/02024>; Bíró György aliász Kutya nekifutásai és kutyagolásai a mindig rózsás sportpályákon és a babértalanul is egyetlen életben (Koppány Zsolt néven, regényrészlet, NIS Kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár 3. Kv., 1992); Bög Viola Társaság (hármass regény, Erdélyi Szépművés Céh, Kv., 1994, <http://mek.oszk.hu/10400/10463>); Faragott fájdalom (napló, NIS Kiadó, Kv., 1995)

<http://mek.oszk.hu/01700/01703>; Tótágas pillanatok (egypercesek, Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó, Kv., 1995) <http://mek.oszk.hu/02100/02116>; Gyáspárta (versek, Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó, Kv., 1995) <http://mek.oszk.hu>; Erdélyi sors (szociográfiai írások, NIS Kiadó, Kv., 1996) <http://mek.oszk.hu/02000/02067>; Tanítók nyomában (riportkönyv, NIS Kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár 20-21, Kv., 1996) <http://mek.oszk.hu>; Illemszótár (Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó, Kv., 1997) <http://mek.oszk.hu/01500/01552>; Szerenád (kisprózai írások, Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó, Kv., 1997) <http://mek.oszk.hu/01300/0153>, Üdv. (versek, Stúdium Könyvkiadó, Kv. 1999, a szerző rajzaival) <http://mek.oszk.hu>; Létszó (versek, Stúdium Könyvkiadó, Kv. 2001) <http://mek.oszk.hu/01200/01278>; Az ismert katona (különféle cenzúrázás után helyreállított második kiadás, Stúdium Könyvkiadó, 2002) <http://mek.oszk.hu>; Magyar dolgok, közírások (NIS kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár 22., 2002) <http://mek.oszk.hu/01900/01927>; Az Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesület Stockholm, monográfia, magánkiadás, 2003; Svédországi magyarító szószeret, LSZM Kiadó, Debrecen, 2004, <http://mek.oszk.hu/01500/01527>; Kollégiumok, Képeslapok – <http://mek.oszk.hu/01300/01353>; És - versek, jelenetek, töprengések, Stúdium Könyvkiadó Kolozsvár, 2005, <http://mek.oszk.hu/01900/01914>; Tar Károly válogatott írásai – (22 kötet) CD-lemezen, Ághegy-Liget Baráti Társaság kiadása, Stockholm, 2005; Kutyatár, Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2005, <http://mek.oszk.hu/01900/01940>; Az ismert katona (színjáték két felvonásban) Ághegy, 11-13 és 14-15. szám; Szerenád dobra, cintányérra és egyéb ütőhangszerekre, Különdíjas regény, Irodalmi Jelen Könyvek, 2007, Arad és Hangos könyv az Ághegy-Liget Társaságának kiadásában, Száraz oázis, színjáték sorozat, 2009; Ághegy Könyvek–Erdélyi Szépmíves Céh – Ághegy Könyvek és MEK: <http://mek.oszk.hu/01900/01926> 2010; Mesés közlekedés, gyermekkönyv, Mayer Hella rajzaival, AB-ART, 2010, <http://mek.oszk.hu/02000/02038>; Itt és ott, versek – Ághegy Könyvek, 2011; <http://mek.oszk.hu/05900/05941>; Erdélyi mézeskalács, lírai receptkönyv (Lektorálta: Dr. Kós Károly), Méry Ratio, 2011; <http://mek.oszk.hu/01700/01705>; Pánik, regény, Ághegy Könyvek, 2013, Erdélyi Kiskönyvtár, 2014, <http://mek.oszk.hu/08300/08311>; Táncház, gyermekversek Pusztai Péter rajzaival, Ághegy Könyvek, 2012, <http://mek.oszk.hu/01200/01277>; Nem így akartuk (id. Tar Károly), Erdélyi kiskönyvtár, NIS Kiadó, 2012, <http://mek.oszk.hu/10800/10881>; Firka-irka, gyermekversek Pusztai Irina rajzaival, 2013; Ami eszembe jut, kisprózai írások, Ághegy Könyvek, 2013, <http://mek.oszk.hu/10200/10246>; Erdélyi kiskönyvtár, 2013;

Kis példányszámú ajándékkönyvei:

Summa I. A Boldog utcán innen, önéletrajzi regény, 2013, <http://mek.oszk.hu/10400/10479/>; Summa II. Saját lábon, önéletrajzi regény, <http://mek.oszk.hu/11000/11074>; Summa III. Ezer kilométerekkel 1., önéletrajzi regény, 2014. Hajnalban vadnyuszik ablakom alatt, regény, Ághegy Könyvek, 2013, Erdélyi kiskönyvtár, 2014, Vers-kép – Moritz Livia festményeivel, Ághegy Könyvek, <http://mek.oszk.hu/12000/12000>, 2014; Játékos torna, Soó Zöld Margit rajzaival, 2014; Titoktár, jegyzetek, Ághegy Könyvek, 2014; Kedves könyveim könyve, esszék; 2014;

Antológiákban: Egyszer mindenkit szólítanak, Romániai magyar elbeszélők, Dacia könyvkiadó, Kolozsvár, 1984, Korunk évkönyv, 1988 Körkép, Harmincegy mai magyar író kisprózája, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1991, Csillagszóró, Szabadság, Kolozsvár, 1992.

Fordítások:

Werner Aspeström: Jégjelentés (Israport), (Ister Kiadó, Bp. 1999), <http://mek.oszk.hu/00200/00264>. Dohi Alex: Altermundia, versek, fordítás Ághegy Könyvek, 2009. Dohi Alex: Illatok könyve, versek, Ághegy Könyvek, 2000, Dohi Alex: Definíciók könyve, fordítás, 2010; Tomas Tranströmer: A nagy rejtély (Den stora gåtan) versek, fordítás, 2013; Hommage Tomas Tranströmer, Ághegy Műhely, 2014.